

Hans H. Ørberg

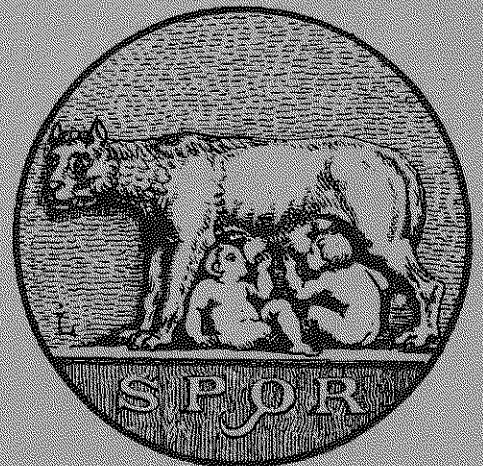
LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA II

Hans H. Ørberg

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars II

ROMA AETERNA

EXERCITIA LATINA II

Hans Ørberg

Focus Publishing
R. Pullins Co.
Newburyport, MA

LINGVA LATINA

PER SE ILLUSTRATA

Pars I:

Familia Romana (1-58510-201-6; hard cover 1-58510-238-5)
Latine Disco: Student's Manual (1-58510-050-1)
Grammatica Latina (1-58510-223-7)
Exercitia Latina I (1-58510-212-1)
Latin-English Vocabulary (1-58510-049-8)
Lingva Latina: Familia Romana CD-ROM for PC (87-90696-08-5)

Pars II:

Roma Aeterna (87-997016-8-5)
Exercitia Latina II (978-1-58510-067-5)
Indices (87-997016-9-3)
Instructions for Part II (1-58510-055-2)
Latin-English Vocabulary (1-58510-052-8)
Lingva Latina: Roma Aeterna CD-ROM For PC (87-90696-09-3)

Ancillaries:

Caesaris: Commentarii De Bello Gallico (87-90696-06-9)
Colloquia Personarum (1-58510-156-7)
Menaechni ex Plauti Comoedia (1-58510-051-X)
Petronius: Cena Trimalchionis (87-90696-04-2)
Plautus: Amphitryo (87-997016-7-7)
Sallustius & Cicero: Catilina (87-90696-11-5)
Sermones Romani (97-90696-07-7)
Transparency Masters & CD w/ images (Mac/PC) (1-58510-239-3)

Instructor's Materials:

Latine Doceo: Companion for Instructors (1-58510-093-5)
Lingua Latina Set for Instructors: Teacher's Materials & Answer Keys for I&II (1-58510-074-9)

For College Students:

Lingva Latina: A College Companion (978-1-58510-191-7)

For further information on the complete series and new titles, visit www.pullins.com.

Copyright © 2007 Hans Ørberg

ISBN 10: 1-58510-067-6

ISBN 13: 978-1-58510-067-5

This book is published by Focus Publishing / R. Pullins Company, PO Box 369, Newburyport MA 01950. All rights are reserved. No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, produced on stage or otherwise performed, transmitted by any means, electronic, mechanical, by photocopying, recording, or by any other media or means without the prior written permission of the publisher.

If you have received this material as an examination copy free of charge, Focus Publishing/R. Pullins Company retains the title to the material and it may not be resold. Resale of any examination copies of Focus Publishing/R. Pullins Company materials is strictly prohibited.

15 14 13 12 11 10 9 8 7 6 5

0310W

INDEX LECTIONVM

Cap. XXXVI

Lēctiō I: v. 1–86, ex. 1–5	1
Lēctiō II: v. 87–184, ex. 6–8	3
Lēctiō III: v. 185–263, ex. 9–11	4
Lēctiō IV: v. 264–370, ex. 12–15	6
Lēctiō grammatica, ex. 16–18	7

Cap. XXXVII

Lēctiō I: v. 1–88, ex. 1–3	8
Lēctiō II: v. 89–180, ex. 4–7	10
Lēctiō III: v. 181–285, ex. 8–11	12
Lēctiō grammatica, ex. 12–14	13

Cap. XXXVIII

Lēctiō I: v. 1–74, ex. 1–4	14
Lēctiō II: v. 75–147, ex. 5–7	16
Lēctiō III: v. 148–213, ex. 8–10	18
Lēctiō grammatica, ex. 11–13	19

Cap. XXXIX

Lēctiō I: v. 1–65, ex. 1–3	20
Lēctiō II: v. 66–156, ex. 4–7	21
Lēctiō III: v. 157–234, ex. 8–10	23
Lēctiō IV: v. 235–316, ex. 11–13	24
Lēctiō grammatica, ex. 14–16	25

Cap. XL

Lēctiō I: v. 1–69, ex. 1–3	26
Lēctiō II: v. 70–150, ex. 4–6	27
Lēctiō III: v. 151–217, ex. 7–9	29
Lēctiō IV: v. 218–299, ex. 10–13	30
Lēctiō grammatica, ex. 14–16	31

Cap. XLI

Lēctiō I: v. 1–68, ex. 1–3	33
Lēctiō II: v. 69–137, ex. 4–6	34
Lēctiō III: v. 138–196, ex. 7–9	36
Lēctiō IV: v. 197–231, ex. 10–12	37
Lēctiō grammatica, ex. 13–14	38

Cap. XLII

Lēctiō I: v. 1–84, ex. 1–3	39
Lēctiō II: v. 85–173, ex. 4–6	41
Lēctiō III: v. 174–253, ex. 7–10	42
Lēctiō IV: v. 254–353, ex. 11–13	43
Lēctiō V: v. 354–393, ex. 14–16	45
Lēctiō grammatica, ex. 17–19	46

Cap. XLIII

Lēctiō I: v. 1–76, ex. 1–3	47
Lēctiō II: v. 77–153, ex. 4–6	48
Lēctiō III: v. 154–230, ex. 7–9	50
Lēctiō IV: v. 231–298, ex. 10–12	51
Lēctiō V: v. 299–358, ex. 13–14	53
Lēctiō grammatica, ex. 15–16	54

Cap. XLIV

Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2	55
Lēctiō II: v. 91–158, ex. 3–5	56
Lēctiō III: v. 159–246, ex. 6–8	58
Lēctiō IV: v. 247–333, ex. 9–11	59
Lēctiō V: v. 334–406, ex. 12–15	60
Lēctiō VI: v. 407–473, ex. 16–18	61
Lēctiō grammatica, ex. 19–20	63

Cap. XLV

Lēctiō I: v. 1–89, ex. 1–3	64
Lēctiō II: v. 90–167, ex. 4–6	65
Lēctiō III: v. 168–228, ex. 7–9	67
Lēctiō IV: v. 229–287, ex. 10–12	68
Lēctiō V: v. 288–343, ex. 13–15	69
Lēctiō VI: v. 344–413, ex. 16–17	71
Lēctiō grammatica, ex. 18–19	72

Cap. XLVI

Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–3	72
Lēctiō II: v. 124–214, ex. 4–5	74
Lēctiō III: v. 215–305, ex. 6–8	75
Lēctiō IV: v. 306–477, ex. 9–11	76
Lēctiō grammatica, ex. 12–13	78

Cap. XLVII

Lēctiō I: v. 1–103, ex. 1–2	79
Lēctiō II: v. 104–206, ex. 3–5	79
Lēctiō grammatica, ex. 6–7	81

Cap. XLVIII

Lēctiō I: v. 1–90, ex. 1–2	82
Lēctiō II: v. 91–179, ex. 3–4	83
Lēctiō III: v. 180–271, ex. 5–6	84
Lēctiō IV: v. 272–388, ex. 7–8	85
Lēctiō V: v. 389–508, ex. 9–10	86
Lēctiō VI: v. 509–614, ex. 11–12	87
Lēctiō VII: v. 615–745, ex. 13–14	88
Lēctiō VIII: v. 746–865, ex. 15–16	89
Lēctiō grammatica: v. 866–873, ex. 17–18	90

Cap. XLIX

Lēctiō I: v. 1–101, ex. 1–2	91
Lēctiō II: v. 102–178, ex. 3–4	92
Lēctiō III: v. 179–275, ex. 5–6	93
Lēctiō grammatica: v. 276–295, ex. 7–8	94

Cap. L

Lēctiō I: v. 1–128, ex. 1–2	95
Lēctiō II: v. 129–275, ex. 3–4	96
Lēctiō III: v. 276–383, ex. 5–6	97
Lēctiō IV: v. 384–506, ex. 7–8	98
Lēctiō V: v. 507–601, ex. 9–10	99
Lēctiō VI: v. 602–680, ex. 11–12	100
Lēctiō grammatica: v. 681–694, ex. 13–14	101

Cap. LI

Lēctiō I: v. 1–118, ex. 1–2	102
Lēctiō II: v. 119–215, ex. 3–4	103
Lēctiō III: v. 216–279, ex. 5–6	104
Lēctiō IV: v. 280–326, ex. 7–8	105
Lēctiō grammatica: v. 327–383, ex. 9–10	106

Cap. LII

Lēctiō I: v. 1–123, ex. 1–2	107
Lēctiō II: v. 124–241, ex. 3–4	108
Lēctiō III: v. 242–354, ex. 5–6	109
Lēctiō IV: v. 355–483, ex. 7–8	110
Lēctiō V: v. 484–617, ex. 9–10	112
Lēctiō VI: v. 618–724, ex. 11–12	113
Lēctiō grammatica: v. 725–740, ex. 13–14	114

Cap. LIII

Lēctiō I: v. 1–152, ex. 1–2	115
Lēctiō II: v. 153–303, ex. 3–4	116
Lēctiō III: v. 304–412, ex. 5–6	117
Lēctiō grammatica: v. 413–435, ex. 7	118

Cap. LIV

Lēctiō I: v. 1–93, ex. 1–2	119
Lēctiō II: v. 94–178, ex. 3–4	120
Lēctiō III: v. 179–272, ex. 5–6	121
Lēctiō IV: v. 273–373, ex. 7–8	122
Lēctiō V: v. 374–492, ex. 9–10	123
Lēctiō VI: v. 493–617, ex. 11–12	124
Lēctiō grammatica: v. 618–642, ex. 13–14	125

Cap. LV

Lēctiō I: v. 1–106, ex. 1–2	126
Lēctiō II: v. 107–214, ex. 3–4	127
Lēctiō III: v. 215–344, ex. 5–6	128
Lēctiō IV: v. 345–471, ex. 7–8	129
Lēctiō grammatica: v. 472–481, ex. 9–10	130

Cap. LVI

Lēctiō I: v. 1–60, ex. 1–2	131
Lēctiō II: v. 61–139, ex. 3–4	131
Lēctiō III: v. 140–231, ex. 5–6	133
Lēctiō IV: v. 232–325, ex. 7–8	134
Lēctiō grammatica: v. 326–359, ex. 9–10	135

NOTAE

abl.	ablātīvus	part.	participium
acc.	accūsātīvus	pass.	passīvum
āct.	āctīvum	perf.	perfectum
adi.	adiectīvum	pers.	persōna
adv.	adverbium	plūr., pl.	plūrālis
cēt.	cēterī -ae -a	plūsquamperf.	plūsquamperfectum
comp.	comparātīvus	pos.	positīvus
coni.	coniūctīvus	praes.	praesēns
dat.	datīvus	sing., sg.	singulāris
dēcl.	dēclīnātiō	sup.	superlātīvus
dēp.	dēponens	voc.	vocātīvus
ex.	exercitium	[1, 2, 3, 4]	coniugātiō I, II, III, IV
f., fēm.	fēmininum	1, 2, 3	persōna I, II, III
fut.	futūrum	–	thema praesentis
gen.	genetīvus	~	thema perfecti
imp.	imperātīvus	≈	thema supīni
imperf.	imperfectum		finis thematis
ind.	indicātīvus	/	sive
inf.	īnfinītīvus	<	factum ex
m., masc.	masculīnum		
n., neutr.	neutrum		
nōm.	nōminātīvus		
p.	pāgina		

EXERCITIA LATINA

CAPITVLVM TRICESIMVM SEXTVM

Lectiō prima (versūs 1–86)

Exercitium 1

Exemplum: Altī mūrī Rōmam cingunt = Rōma altīs mūrīs cingitur.

1. Magnum incendium templum Iovis cōsūpsit = ...
2. Columnae pulcherrimae tectum templi sustinent = ...
3. Signa deōrum forum exōrnant = ...
4. Cloāca palūdem siccāvit = ...
5. Nūntius victōriae populum dēlectat = ...
6. Clāmor hostium Rōmānōs excitāvit = ...
7. Fuga celeris exercitum servāvit = ...
8. Poena sevēra hominēs scelestōs dēterret = ...
9. Timor mortis nōs perturbat = ...
10. Cantus avium mē dēlectat = ...

Exercitium 2

1. Ex urbe antiquissimā, quae ā fōrmā moenium 'Rōma _____' vocābātur, nihil _____ [= superest].
2. _____ est parva domus pauper quae strāmentō _____ [= operitur].
3. _____ dicitur summus mōns arduus _____ [= validis] mūrīs mūnitus.
4. Dē saxō Tarpēiō hominēs scelestī _____ [= prōiciēbantur].
5. Templum est aedificium _____ [: ubi diī adōrantur].
6. Postquam rēx L. Tarquinius Superbus ā Brūtō Rōmā _____ est, duo _____ populō Rōmānō praepositī sunt.
7. Templum _____ [= magnificum et deō dignum] in summō Capitōliō situm Iovī Optimō Māximō _____ [= sacrum factum] est.
8. Hoc templum cum _____ [: igne] cōsūptum esset, ā Domitiānō _____ est et iterum _____ [= sacrātum].
9. Templum Iovis Capitōlinī aurō et gemmīs _____ [= clārē lūcet] et columnae ē _____ pulcherrimō factae sunt.
10. In _____ templi est ingēns _____ [= signum] Iovis in altā _____ sedentis.
11. Imperātor victor ducēs hostium in _____ ante currum suum dūcit.
12. Post triumphum Capitōlium ascendit, ut Iovī _____ faciat.
13. In templō Iūnōnis Monētae, quod in summā Arce _____ [= situm] est, nummī efficiuntur ex _____ pretiōsis, aurō, argentō, aere.
14. _____ est metallum ex quō assēs efficiuntur.
15. _____ est _____ [= magnum] aedificium in quō tabulae et litterae pūblicae _____ [= salvae cūstōdiuntur].
16. In forō Rōmānō ōlim _____ [= locus ūmidus] erat.
17. Aqua palūdis cloācā _____ [= sub terrā sitā] in Tiberim _____ est; ita _____ [< siccum factum] est forum.
18. Forum Rōmānum multīs aedificiīs pūblicīs cingitur, in iīs duābus _____, Aemiliā et Iūliā.
19. _____ est aedificium ā Iūliō Caesare _____ [= aedificātum] quō _____ Rōmānus convenīre solet.
20. Senātus Rōmānus cōstat ex DC _____, cīvibus nōbilissimīs.
21. Locus _____ est quō multī hominēs conveniunt.
22. _____ dicitur pars urbis cum viīs domibusque.
23. In tabernīs Rōmānis multae mercēs _____ [= vēnduntur].

Cap. XXXVI

Lectiō I

nōm + acc + āct =

nōm + abl + pass

aes
 amplius
 arx
 augustus
 basilica
 casa
 celebrer
 cella
 cōsecrāre
 cōsul
 cūria
 dēducere
 expellere
 exstruere
 firmus
 incendium
 locāre
 marmor
 metallum
 palūs
 praecipitare
 quadrātus
 reficere
 restāre
 sacer
 sacrāre
 sacrificium
 sēdēs
 senātor
 senātus
 servāre
 siccāre
 simulācrum
 splendēre
 subterrāneus
 tabulārium
 tegere
 triumphus
 vēnīre
 vīcus

acc + ĭnf
nōm + ĭnf

Exercitium 3

Exempla: "Mercurius nūntius deōrum est":

(Hominēs) dīcunt/nārrant/putant 'Mercurium nūntium deōrum esse':

Mercurius nūntius deōrum esse dīcitur/nārrātur/putātur.

"Rōmulus frātre suum necāvit":

'Rōmulum frātre suum necāvisse' dīcunt/nārrant:

Rōmulus frātre suum necāvisse dīcitur/nārrātur.

1. Dīcunt 'Iūli___ domin___ sevēr___ es___':
Iūli___ domin___ sevēr___ es___ dīcitur.
2. 'Iān___ duās faciēs hab___' dīcunt:
Iān___ duās faciēs hab___ dīcitur.
3. 'Rōmul___ Palātium mūnīv___' dīcunt/nārrant:
Rōmul___ Palātium mūnīv___ dīcitur/nārrātur.
4. Dīcunt 'prīm___ mūr___ Rōmān___ quadrāt___ fu___':
Prīm___ mūr___ Rōmān___ quadrāt___ fu___ dīcuntur.
5. 'Cinn___ versiculōs in mē scrib___' nārrant:
Versiculōs in mē nārrātur scrib___ Cinn___.
6. Dīcunt 'Solōn___ vir___ sapient___ et iūst___ fu___':
Sol___ vir sapiēns et iūst___ fu___ dīcitur.
(Sapientia Solōnis ab omnibus laudātur.)

sapientia -ae f
< sapiēns

Exercitium 4

Exempla: locus celeber, celeberrimus

via celebris, celeberrima

forum celebre, celeberrimum

1. Templum est locus sac___ et aedificium sac___.
2. Via Sac___ dīcitur via quae ad templa sac___ forī Rōmānī dūcit.
3. Ex omnibus templis sac___ Rōmānis sac___ est templum Iovis Capitōlinī.
4. Nullus locus tam celeb___ est quam forum Rōmānum: illud forum est locus urbis celeb___.
5. Via Latīna nōn est tam celeb___ quam via Appia; haec est via Rōmāna celeb___.
6. Forum Tūsculānum nōn tam celeb___ est quam forum Rōmānum.
7. Achillēs fuit dux bellī āc___ et fortis.
8. Apud Trōiam pugna āc___ (bellum āc___) fuit.
9. Bellum Trōiānum fuit omnium āc___.

sacer sacr|a sacr|um
ācer ācr|is ācr|e
sup
sacerrim|us -a -um
ācerim|us -a -um

Exercitium 5

1. Cūr urbs Rōma in collibus sive montibus locāta est? ...
2. Quod nōmen est campī quī inter collēs et Tiberim patet? ...
3. Moenia Rōmulī antiquissima quam fōrmam habēbant? ...
4. Num Rōmulus in domō magnificā habitābat? ...
5. Ubi sita est 'domus Augustāna'? ...
6. In Capitoliō quod templum clārissimum est? ...
7. Illud templum ā quō aedificātum et ā quō sacrātum est? ...
8. Cūr templum Iovis Capitōlinī iterum sacrātum est? ...
9. Quō imperātor post triumphum ascendit? ...
10. Quod templum in summā Arce situm est? ...
11. Ubi situm est Tabulārium? ...
12. Quōmodo siccātum est forum Rōmānum? ...
13. Cūr medium forum appellātur 'lacus Curtius'? ...
14. Quae sunt aedificia pūblica amplissima in forō Rōmānō? ...
15. Quō senātus Rōmānus convenire solet? ...

Lectiō secunda: versūs 87–184

Exercitium 6

Exempla:

media Italia = medium (= media pars) Italiaeprīma/postrēma aestās = initium/fīnis (= prīma/postrēma pars) aestātissummus/īnfimus mōns = summum/īnfimum (= summa/īnfima pars) montis

1. In medi_____ for_____ Rōmānō [= in mediō forī Rōmānī] ōlim lacus erat.
2. Itaque medi_____ for_____ Rōmānum [= medium forī Rōmānī] etiam nunc 'lacus Curtius' appellātur.
3. Naxos in medi_____ mar_____ Aegaeō [= in mediō maris Aegaeī] sita est.
4. Hōra sexta dīcitur 'meridiēs', id est medi_____ di_____ [= medium diēi].
5. Sōl altissimus est hōrā sextā vel meridiē, id est medi_____ di_____ [= mediō diēi].
6. Sexta hōra noctis est medi_____ nox [= medium noctis].
7. Postrēm_____ mēns_____ Iūnius est prīm_____ aestās [= postrēma pars mēnsis Iūniī est initium aestātis].
8. Arx dīcitur summ_____ mōns arduus [= summum montis arduī].
9. In summ_____ mont_____ Capitōlinō [= in summō montis Capitōlinī] templum Iovis situm est.
10. Tabulārium in īnfim_____ Capitōli_____ [= in īnfimā Captōliī parte] situm est.
11. Cūria ad īnfim_____ Argilēt_____ [= ad īnfimam partem Argilēti] locāta est.
12. In postrēm_____ cōmoedi_____ [= in fīne cōmoediae] spectātōrēs plaudunt.
13. In postrēm_____ libr_____ [= in fīne librī] est index vocābulōrum.

Exercitium 7

1. Ex Rōstrīs _____ verba faciunt ad populum.
2. Is locus ōrnātur _____, quae ē _____ [↔ puppibus] nāvium captārum ērepta sunt.
3. Cicerō fuit ōrātor _____ [= clārissimus].
4. Rōstra antiqua ā Iūliō Caesare _____ [↔ exstrūcta] sunt.
5. Vesta est dea _____ [= ignis domesticī].
6. In _____ [= templō] Vestae, quae fōrmam _____ habet, ignis semper _____.
7. Ignis ille, quī numquam _____ [↔ accenditur], Rōmam urbem _____ [= perpetuam, sine fīne] esse significat.
8. _____ est domus rēgis, idemque nōmen habet domus _____ māximī, quī cēterīs sacerdotibus _____ [= praepositus] est.
9. Sacerdotēs sacrificia faciunt ac rēs _____ [< deus] cūrant.
10. Post mortem Iūlius Caesar '_____ [= dīvīnus] Iūlius' nōminātus est.
11. Mōs Rōmānōrum est corpus hominis mortuī _____ [= ūrere].
12. Templum Sātūrnī senātus populusque Rōmānus incendiō cōsūmptum _____ [= refēcit].
13. Id templum est _____ populī Rōmānī, ubi pecūnia pūblica _____ ac servātur.
14. Ōlim _____ inter duās _____ [= partēs cīvium] inimicissimās, _____ et _____, populum Rōmānum dīvidēbat.
15. _____ [↔ discordiā] restitūtā, aedēs Concordiae aedificāta est.
16. Haec aedēs, cum _____ [< vetus] _____ [= ad terram lāpsa] esset, in meliōrem _____ [= fōrmam] restitūta est.
17. In Carcere subterrāneō sordidō foedus _____ sentitur (nāsō).
18. Dīvō Vespasiānō ā filiō aedēs _____ [= sacrāta et dōnāta] est.

Lectiō II

aedēs
aerārium
aeternus
āra
ārdēre
aurātus
boārius
clīvus
collābi
concordia
cremāre
dēdicāre
dēpōnere
dēstruere
discordia
dīvīnus
dīvus
ēminēre
exstinguere
faciēs
factiō
focus
illūstris
odor
ōrātor
patriciī
pecūs
plēbēiī
pontifex
porticus
praeificere

prōmunturium
prōra
rēgia
restituere
rōstrum
rotundus
triumphāre
vetustās

dat/abl plūr

-īs *m fn*
-ibus *m fn*
-ābus *f*

coniūnx
domesticus
geminī
sapientia
Apollō -inis, Ἀπολλων
Cerēs -eris, Δημητηρ
Diāna -ae, Ἀρτεμις
Iūnō -ōnis, Ἥρα
Iuppiter Iovis, Ζεὺς
Mārs -rtis, Ἄρης
Minerva -ae, Ἀθηνῆ
Mercurius -i, Ἑρμῆς
Neptūnus I, Ποσειδῶν
Sātūrnus -ī, Κρόνος
Venus -eris, Ἀφροδίτη
Vesta -ae, Ἑστία
Vulcānus -ī, Ἡφαίστος

Lēctiō III

arcuātus
balneae
bibliothēca
committere
ductus
exercēre
genetrix
glōriārī
ibidem
incohāre
indūcere
intericere
later
latericius
longitūdō
marmoreus
mausōlēum
monumentum
renovāre

19. In _____ deōrum inter columnās stant signa _____
[= aurō operta].
20. _____ Capitōlinō imperātōrēs _____ [< triumphus] in
Capitōlium ascendunt.
21. In forō _____ [< bōs] bovēs aliaeque _____ [= bēstiae
agricolārum] vēneunt.
22. Ibi locāta est _____ Māxima, in quā sacrificia fiunt Herculi deō.
23. _____ est mōns quī in mare _____.

Exercitium 8

Nōmina deōrum et deārum

1. Porticus sub Capitōliō sita sex di_____ et sex de_____ sacrāta est.
2. Illī duodecim diī sunt: Iuppiter cum tr_____ sorōr_____, Iūn_____ et Vestā et
Cer_____, ūnō frātre, Neptūnō, quattuor fili_____, Mār_____, Mercuriō,
Vulcānō, Apoll_____, du_____ fili_____ virginibus, Minervā et Diānā, et cum
Ven_____, quae item I_____ filia esse putātur.
3. Iūnō est Iovis soror atque _____ [= uxor].
4. Sātūrnus est pater Iovis et Iūn_____ et Vestae et Cer_____ et Neptūnī.
5. Apollō, deus sōlis, et Diāna, dea lūnae, Iovis filiī _____
[= eōdem diē nātī] sunt.
6. Vesta est dea focī rērumque _____ [< domus], Cerēs dea
frūgum.
7. Aedēs Iovis Capitōlinī etiam du_____ de_____, Iūnōnī et Minervae,
cōnsecrāta est.
8. Minerva, Iovis filia virgō, dea artium ac _____ [< sapiēns] est.
9. Nōmina deōrum Graeca et Latīna: Zeus _____, Hēra _____,
Hestia _____, Dēmētēr _____, Poseidōn _____,
Arēs _____, Hermēs _____, Hēphaistos _____,
Apollōn _____, Athēnē _____, Artemis _____,
Aphrodītē _____, Kronos _____.

Lēctiō tertia: versūs 185–263

Exercitium 9

1. Inter Palātium et Aventinum _____ est [= interest] vallis Murcia.
2. Circus Māximus ā Caesare _____ [= novus factus] est.
3. Ad Pharsālum Caesar exercitum Pompēiī _____ [= vicit].
4. Caesar novum forum fēcit cum templō Veneris _____ [= mātis].
5. Caesar ad pedēs _____ [= signī] Pompēiī necātus est.
6. C. Octāviānus, quī necem Caesaris _____ voluit, cum Brūtō et
Cassiō proelium _____ [= coepit].
7. Post victōriam novum templum, quod ante proelium Mārti deō
_____ [= prōmīserat], _____ [= aedificāre coepit].
8. Hoc _____ [< monēre] victōriae suae templum Mārtis
_____ [< ulciscī] nōmināvit.
9. Augustus multa nova opera _____ [< marmor] extrūxit in locō
veterum domuum quae ē _____ aedificātae erant.
10. Itaque hīs verbīs _____ est [= gloriōsē dīxit]: "Marmoream
relinquō urbem quam _____ [< later] accēpī."
11. In _____ Augustī ossa prīncipis servantur.
12. In campō Mārtiō sitae sunt _____ [= balnea pūblica] quae
_____ Agrippae appellantur.

13. In thermīs Rōmānī lavantur atque _____ [= eōdem locō] corpora _____ natandō, currendō, luctandō.
14. Aquae _____ veterrimus, quī ab Appiō Claudiō in urbem _____ est, habet _____ [< longus] prope XII mīlium passuum.
15. Prope Rōmam sunt longī aquae ductūs _____ [< arcus].
16. In _____ servantur librī.

statua
superāre
thermae
ulcisci
ultor
vovēre

Exercitium 10

Exemplum:

Caesar Cūriam aedificandam cūravit = Caesar cūravit ut Cūria aedificārētur.

acc + gerundivum
+ cūrare

1. Pompēius cūravit ut theātrum aedificārētur =
2. Caesar cūravit ut Circus Māximus renovārētur =
3. Appius Claudius Caecus cūravit ut via Appia mūnīrētur =
4. Augustus cūravit ut aedēs collāpsae reficerentur =
5. Caesar cūravit ut novum forum fieret =
6. Post incendium necesse est cūrare ut nova domus aedificētur =
7. Sacerdōtum negōtium est cūrare ut sacrificia fiant =

Exercitium 11

1. Cūr 'Rōstra' vocātur locus ex quō ōrātōrēs verba faciunt? ...
2. Quid est rōstrum nāvis? ...
3. Quis fuit Cicerō? ...
4. Quandō clauditur aedēs Iānī? ...
5. Quandō Iānus tertium clausus est? ...
6. Estne quadrāta aedēs Vestae? ...
7. Quid significat ignis Vestae semper ārdēns? ...
8. Quid est officium virginum Vestālium? ...
9. Quis habitat in Rēgiā? ...
10. Pontifex māximus quis est? ...
11. Quid aedificātum est eō locō quō corpus Caesaris cremātum erat? ...
12. Ubi est aerārium populi Rōmānī? ...
13. Quī sunt Castor et Pollūx? ...
14. Quandō aedēs Concordiae aedificāta esse dicitur? ...
15. Quid appellātur carcer Rōmānus subterrāneus? ...
16. Quot statuae in porticū deōrum stant? ...
17. Quid est forum Boārium? ...
18. Cui deō in ārā Māximā sacrificia fiunt? ...
19. Ubi est Circus Māximus? ...
20. Ubi C. Iūlius Caesar necātus est? ...
21. Cūr Venus ā Iūliō Caesare 'genetrīx' vocābātur? ...
22. Quōmodo Octāviānus necem Caesaris ultus est? ...
23. Brūtō et Cassiō victis quod templum aedificāvit? ...
24. Quālem urbem Augustus sē relinquere glōriātus est? ...
25. Ubi servantur ossa Augustī? ...
26. Quārē Rōmānī in thermās eunt? ...
27. Unde et quōmodo aqua in thermās dēdūcitur? ...

Lectiō IV

absūmere
adimere
aereus
candelābrum
collocāre
dēlere
flamma
incendere
inire
insānus
laurus
magnitūdō
morbus
origō
pōns
praeclārus
probāre
splendidus
stāgnūm
tuba
vestibulum

abl et acc temporis
quandō? abl
quamdiū? acc

Lectiō quārta: versūs 264–370

Exercitium 12

1. Ex incendiō altae _____ surgunt.
2. Cum māximum incendiū Rōmam _____ [= cōnsūmeret], Nerō scaenam _____ [= intrāvit], ut incendiū Trōiae caneret.
3. Tyrannus ille _____ [↔ mente sānus] ipse urbem _____ [= accendisse] putātur.
4. Post Rōmae incendiū Nerō sibi domum _____ [< splendēre] aedificāvit, quae 'domus aurea' appellāta est.
5. In _____, id est in locō clausō ante iānuam, ingēns statua _____ [= locāta] erat.
6. Vespasiānus, quī opus Nerōnis nōn _____ [< probus], domum auream dēstruxit et in locō _____ [= lacūs] amphitheātrum aedificāvit.
7. Titus Iūdaeōs vīcit, urbem et templum eōrum _____ [= perdidit] et rēs sacrās iīs _____ [↔ dedit].
8. _____ dīcitur rāmus et folia quibus imperātor triumphāns ōrnātur.
9. _____ est mala valētūdō.
10. _____ est magna lucerna quā domus illūstrātur.
11. Cantū _____ milītēs ante proelium convocantur.
12. Hadriānus _____ Aelium in Tiberī fēcit.
13. Vergilius scrīpsit carmen _____ [= clārissimum] cui titulus est *Aenēis*.
14. Urbs Rōma ā parvā _____ [< orīri] ad mirābilem _____ [= magnus] crēvit.

Exercitium 13

1. Circus Flāminius ann_____ ducentēsīm_____ vicēsīm_____ [CCXX] ante Christum nātum exstrūctus est ā C. Flāminiō, quī e_____dem tempor_____ viam Flāminiam mūniendam cūrāvit.
2. Vergilius id_____ Octōbr_____ nātus est ann_____ septuāgēsīm_____ [LXX] ante Christum nātum et ūn_____ et quīnquāgintā ann_____ vixit.
3. Senātus in templum Iovis Statōris convēnit e_____ di_____ qu_____ Cicerō ōrātiōnem prīmā in Catilinam habuit.
4. Caesar novem ann_____ in Galliā bellum gessit.
5. Caesar necātus est id_____ Mārti_____ quārt_____ ann_____ postquam Pompēium vīcit.
6. Octāviānus ūndēvigintī ann_____ nātus dux exercitūs fuit.
7. Nerva ann_____ tantum et quattuor mēns_____ imperāvit.
8. Cum exercitus prīm_____ lūc_____ profectus magnīs itineribus di_____ noct_____ que prōcēderet, militibus pauc_____ hōr_____ noct_____ dormire licuit.

Exercitium 14

Divide hōs versūs in pedēs dactylōs et spondēōs appositīs notīs (— ∪ ∪ | — —):

1. *Iūnō | Vēstā Mī | nerva Ce | rēs Dī | āna Ve | nus Mārs*
Mercuri us Iovi' Neptū nus Vulcānus ^ A pollō.
2. *Hīc ^ ubi nunc Rōma'st ^ or bis capu t ^ arbor ^ e t ^ herbae*
et pau cae pecu dēs et casa rāra fu it.
3. *Iuppiter ^ arce su ā cum tōtum spectat ^ i n ^ orbem*
nīl nisi Rōmā num quod tue ātur ^ ha bet.

Exercitium 15

1. Cūr Nerō urbem incendisse putābatur? ...
2. Quid ēgit Nerō post incendium Rōmae? ...
3. Quid aedificātum est in locō domūs aureae? ...
4. Quae templa Vespasiānus aedificāvit? ...
5. Quam gentem Titus in Oriente vicit et quam urbem dēlēvit? ...
6. Quās rēs sacrās Titus Iūdais adēmit? ...
7. Ubi situs est arcus Titi? ...
8. Quid est stadium? ...
9. Columna Trāiānī ubi locāta est? ...
10. Quae sunt māxima Hadriānī opera? ...
11. Quis post Hadriānum imperium accēpit? ...
12. Quid Ovidius poēta Rōmam appellat? ...
13. Quis est dux Trōiānus ā quō populus Rōmānus originem trahit? ...
14. Quis poēta carmen praeclārum dē Aenēā scrīpsit? ...

Lēctiō grammatica**Exercitium 16**

Syllabae acūtae sunt quae vōce māiōre seu clāriōre leguntur quam cēterae.

In vocābulis binārum syllabārum syllaba prior acūta est.

In plērisque vocābulis longiōribus acūta est syllaba paenultima; sīn

paenultima in vōcālem brevem dēsinit, syllaba ante-paenultima est acūta.

In his vocābulis dūc lineam [_] sub syllabam acūtā!

1. e-rant	13. ap-pā-rē-re	25. pon-ti-fex	37. tri-um-phus
2. va-lē	14. trī-gin-tā	26. mū-nī-tus	38. cōn-se-quī
3. fe-rōx	15. a-mī-cus	27. pri-us-quam	39. cōn-se-qui-tur
4. in-gēns	16. pū-bli-cus	28. iu-ven-tūs	40. sa-lū-tā-tus
5. pa-lūs	17. im-pe-ri-um	29. sa-cer-dōs	41. sa-lū-tāns
6. pa-lū-dis	18. cir-cum-da-re	30. cōn-sti-tu-it	42. in-tel-le-git
7. si-mi-lis	19. in-ter-fi-cit	31. in-sti-tu-e-re	43. in-tel-lēx-it
8. ser-vī-lis	20. in-ter-fec-tus	32. Nep-tū-nus	44. re-fer-re
9. an-tī-qua	21. se-nā-tor	33. ge-ne-trīx	45. re-ci-pe-re
10. Au-gus-tus	22. se-nā-tō-rēs	34. the-ā-trum	46. re-ci-pit
11. con-ve-nit	23. in-te-gra	35. il-lī-us	47. du-o-de-cim
12. con-vē-nit	24. ce-ler-ri-mus	36. in-te-ri-or	48. du-cen-tī

Exercitium 17

Datur singulāris alicuius cāsūs. Dā plūrālem eiusdem cāsūs!

Exemplum: abl sg rēge bonō, pl rēgibus bonīs.

1. acc sg servum fidum, pl ...	9. abl sg litterā Graecā, pl ...
2. nōm/acc sg opus difficile, pl ...	10. dat/abl sg virō sapientī, pl ...
3. abl sg diē longō, pl ...	11. nōm sg hostis superbus, pl ...
4. dat sg bēstiae ferae, pl ...	12. abl sg vōce clārā, pl ...
5. nōm sg magna pars, pl ...	13. abl sg versū brevī, pl ...
6. acc sg collem altum, pl ...	14. acc sg nautam Rōmānum, pl ...
7. dat sg meae sorōrī, pl ...	15. acc sg currum novum, pl ...
8. gen sg militis fortis, pl ...	16. gen sg passūs, pl ...

Lēctiō grammatica

(syllaba) paen-ultima
(< paene ultima) =
secunda ā fine
ante-paen-ultima
= tertia ā fine

sing > plūr

Exercitium 18

1. adimere, ad _____ isse, ad _____ um esse
2. augēre, _____ isse, _____ um esse
3. collābī, col _____ um esse
4. cōstituere, cōn _____ isse, cōn _____ um esse
5. dēlēre, _____ isse, _____ um esse
6. dēstruere, dē _____ isse, dē _____ um esse
7. expellere, ex _____ isse, ex _____ um esse
8. exstinguere, ex _____ isse, ex _____ um esse
9. exstruere, ex _____ isse, ex _____ um esse
10. incendere, in _____ isse, in _____ um esse
11. operīre, _____ isse, _____ um esse
12. orīrī, _____ um esse
13. praeficere, prae _____ isse, prae _____ um esse
14. reficere, re _____ isse, re _____ um esse
15. restituere, re _____ isse, re _____ um esse
16. tegere, _____ isse, _____ um esse
17. ulcīscī, _____ um esse
18. vēnīre, _____ isse
19. vovēre, _____ isse, _____ um esse

prae-ficiō -iunt
re-ficiō -iunt

vēn-eō -eunt

Cap. XXXVII

Lectiō I

amplectī
anguis
arvum
āvehere
benignus
clipeus
conclāmāre
cōfugere
contingere
corripere
cūra
cūstōs
dēcurre
dēmittere
discumbere
diūturnus
dolus
explicāre
fabricāre
fēstus
frōns frondis
fūnis
immolāre
īnsānia
īnspicere
iūstitia

CAPITVLVM TRICESIMVM SEPTIMVM

Lectiō prīma: versūs 1–88

Exercitium 1

1. Rēx Sātūrnus mākīmā _____ [< iūstus] fuit; _____ [< rēx] eius erat tempus beātum.
2. Sātūrnālīa dīcuntur diēs _____ mense Decembrī quibus servī cum dominīs _____ [= accumbunt].
3. Faunus Euandrō _____ [= fugientī] _____ colenda dedit.
4. Fīlius rēgis Latīnī in prīmā _____ [< iuvenis] mortuus est.
5. In Italiā pāx _____ [< diū] erat, cum Trōīa ā Graecīs capta est.
6. Graecī hōc _____ ūsī sunt: equum ligneum _____ [< faber] et militibus complēvērunt.
7. Minerva dea Trōīānis _____ erat [= bene volēbat].
8. Trōīānī, cum Graecōs _____ [↔ advectōs] esse putārent, sine _____ exiērunt et _____ [= magnitudinem] equī mīrābantur.
9. Lāocoōn ā summā arce _____ cīvēs monuit nē dōnum illud _____ ā Graecīs īfidīs acciperent.
10. Hasta quam Lāocoōn in equum ligneum mīsīt nōn _____ ad militēs _____ [= latentēs], sed in _____ [= lignō dūrō] stetit.
11. Paulō post duo _____ terribilēs Lāocoontem, dum ad āram taurum _____, petunt.
12. Anguēs corpus eius _____ [= complectuntur] neque is sē _____ [↔ implicāre] potest.
13. Simul anguēs duōs filiōs eius _____ [= rapiunt] et membra eōrum _____ [= mollia, invalida] edunt.
14. Inde sub _____ [= scūtum rotundum] Minervae _____ [= fugiunt], ubi nēmō eōs _____ [= tangere] audet.

15. Trōiānī _____ [= subitō timōre] perturbāti _____
[= simul clāmant] 'dōnum Graecōrum in arcem Minervae dūcendum esse.'
16. Tanta erat _____ [< insānus] Trōiānōrum ut equum ligneum in
urbem traherent, dum templa _____ [= foliīs] exōrnant.
17. Etsī _____ [= ex interiōre parte] arma _____ [< sonus]
audiunt, nēmō partem equī interiōrem _____ cōnātus est.
18. Cassandra fātum Trōiae _____ nec quisquam eī crēdēbat.
19. Plūrimīs Trōiānīs ille diēs _____ [= summus, ultimus] fuit.
20. Equō _____ [= apertō] Graecī per _____
ad terram lāpsī sunt.
21. Urbis _____ [> cūstōdīre] occidērunt et portās patefēcērunt.
22. _____ est instrūmentum bellī quō mūrī dēstruuntur.
23. Catilīna arma _____ [< scelus] contrā patriam cēpit.

iuventūs
māchina
mōlēs
occultus
patefacere
pavor
penetrāre
penitus
praedicere
profugus
rēgnum
rōbur
scelerātus
sonāre
suprēmus
suspectus
tener

acc + *īnf pass* + iubēre

-ndum esse dicit
= -(r)ī iubet

Exercitium 2

Exempla: Dominus: "Dāvus vocandus est. Vocā Dāvum!"

Dominus 'Dāvum vocandum esse' dicit = Dominus Dāvum vocārī iubet.

1. Gubernātor 'mercēs ēiciendās esse' dīxit = Gubernātor iussit.
2. Dominus 'servum improbum pūniendum esse' dicit =
3. Rēx 'Daedalum in labyrinthum dūcendum esse' dīxit =
4. Caesar dīxit 'novam Cūriam aedificandam esse' =
5. Augustus 'Iānum tertium claudendum esse' dīxit =
6. Trōiānī dīxērunt 'equum in arce locandum esse' =
7. Aliī 'eum in mare prōiciendum aut ūrendum esse' dīxērunt =
8. Aliī 'interiōrem equī partem inspiciendam esse' dīxērunt =

Exercitium 3

1. Incolae Italiae primī quī fuērunt? ...
2. Quālis rēx fuit Sātūrnus? ...
3. Quid Sātūrnālibus fierī solet? ...
4. Unde vēnit Euander et quid eī dedit Faunus? ...
5. Latīnō rēgī quot liberī erant? ...
6. Quō dolō Graecī ūsī sunt ut Trōiam caperent? ...
7. Ubi Trōiānī equum ligneum invēnērunt? ...
8. Omnēsne eum in urbem dūcendum esse cēnsēbant? ...
9. Quid Lāocoōn civēs suōs monuit? ...
10. Quid eī accidit cum equum hastā percussisset? ...
11. Hoc videntēs quid dīxērunt Trōiānī? ...
12. Quōmodo equus ligneus in urbem tractus est? ...
13. Quae fuit Cassandra et quid ēgit? ...
14. Quid factum est cum sōl occidisset? ...
15. Quōmodo cēterī Graecī urbem intrāvērunt? ...

Lectiō II

aedēs pl
 amēns
 barba
 coma
 concēdere
 concidere
 conicere
 crīnis
 culmen
 dēfensor
 dēfigere
 dominārī
 egēre
 ēlābī
 ērigere
 flagrāre
 gemere
 gemitus
 haerēre
 incitāre
 infirmus
 inūtilis
 laeva
 moritūrus
 nātus
 nēquiquam
 pandere
 pavidus
 quondam
 resonāre
 ruere
 sacra
 somnium
 speciēs
 stringere
 tēlum
 trabs
 trucidāre
 turris
 ululātus
 undique
 vādere
 vinculum

Lectiō secunda: versūs 89–180

Exercitium 4

1. Hector, quī Aenēae in somnīs appāruit, _____ et _____
 [= capillōs] cruentōs gerēbat.
2. Ille graviter _____ Aenēam monuit ut ex urbe _____
 [= ārdentī] fugeret:
3. “Heu, fuge, _____ deā, tēque hīs” ait “ēripe flammīs!
 Hostis habet mūrōs. _____ altō ā _____ Trōia.”
4. Hōc _____ [$<$ somnus] turbātus Aenēās _____
 [= sine mente] gladium _____ [= ēdūxit] et iuvenēs ad
 pugnam _____.
5. Sacerdōs Apollinis _____ [= rēs sacrās] tenēns vix ex _____
 [= pīlis/sagittīs] Graecōrum _____ est [= effūgit].
6. “... Incēnsā Danaī _____ [= dominī sunt] in urbe”
 inquit magnō cum _____ [$<$ gemere].
7. Iuvenēs audācēs _____ [*part fut* $<$ morī] in hostēs _____
 [= eunt].
8. Cassandra crīnibus _____ ā templō Minervae trahēbātur, nec
 manūs, quae _____ tenēbantur, ad caelum _____
 [= tollere] potuit.
9. Trōiānī, cum hanc _____ ferre nōn possent, _____
 [= ex omnibus partibus] in mediōs hostēs _____
 [= sē praecipitābant].
10. Apud _____ [= domum] Priamī ācerrimē pugnābātur.
11. Culminibus domōrum dēstrūctīs Trōiānī laterēs _____ que in
 hostēs _____ [$<$ con- + iaciēbant].
12. Magnum ātrium _____ [$<$ ululāre] fēminārum _____.
13. Tandem frāctīs cardinibus forēs _____ [= collābuntur].
14. Graeci in ātrium penetrantēs _____ [= eōs quī dēfendunt]
 _____ [= crūdēliter occīdunt].
15. In manū senis _____ [$<$ $\rightarrow$ firmī] tēlum _____ est.
16. Hecuba, quae cum filiabus _____ [= territīs] circum āram
 sedēbat, “Iam nōn tēlis _____” inquit, “sed auxiliō deōrum.
 Hūc tandem _____! Haec āra tuēbitur omnēs”
17. Tēlum Priamī _____ [= frūstrā] in clipeō Pyrrhī _____
 [= fīxum est].
18. Ille _____ [= sinistrā] _____ [= crīnem] rēgis
 prehendit et dextrā gladium in latere eius _____.
19. Priamus _____ [= ōlim] rēx fuit multārum gentium.
20. _____ est aedificium altē ēminēns.

Exercitium 5*Exemplum:*

Dum Ariadna dormit/Cum Ariadna dormiret, Thēseus abiit = Ariadnā dormiente Thēseus abiit.

1. Dum Latinus in Italiā rēgnat, Trōia ā Graecis capta est = ...
2. Dum pueri puellaeque canunt, equus ligneus in urbem tractus est = ...
3. Dum Trōiāni dormiunt, Graeci ex equo ligneo exierunt = ...
4. Cum hominēs perterriti clamarent, Aenēas excitatus est = ...
5. Dum Priamus spectat, filius eius trucidatus est = ...
6. Cum Venus dūceret, Aenēas salvus domum rediit = ...
7. Dum Nerō imperat, incendium Rōmae ortum est = ...
8. Dum multi plaudunt, victōria nūntiatur = ...

abl abs cum part praes
= dum + praes ind/
cum + imperf coni

Exercitium 6*Exempla:*

Cum hostēs victi essent/Postquam hostēs victi sunt, imperator triumphavit
= Hostibus victis imperator triumphavit.

Augustus, cum Antōnium vicisset/postquam Antōnium vicit, Iānum clausit
= Antōniō victo Augustus Iānum clausit.

abl abs cum part perf
= postquam + perf ind
/ cum + plusquamperf
coni

1. Cum rēx Tarquinius expulsus esset, duo cōsulēs electi sunt = ...
2. Caesar, cum multās domūs privātās destruxisset, novum forum fecit = ...
3. Postquam Titus mortuus est, Domitiānus imperavit = ...
4. Cum equus ligneus in litore collocatus esset, Trōiāni exierunt = ...
5. Laocoön, cum equum hastā percussisset, ab anguibus necatus est = ...
6. Postquam rēx Priamus occisus est, Aenēas domum rediit = ...
7. Cum nox iam cōsumpta esset, Aenēas ad sociōs revertit = ...
8. Thēseus, cum Ariadnam Naxi reliquisset, in patriam rediit = ...
9. Postquam lucernae accensae sunt, dominus librum poscit = ...
10. Postquam alās cōfecit, Daedalus cum filiō suō evolavit = ...
11. Cum eiectae essent mercēs, nāvis servata est = ...

Exercitium 7

1. Cuius filius erat Aenēas? ...
2. Quid Hector Aenēam monuit? ...
3. Quōmodo Aenēas ē somnō excitatus est? ...
4. Quid Panthūs Aenēae de fortūnā patriae interroganti respondit? ...
5. Quid Aenēas iuvenēs Trōiānōs hortatus est? ...
6. Quid Cassandrae accidit? ...
7. Ubi acerrimē pugnabatur? ...
8. Quōmodo Trōiāni in aedibus Priami inclusi se defendebant? ...
9. Quōmodo Aenēas in rēgiam penetravit? ...
10. Quid ibi agebant feminae? ...
11. Fractis rēgiae foribus quid evenit? ...
12. Num rēx Priamus quietē hostēs exspectabat? ...
13. Quid dixit Hecuba cum maritum senem arma capere vidit? ...
14. Ubi interfectus est Polītēs? ...
15. Quōmodo periit Priamus? ...

Lectiō III

participium praesentis

alloqui

aura

commovere

comprehendere

conferre

dūdum

efferre

famulus

fragor

fulgēre

horror

instaurare

inultus

lūmen

micāre

nepōs (bis)

obtruncare

onus

pariter

patrius

perfundere

pius

prōdigium

quā

quīn etiam

recūsare

rēgius

repetere

respicere

restinguere

Lectiō tertia: versūs 181–285

Exercitium 8

1. Quidquid id est, timeō Danaōs – et dōna _____ [= cum... ferunt].
2. Anguēs oculis _____ [= quī ārdent] Trōiānōs prōspiciunt.
3. Nēmō Cassandrae rēs futurās _____ [= cum... praediceret] crēdebāt.
4. Hector graviter _____ [= dum... gemit] Aenēam monuit ut ex urbe _____ [= quae flagrābat] fugeret.
5. Graecis undique _____ [= quī... prōcurrēbant] Trōiānī vī et armīs resistēbant.
6. Laterēs trabēsq̄ in hostēs mūrōs _____ [= quī... ascendēbant] coniciēbant.
7. Pyrrhus senem _____ et in sanguine filiī _____ [= dum tremat et... lābitur] ad āram occidit.
8. Coniūnx pedēs virī _____ [= quī abīt] complectitur.
9. Pius Aenēās patrem _____ et filiū manū _____ [= dum... portat et... dūcit] domō ēgressus est.
10. Creūsa maritū _____ [= quī aberrābat] sequī nōn potuit.
11. Uxor virō _____ [= quī stupēbat] apparuit et "... valē! ..." inquit.
12. Haec ubi dicta dedit, _____ et multa _____ dīcere [(virum) quī lacrimābat et multa volēbat dīcere] dēseruit ...
13. Aenēās frūstrā imāginem eius _____ [= quae effugiēbat] amplectī cōnātus est.

Exercitium 9

1. Rēgem _____ [= trucidātum] vidēns Aenēās _____ [< horrēre] _____ est.
2. Pater Anchīsēs domō fugere _____ [= nōluit], etsī filiū et parvū . _____ [= filiū filiī] eī suāsērunt ut sēcum fugeret.
3. Aenēās: "Sine tē hinc pedem _____ [= hinc ēgredi] nōlō. Reddite mē Danaīs! Sinite _____ [= renovāta] _____ proelia! Numquam omnēs hodiē moriēmur _____!"
4. Tum mirābile _____ visum est: _____ [= lūx] ārdēns in Iūli capite apparuit.
5. Dum parentēs ignem _____ [= exstinguunt], ā laevā _____ [= tonitrus fit] magnō _____ [= strepitū] et simul stēlla _____ [= subitō splendēs] caelum percurrit.
6. Anchīsēs manūs ad caelum _____ [= extendit] et deōs _____: "Iam iam nūlla mora est, sequor et _____ [= ubi] dūcītis adsum, dī _____ [< pater]! Servāte domum, servāte _____!"
7. Aenēās patrem ex urbe portāvit, nec filiō _____ id _____ grave fuit.
8. _____ [= servōs] iussit extrā urbem ad _____ [= parvū collem] convenīre.
9. Aenēās per tenebrās prōcēdēs _____ [= aequē] patrī ac filiō timēbat.
10. Quī _____ [= nūper] tēlis hostiū nōn _____ [= permovēbātur] iam omnī _____ [= ventō levī] et omnī sonō terrēbātur.
11. _____ [= ubi prīmum] clipeōs et gladiōs _____ [= fulgentēs] vidit, ē nōtā viā discessit nec ad uxōrem suam _____ [↔ prōspexit].

12. Extrā urbem multōs _____ invēnit, sed cum uxōrem deesse vidēret, domum patriam _____; _____ etiam rēgiam Priamī revīsīt.
13. Hūc Graeci dīvitiās Trōiae _____ [= in eundem locum ferēbant].
14. Creūsa eī terram _____ [= fertilem] et _____ [< rēx] coniugem prōmīsīt, sed prius eī per _____ [= ingentia] maria nāvīgandum erat.
15. Aenēās manum Creūsae _____ [=prehendere] cōnātus est.

revīsere
socius
tendere
tonāre
tumulus
ūber
ubi (+ perf)
vāstus

Exercitium 10

1. Rōmānī hostēs moen_____ prohibuērunt.
2. Brūtus populum Rōmānum rēgn_____ liberāvit.
3. Incendiō Rōmae magna pars urbis dom_____ vacua facta est.
4. Iuppiter, arc_____ su_____ cum tōtum spectat in orbem, nīl nisi Rōmānum quod tueātur habet.
5. "Heu, fuge, nāte deā, tēque h_____" ait "ēripe flamm_____!"
6. "Crēditis āvectōs hostēs? aut ūlla putātis dōna carēre dol_____ Danaum? ..."
7. "Iam nōn tēl_____ egēmus, sed auxili_____ deōrum."
8. Anchīsēs loc_____ sē movēre recūsāvit.

ablātivus sēparātivus
(<sēparāre ↔ iungere)

Exercitium 11

1. Quōs Aenēās domī dēseruerat? ...
2. Quid Venus Aenēae filiō suō suāsīt et quid prōmīsīt? ...
3. Quid respondīt Anchīsēs cum Aenēās eum rogāret ut sēcūm fugeret? ...
4. Num Aenēās patrem senem domī relinquere voluit? ...
5. Quod prōdigium effēcīt ut Anchīsēs filium suum comitārētur? ...
6. Quō Aenēās famulōs convenīre iussīt? ...
7. Quid fēcīt Aenēās nē pater senex fatīgārētur? ...
8. Quam ob rem ē nōtā viā discessīt? ...
9. Cūr Aenēās in urbem revertit? ...
10. Quālem domum suam invēnit? ...
11. Quid vidit apud rēgiam Priamī? ...
12. Quid factum est cum Aenēās uxōrem suam quaereret? ...
13. Quid Creūsa Aenēae prōmīsīt? ...
14. Quō Aenēās sine coniuge rediit? ...
15. Quōs ibi invēnit? ...
16. Quārē tot hominēs eō convēnerant? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 12

Quod genus (m/f/n)?

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? Uter numerus (sg/pl)?

Exemplum: flūmen n: flūminis gen sg, flūmina nōm/acc pl.

1. urbs _____: urbis _____, urbe _____, urbium _____.
2. mōns _____: montem _____, montibus _____/_____.
3. annus _____: annōs _____, annī _____, aut _____.
4. scelus _____: scelus _____/_____, scelerum _____.
5. via _____: viā _____, viās _____, viārum _____.
6. nauta _____: nautae _____/_____ aut _____, nautis _____/_____.
7. templum _____: templō _____/_____, templī _____, templa _____/_____.

8. rēx ____: rēgī ____ , rēge ____ , rēgēs ____/____.
9. portus ____: portūs ____ aut ____/____.
10. porta ____: portās ____ , portis ____/____.
11. tempus ____: temporī ____ , temporibus ____/____.
12. amīcus ____: amīcō ____/____ , amīce ____.
13. rēs ____: reī ____/____ , rēs ____
aut ____/____.
14. avis ____: avī ____ , ave ____ , avēs ____/____.
15. carmen ____: carmine ____ , carmina ____/____.
16. manus ____: manū ____ , manum ____ ,
manuum ____.
17. collum ____: collī ____ , colla ____/____ ,
collis ____/____.
18. collis ____: collis ____/____ , collī ____ ,
collēs ____/____.

Exercitium 13*Datur genetivus. Dā nōminātivum!**Exemplum: gen corporis, nōm corpus*

1. gen mortis, nōm ____	19. gen maris, nōm ____
2. gen pontis, nōm ____	20. gen faciēi, nōm ____
3. gen flōris, nōm ____	21. gen operae, nōm ____
4. gen equitis, nōm ____	22. gen operis, nōm ____
5. gen portūs, nōm ____	23. gen aedis, nōm ____
6. gen cornūs, nōm ____	24. gen sēdis, nōm ____
7. gen pecoris, nōm ____	25. gen rēgis, nōm ____
8. gen capitis, nōm ____	26. gen pontificis, nōm ____
9. gen lectī, nōm ____	27. gen arcis, nōm ____
10. gen tēctī, nōm ____	28. gen principis, nōm ____
11. gen agrī, nōm ____	29. gen virtūtis, nōm ____
12. gen theātrī, nōm ____	30. gen palūdis, nōm ____
13. gen aeris, nōm ____	31. gen flūminis, nōm ____
14. gen iūris, nōm ____	32. gen orīginis, nōm ____
15. gen bovis, nōm ____	33. gen liberōrum, nōm ____
16. gen itineris, nōm ____	34. gen thermārum, nōm ____
17. gen senis, nōm ____	35. gen castrōrum, nōm ____
18. gen hiemis, nōm ____	36. gen moenium, nōm ____

Exercitium 14

1. attingere, at ____ isse, at ____ um esse
2. complēre, com ____ isse, com ____ um esse
3. cōferre, con ____ isse, col ____ um esse
4. conicere, con ____ isse, con ____ um esse
5. cōsistere, cōn ____ isse
6. contingere, con ____ isse, con ____ um esse
7. corripere, cor ____ isse, cor ____ um esse
8. ēgredī, ē ____ um esse
9. ērigere, ē ____ isse, ē ____ um esse
10. haerēre, ____ isse
11. occidere, oc ____ isse
12. pandere, ____ isse, ____ um esse
13. perfundere, per ____ isse, per ____ um esse

gen → nōm

con-iciō -iunt

cor-ripiō -iunt

ē-gredior -iuntur

14. recēdere, re_____isse
15. respicere, re_____isse
16. revīserē, re_____isse
17. sonāre, _____isse
18. stringere, _____isse, _____um esse
19. stāre, _____isse
20. suādēre, _____isse
21. tonāre, _____isse
22. vādere, _____isse

re-spiciō -iunt

CAPITVLVM DVODEQVADRAGESIMVM

Cap. XXXVIII

Lēctiō prīma: versūs 1–74

Lēctiō I

Exercitium 1

Exemplum: Post Faunum Latinus rēgnāvit. Qui [: is] bonus rēx fuit.

... Qui...

1. Latinus filiam habēbat iam mātūra virō. _____ multī virī petēbant.
2. Euander profugus in Italiam vēnit. _____ rēx Faunus arva colenda dedit.
3. Aenēae dormienti Hector appāruit. _____ eum hortātus est ut fugeret.
4. Cassandra in vinculis trahēbatur. _____ speciem cīvēs ferre nōn poterant.
5. Rēx Priamus senex arma cēpit. _____ cum coniūnx eius vidēret, eī suāsīt ut ad āram cōfugeret.
6. Rēx tēlum in Pyrrhum coniēcīt. _____ Pyrrhus “Nunc morere!” inquit.
7. Subitō stēlla per caelum lābitur. _____ cum post montem Īdam occidisset, Anchīsēs deōs alloquitur.
8. Aenēās tēla hostium cōspexit. _____ rē perturbātus ē nōtā viā discessit.
9. Aenēās ‘Creūsam’ vocābat. _____ cum diū fēcisset, uxor virō appāruit.
10. Extrā urbem Aenēās multōs sociōs invēnit. _____ omnēs posterō diē sēcum trāns montēs dūxit.
11. Aenēās deōs precātus est. _____ factō patrem certiōrem fēcīt.

... Quae...

... Quod...

adeō
adstāre
aequor
certiōrem facerecitō
condere
cōsiderecurvus
dēferrediscernere
interdiūlinquere
longinquus

nimbus

noctū

parēs

pestilentia

pondus

posterī

potiri

prōvehere

quoad

repentīnus

sacrificāre

sēdēs

stupefacere

subducere

Exercitium 2

1. Rēx Thrāciae Polydōrum, quem Priamus ad eum miserat cum magnō aurī _____, obtruncāvit et aurō _____ est.
2. Itaque Trōiānī profugī novam urbem in Thrāciā _____ nōluērunt.
3. _____ [= celeriter] Thrāciam reliquērunt et in altum _____ sunt.
4. Dēlī Apollō Trōiānis et _____ eōrum novam terram prōmisit.
5. In Crētā, cum nāvēs in litus _____ [↔ dēductae] essent, foeda _____ [= morbus multōrum] eōs afficere coepit.
6. Simul sōl flagrāns agrōs _____ [= tam valdē] _____ [= igne siccābat] ut nūllās frūgēs ferre possent.
7. Hīc dī Penātēs _____ [= nocte] Aenēae vīsī sunt ante lectum _____ et eum monēre ut aliam _____ in terrā _____ [↔ propinquā] peteret nēve in Crētā _____ [= sēdem caperet].
8. Aenēās _____ [= stupēns factus] _____ [= patrem] suum dē eā rē _____ fēcīt.
9. Nāvēs rūrsus vāstum _____ [= mare] percurrēbant, cum _____ [= nūbēs] _____ [< repente] caelum operuit.
10. Tempestāte ortā gubernātor cursum nōn tenuit, cum diem noctemque _____ nōn posset.
11. Nec sōl _____ [↔ noctū] nec stēllae noctū vidēbantur!

torrere
totidem
tumidus
unda
volucris

12. Trēs diēs et _____ [: item trēs] noctēs nāvēs caecae errābant, _____ quārtō diē ad insulās Strophadēs _____ sunt.
13. Synōnima: arcuātus et _____, turgidus et _____, avis et _____, parvus flūctus et _____, sacrificium facere et _____, relinquere et _____.

Exercitium 3

Perfectum indicatīvī verbī dēpōnentis.

- Graecī dolō _____ sunt [< ūtī].
- Octāviānus necem Caesaris _____ est [< ulciscī].
- Augustus 'sē urbem marmoream relinquere' _____ est [< glōriārī].
- Graecī in insulam propinquam _____ sunt [< proficiscī].
- Anguēs Lāocoontem _____ sunt [< complectī]; ita ille Minervae supplicium _____ est [< patī].
- Graecī per fūnem dēmissum ad terram _____ sunt [< lābī].
- Pugna ācris ante templum _____ est [< orīrī].
- Anchīsēs manūs ad caelum tendēns deōs _____ est [< alloquī].
- Aenēās cum patre et filiō domō _____ est [< ēgredī].
- Polydōrō interfectō rēx Thrāciae aurō _____ est [< potirī].
- Apollō Trōiānīs novam terram _____ est [< pollicērī].
- Penātēs Aenēam sīc _____ sunt [< cōsōlārī]: "Nōs quī tē per mare _____ sumus [< sequī] posterīs tuīs imperium dabimus."

Exercitium 4

- Quid Trōiānī profugī fēcērunt hieme? ...
- Quandō nāvēs dēdūxērunt et profectī sunt? ...
- Quō primum nāvīgāvērunt? ...
- Cūr in Thrāciā novam urbem condere nōluērunt? ...
- Quid fēcērat rēx Thrāciae, ut aurō Priamī potirētur? ...
- Cui deō sacra est insula Dēlos? ...
- Quid Apollō Trōiānīs et posterīs eōrum pollicitus est? ...
- Quid prohibuit nē Trōiānī in Crētā cōsiderent? ...
- Quōs Aenēās noctū in somnis ante lectum adstāre vīdit? ...
- Quam sēdem dī Penātēs Aenēam quaerere iussērunt? ...
- Cui Aenēās dicta Penātium rettulit? ...
- Quid ēvēnit in mediō marī Ioniō? ...
- Cūr gubernātor nec sōlem nec stēllās aspicere poterat? ...
- Quō nāvēs quārtō diē dēlātae sunt? ...
- Harpīiae quae sunt? ...
- In insulā Leucadiā quid fēcit Aenēās ad templum Apollinis? ...

Lēctiō secunda: versūs 75–147

Exercitium 5

- Augustus: "Urbem marmoream relinquo____." Augustus dīxit '____ urbem marmoream relinquo____.'
- Nerō: "Quasi homō tandem habitāre coep____!" Nerō dīxit '____ quasi homin____ tandem habitāre coep____!'
- Lāocoōn: "Time____ Danaōs..." Lāocoōn dīxit '____ Danaōs tim____'/ 'Danaōs ā____ tim____.'
- Aenēās: "Patrem meum portābō, nec mihi grave erit hoc onus." Aenēās dīxit '____ patrem _____ port_____, nec _____ grave _____ [= futūrum esse] id onus.'

Lēctiō II

sē
sibi
suus -a -um

5. Aenēas: "Filiū meū mēcum dūcam." Aenēas dīxit ' ____ filiū ____ cum duct ____ '.
6. Aenēas: "Ubi est uxor mea? cūr mē nōn sequitur?" Aenēas interrogāvit 'ubi ____ uxor ____? cūr ____ nōn sequ ____?'
7. Andromachē: "Dīc mihi: Hector meū ubi est?" Andromachē Aenēam ōrāvit ut ____ dīc ____ ubi Hector ____ .
8. Andromachē: "Ego et Helenus in Ēpīrum abductī sumus; postea vērō Helenus Chāoniā potītus est et mē uxōrem dūxit." Andromachē nārrāvit ' ____ et Helen ____ in Ēpīrum abduct ____ ; postea vērō Helen ____ Chāoniā potīt ____ et ____ uxōrem dūx ____ .'
9. Aenēas: "Quae perīcula mihi vītanda sunt?" Aenēas ab Helenō quaesīvit 'quae perīcula ____ vītanda ____?'
10. Aenēas: "Dī immortalēs! Servāte mē et sociōs meōs!" Aenēas ōrat ut dī immortalēs ____ et sociōs ____ serv ____ .

Exercitium 6

1. Quod dē Andromachē nārrātur ____ est [= vix crēdī potest].
2. Helenus Chāoniā, parte Ēpīrī ____ [< extrā], potītus esse et Andromachēn, ____ Hectoris, uxōrem dūxisse nārrātur.
3. Andromachē in ____ [= silvā sacra] sacrificābat et ____ Hectoris invocābat.
4. ____ [= ut primum] Aenēam ____ [= recognōvit], ____ [= territa] ____ [< pallēscere], quia eum mortuum esse ____ [= arbitrābatur].
5. Dum Andromachē fortūnam suam nārrat et dē ____ [< cadere] Aenēae quaerit, Helenus vēnit et Aenēam ad cēnam ____ [= vocāvit].
6. Helenus, postquam ____ [= bovēs iuvenēs] immolāvit, Aenēam dē periculīs quae ā fretō Siculō nautīs impendent certiōrem fēcit.
7. Scylla ex ____ obscurō nāvēs in saxa trahit, et Charybdis nāvēs in ____ [= vorāginem] mergit.
8. ____ [= melius est] tōtam Siciliam ____ quam mōnstra illa terribilia ____ [= cognōscere quālia sint].
9. Helenus ____ erat, quī dīvinō modō rēs futurās praedicere poterat.
10. Cum Trōiānī inde ____ essent [= discessissent], post sōlis ____ [< occidere] in lītus exiērunt.
11. Mediā nocte profectī, cum iam ____ rubēret, Italiae lītus cōspexērunt.
12. Anchīsēs ____ vīnō implēvit atque deōs sic invocāvit: "Dī maris et terrae tempestātumque ____!"
13. Trōiānī in terrā illā Graecōrum ____ [< mora] nōluērunt.

Exercitium 7

1. Cuius uxor fuerat Andromachē? ...
2. Trōiā captā quis Andromachēn et Helenum in Ēpīrum abdūxerat? ...
3. Ā quō Pyrrhus interfectus est? ...
4. Quō rēgnō Helenus potītus est et quam uxōrem dūxit? ..
5. Quid Andromachē agēbat in lūcō extrā urbem? ...
6. Quid Andromachē ab Aenēā quaesīvit? ...
7. Quōmodo Helenus Aenēam sociōsque eius recēpit? ...
8. Quid Aenēas Helenum interrogāvit? ...
9. Quid Helenus dē fretō Siculō nārrāvit? ...
10. Quid Trōiānīs profugis suāsīt? ...

agnōscere
antrum
aurōra
circumīre
cāsus
dīgredi
experiri
exterrere
extrēmus
gurges
incrēdibilis
invītare
iuventus
lūcus
Mānēs
morārī
occāsus
pallēscere
patera
potēns
praestāre
rēri
ut (+ perf)
vidua
vātēs

Lectiō III

cum inversum

(in-vertere = ordinem
inter sē mutāre)

acūtus

cavus

concurrere

cōnfectus

cōnferre sē

contremēscere

ēdere

egomet

ēmittere

flētus

fūmus

genitor

horribilis

incidere

incitāre

īnfandus

īnfōrmis

lapis

nīmīrum

ortus

quicumque

scopulus

sepelire

sepulcrum

supplex

terror

trepidus

vescī

11. Quod dōnum Ascanius accēpit ab Andromachē? ...
12. Mediā nocte profectī quid Trōiānī primā lūce cōnsperxērunt? ...
13. Quōmodo Anchīsēs Italiam salūtāvit? ...
14. Cūr Trōiānī in eā regiōne Italiae morārī nōluērunt? ...
15. Cui deae sacrificāvērunt antequam ad Siciliam profectī sunt? ...

Lectiō tertia: versūs 148–213

Exercitium 8

Exemplum: Cum nautae haec falsa nārrārent, Arīōn repente intrāvit
= Nautae haec falsa nārrābant, cum Arīōn repente intrāvit.

1. Cum omnēs dēspērārent, subitō prōdigium visum est = Omnēs
2. Cum iam portis appropinquārent, Anchīsēs exclāmat... =
3. Cum Aenēās dormiret, Hector ei appāruit =
4. Cum Aenēās diū uxōrem vocāvisset, imāgō Creūsae ei appāruit =
5. Cum Trōiānī iam arva nova colerent, pestilentia eōs afficere coepit =
6. Cum iam aurōra rubēret, procul humilēs collēs appāruērunt =
7. Cum vix haec dixisset, Polyphēmum vidērunt =

Exercitium 9

1. Ā fretō Siculō audiēbātur fragor _____ [*< horrēre*] quem
_____ flūctibus pulsātī _____ [*< ē + dabant*].
2. “_____ [= scīlicet] haec est illa Charybdīs” inquit Anchīsēs.
3. Ex monte Aetnā _____ āter et flammae in caelum surgunt.
4. Nōnumquam _____ [= parva saxa] cum māximō fragōre ex
monte interiōre _____.
5. Ante sōlis _____ [*< orīri*] vir fame _____ exiit ē silvis.
6. Ad litus sē _____ cum _____ [*< flēre*] precibusque.
7. _____ [= orāns] manūs ad Trōiānōs extendit et “Hinc tollite mē”
inquit, “in quās _____ terrās mē abdūcite!”
8. Vir Graecus, cum _____ [*< terrēre*] eius cessisset, nārrāre coepit
dē mōnstrō _____ [= horrendō] quī carne hūmānō _____.
9. “Ego _____ [= ego ipse]” inquit “vidī eum duōs sociōs meōs dēvorāre!”
10. Graeci hastam _____ in Cyclōpis oculō ūnō et sōlō dēfixērunt.
11. Trōiānī _____ [= pavidī] Polyphēmum caecum accēdere vidērunt,
mōnstrum horrendum, _____, *ingēns, cui lūmen adēptum!*
12. Fūnēs _____ [= secuērunt] et nāvēs rēmīs _____
[= citō ēgērunt].
13. Clāmōre Polyphēmī _____ [= valdē tremuit] terra et mōns
_____ [= penitus vacuus] resonuit.
14. Cēteri Cyclōpēs _____ [= in eundem locum cucurrērunt].
15. In Siciliā _____ [= pater] Aenēae mortuus est et in monte
Eryce _____.
16. _____ Anchisae situm est in monte Eryce.

Exercitium 10

1. Cūr Trōiānī per fretum Siculum nōn nāvīgāvērunt? ...
2. Quō deinde advectī sunt? ...
3. Cūr Trōiānī perterriti in silvīs latuērunt?
4. Quid ex monte Aetnā ēmittitur? ...
5. Quī vir ex silvīs prōcessit? ...
6. Cūr ille exterritus restitit? ...
7. Quid Anchīsēs virum ignōtum interrogāvit? ...

8. Quid vir Graecus respondit?
9. Quōmodo Ulixēs necem sociōrum suōrum ultus erat? ...
10. Ūnō oculō perditō nōne Polyphēmus alterō oculō vidēre poterat? ...
11. Quid Trōiānī Polyphēmum agere vidērunt? ..
12. Quid fēcērunt Trōiānī, ut quam celerrimē fugerent? ...
13. A quō benignē receptī sunt in Siciliā? ...
14. Quem Aenēās in monte Eryce sepelivit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 11

Prōnōmen dēmōnstrātivum hic haec hoc.

hic haec hoc

	singulāris			plūrālis		
	m	f	n	m	f	n
1. nōm	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
2. acc	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
3. gen	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
4. dat	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
5. abl	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____	h_____
6. H_____ modō dēclīnātur h_____ prōnōmen.
 7. Dēclīnātiō h_____ prōnōminis haud facilis est.
 8. H_____ prōnōmina *hic, iste, ille* appellāntur 'dēmōnstrātīva'.
 9. H_____ prōnōminibus dēmōnstrantur rēs et hominēs.
 10. Dēclīnātiō h_____ prōnōminum bene discenda est.
 11. H_____ libellō titulus est EXERCITIA LATINA.
 12. H_____ libellus multa exercitia continet.
 13. H_____ pāgina exercitium habet de h_____ prōnōmine: *hic haec hoc*.
 14. Exercitia quae h_____ libellō continentur discipulīs solvenda sunt.
 15. Quī h_____ libellum legit et h_____ exercitia solvit grammaticam Latinam discit.

Exercitium 12

Quod tempus? futūrumne (fut) an praesēns indicātivī (praes ind) an praesēns coniūctivī (praes coni)?

-et -ētur: praes ind?
praes coni?
fut?

Exempla: neget: praes coni; auget: praes ind; leget: fut.

1. dolet: _____; colet _____; ambulet _____.
2. scribet: _____; habet: _____; turbet _____.
3. movet: _____; vīvet: _____; servet: _____.
4. gaudet: _____; claudet: _____; laudet: _____.
5. vocet: _____; docet: _____; dūcet: _____.
6. manet: _____; canet: _____; cēnet: _____.
7. amet: _____; timet: _____; sūmet: _____.
8. aget: _____; neget: _____; auget: _____.
9. pāret: _____; ōret: _____; curret: _____.
10. portet: _____; patet: _____; mittet: _____.
11. iaciet: _____; cruciet: _____; sciet _____.
12. nūntiet: _____; sentiet: _____; rapiet: _____.
13. fatētur: _____; ūtētur: _____; mūtētur: _____.
14. fruētur: _____; tuētur: _____; statuētur: _____.

dī-gredior -iuntur

Exercitium 13

1. agnōscere, _____isse
2. concurrere, con_____isse
3. condere, con_____isse, con_____um esse
4. contremēscere, con_____isse
5. dīgredi, dī_____um esse
6. ēdere, ē_____isse, ē_____um esse
7. efferre, ex_____isse, ē_____um esse
8. excēdere, ex_____isse
9. incīdere, in_____isse, in_____um esse
10. linquere, _____isse, _____um esse
11. pallēscere, _____isse
12. prōcēdere, prō_____isse
13. resistere, re_____isse
14. sentīre, _____isse, _____um esse
15. sepelīre, _____isse, _____um esse
16. torrēre, _____isse, _____um esse

Cap. XXXIX**Lēctiō I**

abripere
arcēre
bellicōsus
colligere
crēber
disicere
dispellere
ferīre
impellere
iūdicium
iūdicāre
memor
mōlēs
nāre
pontus
rēgīna
rigēre
scēptrum
sēdāre
sinus
tridēns
vadum
vertex
volvare

CAPITVLVM VNDEQVADRAGESIMVM**Lēctiō prima: versūs 1–65****Exercitium 1**

1. Iūnō, deōrum _____ [*f < rēx*], Irāta erat ob _____ Paridis, quī Venerem deam pulcherrimam esse _____ [= cēnsuerat].
2. Huius rei _____ [= reminiscēns] Iūnō ā Latiō _____ [= prohibēbat] Trōiānōs, quī novam urbem condere cupiēbant.
3. *Tantae* _____ erat Rōmānam condere gentem!
4. Iūnō Aeolum, rēgem ventōrum, rogāvit ut classem Trōiānōrum submergeret aut _____ [= in variās partēs iaceret].
5. Simul atque Aeolus montem hastā _____ [= pulsāvit], ventī mare turbant et magnōs flūctūs ad litora _____ [= circumagunt].
6. Per caelum obscūrum _____ [= frequentia] fulgura micant.
7. Membra frīgētia _____ [= flectī nōn possunt].
8. Aliae nāvēs in saxa periculōsa _____ [*< ab + rapiuntur*], aliae ab altō in _____ [*< altum*] feruntur.
9. Ūna nāvis ingentī flūctū _____ [= pulsātur] et in _____ [= vorāginem] mergitur.
10. *Appārent rārī* _____ [= natantēs] in gurgite vāstō.
11. Neptūnus vērō flūctūs turbidōs _____ [*< turbāvit*] et nūbēs _____ [= in variās partēs pepulit].
12. Aenēas septem nāvēs _____ [*< sparsit*] in _____ [= lītus curvum], ubi īnsula portum efficit inter duōs scopulōs.
13. _____ [*< trēs + dēns*] est _____ Neptūnī, cui imperium _____ [= maris] datum est.
14. Rōmulus fuit rēx _____ [= bellī studiōsus].

Exercitium 2

1. Quī pecūni_____ cupit est _____ pecūni_____.
2. Quī patri_____ amat _____ patri_____ est.
3. Quī vi_____ ignōrat vi_____ est.
4. Quī litter_____ studet _____ litter_____ est.
5. Pōculum vīn_____ implētur; iam pōculum _____ est vīn_____.
6. Neptūnus mar_____ imperāre potest; is deus mar_____ est.
7. "Dī mar_____ et terr_____ tempestāt_____ que _____!"
8. Iūnō Paridis iūdici_____ meminerat. Paridis iūdici_____ Iūnō Trōiānōs persequēbātur.

adi + gen
amāns
cupidus
ignārus
memor
plēnus
potēns
studiōsus

Exercitium 3

1. Quam urbem Iūnō ante omnēs diligēbat? ...
2. Quamobrem Trōiānōs ōderat Iūnō? ...
3. Quam deam Paris pulcherrimam esse iūdicāverat? ...
4. Cūr Minerva Graecōrum classem disiēcerat? ...
5. Quōmodo Iūnō classem Trōiānōrum disiēcit? ...
6. Quis est Aeolus et quid est officium eius? ...
7. Cūr Aenēās optāvit ut prō patriā pugnāns occidisset? ...
8. Cūr nāvēs nec vēlis nec rēmīs agī poterant? ...
9. Trēs nāvēs quō tempestāte abreptae et aliae trēs quō lātae sunt? ...
10. Quid factum est ante ipsius Aenēae oculōs? ...
11. Cui datum est imperium maris? ...
12. Cum mare tantā tempestāte miscērī vidēret, quid fēcit Neptūnus? ...
13. Quō vectae sunt nāvēs quae ex tempestāte supererant? ...
14. Quid fēcērunt Trōiānī ē nāvibus ēgressi? ...

Lectiō secunda: versūs 66–156

Lectiō II

Exercitium 4

Dā contrāria!

Exemplum: Omnēs loquuntur: nēmō tacet.

1. Multī dormiunt: _____.
2. Vīta urbāna mihi molesta est: Vīta _____ mihi _____ est.
3. Servus numquam abest: Servus _____.
4. Aestās est tempus calidum: _____ est tempus _____.
5. Calor vīneīs prōdest: _____ vīneīs _____.
6. Vesperī sōl occidit: _____ sōl _____.
7. Discipulus piger reprehenditur: Discipulus _____.
8. Nōn omnēs dīvitēs beātī sunt: Nōn omnēs _____ sunt.
9. Agricola in sōle labōrat: Agricola in _____.
10. In montem ascende!: In _____!
11. Aestāte nāvēs dēdūcuntur: _____ nāvēs _____.
12. Puppis est pars nāvis posterior: _____ est pars nāvis _____.
13. Puer versūs intellegit quia facilēs sunt: Puer versūs intellegit _____ sunt.

animus
aper
appellere
cēlare
cervus
clam
comitātus
-cumque, quī- quae-
decor
dēvenire
discrimen
dūrāre
ēludere
explōrāre
fēlix
forsan
gestāre
gradi
honōs
hostia
impus
incūsāre
nebula
nūdāre
obviam
onerāre
ōrae
patefacere
praeda
quicumque
resurgere
simulāre
tendere
thēsaurus
vērārī
vōsmet

ablātivus limitātiōis
< limitāre = finīre,
finēs statuere
(significātiōis)

Exercitium 5

1. Aenēās septem _____ ē magnō grege sagittis occidit.
2. Hanc _____ sociis suis dīvisit, quōs sic cōsōlātus est:
3. "Ō socii! ... Revocāte _____ [↔ timōrem] maestumque timōrem mittite! _____ [= forsitan] et haec ōlim meminisse iuvābit!
4. Per variōs cāsūs, per tot _____ [= pericula] rērum _____ [= īmus] in Latium, sēdēs ubi fāta quietās ostendunt: illic fās rēgna _____ Trōiae.
5. _____ [< dūrus] et _____ rēbus servāte secundis!"
6. Posterō diē Aenēās nova loca _____ [= īspicere] cōstituit.
7. Ūnō Achātē _____ [< comitārī] per silvam _____ [= ambulat].
8. Ibi Venus eī _____ iit [= occurrit], quae arcum et sagittās _____ [= gerēs] _____ [< similis] sē in silvā _____ [= ferās persequī].
9. Venus ab Aenēā quaesivīt 'an forte vidisset sorōrem suam _____ [= porcum ferum] persequentem.'
10. Aenēās deam aliquam sē vidēre arbitrātus "Quae _____ es" inquit, "sis nōbīs _____ [= favēs] et doceās nōs quibus in _____ versēmur."
11. Prōmisit 'sē multās _____ illi deae immolātūrum esse.'
12. Venus 'sē Karthāginiēsem esse' dīxit, 'nec tālī _____ dignam.'
13. Pygmalion, rēx Tyrī, frātre suum Sychaeum _____ [= occultē] necāvit et scelus suum diū _____ [= occultāvit].
14. In somnīs Sychaeus uxōrī suae Dīdōnī appāruit, pectus suum vulnerātum _____ [< nūdus] et scelus rēgis _____ [↔ cēlāvit].
15. Sychaeus mortuus uxōrī veterēs _____ aurī et argentī mōnstrāvit eīque suās ut nāvēs aurō _____ [< onus] et ex patriā excēderet.
16. Didō cum cīvibus quī rēgem _____ [↔ pium] ōderant ad ōram Āfricae _____ [= pervēnit], ubi novam urbem condidit.
17. Aenēās nārāvit 'sē tempestāte ad ōram Libyae _____ esse.'
18. Postrēmō, cum dea divinō _____ [< decēre] fulgēret, Aenēās mātrem suam agnōvit eamque _____ [= accūsāvit]: "Ō māter crūdēlis! Quid filium tuum _____ [= fallis ac dērīdēs]?"
19. _____ est nūbēs quae terram operit.

Exercitium 6

Exemplum: Quīntus pedē et brachiō aeger est.

1. Iūnō Aeolō Nympham fōrm _____ pulcherrimam uxōrem prōmisit.
2. Nerō ment _____ sānus nōn erat.
3. Vulcānus alter _____ ped _____ claudus est.
4. Hostēs numer _____ superiōrēs fuērunt.
5. Paucae nāvēs, numer _____ septem, ē tempestāte servātae sunt.
6. In labyrinthō vīvēbat terribile mōnstrum nōmin _____ Mīnōtaurus.
7. Via Appia aliās viās longitūdīn _____ superat
8. Frāter mē aetāt _____ māior est.
9. Nulla dea Venerī pār est pulchritūdīn _____.
10. Me _____ sententi _____ Vergilius et Ovidius ingeni _____ comparandī nōn sunt.

Exercitium 7

1. Quid Aenēas ē scopulō prōspiciēns vidit? ...
2. Quot cervōs occidit? ...
3. Quibus illam praedam partitus est? ...
4. Quōmodo Trōiānī virēs et animum restituērunt? ...
5. Quis Aenēae in silvā obviam iit? ...
6. Cūr Aenēas mātrem suam nōn agnōvit? ...
7. Quid deam interrogāvit? ...
8. Unde Didō in Āfricam vēnerat? ...
9. Cūr illa Tyrō fūgit? ...
10. Quōmodo Dīdō scelus Pygmalionis cognōvit? ...
11. Unde Dīdō magnum aurī pondus quaesivit? ...
12. Quō Tyrii profugī vēnērunt? ...
13. Quid Aenēas deae nārrāvit? ...
14. Quid Venus Aenēae nūtiāvit? ...
15. Quōmodo Aenēas mātrem suam agnōvit? ...
16. Cūr nēmō Aenēam et Achātē vidēre poterat? ...
17. Quō Venus sē contulit? ...

Lēctiō tertiā: versūs 157–234

Lēctiō III

Exercitium 8

1. Hector in somnīs Aenēam monuit _____ deōs Penātēs cap _____ atque ex urbe incēnsā fug _____.
2. Aenēas arma cēpit, _____ patriam dēfend _____.
3. Aenēas iuvenēs hortātur _____ sē arm _____ et strictīs gladiīs in mediōs hostēs sē praecipit _____.
4. Venus Aenēae suāsīt _____ celeriter domum ad suōs fug _____.
5. Filius et nepōs Anchisae suādēt _____ omnēs suōs sēcum perd _____.
6. Multī Trōiānī eō convēnerant, _____ cum Aenēā proficisc _____.
7. Helenus Aenēam dissuāsīt _____ per fretum Siculum nāvīgā _____.
8. Iūnō rēgem Aeolum ōrāvit _____ classem Aenēae disic _____.
9. Posterō diē Aenēas exiit, _____ nova loca explōrā _____.
10. Sychaeus in somnīs uxōrī suāsīt _____ ex patriā excēd _____.
11. Ilioneus: “Tē ōrāmus _____ nōs ab ōrīs Āfricae arce _____, Nōn vēnimus, _____ praedam faci _____, ... Hoc tantum ōrāmus _____ nōbīs lic _____ classem subducere et nāvēs frāctās reficere.”
12. Venus Aenēam nebulā circumfūdīt, _____ quis eum cernere pos _____.
13. Penātēs Aenēam monuērunt _____ longum fugae labōrem recūsā _____: “Tū longum fugae labōrem _____ recūsāv _____ [= nōlī recūsāre]!”
14. Andromachē dubitābat an Aenēas vīveret, sed ille eam hortātus est _____ dubitā _____: “Vivō equidem. _____ dubitāv _____ [= nōlī dubitāre]!”

ut/nē + conī

Exercitium 9

1. Aenēas et Achātēs collem _____ [= ascendunt] quī urbī Karthāginī _____.
2. Aenēas admīrātur _____ [< industrius] cīvium, quī novīs aedificiīs _____ [↔ culmina] locant.
3. “Ō _____ [= fēlicēs], quōrum iam moenia surgunt” inquit Aenēas, tum urbem intrat et singula opera _____ [= īnspicit].
4. In novō templō imāginēs bellī Trōiānī _____ erant.
5. Aenēas, cum in imāginibus Graecōs et Trōiānōs _____ [= bellum gerentēs] vidēret, lacrimīs vultum _____.

addūcere

Auster

bellāre

caterva

compellere

fortūnātus

fundāmentum

genus

imminēre

incēdere
industria
instāre
lūstrāre
obtūsus
ōrdiri
paenitēre
perfundere
pingere
saltem
scandere
solium
statuere
superbia

6. Trōiānōs vīdit cēdentēs, cum Achillēs currū _____ [= premeret].
7. Hic Didō rēgīna ad templum _____ [= prōcessit] magnā iuvenum _____ [= multitudīne] comitāta, atque in _____ altō cōnsēdit.
8. Subitō Aenēas quōsdam sociōs suōs _____ [↔ abdūcī] vīdit.
9. Īlioneus rēgīnae nārrāvit "Trōiānōs _____ [= Notō] disiectōs ad ōrās Āfricae _____ [↔ dispulsōs] esse."
10. Tum Didō sic _____ est [= loquī coepit]:
"Quis _____ [= gentem] Aeneadum, quis Trōiae nesciat urbem? ...
Nōn _____ [↔ acūta] adeō gestāmus pectora Poenī."
11. "Urbem quam _____ [= cōstituō] vestra est. Subdūcite nāvēs!"
12. Trōiānī, sī in Italiā ire nōn liceret, in Siciliā _____ redire cupiebant.
13. Aenēas: "Mē nōn _____ miserō Graecō auxilium tulisse."
14. Tanta erat _____ [< superbus] Nerōnis ut domum auream sibi aedificāverit.

Exercitium 10

1. Quid Aenēas et Achātēs mīrābantur ex colle dēspicientēs? ...
2. Num quis eōs urbem intrantēs vīdit? ...
3. Quae imāginēs in templō Iūnōnis pictae erant? ...
4. Quamobrem Aenēas magnum gemitum dedit? ...
5. Quālis erat Didō rēgīna ad templum incēdēs? ...
6. Ubi Didō cōnsēdit et quid agēbat? ...
7. Quī hominēs ad rēgīnam adductī sunt? ...
8. Quid Īlioneus Didōnem ōrāvit? ...
9. Quid Īlioneus dē sē et sociīs suis nārrāvit? ...
10. Num cāsus Trōiae Didōnī ignōtum erat? ...
11. Quid Didō Trōiānīs pollicita est? ...
12. Hoc audientēs quid Aenēas et Achātēs cupiebant? ...

Lēctiō quārta: versūs 235–316

Exercitium 11

1. Aenēas: "Ō rēgīna! Dum _____ [= stēllae] in caelum surgent, semper honōs tuos manēbit!"
2. Didō, cum Aenēam _____ [= praesentem] aspiceret, _____ [= stupēs facta est].
3. Didō: "Tūne ille Aenēas quam Anchīsēs et Venus _____?
Quārē agite, ō, tēctīs, iuvenēs, _____ [= subite] nostrīs!...
Nōn ignāra malī miserīs _____ [= auxilium ferre] discō."
4. In rēgiā suā Didō magnificum convīvium _____ [= parāvit].
5. _____ [= lectī] yeste _____ et _____ Tyriā strātī sunt.
6. Aenēas Achātē _____ [= ante misit], quī Ascanium arcesseret.
7. Venus cūrāvit ut Cupidō, _____ [= fōrmā] mūtātā, prō Ascaniō veniret.
8. Centum ministrī et totidem _____ [f] convīvis _____ [= cibum] et vīnum apposuērunt.
9. Lucernae quae dē tēctō _____ et _____ ārdentēs triclinium illūstrābant.
10. Didō _____ [= nesciēs] Cupīdinem in gremium accēpit.
11. Cupidō _____ [↔ subitō] marītum mortuum ē memoriā Didōnis _____ [= dēlēre] coepit et novum amōrem accendere _____ [= cōnātus est].

Lēctiō IV

abolēre
apparāre
conticēscere
cōram
dapēs
error
faciēs
fax
fūnus
gignere
īncius
īnsidiae
intentus
libāre
ministra
obstupēscere
paulātīm
pendēre
praemittere
purpura
quiēs

12. Dīdō, postquam Iovem precāta est, vīnum in mēnsam _____.
13. Omnēs _____ [= loquī dēsīerunt] atque _____ [= attentī] Aenēam audīvērunt nārrantem _____ [= quōmodo] Trōia _____ [= dolō] Graecōrum capta atque incēnsa esset.
14. Cum _____ [< errāre] suōs et _____ patris [= patrem sepultum esse] in Siciliā nārrāvisset, tandem _____ [= somnō] sē dedit.

sīdus
succēdere
succurrere
temptāre
torus
ut *adv*
vestis picta

Exercitium 12*Exemplum:*

(Dominus) servum tacere iubet/iussit = servus tacere iubetur/iussus est.

1. (Rēgīna) Tyriōs discumbere iubet = Tyri_____ discumbere iub_____.
2. (Rēx) Daedalum inclūdī iussit = Daedal_____ inclūdī _____.
3. (Cicerō) Catilinam ex urbe ēgredi iubēbat = Catilin_____ ex urbe ēgredi iub_____.
4. (Caesar) Gallōs arma pōnere iussit = Gall_____ arma pōnere _____.
- Gallī arma posuerunt, ut iussī erant.

acc + inf + iubet/iussit
= nōm + inf + iubetur
/iussus est

Exercitium 13

1. Cūr Aenēas deō similis ante Dīdōnem stābat? ...
2. Quam ob rem ille grātiās ēgit rēgīnae? ...
3. Quōmodo Dīdō Aenēam recēpit? ...
4. Quid ad cēterōs Trōiānōs missum est? ...
5. Quibus rēbus ōrnātum est triclinium? ...
6. Quae mūnera Aenēas Dīdōnī darī iussit? ...
7. Quod cōsiliū Venus in animō versābat? ...
8. Cūr nēmō Cupīdinem prō Ascaniō venientem agnōvit? ...
9. In quō lectō accubuit rēgīna? ...
10. Quis in gremiō eius cōsīdit? ...
11. Quid Cupīdō in gremiō Dīdōnis sedēns effēcit? ...
12. Quōmodo illūstrābatur triclinium? ...
13. Quid Dīdō deōs precāta est? ...
14. Quōmodo Iōpās convīvās dēlectābat? ...
15. Quid Dīdō Aenēam rogāvit? ...
16. Num ille libenter cāsum Trōiae nārrāvit? ...
17. Ā quō factō finem nārrandī fēcīt? ...

*Lēctiō grammatica**Lēctiō grammatica***Exercitium 14***Utrum praesens indicatīvī (ind) an coniunctīvī (coni)?**Exemplum: claudat: coni; laudat: ind.*

1. volat: _____;	colat: _____	8. sacrificat: _____;	perficiat: _____
2. ēdūcat: _____;	ēducat: _____	9. occīdat: _____;	trucidat: _____
3. sentiat: _____;	nūntiat: _____	10. negat: _____;	legat: _____
4. nārrat: _____;	currat: _____	11. vertat: _____;	certat: _____
5. cōgat: _____;	rogat: _____	12. canat: _____;	cēnat: _____
6. dōnat: _____;	pōnat: _____	13. cūrat: _____;	ūrat: _____
7. emat: _____;	amat: _____	14. vīvat: _____;	servat: _____

-at: *ind?*
coni?

-it
-unt -ere
-iunt -ere
-iunt -ire
-eunt -ire

Exercitium 15

Datur persōna 3 singularis praesentis indicatīvī activī (-it).

Dā persōnam 3 plūralis (-unt/-iunt/-eunt) et infīnitivum praesentis (-ere/-ire)!

Exemplum: venit, veniunt, venīre.

	<i>pers 3 sing</i>	<i>pers 3 plūr</i>	<i>inf praes</i>
1. plaudit	plaud_____	plaud_____	plaud_____
2. audit	aud_____	aud_____	aud_____
3. pūnit	pūn_____	pūn_____	pūn_____
4. pōnit	pōn_____	pōn_____	pōn_____
5. alit	al_____	al_____	al_____
6. salit	sal_____	sal_____	sal_____
7. tollit	toll_____	toll_____	toll_____
8. mollit	moll_____	moll_____	moll_____
9. discit	disc_____	disc_____	disc_____
10. efficit	effic_____	effic_____	effic_____
11. gerit	ger_____	ger_____	ger_____
12. parit	par_____	par_____	par_____
13. perit	per_____	per_____	per_____
14. aperit	aper_____	aper_____	aper_____
15. reddit	red_____	red_____	red_____
16. reddit	redd_____	redd_____	redd_____

Exercitium 16

1. accumbere, ac_____isse
2. appellere, ap_____isse, ap_____um esse
3. colligere, col_____isse, col_____um esse
4. compellere, com_____isse, com_____um esse
5. conticēscere, con_____isse
6. diligere, dī_____isse, dī_____um esse
7. disicere, dis_____isse, dis_____um esse
8. dispellere, dis_____isse, dis_____um esse
9. elūdere, ē_____isse, ē_____um esse
10. gignere, _____isse, _____um esse
11. impellere, im_____isse, im_____um esse
12. incēdere, in_____isse
13. obstupēscere, ob_____isse
14. pingere, _____isse, _____um esse
15. restāre, re_____isse

dis-iciō -iunt

Cap. XL**Lēctiō I**

capra
cinis
concupere
coniugium
cupidō
dīlēctus
extemplō
fulmen
furere
grandō

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM**Lēctiō prīma: versūs 1-69****Exercitium 1**

1. Fēmina amōre flagrāns _____ somnum capere nōn potest.
2. Didō, cui certum erat nullī virō _____ [< coniūnx] sē iungere, tamen amōrī Aenēae _____ [= resistere nōn potuit].”
3. Didō: “Nōn dubitō _____ ille deā nātus sit... Sed _____ [= utinam] Iuppiter mē _____ percutiat priusquam fidem fallō!”
4. Anna sorōrem suam _____ [= cāram] suāsīt nē _____ [= grātō] amōrī repugnāret atque ut sacrificiīs ā dis _____ peteret.
5. Ita animum sorōris amōre _____ [= incendere] temptat.

6. Mulier _____ [= *āmēns*] *flammā amōris ūritur*.
7. Aenēae opēs suās _____ [= *glōriōsē ostendit*] et, novō conviviō parātō, postquam Aenēās discessit, lectō eius relictō _____.
8. Dum Didō et Aenēās in montibus vēnantur, _____ [= *statim*] tonāre incipit atque imber _____ mixtus _____ [= *sequitur*].
9. Aenēās et Didō eandem _____ [= *idem antrum*] petunt.
10. Fāma est mōnstrum volāns, cui tot _____ [= *vigilantēs*] oculi sunt quot _____ [= *pennae*] in corpore.
11. Fāma nārrābat 'Aenēam cum Didōne _____ [= *eīdem lectō in cubuisse*] eōsque in _____ vītā agere, turpī _____ captōs!'
12. Neque vērō Didō fāmā _____ [= *cūrat*].
13. _____ ferae sunt bēstiae quae montēs arduōs ascendere possunt.
14. Ascanius ācrī equō cervōs _____ [= *praeter cervōs it*] leōnem quaerēns.
15. Germānī sunt hostēs Rōmānōrum _____ [= *quī vincī nōn possunt*].
16. _____ est quod igne relinquitur.
17. Magna est _____ [*< potēns*] deōrum.

incumbere
inflammāre
insequi
invictus
luxus
ostentāre
placidus
placitus
plūma
potentia
praeterīre
quīn
respicit
spēlunca
succumbere
velim
venia
vigil

dubitō num/an + *coni*
= nōn crēdō + *acc* + *inf*
nōn dubitō quīn + *coni*
= crēdō + *acc* + *inf*

Exercitium 2

1. Nōn crēdō fābulam vērā esse = Dubitō _____ fābula vērā _____.
2. Crēdō fabulam vērā esse = Nōn dubitō _____ fābula vērā _____.
3. Nōn crēdō Neptūnum mari imperāre posse = Dubitō...
4. Crēdō Deum nōs servāvisse = Nōn dubitō...
5. Nōn crēdō Nerōnem urbem incendisse = Dubitō...
6. Crēdō gentem Iūliā a Venere ortā esse = Nōn dubitō...
7. Didō: "Crēdō eum deā nātum esse" = "Nōn dubitō..."

Exercitia 3

1. Cūr Didō placidē dormire nōn poterat? ...
2. Cui amōrem suū fassa est? ...
3. Cūr Didōnī certum erat nulli virō nūbere? ...
4. Num Anna sorōrī suae suās ut novō amōrī repugnāret? ...
5. Quae gentēs Karthāginem cingunt? ...
6. Quārē Didō et Anna templa deōrum adeunt? ...
7. Quid Didō Aenēae ostendit? ...
8. Quārē novum convivium Aenēae parat? ...
9. Quid facit postquam Aenēās dīgressus est? ...
10. Sōlusne Aenēās in montēs vēnātum iit? ...
11. Quās bēstiās Ascanius quaesivit? ...
12. Cūr Didō et Aenēās in spēluncā dēvēnērunt? ...
13. Quae dea amantēs eō dūxit? ...
14. Quōmodo facta nova ā multis hominibus cognōscuntur? ...
15. Quid tum fāma nārrābat dē Didōne et Aenēā? ...

Lēctiō secunda: versūs 70–150

Lēctiō II

Exercitium 4

Exemplum: Rēgī Latinō ūnā filiā erat = Rēx Latinus ūnam filiā habēbat.

1. Trōiānīs classis xx nāvium erat =
2. Didō coniugem habēbat Sychaeum =
3. Ilioneus: "Rēx nōbīs erat Aenēās" = "...."
4. Aenēās vestem pretiōsam habēbat =
5. Erat illi ēnsis gemmīs fulgēs =

nōm + *acc* + (habēre)
= *dat* + nōm + (esse)

abrumper
 admonere
 admovere
 advocare
 alatus
 amictus
 astrum
 attonitus
 aula
 cōnūbium
 cūctārī
 decedere
 deferre
 demens
 dissimulare
 evānescere
 excipere
 famula
 hibernus
 infensus
 mandare
 mandatum
 mereri
 misereri
 moribundus
 nectere
 nefas
 obmūtescere
 omnino
 ornare
 perfidus
 poenas dare
 praesentire
 querella
 qui (si qui...)
 quoties
 refellere
 sponte
 struere
 subicere
 suscipere
 thalamus
 tigris
 uber

6. Aenēas in animō habebat Dīdōnem dēserere =
7. Aenēas: "Tū mihi uxor nōn es" = "...."
8. Dīdō: "Sī saltem infāntem dē tē habērem = "...."
9. Dīdō: "Nōn est tibi dīvīna parēns!" = "...."
10. Quot caelō stēllae, tot sunt tuae Rōmae puellae =
11. Fāma est mōnstrum quod tot oculōs, tot linguās, tot aurēs habet quot plūmās in corpore =

Exercitium 5

1. Iuppiter, cum Aenēam Karthāgine morārī vidēret, "Quid _____?" inquit, "Nāviget! Hoc est _____ [= imperium] meum."
2. Mercurius ālās pedibus _____ et pedibus _____ [< āla] in Āfricā volat, ut mandātum Iovis ad Aenēam _____.
3. Aenēas, quī _____ [= palliō] pretiōsō indūtus erat, imperiō Iovis _____ [= stupefactus] _____ [= mūtus factus est].
4. Mandātō Iovis dēlātō, Mercurius ex oculīs Aenēae _____.
5. Trōiānōs _____ [= ad sē vocāvit] iisque _____ [= imperāvit] ut classem clam _____ [= parātā facerent].
6. Rēgīna, quae id quod futūrum erat _____, Aenēam sic appellat:
7. "Spērāsne" inquit, "tē tantum _____ [↔ fās] _____ [= cēlāre] posse et _____ tempore [= hieme] ex meā terrā clam _____ [= excēdere]?"
8. Dīdō Aenēam ōrāvit ut suī _____ [< miser] nēve sē hostibus _____ [= inimicissimīs] dēsereret.
9. Dīdō: "Sī saltem filium dē tē habērem, sī _____ [= aliquī] parvulus Aenēas in _____ [= rēgiā] meā lūderet, nōn _____ [= plānē] dēserta vidērer."
10. Aenēas nōn negāvit 'Dīdōnem bene _____, esse [= meruisse] dē sē, sed negāvit 'sē ei _____ [= coniugium] prōmīsisse.'
11. Aenēas: "Dēsine _____ [< querī] tuīs mē incendere! Nōn meā _____ [= voluntāte] Italiā petō."
12. Dīdō dicta Aenēae nōn _____, sed dicit 'eum _____ datūrum esse [= pūnītum irī]!'
13. Aenēas multa dīcere parāns _____ [= dubiē morātur], sed Dīdō sermōnem _____ et aufugit.
14. _____ [= ancillae] rēgīnam collāpsam _____ et in lectō pōnunt.
15. _____ noctū surgunt _____ [= sīdera], totiēs imāgō patris Aenēam _____ [= monet].
16. Venus Aenēam ab armīs Graecōrum servāvit, ut posterī eius Rōmānī tōtūm orbem sub lēgēs _____ [< sub + iacerent].
17. Leō et _____ sunt bēstiae ferae māximae.
18. Tigris nūtriēns _____ ad pullōs suōs _____, ut lac bibant.
19. Quī fidem fallit homō _____ est.
20. Synōnyma: cubiculum coniugum et _____; āmēns et _____; moriēns et _____; accipere et recipere et _____.

Exercitium 6

1. Quārē Iuppiter Mercurium Karthāginem mīsit? ...
2. Quid Iuppiter Mercuriō mandāvit? ...
3. Quālem Mercurius Aenēam invēnit? ...
4. Quid Aenēas deī imperiō attonitus sē interrogābat? ...
5. Quid sociīs suīs mandāvit? ...
6. Quō annī tempore Trōiānī nāvigāre parābant? ...
7. Quōmodo Dīdō cōnsilia Aenēae cognōvit? ...
8. Quid Dīdō hospitem suum ōrāvit? ...
9. Quōs hostēs rēgina timēbat? ...
10. Coniugēsne erant Aenēas et Dīdō? ...
11. Cūr Aenēas in Italiam proficīscī cupiēbat? ...
12. Quam grātiā Dīdō sibi referendam esse putābat? ...
13. Quid rēgina sē spērāre dixit? ...
14. Cūr Aenēas nihil ad haec respondit? ...
15. Quō famulae rēginam collāpsam ferunt? ...

Lēctiō tertiā: versūs 151–217

Exercitium 7

1. Lȳdia: “Ō, _____ beāta sum! _____ est Deī ergā mē amor!”
2. Dīdō: “_____ hospes tēctis nostrīs successit! _____ nōbilis, _____ fortis! _____ bella nārrābat!”
3. Hector in somnīs Aenēae appāruit, sed _____ erat, _____ mūtātus ab illō Hectore quī victor rediit!
4. Īcarus: “Ō, _____ parvae īnsulae in mari īgentī sunt!”
5. Anna: “_____ erit potentia Poenōrum, _____ glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūxeris!”
6. _____ dolōre Dīdō afficiēbātur! _____ gemitūs dabat!

Exercitium 8

1. Aenēas amīcam suam dolentem _____ [= cōsōlārī] cupiēbat.
2. Trōiānī _____ [= imperia] deōrum _____ sunt [= perfēcērunt].
3. Dīdō supplex virum _____ [= valdē ōrat] ut paulum morētur.
4. Aenēas nec flētū nec precibus movētur: fāta _____ [= prohibent].
5. Tūm īnfēlix Dīdō morī cupit: _____ eam vitāe.
6. Dum sēcum rem _____ [= dē rē cōgitat], multīs prōdigijs et vātum _____ [< praedicere] terrētur.
7. Sorōrem rogat ut sub _____ [= caelō apertō] _____ ērigat et arma Aenēae et _____ [= vestimenta] lectumque _____ [= coniugum] super impōnat.
8. “Ita” inquit “amōre virī et cūrīs _____ [= liberārī] possum.”
9. Anna īnsīcia iussa _____ [= exsequitur].
10. Dīdō, cum _____ [= imāginem] Aenēae super lectum posuisset, iūxtā _____ [= āram] precābātur.
11. Intereā omnia ad _____ [< discēdere] Trōiānōrum parāta erant.
12. Tūm Aenēae in somnīs appāruit Mercurius ab _____ [= summō āere] missus eumque monuit ut fugere _____ [= properāret].
13. “Imperiō deī _____ [= gaudētēs] pāreāmus!” inquit, et ēnse ē _____ ēreptō fūnēs incīdit.
14. Māximō _____ [= ārdentī studiō] Trōiānī nāvēs solvērunt et lītus dēseruērunt.
15. Rēs _____ est quae facile mūtātur.

Lēctiō III

quam...!
quantus...!
quantum...!
quālis...!
quot...!
quī quae quod...!

aethēr
altāria
ārdor
carīna
collūcēre
discessus
dīvum
effigiēs
exsequī
exsolvere
exuviae
fervēre
festināre
implōrāre
iugālis
iussum
mūtābilis
obstāre
ovāre
peragere
praeceps
praedictum
reputāre

rogus
sōlārī
taedēre
vāgīna

16. _____ est trabs nāvis īnfīma.
17. *Synōnyma*: _____ īre et sē praecipitāre; _____ et lūcēre;
_____ et ārdēre.

Exercitium 9

1. Quōmodo Trōiānī iussa deōrum exsequuntur? ...
2. Quid vīdit Dīdō ex summā arce prōspiciēns? ...
3. Num Aenēās precibus rēgīnae commōtus est? ...
4. Quid tum īnfēlix Dīdō facere cōstituit? ...
5. Quae prōdigia eam terrēbant? ...
6. Quid Dīdō sorōrem suam rogāvit? ...
7. Quās rēs super rogum pōnī iussit? ...
8. Num Anna cōsiliū sorōris intellēxit? ...
9. Ubi Dīdō deōs precābātur? ...
10. Noctū dum aliī dormiunt quid ēgit rēgīna? ...
11. Cūr Trōiānōs classe persequī nōluit? ...
12. Quī deus Aenēae in somnīs appāruit? ...
13. Quid Mercurius Trōiānōs facere iussit? ...
14. Quōmodo Aenēās fugam festīnāvit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 218–299

Exercitium 10

Exempla:

genetivus

1. meī nostrī
2. tuī vestrī
3. suī

miserērī, obliviscī,
meminisse + *gen*
amor, memoria, imāgō
+ *gen*

Dīdō Aenēam ōrat ut suī misereātur: “Miserēre meī” Aenēās: “Profectō tuī misereor, Dīdō.” Aenēās Dīdōnīs miserēbātur, sed tamen eam reliquit.
Hostēs: “Victī sumus. Miserēre nostrī, victor!” Victor: “Ego vestrī nōn misereor!” Victor hostiū victōrum nōn miseretur.

1. Dīdō: “Nōlī me_____ obliviscī!” Dīdō timet nē Aenēās su_____ obliviscātur.
2. Aenēās: “Numquam tu_____ obliviscar. Semper tu_____ meminerō. Sed amor tu_____ mē hīc tenēre nōn potest.”
3. Nautae: “Miserēminī nostr_____, pīrātae!” Pīrātae: “Nōs vestr_____ nōn miserēmur.” Pīrātae naut_____ nōn miserentur.
4. Ariadna: “Sōla dēserta sum. Nēmō me_____ miseretur!” Bacchus: “Equidem tu_____ misereor, Ariadna. Ob amōrem tu_____ tē hīc mēcum dūcam.”
5. Dīdō: “Utinam īnfantem dē tē habērem, quī memoriā tu_____ referret mihi!” Filius memoriā patr_____ referre potest.
6. Syra: “Nōlō in speculō imāginem aspicere me_____!”
7. Dīdō: “*Vixī et quem dederat cursum fortuna perēgī et nunc magna me_____ sub terrās ībit imāgō.*”

Exercitium 11

advena
colōnus
cubile
dēbellāre
exorīrī
fortitūdō
iaculum
illūdere
impōnere
īnsepultus
mementō!

1. Dīdō cum Aenēam abīre vidēret “_____ [= ō], Iuppiter!” ait “Abibit _____ [< advenīre]?”
2. Dīdō intellegit Aenēam sibi _____ [= sē elūsisse].
3. Iūnōnem et Furiās _____ [f< ultor] invocat.
4. Precātur ut Aenēās in bellō cadat _____ [: sine fūnere] atque ut aliquī ultor _____ [= oriātur] quī Trōiānōs persequātur.
5. Oculōs _____ [< sanguis] volvēns rogum cōscendit et nōtō _____ [= lectō, torō] incubuit.
6. _____ [= ultima] eius verba fuērunt: “*Sic iuvat ire sub umbrās!*”
7. In Siciliā, cum annus _____ ex fūnere Anchīsae, Aenēās lūdōs magnificōs apparāvit.

8. _____ est pīlum quod procul iacitur.
9. Imperātor _____ [< fortis] militum laudat.
10. Vir quī patriam relinquit ut novam terram incolat _____ dīcitur.
11. Hic liber ad _____ [< ūtī] discipulōrum scrīptus est.
12. Tū regere imperiō populōs, Rōmāne, _____ [< meminisse]!
Hae tibi erunt artēs: pācisque _____ mōrem,
parcere subiectīs et _____ superbōs.

novissimus
praeterire
prō!
sanguineus
ultrix
ūsus

Exercitium 12

Exemplum: Pudet eum ita fēcisse = Pudet eum factī suī.

1. Didō: "Taedet mē vīv _____" = "Taedet mē vīt _____."
2. Didōn _____ vīv _____ taedēbat = Dīdōn _____ vīt _____ taedēbat.
3. Milītēs Rōmānī fūgērunt! Milīt _____ Rōmān _____ fūg _____
pudet = Milīt _____ Rōmān _____ fug _____ su _____, pudet.
4. Cōsul iniūriam fēcīt. Cōsul _____ paenitet iniūriam fēc _____
= Cōsul _____ paenitet iniūri _____ su _____.
5. Discipulus prāvē scrīpsit (mendum fēcīt). Discipul _____ prāvē scrīps _____
pudet; discipulus, qu _____ mend _____ su _____ pudet, sē excūsāt.
6. Fēmin _____ Trōiān _____ longē err _____ taedēbat. Fēminae, qu _____
long _____ errōr _____ taedēbat, nāvēs incendērunt.
7. Fēminae in Siciliā relictæ sunt, etsī e _____ male fēc _____ paenitēbat
= ... etsī e _____ malefici _____ su _____ paenitēbat.

verba *impersōnalia*
pudet, taedet, paenitet
+ acc + *inf/gen*
verbum *im-persōnāle*
= cui *desunt persōnae*
praeter 3 *sing.*, ut licet,
oportet, pudet

Exercitium 13

1. Unde Dīdō prōspexit classem Trōiānōrum prōcēdentem? ...
2. Num quid fēcīt ut nāvēs cursū prohibēret? ...
3. Quid rēgīna sē facere potuisse dīxit? ...
4. Quās deās Dīdō invocāvit? ...
5. Quod fātum optābat Aenēae? ...
6. Quid posterōs suōs Karthāginiēnsēs hortāta est? ...
7. Quid fēcīt Dīdō postquam rogum ascendit? ...
8. Novissima verba eius quae fuērunt? ...
9. Quōmodo comitēs mortem rēgīnae lūxērunt? ...
10. Aenēās Karthāginem respiciēns quid vīdit? ...
11. Quō nāvēs Trōiānae inde vectae sunt? ...
12. Ā quō Trōiānī in Siciliā exceptī sunt? ...
13. Quid Aenēās in Siciliā apparāvit? ...
14. Cūr plēraeque fēminae Trōiānae in Siciliā relictæ sunt? ...
15. Quō Aenēās inde profectus est? ...
16. Quō Sibylla vātēs eum dūxit? ...
17. Quid pater Anchīsēs filiō suō ostendit apud Īnferōs? ...

Lēctiō grammatica

Exercitium 14

Dā imperātivum et vocālīvum!

Singulāris

Plūrālis

1. Val _____, m _____ marīt _____!	Val _____, meī liberī!
2. Heu fug _____, nāt _____ deā!	Fug _____, Trōiānī!
3. Tac _____ et aud _____, Sext _____!	Tac _____ et aud _____, discipulī!
4. Tū sequ _____ mē, serv _____!	Sequ _____ mē, servī!
5. Ag _____! curr _____, Mārc _____!	Ag _____, ō tēctīs, iuvenēs, succēd _____ nostrīs!
6. Intu _____ caelum, nauta!	Intu _____ caelum, nautae!

imperātivus
vocālīvus

7. Man____! nōl____ abire, Iūl____!	Man____! nōl____ abire, socii!
8. Serv____ mē, Neptūn____!	Dī immortalēs, serv____ nōs!
9. Part____ mēcum, Lūc____!	Part____ praedam, mīlitēs!
10. Laet____, Tit____, m____ fīl____!	Laet____, cīvēs mei!
11. Fer mihi vīnum, Dāv____!	Arma, virī, fer____ arma!
12. Dīc quid cēseās, Cornēl____!	Dīc____ quid cēseātis, amīcī!
13. Domin____! salvum mē fac!	Impetum fac____, mīlitēs!
14. Dūc puerum hūc, Achāt____!	Subdūc____ nāvēs, Trōiānī!
15. Aequō animō es, Aenē____!	Es____ clēmētēs, victōrēs!

Exercitium 15

persōna: 1, 2, 3
 numerus: sg, pl
 tempus: praes, imperf,
 fut, perf, plusqperf,
 fut perf
 modus: ind, coni
 genus: āct, pass, dēp

Quae persōna (1/2/3)? uter numerus (sg/pl)? quod tempus (praes/imperf/fut/
 perf/plusqperf/fut perf)? uter modus (ind/coni)? quod genus (āct/pass/dēp)?

Exempla: dicis 2 sg praes ind āct; agerentur 3 pl imperf coni pass.

1. (v. 2) flagrat ...	26. (v. 120) vidērer ...
2. (v. 7) successit ...	27. (v. 125) loquar ...
3. (v. 8) nātus sit ...	28. (v. 133) vīdī ...
4. (v. 10) nārrābat ...	29. (v. 146) dabis ...
5. (v. 12) potuī ...	30. (v. 154) cōnferunt ...
6. (v. 14) agnōscō ...	31. (v. 156) afficiēbātur ...
7. (v. 15) velim ...	32. (v. 158) vidēret ...
8. (v. 15) dēvoret ...	33. (v. 162) doceat ...
9. (v. 19) habeat ...	34. (v. 172) terrent ...
10. (v. 21) agēs ...	35. (v. 176) reddat ...
11. (v. 22) nōveris ...	36. (v. 181) perīi ...
12. (v. 24) dīmīsistī ...	37. (v. 182) volō ...
13. (v. 24) repugnābis ...	38. (v. 193) comitābor ...
14. (v. 25) cingant ...	39. (v. 197) merita es ...
15. (v. 27) minātur ...	40. (v. 201) potes ...
16. (v. 27) reor ..	41. (v. 206) vidēbis ...
17. (v. 30) coniūnxeris ...	42. (v. 208) attigerit ...
18. (v. 80) nāviget ...	43. (v. 215) pāreāmus ...
19. (v. 91) morāris ...	44. (v. 221) abībit ...
20. (v. 96) agat ...	45. (v. 222) illūserit ...
21. (v. 100) ōrrent, parent ...	46. (v. 223) capient ...
22. (v. 109) ōrnās, properās ...	47. (v. 231) tulissem ...
23. (v. 113) ōdērunt ...	48. (v. 238) implōret ...
24. (v. 115) exstīnxī ..	49. (v. 244) exoriātur ...
25. (v. 118) habērem ...	50. (v. 246) dabuntur ...

Exercitium 16

ex-cipiō -iunt

- concupere, con____isse
- ēvānēscere, ē____isse
- excipere, ex____isse, ex____um esse
- fallere, ____isse, ____um esse
- flectere, ____isse, ____um esse
- illūdere, il____isse
- merērī, ____um esse
- nectere, ____isse, ____um esse
- obmūtēscere, ob____isse
- refellere, re____isse
- subicere, sub____isse, sub____um esse
- succumbere, suc____isse

sub-iciō -iunt

CAPITVLVM VNVM ET QVADRAGESIMVM

Lēctiō prīma: versūs 1-68

Exercitium 1

1. _____ [= certum est] Trōiānōs ōlim in Latium vēnisse.
2. Rēx Aborīginum inter _____ [= principēs] prōcessit et Aenēam ad colloquium _____.
3. Latinus _____ [< nōbilis] Aenēae admīrātus amīcitiam et _____ [< socius] cum Trōiānīs fēcit.
4. Rēx Aenēae filiam suam Lāvīniam in _____ dedit.
5. Ex eō mātīmōniō brevī _____ [: filius] _____ [< vir] fuit.
6. Ante _____ [< advenīre] Aenēae Lāvīnia Tūrnō, rēgī Rutulōrum, _____ fuerat.
7. Turnus _____ patiēbātur advenam sibi praelātum esse.
8. Itaque Latīnō Aenēaeque _____ [↔ cōfidēbat] iisque bellum _____.
9. Rutulīs victīs et Latīnō interfectō, Aenēās animōs Aborīginum sibi _____ utramque gentem 'Latīnōs' appellandō.
10. Mezentius, rēx Etrūscōrum, quī Caere, in _____ [< opēs] tum oppidō, rēgnābat, _____ Latīnōrum nimium crēscere cēnsēbat.
11. Ille societātem cum Rutulīs _____ et Latīnīs bellum intulit.
12. Aenēās _____ suās in aciem ēdūxit.
13. Post proelium Latīnīs _____ [= secundum] Aenēās _____ [= nūllō locō] apparuit.
14. Cum Ascanius sive Iūlus, filius Aenēae, nōndum _____ [= mātūrus aetate] esset, Lāvīnia prō puerō rēgnāvit.
15. Nec tamen inter rēgnum _____ [< mulier] et Ascanī _____ [< puer] ūlla gēns _____ [< finis] Latīnīs bellum intulit.
16. Ascaniō alterum nōmen est 'Iūlus': gēns 'Iūlia' Iūlum _____ nōminis suī esse putat.
17. Filius Aenēae novam urbem condidit, quae ab _____ [= locō ubi sita erat] in longō monte Albānō 'Alba Longa' appellāta est.

Exercitium 2

1. Vīv_____, mea Lesbia, atque am_____!
2. Aenēās: "Quaecumque es, s_____ nōbis fēlix et doce_____ nōs quō sub caelō et quibus in ōrīs versēmur."
3. Aenēās: "Dī tibi praemia digna fer_____!"
4. Dīdō: "Ille meōs, prīmus quī mē sibi iūnxit, amōrēs abstulit, ille habe_____ sēcūm serv_____ que sepulcrō!"
5. Iuppiter: "Nāvig_____! Hoc est mandātum nostrum!"
6. Aenēās: "Imperium deī ovantēs pare_____!"
7. Dīdō: "Sī necesse est virum impium Italiam attingere, at bellō ex finibus suīs pulsus auxilium implōr_____ vide_____ que indigna suōrum fūnera!"
8. "Nec in pāce rēgnō fru_____, sed ipse ante diem cad_____ insepultus!"

Exercitium 3

1. Ubi postrēmō ēgressi sunt Trōiānī profugī? ...
2. Quōmodo rēx Latīnus Trōiānōs excēpit? ...
3. Quid Latīnus Aenēam interrogāvit? ...
4. Quid fēcit Latīnus cum respōnsum Aenēae audīvisset? ...
5. Cui Lāvīnia, filia Latīnī, spōnsa erat? ...

Cap. XLI

Lēctiō I

adventus
auctor
conciliāre
cōstat
cōpiae
ēvocāre
diffidere
finitimus
īferre
iungere, societātem i.
mātīmōnium
molestē pati
muliebris
nusquam
nōbilitas
opēs
opulentus
prīmōrēs
prosperus
pūbēs
pueritia
situs
societās
spōnsus
stirps
virilis

coniūctīvus hortatīvus

6. Num Turnus Lāvīniam uxōrem dūxit? ...
7. Quid fēcit Turnus cum Lāvīnia Aenēae in mātīmōnium data esset? ...
8. Cūr victōrēs Latīnī ex eō proeliō nōn laetī abiērunt? ...
9. Aenēās sōlus rēx factus quōmodo animōs Aboriginum sibi conciliāvit? ...
10. Turnus Rutulīque victī ad quem cōnfūgērunt? ...
11. Quōrum rēx erat Mezentius? ...
12. Num Etrūscī Latīnōs proeliō vicērunt? ...
13. In eō proeliō quid Aenēae accidit? ...
14. Quis rēgnāvit inter pueritiā Ascaniī? ...
15. Utra māter Ascaniī erat, Creūsane an Lāvīnia? ...
16. Ubi Ascanius rēx novam urbem condidit? ...
17. Quī finis erat inter Latīnōs et Etrūscōs? ...

Lēctiō II

adipisci
adolēscere
alveus
ambō
avus
cāsū
comprimere
concilium
crūdēlitas
cūstōdia
dēdere
falsō adv
grātulārī
hostilis
icere
insidiae
interimere
iussū
lambere
latrō
lēgāre
legere
lupa
mītis
necessitās
partus
praebere
prōcreāre
puerilis
saltūs
sēgnis
servilis
sitire
sōlitudō
stabulum
suspiciārī
vāgitus

Lēctiō secunda: versūs 69–137

Exercitium 4

1. Ascanius _____ [= genuit] Silvium, quī ita nōminātus est quia _____ [= forte] in silvīs nātus erat.
2. Omnibus rēgibus Albānis 'Silvius' cognōmen erat, ut Rōmulō Silvīō, quī post Agrippam Silvium rēgnum _____ est [= accēpit].
3. Rōmulus Silvius, fulmine _____ [= percussus], Aventinō rēgnum _____ [= reliquit].
4. Amūlius frātre Numitōrem rēgnō pepulit, filiū eius _____ [= interfēcit] et filiā eius Ream Silviam virginem Vestālem _____ [= ēlēgit].
5. Ita perpetuā _____ [< virgō] spem _____ [< parere] eī adēmit.
6. Vestālis, cum geminōs filiōs peperisset, 'sē ā deō Mārte vī _____ esse' affirmāvit.
7. Amūlius infantēs in fluvium mitti iussit: tanta fuit rēgis _____ [< crūdēlis]!
8. Nec vērō periērunt puerī quī _____ [< iubere] rēgis expositī erant.
9. _____ enim, in quō puerī expositī erant, aquā recēdente in siccō relictus est.
10. Tum _____ [f < lupus] _____ [< sitis] ad _____ [< vāgīre] _____ [< puer] cursum flexit.
11. Lupa tam _____ [↔ ferōx] fuisse dīcitur ut infantibus ūbera sua _____ [= offerret] eōsque linguā _____.
12. _____ [= duo simul] puerī ā Faustulō, pāstōre rēgiō, inventī sunt.
13. Ut _____ [= adulēscētēs fuērunt] in _____ [= silvīs montium] vēnābantur, neque _____ [= pigri] domī manēbant.
14. Etiam in _____ praedam ferentēs impetūs faciēbant et praedam iīs ēripuērunt.
15. Sed latrōnēs ex _____ [= locō occultō] Remum cēpērunt atque _____ [↔ vērē] accūsāvērunt 'eum ex agrīs Numitōris praedās agere _____ [< hostis] in modum!'
16. Itaque Remus Numitōrī ad supplicium _____ [= trādītus] est.
17. Numitor, quī Remum in _____ [< cūstōs] habēbat, cum geminōs esse frātrēs audivisset, nepōtēs suōs servātōs esse _____ [= crēdere incipiēbat], et Remō rem aperuit.
18. Item Faustulus _____ [< necesse] coactus Rōmulō rem aperuit.
19. Haud _____ [< servus] ingenium erat Rōmulō et Remō.

20. Amūliō occīsō, geminī Numitōrem, _____ suum, _____
[↔ cōsōlantēs] appellant eumque 'rēgem' salūtant.
21. Ille _____ advocātō scelera frātris et originem nepōtum ostendit.
22. Ōlim circā montem Palātīnum vāstae _____ [*sōlus*] erant.
23. Sātūrnī templum _____ [= *vetus*] est.
24. _____ est casa pecoris.

vetus
virginitas

Exercitium 5

Dē participiō perfecti

participium perfecti

1. Didō: "In litus _____ [*ēicere*] tē excēpī, classem _____
[*āmittere*] restitui..." Haec _____ [*loquī*] sermōnem abrumpit.
2. Famulae eam _____ [*collābī*] suscipiunt.
3. Latinus nōbilitātem virī _____ [*admīrārī*] amicitiam cum
Aenēā fēcit.
4. Ita sōlus rēx duārum gentium _____ [*fieri*] Aenēas utramque
gentem 'Latinōs' appellāvit.
5. Alba condita est xxx ferē annō post Lāvīnium _____ [*condere*].
6. Ascanii filius, cāsū in silvīs _____ [*nāscī*], 'Silvius' vocātus est.
7. Rōmulus Silvius fulmine _____ [*icere*] Aventinō rēgnū lēgāvit.
8. Aventīnus _____ [*sepelire*] in eō colle quī nunc pars urbis Rōmae
est nōmen collī dedit.
9. Virgō Vestālīs vī _____ [*comprimere*] geminōs filiōs peperit.
10. Ita _____ [*gignere*] et _____ [*educāre*] puerī adolēvērunt.
11. Latrōnēs ob praedam _____ [*āmittere*] irātī Remum cēpērunt.
12. Cum Remus _____ [*capere*] Numitōrī dēditus esset, Faustus
metū _____ [*cogere*] Rōmulō rem aperuit.
13. Rōmulus Albam _____ [*proficīscī*] rēgiā oppugnat.
14. Frātrēs in medium _____ [*prōgredi*] avum suum 'rēgem'
salūtāvērunt.
15. Līvius scrīpsit cxlii librōs *Ab urbe* _____ [*condere*].
16. Augustus mortuus est annō xiv post Christum _____ [*nāscī*].

Exercitium 6

1. Cūr rēgibus Albānīs cognōmen fuit 'Silvius'? ...
2. Uter ē duōbus Procae filiīs rēgnū accēpit? ...
3. Quōmodo rēx factus est Amūlius? ...
4. Quid fēcit Amūlius nē posterī Numitōris rēgnārent? ...
5. Quid Reae Silviae virginī Vestālī accidit? ...
6. Quid Amūlius geminīs Reae Silviae fieri iussit? ...
7. Ubi servī rēgis geminōs exposuērunt? ...
8. Geminīne in flūmine submersi sunt? ...
9. Cūr nōn fame periērunt geminī expositi? ...
10. Quis lupam infāntēs alentem et lambentem invēnit? ...
11. Quid pāstor rēgius dē geminīs fēcit? ...
12. Rōmulus et Remus adulēscentēs quid agēbant? ...
13. Ā quibus Remus captus est et rēgī dēditus? ...
14. Quid latrōnēs Rōmulum et Remum accūsāvērunt? ...
15. Num Numitor Remum sibi dēditum pūnīvit? ...
16. Quamobrem Faustus crēdebāt sē filiōs rēgiōs educāre? ...
17. Cum originem suam cognōvissent, quid geminī fēcērunt? ...
18. Amūliō occīsō quis rēx factus est? ...

Lectiō III

abdere
abigere
armentum
auspicārī
auspiciū
clāva
conditor
cōnfūsus
cōnsulere
convenīre
discrimen
duplex
eximius
facinus
inde
interīre
molestē ferre
mūgīre
rītus
sacrum
trānsilire
trepidāre
vultur

-cumque:

quī-cumque = quisquis

quae-cumque

quod-cumque = quid-
quid

quō-cumque = quōquō

quō-cumque tempore
= quādo-cumquequō-cumque locō
= ubi-cumque

Lectiō tertia: versūs 138–196

Exercitium 7

1. Cum geminī urbem condere vellent, necesse fuit deōs _____, uter rēgnāret; nec enim aetātis _____ inter eōs fierī poterat.
2. Inter frātrēs _____ [= statūtum est] ut Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventīnō _____ [= avēs aspiceret].
3. Remus prior sex _____ aspexit; sed ut hoc _____ nūntiātum est, _____ [= bis tantus] numerus Rōmulō appāruit.
4. Rōmulus igitur in Palātiō urbem condidit; quod cum Remus molestē _____ [= paterētur], novōs mūrōs humilēs _____!
5. _____ [= itaque] Rōmulus frātre interfēcit atque sōlus rēgnāvit in novā urbe, quae 'Rōma' appellāta est ā nōmine _____ [*< condere*].
6. Rōmulus _____ [= sacrificia] fēcit nōn solum _____ [= modō] Albānō, sed etiam rītū Graecō, ut ab Euandrō Herculi deō īstitūta erant.
7. Herculēs ōlim cum _____ [= bōbus] ad Tiberim vēnerat.
8. Dum Herculēs quiēscit, latrō Cācus aliquot bovēs eius āversās in spēluncam suam trāxit ibique _____ [= cēlāvit].
9. Herculēs bovēs suās quaerēns, cum vestigia forās versa vidēret, incertus atque _____ [= turbātus] cēterās bovēs inde _____ coepit.
10. Sed cum bovēs quae abigēbantur _____ [= 'mū' facerent], bovēs in spēluncā inclūsae vōcem reddiderunt, quā audītā Herculēs revertit.
11. Cācus, cum eī resisteret, ictus _____ Herculis _____ [= periit].
12. Euander, postquam _____ [= maleficium] Cācī audivit, Herculem salvēre iussit eique ut Iovis filiō āram vōvit.
13. Bove _____ [= ēgregiā] occīsā, sacrum Herculi factum est.
14. Quī trepidus est _____ dīcitur.

Exercitium 8

1. Aliquis iānuam pulsat. Quī _____ [= quisquis] est, admitte eum!
2. Quod _____ [= quidquid] accidet, bonum animum habēte!
3. "Esne dea an aliqua Nympha? Quae _____ es, sis nōbīs fēlix!"
4. "Hinc tollite mē! In quās _____ terrās mē abdūcite!"
5. Quō _____ [= quōquō] modō Didō implōrābat, Aenēās nōn movēbātur.
6. Didō: "Exoriātur aliquis nostrīs ex ossibus ultor quī Dardaniōs persequātur colōnōs nunc, ōlim, quō _____ tempore dabuntur vīrēs!"
7. Ascanius, ubi _____ et quā _____ mātrem nātus, filius Aenēae fuit.
8. Rōmulus: "Sic deinde pereat quī _____ trānsiliet moenia mea!"

Exercitium 9

1. Ubi Rōmulus et Remus urbem condere cōstituērunt?...
2. Quod certāmen inter frātrēs geminōs ortum est? ...
3. Quōmodo geminī deōs cōsuluērunt? ...
4. Quod auspiciū Remō vēnit? ...
5. Cūr diī Rōmulō favēre vīsī sunt? ...
6. Quō diē Rōmulus urbem condidit? ...
7. Quōmodo Remus opus frātris dērisit? ...
8. Quid tum fēcit Rōmulus? ...
9. Cui deō Rōmulus Graecō rītū sacrificāvit? ...
10. Quōmodo Herculēs cum armentō suō Tiberim trānsiit?

11. Quid accidit dum Herculēs dormit? ...
12. Cūr Cācus aversās bovēs caudis in spēluncam suam trāxit? ...
13. Quōmodo Herculēs bovēs abditās repperit? ...
14. Quid Herculēs fēcit Cācō? ...
15. Quis Herculem ibi salvēre iussit? ...
16. Quid Herculēs prōmīsīt? ...

Lēctiō quārta: versūs 197–231

Exercitium 10

1. Amūlius _____ [= frāter patris] Reae Silviae fuit.
2. Illō rēgnante Silvia geminōs filiōs partū _____ [= peperit].
3. Iussū rēgis servī geminōs expōnunt: opus _____ [< lacrima]!
4. Servus dixit 'sē suspicārī _____ [= aliquem] deum in geminīs esse, sed alterum plūs _____ [= virium] habēre.'
5. Nisi Mārs filiis suis _____ [= auxilium] tulisset, Silvia eōdem diē māter et _____ [: sine liberis] facta esset.
6. _____ [= geminīs parvulis] expositis, servī _____ [= ūmidis] genīs rediērunt.
7. Aquā fluvii _____ [: recēdente] alveus in _____ [= terrā ūmidā molli] sēdit in silvā _____ [: sine sōle].
8. Lupa _____ [= quae nūper pepererat] gemellōs _____ [= aluit].
9. _____ est nāvicula levis.
10. Fluvius quī _____ [= tumidus est] latē super rīpas funditur.
11. Vultū _____ [= dēmōnstrātur] nōbilitās generis.

Exercitium 11

Accūsātivus cum infinitivō

1. Nōtum est veter _____ Rōmān _____ crūdēl _____ fu _____.
2. Ignis Vestae Rōm _____ urb _____ aetern _____ es _____ significat.
3. Augustus glōriātus est 'marmoream s _____ relinquit _____ urbem...'
4. Venus prōmīsīt 's _____ ips _____ filium tūtum ad limen domūs patriae duct _____ es _____.'
5. Creūsa: "Nōn fās est t _____ hinc comitem port _____ Creūsam."
6. Anchīsēs terr _____ ill _____ longinqu _____ quaerend _____ es _____ cēnsuit.
7. Vir Graecus: "Fateor ' _____ Īlium bellō petiv _____.'"
8. Achātēs: "Vidēsne omn _____ tūta es _____ et class _____ soci _____ que servāt _____, ita ut dixit mater tua?"
9. Fāma nārrābat 'Aenē _____ Trōiā vēr _____ et cum Dīdōne concubu _____; e _____ nunc rēgnī oblit _____ in luxū viv _____ turpī cupidine capt _____.'
10. Fāma rēgīnae dētulit 'arm _____ class _____ curs _____ que par _____.'
11. Anna: "Crēdisne ciner _____ aut Mān _____ sepult _____ fidem nostram cūr _____? Ego reor nūmine deōrum Trōiān _____ hūc vēr _____."
12. Aenēās: "Numquam negābō 't _____ bene merit _____ es _____ dē mē' ... Neque ego spērāvī h _____ fug _____ cēlārī pos _____."
13. Anna nōn intellēgit sorōr _____ furent _____ fūnus par _____.
14. Cōnstat Aenē _____ domō profug _____ primō in Macedoniam vēr _____, inde in Siciliam dēlāt _____ es _____, ab Siciliā ad Latium tenu _____.
15. Turnus molestē ferēbat adven _____ sibi praelāt _____ es _____.
16. Mezentius rēbātur op _____ Latīnōrum nimis crēsc _____.

Lēctiō IV

arguere
deficere
edere, partū ē.
fētus
gemellus
lacrimosus
līmus
linter
nescioquis
nūtrire
opācus
opem
orbis
patruus
tumēre
ūdus
vigor

nōm + ind:
veterēs Rōmānī
crūdēlēs fuērunt
Rōma urbs aeterna est
"marmoream relinquit
urbem"
"ipsa filium... dūcam"

terra illa longinqua
quaerenda est
"Īlium bellō petivī"
omnia tūta sunt et clas-
sis sociique servātī
"Aenēās... vēnit et ...
concubuit; nunc rēgnī
oblitī... vivunt... captī"
"armātur classis cursus-
que parātur"
"num cinerēs aut Mānēs
fidem nostram cūrānt?"
"...Trōiānī hūc vēnērunt
"tū bene merita es dē
mē" neque haec fuga
cēlārī potest
soror furēns fūnus parat
Aenēās...profugus...vē-
nit... dēlātus est...tenuit

advena *mihi* praelatus est
 opēs ~~oppidum~~... nimis crēscit
 rēgia stirps apud *mē* unt
 educātur... iussū rēgis
 infantēs expositi *sunt*
 “Mārs pater est”

geminī *sunt* frātrēs: ne-
 pōtēs *mei* servātī *sunt*
 pars gregis abest

“fātum implēbō
 “tū ... augēbis tibi-
 qe āra hīc dicābitur”
 pueris nōn nocuit fera!
 Venus dea pulcherrima
 est

17. Faustulō spēs erat rēgi _____ stirp _____ apud sē educ _____, nam iussū rēgis infant _____ exposit _____ es _____ sciēbat.”
18. Silvia Vestālīs, cum geminōs filiōs peperisset, ‘Mārt _____ patr _____ es _____’ affirmāvit.
19. Numitor, cum audīvisset gemin _____ es _____ frātr _____, nepōt _____ servāt _____ es _____ suspicābātur.
20. Herculēs, cum part _____ gregis abes _____ sēnsisset, pergīt ad proximam spēluncam.
21. Herculēs ‘ _____ fātum implēt _____ es _____’ ait.
22. Euander: “Māter mea ‘t _____ deōrum numerum auct _____ es _____’ cecinit ‘tibi-que ār _____ hīc dicāt _____’.”
23. Quis *crēdat* puerīs nōn nocu _____ fer _____ ?
24. Paris Vener _____ de _____ pulcherrim _____ es _____ iūdicāvit.

Exercitium 12

1. Cūr gemelli Reae Silviae ‘caelestia sēmina’ appellantur? ...
2. Quid servi rēgis Amūlii facere iussī sunt? ...
3. Num servi laeti infantēs ferēbant? ...
4. Ā cuius nōmine fluvius Albula ‘Tiberis’ nōminātus est? ...
5. Quid tunc vidērēs eō locō ubi nunc forum Rōmānum est? ...
6. Cūr servi ad ipsum fluvīi cursum prōcēdere nōn potuerunt? ...
7. Quid dixit alter servus cum geminōs comparāret? ...
8. Vultūs infantium aspiciēns quid suspicābātur? ...
9. Tacitīne fuērunt geminī cum expōnerentur? ...
10. Cūr ūmidis genīs rediērunt servi? ...
11. Quō impulsus est alveus cum pueris? ...
12. Quae bēstia fera primum geminōs expositōs invēnit? ...
13. Num lupa pueris nocuit? ...

Lectiō grammatica

Exercitium 13

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl/voc)? uter numerus (sg/pl)?
 quae dēclīnātiō (1/2/3/4/5)? quod genus (m/f/n)?

Exemplum: agrum acc sg 2 m < ager; gentium gen pl 3 f < gēns.

1. (v. 4) classe ...	16. (v. 21) spem ...
2. (v. 5) agrum ...	17. (v. 23) uxōris ...
3. (v. 6) arma ...	18. (v. 24) stirps ...
4. (v. 6) nāvēs ...	19. (v. 27) adventum ...
5. (v. 7) rēx ...	20. (v. 30) certāmine ...
6. (v. 8) advenārum ...	21. (v. 35) rēbus ...
7. (v. 10) aciēs ...	22. (v. 39) opēs ...
8. (v. 10) signum ...	23. (v. 45) cōpiās ...
9. (v. 11) ducem ...	24. (v. 60) sitū ...
10. (v. 15) Troiānōs ...	25. (v. 76) flūminī ...
11. (v. 16) sēdem ...	26. (v. 86) filiae ...
12. (v. 17) gentis ...	27. (v. 88) partūs ...
13. (v. 18) bellō ...	28. (v. 105) frātribus ...
14. (v. 18) dextrā ..	29. (v. 107) pecus ...
15. (v. 20) societātem ...	30. (v. 187) nāte ...

Lectiō grammatica

cāsus: nōm, acc, gen,
 dat, abl, voc

numerus: sg, pl

dēclīnātiō: 1,2,3,4,5

genus: m, f

Exercitium 14

1. abdere, ab _____ isse, ab _____ um esse
2. abigere, ab _____ isse, ab _____ um esse
3. adipisci, ad _____ um esse
4. adollescere, _____ isse
5. arcessere, _____ isse, _____ um esse
6. comprimere, com _____ isse, com _____ um esse
7. crescere, _____ isse
8. cōgere, co _____ isse, co _____ um esse
9. cōfundere, cōn _____ isse, cōn _____ um esse
10. cōsulere, cōn _____ isse, cōn _____ um esse
11. dēdere, dē _____ isse, dē _____ um esse
12. icere, _____ isse, _____ um esse
13. inferre, _____ isse, _____ um esse
14. instituere, in _____ isse, in _____ um esse
15. interimere, inter _____ isse, inter _____ um esse
16. manēre, _____ isse
17. opprimere, op _____ isse, op _____ um esse
18. recumbere, re _____ isse
19. spondere, _____ isse, _____ um esse
20. trāsilire, _____ isse

iciō -iunt

CAPITVLVM ALTERVM ET QVADRAGESIMVM

Cap. XLII

Lectiō prima: versūs 1–84

Lectiō I

Exercitium 1

Exemplum: Hostēs lēgātōs mīserunt, quī (= ut) pācem peterent.

... quī + coni. (finalis)

1. Caesar pontem fēcit, quō Rhēnum trānsī _____.
2. Rōmulus mūrōs aedificāvit, quibūs nova urbs dēfend _____.
3. Lictōrēs sūmpsit, quī fascēs et secūrēs ger _____ rēgīque antei _____.
4. Lēgātōs ad vicinās gentēs mīsit, quī societātem novō populō pet _____.
5. Rōmulus Sabīnōs Rōmam vocāvit, quī lūdōs spectā _____.
6. Aenēas ad nāvēs praemittit Achātēn, quī Ascaniō haec nūnti _____ eumque in urbem dūc _____.
7. Amūlius geminōs auferri iussit, quī in Tiberim expōn _____.
8. Mēdus dominō pecūniam surripuit, quā amīcae suae dōnum em _____.
9. Senex serit arborēs, quae alterī saeculō prō _____.

Exercitium 2

1. Postquam rēs dīvinās _____ [= bonō ritū] fēcit, Rōmulus _____ [= lēgēs] dedit; neque enim hominēs _____ [< ager] sine lēgibus in ūnum populum _____ poterant.
2. Rōmulus rēx duodecim _____ sūmpsit, quī cum _____ et _____ rēgī _____ [= ante rēgem irent], et centum senātōrēs _____ [= lēgit].
3. Fascēs et secūrēs sunt _____ imperiī.
4. Sub monte Capitōlinō Rōmulus _____ aperuit, quō _____ vir, sive liber sive servus, _____ [= cōfugere] poterat.
5. _____ liberī _____ servī [= et l. et s.] multi Rōmam perfūgērunt.

admodum
aegrē
agrestis
anteire
asylum
blandus
civitas
coalēscere
concitāre
creare
cum.. tum

decus
 designare
 discurrere
 descendere
 fascis
 fugare
 hospitalis
 indignatio
 insigne
 iura
 legatio
 lentus
 lictor
 ludicrum
 mitigare
 occasio
 optima, spolia o.
 perfugere
 profugere
 proinde
 quercus
 quilibet
 rite
 securis
 spectaculum
 spernere
 spolia
 spoliare
 vānus
 vicinus

6. Ita _____ [< cīvis] aucta est, sed cīvibus mulierēs deerant, neque iīs cōnūbium erat cum _____ [= finitimīs] gentibus.
7. Cum finitimī Rōmānōs _____ [= dēspicerent], _____ Rōmānōrum haud bene ab iīs recepta est.
8. Rōmānī id _____ passi sunt, sed Rōmulus finitimōs ad _____ [= lūdōs] invitāvit eōsque _____ [< hospes] recēpit.
9. Dum omnium oculī ad _____ [< spectāre] conversī sunt, iuvenēs Rōmānī ad virginēs rapiendās _____.
10. Parentēs virginum irātī _____ [= aufūgerunt].
11. Rōmulus _____ [= iram] virginum _____ [= molliēbat] verbīs _____ [= conciliantibus];
12. "Vōs cum virīs Rōmānīs in mātīmōniō eritis, in societāte fortunārum omnium et liberōrum; _____ [= ergō] mollite iram...!"
13. Cum animī raptārum _____ [= plānē] mitigātī essent, parentēs eārum cīvitātēs _____ [↔ mitigābant].
14. Dum cēterae gentēs _____ [= tardē] agunt et _____ [= tempus idōneum] exspectant, Caenīnēsēs in agrum Rōmānum impetum faciunt.
15. At _____ [= frūstrā facta] est ira sine vīribus: Rōmulus exercitum eōrum _____ [= in fugam vertit] atque ipse ducem eōrum occīdit et _____.
16. Post proelium in Capitōlium _____ [= ascendit] _____ ducis hostium occīsī prae sē gerēs.
17. Ibi spolia ad _____ sacram dēposuit atque finēs templō Iovis Feretriī _____ [= statuit].
18. Spolia quae ad Iovem Feretrium feruntur 'spolia _____' appellantur; trēs tantum ducēs Rōmānī id _____ [= eum honōrem] adeptī sunt.

Exercitium 3

1. Rōmulus rēx quae insignia sūmpsit? ...
2. Quās rēs gerunt lictōrēs? ...
3. Quid fēcit Rōmulus ut novōs cīvēs alliceret? ...
4. Quot senātōrēs creāvit Rōmulus? ...
5. Cūr cīvibus Rōmānīs uxōrēs deerant? ...
6. Quōmodo Rōmānī societātem et cōnūbium cum finitimīs petivērunt? ...
7. Cūr aliae gentēs lēgatiōnem Rōmānōrum dīmīsērunt? ...
8. Quārē magnus numerus finitimōrum Rōmam vēnērunt? ...
9. Quid finitimī Rōmae mīrābantur? ...
10. Dum hospitēs lūdōs spectant, quid fēcērunt iuvenēs Rōmānī? ...
11. Num parentēs filiās suās dēfendere potuērunt? ...
12. Quōmodo Rōmulus animōs virginum mitigābat? ...
13. Parentēs virginum raptārum quid faciēbant? ...
14. Quī populus prīmum impetum fēcit in agrum Rōmānum? ...
15. Quid fuit exitus eius proelii? ...
16. Quid fēcit Rōmulus cum ducem hostium occīdisset et spoliāvisset? ...
17. Cui deō Rōmulus tum templum vōvit? ...
18. Ā Rōmulō ad Augustum quotiēs spolia optima capta sunt? ...

Lectiō secunda: versūs 85–173

Exercitium 4

1. Ab advenā ignōtō quaeritur ‘_____ nātus sit, _____ veniat, _____ eat?’
2. Aenēas: “Mihi patria erat Trōia. Ill_____ nātus sum, ill_____ fugiō, neque ill_____ redire possum. Nunc dī mē h_____ abire iubent et Italiam petere. _____ [= illic] mihi rēgnū parātum est et rēgia coniūnx.”
3. Didō irā accēsa Aenēam intuētur h_____ ill_____ volvēns oculōs.
4. Rōmulus asyllum aperuit. _____ [= illūc] quilibet homō perfugere poterat.
5. Rōmulus: “Iuppiter!” H_____ in Palātiō prīma urbi fundāmenta iēcī. Arcem iam Sabīnī habent, _____ [= illinc] h_____ armātī tendunt. At tū, pater deum hominumque, h_____ saltem arcē hostēs! H_____ ego tibi templum voveō.”

Exercitium 5

1. Caenīnēnsibus victīs, Antemnātēs et Crustumīnī in finēs Rōmānōrum _____, sed facile victī sunt atque oppida eōrum capta.
2. Post hās _____ [↔ victōriās] parentēs et frātēs raptārum Rōmam _____ [= habitātum iērun].
3. Tarpēia virgō arcem Rōmānam Sabīnīs _____ [= hostibus trādīdit], cum Sabīnī eī aureās _____ prōmīssissent; nec vērō id _____ [= sine poenā] fēcīt, nam ā Sabīnīs necāta est!
4. Rōmānī montem subiērun, ut arcem _____ [= rūsus caperent], sed _____ [↔ aequō] locō pugnātēs fugātī sunt.
5. Mettius, dux Sabīnōrum, _____ [= sparsōs] ēgit Rōmānōs.
6. Rōmulus Iovem precātus est ut Rōmānīs terrōrem _____ [= adimeret] et fugam _____.
7. Rōmānī _____ [= statim] pugnam _____ [= renovāvērunt] et Rōmulus ad prīmōrēs _____ [: properāvit quasi volāns].
8. Mettius _____ [= clāmābat]: “Vicimus _____ [↔ bellicōsōs] hostēs!” sed Rōmulus cum _____ [= turbā] militum eum pepulit.
9. Mettius _____ [= vix] ē periculō _____.
10. Iam Rōmānī Sabīnōs _____ [= turbāre ac fugāre] coepērunt.
11. Tum Sabīnae, quās cōnūbiī cum Rōmānīs nōn _____ [= taedēbat], sē inter aciēs _____ coniēcērunt patrēs ac virōs ōrantēs ‘nē sanguine _____ [= infandō] sē _____ [= aspergerent]!’
12. Mulierēs Sabīnae id quod ōrābant _____ [= adeptae sunt].
13. Ducēs ad _____ faciendum _____ [= prōcēssērunt].
14. Rēgnū _____ [= commūne fēcērunt], nec solum commūne, sed etiam _____ [> concordia] fuit rēgnū duobus rēgibus.
15. Rōmulus populum in trigintā _____ dīvisit et trēs _____ [< centum] equitum _____.
16. Cīvēs Rōmānī ‘_____’ appellantur ā Curibus, oppidō Sabīnōrum.

Exercitium 6

1. Oppidīs vicīnīs captīs quō cīvēs migrāvērunt? ...
2. Num Sabīnī arcem Rōmānam vī cēpērunt? ...
3. Quod praemium Tarpēia ā Sabīnīs postulāvit, ut arcem prōderet? ...
4. Quid eī fēcērunt Sabīnī, postquam in arcem acceptī sunt? ...
5. Quā dē causā Rōmānī sub monte Capitōlinō fugātī sunt? ...
6. Quid fēcīt Rōmulus ut fugam Rōmānōrum sisteret? ...
7. Quid factum est post precēs Rōmulī? ...

Lectiō II

adverbia loci

ubi? hīc ibi = illic

quō? hūc cō = illūc

unde? hinc inde = illinc

aegrē

armilla

centuria

clādēs

clāmitāre

concors

cōnfestim

cōnscrībere

cōnsociāre

cūria

dēmere

effūsus

ēvādere

foedus

fundere

globus

imbellis

impetrāre

impūne

infestus

iniquus

invādere

iterāre

migrāre

nefandus

pigēre

prōdere

prōdire

prōvolāre

Quiritēs

reciperāre

respergere

sistere

8. Quis Mettium Curtium glōriantem pepulit? ...
9. Proeliō renovātō, utrī superiōrēs erant, Sabīnī an Rōmānī? ...
10. Quōmodo pāx facta est inter Sabīnōs et Rōmānōs? ...
11. Quod foedus ducēs Rōmulus et Tātius fēcērunt? ...
12. Quō nōmine cīvēs Rōmānī appellātī sunt? ...
13. Populō in trīgintā cūriās dīvisō, quae nōmina Rōmulus cūriīs imposuit? ...
14. Quot equitum centuriās cōscripsit Rōmulus? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 174–253

Exercitium 7

Exempla:

priusquam/antequam
+ ind/coni

Imperātor mīlitēs hortātur, priusquam/antequam pugna committitur (*ind.*).
Latīnus ad colloquium prōcessit, priusquam/antequam signum pugnandī
darētur [: nē prius signum pugnandī darētur] (*coni.*).

1. Rōmulus auspicātus est, priusquam/antequam Rōmam condid_____.
2. Fidēnātēs, priusquam urbs Rōma validior es_____, properāvērunt bellum facere.
3. Hostēs perterritī, priusquam equitēs impetum fac_____, terga vertērunt.
4. Paulō antequam sōl ortus _____, Trōiānī ōram Italiae cōspexērunt.
5. Priusquam portae claud_____ [: claudī potuērunt], Rōmānī in oppidum irruērunt.

Exercitium 8

acceptus
aliquamdiū
arguere
concursum
cōtiō
convalescere
cooriri
dēlabi
dēnsus
dīmīcāre
excire
fānum
hodiernus
immittere
īnsidiae
īnsperatus
irrupere
militia
modicus
obvius
oppōnere
patrēs
percellere
plēbs
populārī
praesidium
sublimis
vāstare

1. Cum rēx Tātius Lāvīniī, _____ [< concurrere] factō, interfectus esset, pāx _____ [= nōn spērāta] fuit cum Lāvīniō.
2. Sed bellum ortum est cum Fidēnātibus, quī Rōmam prope sē nimis _____ [= validam fieri] cēnsēbant.
3. Exercitum _____ [< in + mīsērunt], ut _____ [< vāstus] ager inter Rōmam ac Fidēnās.
4. Exercitus cum magnō pavōre agrestium _____ [= vāstābat].
5. Rōmulus partem exercitūs locīs occultīs in _____ locāvit, ipse ad portās Fidēnārum accēdēs hostēs ad pugnam _____ [= ēvocāvit].
6. Illī, cum numerum Rōmānōrum _____ [= nōn magnum] contemnerent, ērūpērunt ac Rōmānōs, quī fugam simulābant, persecūtī sunt.
7. Ut Rōmānī ex īnsidiīs exortī in latus eōrum impetum fēcērunt, māximō terrōre _____ [= percussī] terga vertērunt.
8. Rōmānī persequentēs priusquam portae _____ [= contrā pōnerentur] in oppidum _____ [↔ ērūpērunt].
9. Cum Vēientibus prosperē _____ [= pugnāvērunt] Rōmānī.
10. Hīs rēbus domī _____que gestīs, Rōmulus rēx populō et māximē mīlitibus _____ [= grātus] fuit.
11. Dum rēx _____ mīlitum in Campō habet, tempestās cum tonitrū _____ [= orta] est, quae eum _____ [↔ tenuī] nimbō operuit.
12. Post tempestātem, cum rēx nusquam appāruit, mīlitēs _____ [= aliquantum temporis] maestī siluērunt.
13. _____ [= senātōrēs] vērō 'rēgem _____ [= ad caelum] raptum esse' dixerunt omnēsque eum 'deum deō nātum' salūtāvērunt.
14. Sed aliquī ex _____ [= plēbēiīs] 'eum ā senātōribus interēptum esse' clam _____ [= accūsābant].

15. Tum senātor "Quirītēs!" inquit, "Rōmulus primā _____ [< hodiē] lūce dē caelō repente _____ mihi _____ fuit [= obviam iit]."
 16. _____ [= templum] in colle Quirinālī Rōmulō deō dicātum est.
 17. _____ dicitur numerus militum locātus ad dēfendendum locum.

Exercitium 9

Lēgātī missī sunt...

1. ut pācem pet_____.
2. quī pācem pet_____.
3. ad pācem pet_____.
4. pācem pet_____.
5. pācis pet_____ causā.

cōsiliū, voluntās:

- (1) ... ut + *conī*
- (2) ... quī + *conī*
- (3) ... ad + *ger*
- (4) ... *supīnum*
- (5) ... *ger* + causā

Exercitium 10

1. Num Rōmulus mortem rēgis Tatiī lūgēbat? ...
2. Cūr Fidēnātēs Rōmānīs bellum intulērunt? ...
3. Unde Rōmānī in latus Fidēnātium impetum fēcērunt? ...
4. Quōmodo Rōmānī oppidum Fidēnās cēpērunt? ...
5. Vēientibus victīs, cūr Rōmulus urbem eōrum nōn cēpit? ...
6. Quid Vēientēs post clādem fēcērunt? ...
7. Ā Rōmulī rēgnō quot annōs Rōma tūtā pācem habēbat? ...
8. Quī appellābantur equitēs quī corpus rēgis cūstōdiēbant? ...
9. Utrīs Rōmulus rēx grātor fuit, patriciīs an plēbēiīs? ...
10. Quid ēvēnit in Campō Mārtiō cum rēx cōntiōnem militum habēret? ...
11. Cum sēdēs rēgia vacua esset, quid senātōrēs affīrmābant? ...
12. Omnēsne hoc crēdēbant? ...
13. Quārē Proculus Iūlius fābulam nārrāvit 'Rōmulum sibi obvium fuisse'? ...
14. Quid Rōmulus Proculō imperāvit?
15. Ubi fānum Rōmulō deō dicātum est? ...
16. Quō nōmine appellātur Rōmulus deus? ...

Lēctiō quārta: versūs 254–353

Lēctiō IV

Exercitium 11

1. Aenēas cupidus civibus inclūsīs auxili_____ ferend_____ [= *auxiliū ferendī*] in rēgiam penetrāvit.
2. Dīdō puer_____ intuend_____ [= *puerū intuendō*] incenditur.
3. Aborīgīnēs ad arcend_____ v_____ advenārum concurrunt.
4. Sabīnī convēnērunt studiō nov_____ urb_____ vidend_____ [= *novam urbem videndī*].
5. Iuvenēs Rōmānī ad rapiend_____ virgin_____ discurrunt.
6. Bīna tantum spolia opīma capta sunt: adeō rāra fuit fortūna e_____ decor_____ adipīscend_____ [= *id decus adipīscendī*].
7. Tatiūs aur_____ pollicend_____ [= *aurū pollicendō*] Tarpēiae persuāsīt.
8. Rōmānī cupiditāte arc_____ recipierand_____ [= *arcem recipierandī*] accēnsī montem subiērunt.
9. Patrēs populō iūs rēg_____ creand_____ [= *rēgem creandī*] dedērunt.
10. Numa cum deā Ēgeriā sermōnēs habuisse dicitur dē sacr_____ faciend_____.
11. Tum Numa ad sacerdot_____ creand_____ animum advertit.
12. Multitūdō omnis ā vī et armīs ad rēs divīn_____ cūrānd_____ conversa est.
13. Fīnitīmī urbem positā esse ad turbānd_____ omnium pāc_____ crēdiderant.
14. Iam vērō Rōmānōs dīligentissimōs in di_____ colend_____ et in pāc_____ cōnservand_____ vīdērunt.

acc/gen/abl + gerundivum adiectivum

adorīrī
aduncus
advertere
ancile
assiduus
auctor fierī
augur
colere
concēdere
cōservāre
dēcernere
deinceps
diligentia
discrībēre
externus
fāstus
faustus
flāmen
gener
imperitāre
indicāre
inicere
integrō, dē i.
interrēgnū
interrēx
lituus
mandāre
mīrāculū
monitū
nefāstus
nocturnus
peregrīnus
saltāre
sāctus
temperāre
uti
ūtilis
vēlāre
violāre

Exercitium 12

- Interim certāmen fuit dē rēgnō, quia Sabīnī rēgem Sabīnū volēbant, veterēs Rōmānī rēgem _____ [: ex aliā patriā] nōlēbant.
- Nē cīvitatē sine rēge hostēs _____ [↔ internī] _____ [= oppugnārent], senātōrēs imperiū inter sē cōsociāvērunt.
- Dēnī _____ [= aliī post aliōs] quīnōs diēs _____ [= imperābant], quōrum prīncipēs _____ appellābantur et rēgnū eōrum _____.
- Cum plēbs postulāret ut novus rēx ā sē creārētur, patrēs plēbī quidem _____ [= cessērunt], sed _____ [= statuērunt] ut, cum populus rēgem creāvisset, patrēs _____ fierent.
- Interrēx: "Quod bonum, _____ fēlixque sit, Quirītēs, rēgem creāte!"
- Numa, cum rēx creātus esset, in arcem dēductus est ab _____, quī _____, id est baculū _____ [= curvū], tenēbat.
- Augur capite _____ [= veste opertō] Iovem precātus est _____ [= ut] certīs signīs Numam rēgem esse _____ [= clārē ostenderet].
- Numa rēx urbem, quam Rōmulus vī et armīs condiderat, dē _____ [= dēnuō] iūre lēgibusque condidit.
- Iānō clausō pācem esse _____ [= nōtum fēcīt].
- Annum in XII mēnsēs _____ [= divisit] et diēs _____ [< fās] et _____ [< nefās] fēcīt, aliāsque rēs _____ [< ūtī] instituit.
- Sacra instituit, ut deōrum metum cīvibus _____ [< in + iaceret], et simulābat sē id facere _____ [< monēre] deae Ēgeriae, quācum _____ [< nox] sermōnēs habēre dicēbātur.
- Hōc divīnō _____ [= rē mīrābilī] animī cīvium permovēbantur.
- Sacerdōs Iovis _____ [= semper praesēns] ' _____ Diālis' appellātur.
- Saliī, sacerdōtēs Mārtis, ' _____', arma caelestia, ferentēs et divīna carmina canentēs per urbem _____ solent.
- Numa Vestālēs lēgit, quās virginitāte _____ fēcīt.
- Deinde _____ suū [= maritū filiae suae] pontificem lēgit, cui omnia sacra _____ [= cūranda trādīdit].
- Per omne Numae rēgnū pāx _____ [= servāta] est, nec enim finitimī fās putābant _____ [< vīs] cīvitatē quae tantā _____ [< diligēns] deōs _____ [= rēs divīnās cūrāret].
- Numa cīvitatē Rōmānam cum validam, tum bellī et pācis artibus _____ [↔ turbātam] reliquit.
- Magister: "Animum _____ ad haec vocābula, discipule!"

Exercitium 13

- Post Rōmulū quod certāmen fuit inter patrēs? ...
- Quid patrēs timēbant? ...
- Quī interim Rōmae imperitābant? ...
- Quid tum plēbs postulābat? ...
- Cum patrēs populō concēderent, quod iūs sibi retinēbant? ...
- Post interrēgnū quis rēx creātus est? ...
- Cūr senātōrēs rēgem peregrīnū probāvērunt? ...
- Quō augur Numam dēdūxit ut deōs cōsuleret? ...
- Quōmodo Iānus bellū et pācem indicat? ...
- Quotīēs et quandō post Numae rēgnū Iānus clausus est? ...
- Quōmodo Numa Rōmānīs deōrum metum iniēcīt? ..

12. Quōs mēnsēs annō addidit Numa? ...
13. Quis est flāmen Diālis? ...
14. Quem Numa pontificem lēgit? ...
15. Cūr finitimī populī Rōmam adortī nōn sunt? ...
16. Comparā duōs rēgēs, Rōmulum et Numam! ...

Lēctiō quīnta: versūs 354–393

Exercitium 14

1. *Respiciunt oculisque _____ sibi quisque puellam.*
2. In mediō _____ [< plaudere] rēx populō signum dedit.
3. Iuvenēs Rōmānī prōtinus _____ [< ex + saliant].
4. *Ut fugiunt aquilās, timidissima turba, _____
utque fugit vīsōs _____ [= parvula] lupōs
sic illae timuēre virōs sine lēge ruentēs,
_____ [= mānsit] in nūllā quī fuit ante color.*
5. *Nam timor ūnus erat, _____ [= fōrma] nōn ūna timōris:
pars _____ [= scindit] crīnēs, pars sine mente sedet.*
6. *Dūcuntur raptae, _____ [= iugālis] praeda, puellae...*
7. *“Nōli tenerōs ocellōs lacrimīs _____ [= perdere]!”*
8. *Rōmule, militibus scīstī dare _____ [= bona] sōlus!*
9. Ante proelium _____ lituō, id est tubā aduncā, canit.
10. Liberī, nātī et _____ [= filiae], dīcuntur ‘_____ amōris’.
11. Homō supplex humī _____ [↔ recumbit].
12. _____ est pater uxōris.

Exercitium 15

1. Equō ligneō in lītor_____ relictō, Graecī in insul_____ propinqu_____ abiērunt.
2. Lāocoōn hastam in lat_____ equī mīsīt, sed illa in firm_____ rōbor_____ stetit
neque in part_____ interiōr_____ penetrāvit.
3. Anguēs in summ_____ arc_____ cōfugiunt ibique sub clipe_____ deae latent.
4. Rēgīna Cupīdinem in faci_____ Ascaniī mūtātum in gremi_____ su_____ accipit,
īnscia quantus deus in gremi_____ (/super gremi_____) sedeat.
5. Dīdō, quae super lect_____ medi_____ accubat, noctem variō sermone trahit
multa super Priam_____ rogitāns, super Hector_____ multa.
6. Magnō coortō imbre Dīdō et Aenēās, cum sub tēct_____ concēdere nōn
possent, in spēlunc_____ cōfugiunt.
7. Tarpēia ā Sabīnīs poposcit id quod in sinistr_____ man_____ habēbant; ergō
Sabīnī scūta in e_____ coniēcērunt! Hoc nārrātur super Tarpēi_____.

Exercitium 16

1. Quis poēta scrīpsit librōs quibus titulus est *Ars amātōria*?
2. In illō spectāculō quō conversī erant oculī iuvenum Rōmānōrum? ...
3. Quandō Rōmulus signum praedae dedit? ...
4. Quid tum fēcērunt Rōmānī iuvenēs? ...
5. Mentēs virginum raptārum quae fuērunt? ...
6. Quibus verbīs iuvenēs virginēs cōsōlābantur? ...
7. Quōmodo mulierēs Sabīnae inter patrēs virōsque pācem fēcērunt? ...
8. Quid mulierēs sēcum ferēbant? ...
9. Quid agēbant parvulī liberī Sabīnārum? ...
10. Remōtīs armīs quid fēcērunt socerī et generī? ...
11. Quī tunc ūsus fuit scūtōrum? ...

Lēctiō V

agna
columba
commodum
cōnstāre
corrumpere
exsilire
faciēs
geniālis
laniāre
nāta
notāre
novellus
pignus
plausus
prōcumbere
socer
tubicen

in, sub, super
+ abl/acc

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

praep + acc/abl

Exercitium 17

Praepositio + accusativus (acc) an ablativus (abl)?

1. ā + : ā senāt _____	19. inter + : inter man _____
2. ab + : ab urb _____	20. intrā + : intrā vāll _____
3. ad + : ad vill _____	21. iuxtā + : iuxtā vi _____
4. adversus + : adversus ōr _____	22. ob + : ob timōr _____
5. ante + : ante templ _____	23. per + : per fenestr _____
6. apud + : apud medic _____	24. post + : post terg _____
7. circum + : circum coll _____	25. prae + : prae dolōr _____
8. citrā/cis + : citrā Tiber _____	26. praeter + : praeter ūn _____
9. contrā + : contrā nātūr _____	27. prō + : prō patri _____
10. cōram + : cōram popul _____	28. prope + : prope oppid _____
11. cum + : cum uxōr _____	29. propter + : propter ir _____
12. dē + : dē cael _____	30. secundum + : s. flūm _____
13. ē + : ē castr _____	31. sine + : sine cūr _____
14. ergā + : ergā parent _____	32. sub + / : vidē ex. 15!
15. ex + : ex urb _____	33. super + / : vidē ex. 15!
16. extrā + : extrā moen _____	34. suprā + : suprā terr _____
17. in + / : vidē ex. 15!	35. trāns + : trāns Rhēn _____
18. infrā + : infrā lūn _____	36. ultrā + : ultrā mar _____

Exercitium 18

-ēre/~ēre: utrum inf. praes. (inf) an ind. perf. pers. 3 plūr. (perf)?

Exemplum: tenēre inf, vēnēre perf (= vēnērunt).

1. timēre:; timuēre:
2. necāvēre:; cavēre:
3. fēcēre:; decēre:
4. vīdēre:; rīdēre:
5. fūgēre:; augēre:
6. audēre:; dedēre:
7. tulēre:; dolēre:
8. movēre:; mōvēre:
9. ēgēre:; egēre:

Exercitium 19

1. cōnstāre, cōn _____ isse
2. convalēscere, con _____ isse
3. coorīrī, co _____ um esse
4. dēcernere, dē _____ isse, dē _____ um esse
5. ēscendere, ē _____ isse
6. fundere, _____ isse, _____ um esse
7. invādere, in _____ isse, in _____ um esse
8. percellere, per _____ isse, per _____ um esse
9. prōcumbere, prō _____ isse
10. prōdere, prō _____ isse, prō _____ um esse

co-oritur

~ēre (= ~ērunt)
ind perf pers 3 pl

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM TERTIVM

Lectiō prima: versūs 1– 76

Exercitium 1

1. Tullus Hostilius, rēx _____ [= ingeniō] ferōx, proximō rēgī _____ [↔ similis] fuit.
2. Cum nepōs esset Hostii Hostiliī, ducis clārissimī, _____ [< avus] glōriā _____ [= incitābatur] ad bellum faciendum.
3. Cum Albānī praedās ex agrō Rōmānō ēgissent, lēgātī Rōmānī Albam missi sunt, ut rēs _____, sed superbē dīmissi sunt.
4. Ergō Albānīs bellum indixērunt, et haec Tullō _____.
5. Eōdem tempore lēgātī Albānī rēs repetentēs Rōmae benignē excepti sunt atque conviviō rēgis _____.
6. Interrogātī 'quid petītum vēnissent?' sē _____ [= excūsare] coepērunt, 'cum _____ [= nōlentēs] aliquid quod Tullō _____ [↔ placēret] dictūrī essent.'
7. "Rēs repetītum vēnimus" inquiunt; "nisi redditae erunt, bellum vōbīs _____ iussī sumus."
8. Ergō _____ [= ab utrāque parte] bellum parābatur.
9. Hoc bellum inter populōs _____ [= ab eōdem ortōs] _____ [< cīvēs] bellō simile erat,
10. Inter Rōmam et (castra) _____ [< stāre] Albāna breve _____ erat.
11. Rēge Cluiliō mortuō Albānī Mettium _____ [< dictāre] creant.
12. Cōpiis in aciem ēductis ducēs prōcessērunt ad colloquium dē rē quae ad utrumque populum _____.
13. Mettius Tullum monuit 'exercitūs pugnantes spectātum irī ab Etruscīs, ut eōs pugnā cōfectōs _____ [= oppugnārent].'
14. Ergō frātēs _____, terni Horātii Cūriatīique, quī forte in utrōque exercitū erant, rogātī sunt ut prō suā utrīque patriā pugnārent.
15. Horātii et Cūriatīi nec aetate nec viribus _____ [= imparēs] fuērunt.
16. Ante pugnam foedus _____ est hīs verbis: "Is populus cuius cīvēs hōc certāmine vicerit, alterī populō cum bonā pāce imperitābit."
17. Nōmen 'fossa Cluilia' vetustate _____ [= ē memoriā exiit].
18. Quī senex fieri incipit _____ dīcitur.
19. _____ [= quantō] altiōrēs sunt mūrī, _____ [= tantō] facilius oppidum dēfenditur.

Exercitium 2

1. Domitiānus templum Iovis tantis divitiis exornāvit _____ nihil magnificentius fieri pos _____.
2. Domus Nerōnis ita aurō splendēbat _____ 'domus aurea' nōminā _____.
3. Nerō ipse domum suam perfectam ita probāvit _____ 'sē' dīc _____ 'quasi hominem tandem habitāre coepisse!'
4. Rēx Sāturnus tantā iūstitiā fuisse dīcitur _____ nēmō servī _____ sub illō.
5. Sōl flagrāns agrōs siccōs adeo torrēbat _____ nec herbam nec frūmentum ferre pos _____.
6. Tanta opibus Etrūria erat _____ tōtam Italiā fāmā nōminis suī implēv _____.
7. Tantum opēs Latinōrum crēverant _____ nūlli finitimī arma movēre ausi s _____.
8. Lupa adeo mītis fuisse dīcitur _____ infantibus ūbera praebe _____.

Cap. XLIII

Lectiō I

abolēscere
aggredi
avitus
civilis
cognatus
dictator
dispār
displicere
dissimilis
icere, foedus i.
indicare
indolēs
interesse
invitus
~~abolēscere~~
pertinere
purgare
quō ... eō
renūtiare
repetere, rēs r.
senescere
spatium
stātiva
stimulare
trigeminī
utrimque

ut cōsecūtivum

9. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ____ cuilibet finitimārum cīvitatū bellō pār es ____.
10. Ā Rōmulō vīribus datīs tantum valuit urbs Roma ____ in XL deinde annōs tūtā pācem habē ____.
11. Tempestās tam dēnsō nimbō rēgem operuit ____ cōspectum eius militibus abstul ____.
12. Pāx ita convēnerat ____ Etrūscīs Latinisque fluvius Tiberis finis es ____.
13. Inter frātrēs convēnit ____ Rōmulus in Palātiō, Remus in Aventīnō auspicā ____.
14. Forte ēvēnit ____ agrestēs Rōmānī ex Albānō agrō, Albānī ex Rōmānō praedās ag ____.
15. Mōs Rōmānōrum est ____ Sātūrnālībus servī cum dominīs accumb ____.
16. Venus nova cōsilia in animō versat: ____ Cupīdō prō Ascaniō veni ____ atque rēgīnam amōre incend ____.
17. Patrēs populō concēdendum esse cēnsuerunt -- ita tamen ____ nōn plūs iūris da ____ quam retinē ____.
18. Foedus ictum est inter Rōmānōs et Albānōs hīs lēgibus ____ cuius populi cīvēs eō certāmine vīcissent, is alterī populō imperitā ____.

Exercitium 3

1. Numā mortuō quem rēgem populus creāvit? ...
2. Cuius nepōs fuit Tullus Hostilius? ...
3. Comparā rēgēs Numam et Tullum! ...
4. Quam causam bellī faciendī invēnit Tullus? ...
5. Quārē Rōmānī et Albānī inter sē lēgātōs mīserunt? ...
6. Quōmodo lēgātī Albānī Rōmae exceptī sunt? ...
7. Uter populus prius lēgātōs rēs repetentēs dīmīsit? ...
8. Quid tum fēcērunt lēgātī Rōmānī? ...
9. Cūr bellum inter Rōmam et Albam simile fuit bellō cīvīlī? ...
10. Ubi locāta sunt castra Albāna? ...
11. Post mortem rēgis Cluiliī quis fuit dux Albānōrum? ...
12. Cōpiīs in aciem ēductīs, quid Mettius Tullō nūntiāvit? ...
13. In colloquīō ducum quid Mettius sē metuere dīxit? ...
14. Quōmodo Albānī et Rōmānī magnum proelium vitāvērunt? ...
15. Quibus condiціōnibus trigeminī dīmīcāvērunt? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 77–153

Exercitium 4

uter, *pl* utrī
neuter, *pl* neutri
alter, *pl* alteri
uterque, *pl* utriq̄ue
utrimque *adv*

1. ____ rēx bellicōsior fuit, Rōmulusne an Tullus? ...
2. ____ rēx bellicōsus fuit, ____ eōrum pācem servābat.
3. Discordia fuit inter Rōmānōs et Albānōs, cum ____ [: et Rōmānī et Albānī] praedās ex ____ agrīs ēgissent.
4. ____ [= ex utrāque parte] lēgātī ad rēs repetendās missī sunt.
5. Tullus: “Deōs faciō testēs ____ prius populus ____ populi lēgātōs rēs repetentēs superbē dīmīserit!”
6. Bellum ____ omnibus vīribus parābātur.
7. Ante pugnam Mettius “Ineāmus viam” inquit, “quā sine multō sanguine ____ populi dēcernī possit ____ imperent.”
8. In ____ exercitū erant trigeminī frātrēs, Horātiī Cūriātiq̄ue; eōs rogant rēgēs ‘ut ____ prō suā patriā dīmīcent’.
9. ____ [: nec Horātiī nec Cūriātiī] recūsāvērunt.

10. Foedus ictum est his lēgibus 'ut populus cuius cīvēs eō certāmine vīcissent is _____ populō cum bonā pāce imperitāret.'
11. Rōmānī et Albānī _____ suōs adhortābantur.
12. Cum singulī superessent, _____ incolumis fuit, _____ vulnerātus.
13. Post pugnam _____ suōs mortuōs sepeliunt.

Exercitium 5

1. Dum utrīque suōs _____ [= hortantur], ternī iuvenēs concurrunt.
2. Duo exercitūs _____ castrīs [= ante castra] stantēs illam pugnam dē pūblicō imperiō aut _____ [= servitūte] intentī spectant.
3. Arma _____ [= strepitum fēcērunt] nec tantum _____ [
[< movēre] corporum et _____ [< agitāre] _____
[= in utramque partem] gladiōrum, sed etiam vulnera spectābantur.
4. Tribus Albānīs vulnerātīs, duo Rōmānī _____ [= morientēs] concidērunt, ūnus verō _____ [= incolumis] fuit.
5. Horātius, cum tribus Albānīs vulnerātīs _____ [= nūllō modō] pār esset, intellēxit pugnam dīvidendam esse, ut singulōs vinceret.
6. Ergō fugere coepit, et respiciēns vīdit trēs Albānōs vulnerātōs sē magnīs _____ [= spatiīs interiectīs] persequī.
7. Citō conversus proximum Albānum cecīdit, dum exercitus Albānus alterīs _____ [= clāmōre suādet] ut frātrī auxilium ferrent.
8. Victor gladiō _____ [= nōn tāctus] alterum Albānum interfēcit, priusquam tertius eum cōnsequī posset.
9. Iam tertius Albānus, quī vulnere et cursū fessus _____ [= caedem] frātrum vīderat, sōlus victōrī hostī _____ [= oppositus] est.
10. Horātius citō pugnā _____ est [= pugnam cōnfēcit]: Cūriatiō gladium in _____ dēfixit eumque spoliāvit.
11. Horātiō spolia Cūriatiī prae sē gerentī obviam vēnit soror, quae Cūriatiō _____ [= spōnsa] fuerat.
12. Ut super frātris umerōs _____ [= pallium] spōnsī agnōvit, _____ [= cum flētū] eum mortuum lūget.
13. Incitātus _____ [< complōrāre] sorōris Horātius eam verbīs _____ atque gladiō _____!
14. Ob hoc facinus _____ [= crūdēle] Horātius ā _____ [= duōbus virīs] in iūs (in iūdicium) vocātus est.
15. Lēgis verba haec erant: "Duumvirī _____ [: scelus māximum] iūdicent. Si vincent, caput _____ [= vēlātō]! Infēlici arborī _____ [= fūne] _____! Verberātō vel intrā vel extrā _____!"
16. In nōmine *Iuppiter* _____ [< geminus] littera *p*.

adhortārī
agitātiō
anceps
atrōx
complōrātiō
dēfungī
dēspondēre
duumvirī
exspirāre
flēbilis
gemināre
inclāmāre
increpāre (bis)
intāctus
integer
intervāllum
iugulum
mōtus
nēquāquam
obicere
obnūbere
palūdāmentum
perduelliō
pōmērium
prō
restis
servitium
strāgēs
suspendere
trānsfigere

Exercitium 6

1. Quid trigeminīs pugnantibus ob oculōs versābātur? ...
2. Post prīmum concursū quid spectāculō fuit? ...
3. Cūr exercitus Albānus gaudiō conclāmāvit? ...
4. Incolumēsne erant trēs Albānī? ...
5. Horātiusne vulnerātus erat? ...
6. Sōlusne Hōrātius simul cum tribus Albānīs pugnāvit? ...
7. Quōmodo pugnam eōrum dīvisit? ...
8. Cūr facillimē victus est tertius Cūriatiūs? ...
9. Quōmodo Horātius victor ā Rōmānīs acceptus est? ...
10. Ubi sepulti sunt duo Horātiī et trēs Cūriatiī?

11. Quid Tullus Mettīo imperāvit? ...
12. Ā quibus hostibus Tullus bellum timēbat? ...
13. Quid Horātius victor rediēns prae sē gerēbat? ...
14. Quis Horātīo obviam iit ante portam Capēnam? ...
15. Quid fēcit Horātius cum soror eius mortem Cūriatīi lūgēret? ...
16. Populusne Rōmānus hoc facinus probāvit? ...
17. Quī iūdicēs perduellionem iūdicant? ...
18. Quid est pōmērium? ...

Lectiō III

Lectiō tertia: versūs 154–230

Exercitium 7

Mūtā orātiōnem oblīquam (...) in rēctam (...) aut rēctam in oblīquam!

Exemplum: Horātius dixit ‘sē ad populum prōvocāre’: “Ad populum prōvocō.”

orātiō rēcta: ipsa verba loquentis (“...”)

↔ orātiō oblīqua (“...”)

oblīquus -a -um:

/ linea oblīqua

| linea rēcta

1. Hōrātius pater prōclāmāvit ‘sē filiam suam iūre caesam iūdicāre!’:
“_____ filiam _____ iūre caesam iūdicā_____!”
2. Mettius Fidēnātibus ‘sē ad eōs trānsitūrum esse’ prōmisit: “Ad _____ trāns_____, Fidēnātēs!”
3. Eques nūntiat rēgī ‘abire Albānōs!’: “Ab _____ Albān_____!”
4. Rēx eum ‘redire in proelium’ iubet: “Red _____ in proelium!”
5. Tullus dixit ‘suō iūssū circumducī Albānum exercitū’: “_____ iūssū circumduc _____ Albān _____ exercit_____.”
6. Post proelium rēx dixit ‘iniussū _____ Albān _____ subi _____ ad montēs’: “Iniussū meō Albānī subiēre ad montēs”
7. Latinus Trōiānōs interrogāvit ‘unde venī _____ et quid quaer _____’: “Unde ven _____ et quid quaer _____?”
8. Trōiānī respondērunt ‘sē Trōiā ven _____ et novam sēdem quaer _____’: “Trōiā ven _____ et novam sēdem quaer _____.”
9. Rōmulus: “Iuppiter! Dēm _____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist _____!” Rōmulus Iovem orāvit ‘ut dēm _____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist _____!’

Exercitium 8

absolvere

circumdūcere

citātus

colligāre

condemnāre

cōnfluere

cornū

crimen

cruciātus

decorāre

dēficere

dēfōrmis

dirigere

foeditās

interclūdere

iūdex

laqueus

liberātor

palam

1. Duumvirī, _____ sevērissimī, Horātium _____ [= poenam meruisse iūdicāvērunt].
2. Līctor manūs eius _____ et collō _____ inicere iussus est.
3. Horātius vērō ad populum _____, ut novum iūdicium fieret.
4. _____ [< prōvocāre] factā, in eō iūdicīo pater Horātīi senex _____ [= públicē clāmāvit] ‘filiam suam iūre caesam esse’!
5. Pater filium suum, quem modo _____ [< decus] ovantemque victōriā viderat, inter verbera et _____ [< cruciāre] vidēre nōluit, nec populus Rōmānus tam _____ [= foedum] spectāculum ferre potuit.
6. Ergō populus tam grave _____ neglēxit ac _____ [< liberāre] urbis Rōmae _____ [↔ condemnāvit].
7. Virtūs Horātīi eum ā tantā _____ suppliciī [= ā tam foedō suppliciō] dēfendit.
8. Mettius, cum iram _____ [= populī] Albānī sentīret, prāvis cōsiliīs animōs _____ [= cīvium] sibi _____ temptāvit.
9. Quoniam bellum _____ [↔ clam] gerere nōn audēbat, clam _____ [< prōdere] parābat.
10. Persuāsīt Fidēnātibus ut ā sociīs Rōmānīs _____ et cum Vēientibus bellum inferrent Rōmānīs.

11. Tullus contrā hostēs dūcit et cum Mettiō et exercitū Albānō castra locat ubi Tiberis et Aniō fluvii _____.
12. In aciē Vēientēs dextrum _____ tenuērunt, sinistrum Fidēnātēs; Tullus Rōmānōs adversus Vēientēs _____, Albānōs contrā Fidēnātēs.
13. Mettius vērō exercitum suum _____ [= paulātim] ad montēs abdūxit!
14. Cum Rōmānī mirārentur cūr Albānī abirent, Tullus prōclāmāvit 'suō iussū _____ Albānum exercitum ut Fidēnātium terga invādat.'
15. Itaque Fidēnātēs, nē _____ ab oppidō, terga vertērunt.
16. Fidēnātibus fugātīs, Tullus in Vēientēs aliēnō pavōre ac _____ [*< trepidāre*] percussōs, impetum fēcit eōsque fūdīt.
17. Equus _____ est quī citō currit.

populārēs
prōclāmāre
prōditiō
prōvocāre
prōvocātiō
reconciliāre
sēnsim
trepidātiō
vulgus

Exercitium 9

1. Cūr duumvirī Horātium nōn absolvērunt? ...
2. Quid lictor iussus est? ...
3. Ā duumvirīs condemnātus quid fēcit Horātius? ...
4. Quis Horātium in eō iūdicīō dēfendit? ...
5. Quid pater Horātii populum ōrābat? ...
6. Quid senex pater ostentāvit? ...
7. Cūr Horātius ā populō Rōmānō absolūtus est? ...
8. Quamobrem irātum erat vulgus Albānum? ...
9. Quōmodo Mettius animōs civium reconciliāre cōnātus est? ...
10. Cūr Fidēnātēs ā sociīs Rōmānīs ad Vēientēs dēfēcērunt? ...
11. Ubi proelium cum Fidēnātibus Vēientibusque factum est? ...
12. In aciē contrā quōs instrūcti sunt Albānī? ...
13. Quid fēcit Mettius, cum palam ad hostēs trānsire nōn auderet? ...
14. Quārē Fidēnātēs terga vertērunt? ...
15. Quid Vēientēs ab effūsā fugā arcēbat? ...
16. Inter hoc proelium quid fēcerat Mettius et exercitus Albānus? ...
17. Rōmulus: "Iuppiter! Dēm _____ terrōrem Rōmānīs fugemque foedam sist _____!"
Rōmulus Iovem ōrāvit 'ut dēm _____ terrōrem Rōmānīs fugamque foedam sist _____'.

Lēctiō quārta: versūs 231–298

Lēctiō IV

Exercitium 10

1. Anchīsēs: "Dī caelestēs, sī mē vītam prōdūcere volu _____, hanc patriam mihi servāv _____."
2. Īlioneus: "Sī rēgem et sociōs salvōs invēn _____, Italiam petēmus."
3. Didō: "Nisi certum mihi es _____ nūllī virō nūbere, amōrī Aenēae fortasse succumb _____."
4. Anna: "Quanta erit glōria tua, sī cum duce Trōiānōrum tē coniūnx _____!"
5. Didō: "Sī infāntem dē tē habē _____, sī quī parvulus Aenēās in aulā meā lūd _____, nōn omnīnō dēserta vidē _____."
6. Didō: "Etiam sī pugnae fortūna dubia fu _____, quem metuī moritūra? Facēs in castra tul _____, carīnās flammīs dēlēv _____, filium patremque cum genere exstīnx _____ – et ipsa mēmet super eōs iēc _____!"
7. Didō: "*Fēlix, heu, nimium fēlix* [essem] – *sī litora tantum numquam Dardaniae tetig _____ nostra carīnae!*"
8. Gemitū et ululātū fēminārum tēcta resonant – nōn aliter quam sī omnis Karthāgō ab hostibus capta es _____ flammaeque furentēs per aedēs hominum atque deōrum volv _____.

sī/nisi
+ fut perf
coni imperf
coni plusqperf

9. "At si quis vestrae deus es _____ originis auctor, in tam praecipiti tempore fer _____ opem."
10. "Fer _____ opem certē, si nōn ope māter egē _____."
11. Haec precātus, velut si sēns _____ auditās precēs, "Hinc" inquit Rōmulus, "Rōmānī, Iuppiter resistere atque iterāre pugnam iubet."
12. Interrēx: "Si rēgem dignum creāv _____, patrēs auctōrēs fient."
13. Rōmule, militibus scistī dare commoda sōlus: haec mihi si ded _____ commoda, mīles erō!
14. Horātius ā tribus Cūriātiis victus _____, nisi fugā suā pugnam eōrum dīvīs _____.
15. Tullus: "Albānī ducem secūtī sunt, ut et vōs, si ego inde agmen abducere volu _____, fēc _____."
16. Tullus: "Si ipse discere pos _____ fidem ac foedera servāre, vīvum tē id docu _____."

Exercitium 11

at
centuriō
circumsistere
continēns
cōntiōnārī
culpa
dīmiciātiō
dīruere
distrahere
diversus
ductor
duplicāre
ēdicere
effringere
grātulārī
hesternus
illūcēscere
iniussū
insānābilis
lacerāre
ligāre
maestitia
miserābilis
occupāre
passim
perfidia
pulvis
quadrigae
ruīna
ruptor
saepire
supplēre
trādūcere
turma
vagārī
violāre

1. Mettius, quī proelium spectāverat, Tullō dē victōriā _____ est.
2. Ubi _____ [= lūcēre coepit], duo exercitūs ad cōntiōnem vocātī sunt.
3. Albānī proximī stābant, ut Tullum dē proeliō _____ [= herī factō] _____ [= prō cōntiōne loquentem] audirent.
4. Mīlītēs Rōmānī Albānōs _____ [= circumdant] .
5. Ibi Tullus dixit 'Albānōs _____ [↔ iussū] suō ad montēs abiisse!'
6. "Nec _____ omnium Albānōrum est" inquit; "ducem secūtī sunt: Mettius est _____ [< dūcere] itineris et foederis _____ [< rumpere]."
7. Tullus, quī nōn magis cum hostibus quam cum _____ [< perfidus] sociōrum dīmiciāverat, hanc _____ [< dīmiciāre] periculōsiōrem esse cēnsēbat.
8. Dum _____ [< centuria] Mettium _____ [= cingunt], Tullus "Meti Fufēti!" inquit "Quoniam tuum ingenium _____ est [= sārārī nōn potest], _____ [= saltem] tū tuō supplicio docē hūmānum genus ea sārcta crēdere quae ā tē _____ sunt!"
9. Cum Mettius ad duōs currūs _____ [= vīctus] esset, _____ [= quaternī equī] in _____ [= contrāriās] partēs concitātī sunt: ita corpus eius _____ [= laniātum] est.
10. Ut Mettius animum inter Fidēnātēs Rōmānōsque ancipitem gesserat, ita corpus eius in duās partēs _____ est.
11. Tullō in animō erat populum Albānum Rōmam _____.
12. Post prōditiōnem Mettiī Alba _____ [= destrūcta] est.
13. Magna erat _____ [< maestus] Albānōrum, cum postrēmum per domōs suās _____ [= errārent].
14. Cum dīruerentur domūs, _____ velut nūbe omnia implēvit.
15. Agmen _____ [: sine intervāllō] migrantium _____ [< miserārī] urbem reliquit.
16. Rōmānī _____ [= ubique] pūblica prīvātaque aedificia dīruērunt.
17. Templā ab armātīs _____ sunt, nec vērō dīrūta, sicut ab rēge _____ erat.
18. Numerus cīvium Rōmānōrum _____ [< duplex] est: ita Rōma crēscēbat Albae _____ [< ruere].
19. Tullus ex Albānīs decem equitum _____ lēgit.
20. Ut urbs expugnētur, necesse est portās _____ [< ex + frangere].
21. In hōc exercitiō vocābula quae dēsunt _____ sunt.

Exercitium 12

1. Posterō diē quō vocātī sunt exercitūs? ...
2. Quī rēgī Rōmānō proximī stābant in cōtiōne? ...
3. Quid dīxit Tullus dē dīmīcātiōne hesternā?
4. Quem rēx Rōmānus prōditiōnis ac perfidiae accūsāvit? ...
5. Quid Tullō in animō erat facere populō Albānō? ...
6. Cūr iuvenēs Albānī ad haec silentium tenēbant? ...
7. Quid Tullus suppliciō Mettīi hūmanum genus docēre volēbat? ...
8. Quārē legiōnēs Rōmānae Albam missī sunt? ...
9. Num civēs Albānī tumultum fēcērunt? ...
10. Cūr cūctī Albānī urbem suam reliquērunt? ...
11. Quid Tullus dē templīs Albānōrum ēdixerat? ...
12. Quot annōs urbs Alba steterat? ...
13. Quantō māior factus est numerus cīvium Rōmānōrum? ...
14. Quī mōns urbī additus est? ...
15. Quō senātus ā Tullō Hostiliō auctus conveniēbat? ...
16. Quōmodo Tullus equitātum suum auxit? ...

Lēctiō quinta: versūs 299–358

Exercitium 13

1. Eā _____ [= eō tempore] Sabīnī gēns opulentissima erat
_____ [= post] Etrūscōs.
2. Equitātū auctō, Tullus bellum contrā Sabīnōs summā _____ [= omnibus
vīribus] parābat.
3. Ad silvam Malitiōsam Sabīnōs _____ [= plānē vīcit], nam ab
equitibus repente _____ turbātī sunt ōrdinēs Sabīnōrum.
4. Interim Albānī sacra Rōmāna _____ aut _____ [< colere]
deōrum reliquerant.
5. Pestilentia ortā, tamen rēx iuvenibus nūllam quiētem dabat ā _____
[= officium militum], _____ [= quoad] ipse morbo affectus est.
6. Tum deōs colere coepit atque etiam populum _____ [= metū deōrum]
implēvit.
7. Iam populus eum _____ rērum quī sub Numā fuerat dēsiderābat.
8. Postrēmō rēx Iovis fulmine ictus cum domō suā _____ [= flagrāvit].
9. 'Dē _____' est titulus artis _____ [< ōrātor] quam Cicerō
adulēscēns scripsit dē inveniendīs _____ [< arguere].
10. In librō II huius operis Cicerō _____ Horātiū affert.
11. Cum Horātius, victīs Cūriātiis, domum sē _____ [= rediret], soror
eius _____ [= iterum iterumque] Cūriātium spōnsum nōmināvit
cum _____ [= complōrātiōne]; is tum sorōrem suam occīdit
– atque accūsātus est.
12. Verba crīminis, ut "Iniuriā sorōrem occīdisti", ' _____' dīcitur.
13. _____ est respōsum quō crīmen dēpellitur, ut "Iūre occīdi."
14. Quaeritur in iūdicīō 'Iūrene occīderit?' id quod ' _____' dīcitur.
15. ' _____' dīcitur causa quā factum dēfenditur, ut "Horātia enim hostium
mortem lūgēbat, frātrum neglegēbat, meam victōriam molestē ferēbat."
16. ' _____' est respōsum quō ratiō infirmātur, ut "Nec tamen eam
ā frātre _____ [= nōn condemnātam] necārī oportuit."
17. ' _____' [< iūdicāre] est 'cum Horātia frātrum mortem neglegeret,
hostium lūgēret, frātris et populī Rōmānī victōriā nōn gaudēret, oportueritne
eam ā frātre indemnātam occīdi?'

Lēctiō V

argūmentum
causa
cōnflagrāre
cultus
dēpulsio
dēvincere
dōnec
identidem
indemnātus
infirmatiō
intentiō
invehere
inventiō
iūdicatiō
lāmentatiō
militia
ope, summā o.
ōrātōrius
quaestiō
ratiō
recipere sē
religiō
secundum
status
suscipere
tempestās

Exercitium 14

1. Exercitū auctō cui gentī Tullus bellum indixit? ...
2. Quae causae huius bellī afferēbantur? ...
3. Cūr victī sunt Sabīnī ad silvam Malitiōsam? ...
4. Dēvictīs Sabīnīs, quid in monte Albānō factum esse nūtiātum est? ...
5. Quid vōx caelestis Albānōs monuisse dicitur? ...
6. Cūr ita monendī erant Albānī? ...
7. Cūr iuvenēs Rōmānī militiam recūsāre coepērunt? ...
8. Ubi rēx iuvenum corpora sāniōra esse rēbātur, domīne an militiae? ...
9. Quid accidit cum rēx ipse quoque morbō affectus est? ...
10. Morbōne mortuus est rēx Tullus? ...
11. Quot annōs ille rēgnāvit? ...
12. In quō librō suō Cicerō causam Horātii affert? ...
13. In eā causā quae est intentiō sive crīmen? ...
14. Quae est dēpulsio huius intentiōnis? ...
15. Quae igitur quaestiō est? ...
16. Tūne sorōrem Horātii iūre caesam esse cēnsēs? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 15*Datur persōna 1 singulāris indicātivī praesentis.**Dā infīnītivum praesentis!**Exempla: negō, negāre; legō, legere; lēgō, lēgare.**ind praes 1 sg inf praes*

1. -ō, -or	-āre, -ārī
2. -eō, -eor	-ēre, -ērī
3. -ō, -or	-ere, -ī
-iō, -ior	-ere, -ī
4. -iō, -ior	-īre, -īrī
eō	īre
-eō	-īre

1. parō, par____; pariō, par____; reperiō, reper____.
2. dōnō, dōn____; pōnō, pōn____; pūniō, pūn____; cōnor, cōn____.
3. claudō, claud____; laudō, laud____; plaudō, plaud____; audiō, aud____.
4. sentiō, sent____; nūtiō, nūti____; mentior, ment____.
5. redeō, red____; rīdeō, rīd____; reddō, redd____.
6. ēducō, ēduc____; ēdūcō, ēdūc____; doceō, doc____.
7. pārēō, pār____; pereō, per____; aperiō, aper____; prōcreō, prōcre____.
8. conciliō, concili____; dēsiliō, dēsil____; spoliō, spoli____.
9. cōficiō, cōfic____; cōnsociō, cōnsoci____; conveniō, conven____.
10. fugō, fug____; fugiō, fug____; vāgiō, vāg____.
11. servō, serv____; serviō, serv____; solvō, solv____.
12. orior, or____; morior, mor____; glōrior, glōri____; moror, mor____.
13. complector, complect____; comitor, comit____, potior, pot____.
14. cūstōdiō, cūstōd____; ōrdior, ōrd____; prōgredior, prōgred____.
15. nesciō, nesc____; nāscor, nāsc____; nōscō, nōsc____; secō, sec____.
16. abigō, abig____; nāvigiō, nāvig____; corrigō, corrig____; ligō, lig____.
17. veniō, ven____; vēneō, vēn____; vēndō, vēnd____; vēnor, vēn____.
18. vincō, vinc____; vinciō, vinc____; cruciō, cruci____; efficiō, effic____.
19. vertō, vert____; certō, cert____; nūdō, nūd____; lūdō, lūd____.
20. indicō, indic____; indicō, indic____; dēdicō, dēdic____; necō, nec____.
21. appellō, appell____/appell____; colligō, collig____/collig____.
22. trucidō, trucid____; occidō, occid____.

Exercitium 16

1. abolēscere, _____isse
2. aggredi, ag_____um esse
3. dēfungī, dē_____um esse
4. dēspōndēre, dē_____isse, dē_____um esse
5. dīrigere, dī_____isse, dī_____um esse

ag-gredior -iuntur

6. dīruere, dī_____isse, dī_____um esse
7. effringere, ef_____isse, ef_____um esse
8. illūcēscere, il_____isse
9. increpāre, in_____isse
10. rēri, _____um esse
11. saepīre, _____isse, _____um esse
12. senēscere, _____isse
13. supplēre, sup_____isse, sup_____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVARTVM

Lēctiō prīma: versūs 1–90

Exercitium 1

1. Post mortem Tulli Hostilii interrēx _____ [= concilium ad rēgem creandum] habuit et populus Ancum Mārcium rēgem creāvit.
2. Latīnī, cum novum rēgem ōtiōsum fore crēdebant, _____ [*< incurrere*] in agrum Rōmānum fēcērunt.
3. Ancus iūs _____ scrīpsit quō rēs repetuntur et bellum indīcitur.
4. Lēgātus cum finēs hostium trānsit et cum oppidum et forum _____ [= *intrat*] _____ [*< postulāre*] peragit Iovem testem faciēns.
5. Sī nōn dēduntur quae _____ [= *poscit*], post xxxiii diēs bellum hīs _____ [= *ferē*] verbīs indīcit:
6. “Audi, Iuppiter, dīque omnēs caelestēs vōsque _____ [*< terra*] vōsque _____ [= *inferī*], ego vōs _____ [= *testēs faciō*] hunc populum iniūstum esse neque iūs _____ [= *solvere*]!”
7. Tum _____ [= *lēgātus dē iūre belli*] Rōmam redit ut _____ nātū [*: patrēs*] cōnsulat, quō _____ [= *modō*] iūs adipīscantur.
8. Rēx quemque senātōrem sententiam rogat: “Quid cēnsēs?” et ille: “Pūrō piōque _____ [= *bellō*] rēs quaerendās cēnseō itaque _____ que [= *dēcernōque*].”
9. Cum māior pars senātōrum in eandem sententiam ībat, fētiālis hastam _____ [= *ferrō mūnitam*] sanguineam ēmittēbat in finēs eōrum quī adversus populum Rōmānum _____ [= *male fēcērunt*].
10. Hōc modō tum Latīnīs bellum indictum est, et id _____ [= *eum mōrem*] posterī accēpērunt.
11. Cūrā sacrōrum sacerdotibus _____ [= *mandātā*], Ancus aliquot oppida Latīnōrum vī cēpit et cīvēs eōrum Rōmam trādūxit.
12. Postrēmō urbem Medulliam, quae magnīs _____ [*< mūnīre*] et praesidiō validō _____ [*< firmus*] erat, expugnāvit.
13. Latīnīs in Aventīnō et valle Murciā sēdēs datae sunt, et Iāniculum quoque urbī adiectum est, nē _____ [= *nē umquam*] ea arx hostium esset.
14. Ancus aedem Iovis Feretriī _____ [*< amplius*] atque Carcerem aedificāvit, ut cīvēs ā facinoribus _____ [*< clam*] dēterrērentur.
15. Imperium Rōmānōrum ūsque ad mare _____ [= *extentum*] est, Ōstia urbs condita et circā eam _____ [*< sāl*] factae.
16. Fētiālis dīcitur is quī _____ [= *lēgātus mittitur*] ad rēs repetendās et bellum indicendum.
17. Homō āmēns suae mentis _____ nōn est.

Cap. XLIV

Lēctiō I

amplificāre
clandestīnus
comitia
compos
cōnsciscere
cōnsentire
dēlinquere
dēmandāre
duellum
exposcere
fermē
ferrātus
fētiālis *adi*
fētiālis *m*
firmāre
incursiō
īfernus
īngredi
īnstitūtum
lēgāre
māiōrēs nātū
mūnitiō
pactō, quō p.
persolvere
postulātum
prōferre
quandō
salinae
terrestris
testārī

Exercitium 2

1. Mortuō Tullō Hostiliō quem rēgem populus Rōmānus creāvit? ...
2. Quis fuit avus Ancī Mārciī? ...
3. Ancusne mōrēs avī suī secūtus est? ...
4. Cūr Latīnī incursiōnem in agrum Rōmānum facere ausī sunt? ...
5. Quod iūs scrīpsit Ancus, ut bella rītū indicerentur? ...
6. Quārē fētiālis mittēbātur ad finitimōs quī praedam fēcerant? ...
7. Quid faciēbat fētiālis sī rēs quās repetiverat nōn redditae erant? ...
8. Quibus verbīs rēx quemque senātōrem sententiam rogābat? ...
9. Quōmodo fētiālis bellum indicēbat? ...
10. Quī cultum deōrum cūrābant dum Ancus bellum gerit? ...
11. Cūr difficile erat Medulliam capere? ...
12. Quōmodo Ancus bellō Latīnō rēs Rōmānās auxit? ...
13. Cūr Ancus Mārcius Carcerem aedificandum cūrāvit? ...
14. Quae aedēs ab Ancō amplificāta est? ...

*Lēctiō II**Lēctiō secunda: versūs 91–158***Exercitium 3**

1. Dēmarātus Corinthius ob _____ [= discordiam] cīvium Tarquiniōs _____ [= migrāvit]; ibi filiōs Lucumōnem et Arruntem genuit.
2. Patre mortuō Lucumō omnium bonōrum _____ fuit, nam Arrūns prior quam pater _____ [= mortuus erat], neque pater sciēbat _____ [= uxōrem filiī] gravidam esse.
3. Itaque Dēmarātus nepōtis in _____ suō oblītus erat, ac puerō egentī Egeriō (/Egerius) nōmen datum est.
4. Tanaquil, uxor Lucumōnis summō _____ nāta, virum suum _____ [= decorātum] vidēre volēbat.
5. Cum Etrūscī Lucumōnem ut _____ [= profugō ē patriā] nātum spernerent, uxor eius Tanaquil eam _____ [*< indignus*] aegrē ferēbat.
6. Ergō virō suō persuāsit ut cum omnibus _____ suis Tarquiniīs ex patriā _____ [*< māter*] _____.
7. Rōma ad honōrem adipiscendum _____ [= idōnea] fuit, quia in novō populō locus est fortī ac _____ [= *< impigrō*] virō.
8. Dum Lucumō cum uxōre _____ [= currū] Rōmam vehitur, aquila repente _____ eius rapuit superque eōs _____ [= hūc illūc volāns] rūsus capitī aptē reposuit.
9. Tanaquil, quae prōdigiōrum _____ [*< ignāra*] erat, 'eam _____ [*< āla*] _____ [*f < nūntius*] deōrum vēnisse' dīxit, et 'pilleum velut _____ [= ā diīs] virō redditum esse.'
10. Hoc _____ [= auspiciū] animum Lucumōnis _____ [*< cōgitāre*] implēvit dē rēgnō adipiscendō.
11. Lūcium Tarquiniū sē appellāvit, ac Rōmānōs, quibus ob _____ [*< novus*] et divitiās _____ [*< cōspicere*] erat, _____ [= benignē] invitābat ac beneficiīs sibi conciliābat.
12. Amicitiam iūnxit cum ipsō Ancō rēge, ac postrēmō _____ [*< tuērī*] rēgis liberīs institūtus est.
13. Ancō mortuō L. Tarquinius magnō _____ [*< cōsentire*] populī rēx creātus est, postquam ōratiōnem habuit ad conciliandum populum _____ [= aptē cōfectam].
14. Numa Curibus Rōmam in rēgnū _____ [= arcessītus] est.
15. Multī Rōmānī nōbilēs cīvilibus officiīs _____.

accīre
āles
āmigrāre
aptus
augurium
bona
carpentum
cōgitatiō
cōmis
commigrāre
compōnere
cōnsēnsus
cōspicius
dēcēdere
divīnitus
exsul
fungī
hērēs
honōrāre
indignitās
locus
māternus
novitās
nūntia
nurus
perītus
pilleus
sēditiō
strēnuus
testāmentum
tūtor
volitāre

Exercitium 4

Exempla: Pāstor “Gaudeō” inquit, “quia repperī ovem, quae aberrāvīt.”

Pāstor dicit ‘sē gaudēre, quia reppererit ovem, quae aberrāverit.’

Horātius: “Iūre sorōrem meam necāvī, quod hostem lūgēbat.”

Horātius dixit ‘iūre sē sorōrem suam necāvisse, quod hostem lūgēret.’

1. Augustus “Marmoream relinquit _____ urbem” inquit, “quam latericiam accēp_____.” Augustus glōriātus est ‘marmoream _____ relinquit _____ urbem, quam latericiam accēp_____.’
2. Trōiānī: “Lāocoōn poenās meritās Minervae dedit, quod hastā sceleratā sacrum rōbur laesit.” Trōiānī ‘Lāocoont_____ poenās meritās Minervae ded_____’ dicunt, ‘quod hastā sceleratā sacrum rōbur laes_____.’
3. Fāma nārrābat ‘Aenē_____ Trōiā vēr_____ cum quō virō Dīdō concubu_____’: “Aenēas Trōiā vēr_____ cum quō virō Dīdō concubuit.”
4. Numa dixit ‘Egeriae monitū _____ sacra quae dīs acceptissima es_____ institu_____’: “Egeriae monitū sacra quae dīs acceptissima sunt institu_____.”
5. P. Horātius pater cīvīs orābat ‘nē _____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspex_____, orbem liberis fac_____!’: “Nōlite mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspexistis, orbem liberis facere!”
6. “In novō populō” inquit Tanaquil, “ubi omnis ex virtūte nōbilitās est, erit locū fortī ac strēnuō virō.” Tanaquil dixit ‘in novō populo, ubi omnis ex virtūte nōbilitās s_____, futūr_____ loc_____ fortī ac strēnuō virō.’
7. Tarquinius ōrsus est: “Nōn rem novam pet_____, quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.” Tarquinius dixit ‘_____ nōn rem novam pet_____ quia duo iam peregrīnī Rōmae rēgnāv_____.’
8. “Māiōrem partem aetātis eius” inquit, “quā cīvilibus officiis funguntur hominēs, Rōmae quam in vetere patriā vīxī.” Tarquinius dixit ‘māiōrem partem aetātis eius, quā cīvilibus officiis fung_____ hominēs, _____ Rōmae quam in vetere patriā vīx_____.’

orātiō obliqua:

acc + inf

coni post quī quae quod
(*prōn rel*) et quia quod
(*coniūctiōnēs*
causalēs)

Exercitium 5

1. Quamobrem Dēmarātus domō Tarquiniōs profūgerat? ...
2. Quot filiī eī erat Tarquiniīs? ...
3. Uter filius prior mortuus est? ...
4. Cūr Dēmarātus nepōtis oblītus est in testāmentō? ...
5. Quae fuit uxor Lucumōnis? ...
6. Quārē Tanaquil virō suō suāsīt ut sēcum Rōmam migrāret? ...
7. Quid iīs accidit cum Rōmae appropinquārent? ...
8. Quid Tanaquil id augurium significāre cēnsēbat? ...
9. Rōmae quās spēs Lucumō et Tanaquil habēbant? ...
10. Nōmine mūtātō quem Lucumō sē appellāvit? ...
11. Quōmodo ille inter Rōmānōs fortunam suam adiuvābat? ...
12. Quōcum L. Tarquinius in regiā amīcitiā iūnxit? ...
13. Quōmodo rēx Ancus L. Tarquiniō utēbatur? ...
14. Rēge mortuō quis liberis eius tūtōr fuit? ...
15. Quārē Tarquinius puerōs regiōs vērātum dīmīsīt? ...
16. Quōmodo Tarquinius plēbis animōs sibi conciliāvit? ...
17. Quem populus Rōmanus tum rēgnāre iussit? ...
18. Tarquiniusne prīmus rēx peregrīnus Rōmae rēgnāvit? ...

Lectiō III

verba dēp + abl:

ūtī
fruī
fungī
potirī
vescī

captivus
coepta
cōnfigere
convallis
dēditio
dēlūbrum
dicio
domāre
ērudire
ēvādere
exōrdium
expergīscī
ferre
forī
fōrmula
impedire
incurrere
intervenire
lapideus
praecipuus
praeterquam
revehere
sēcrētum
serva
terminus

Lectiō tertia: versūs 159–246

Exercitium 6

1. Sabīnī nōn solum v____, sed etiam dol____ ūsī sunt.
2. Post bellum hominēs pāc____fruuntur
3. Rēx offici____ iūdicis fungēbatur.
4. Tarquinius Superbus rēgn____ vī potitus est.
5. Mīnōtaurus carn____ hūmān____ vescēbatur.

Exercitium 7

1. Tarquinius rēx primum Apiolās, oppidum Latīnōrum, vī cēpit atque inde praedam et _____ [= militēs captōs] Rōmam _____.
2. Locum dēsīgnāvit Circō cum spectāculis quae ‘_____’ appellantur.
3. Mūrum _____ [< lapis] aedificāre parābat, sed hīs _____ [= operī coeptō] bellum Sabīnum _____.
4. Equitātū auctō Rōmānī _____ [= vī concurrerunt] cum Sabīnīs, quī Aniēnem trānsierant.
5. _____ [< praeter] quod Sabīnōs fugāverunt, etiam fugam iīs _____ [= difficilem fēcērunt] ponte incēnsō.
6. Eō proeliō equitum glōria _____ [= prae aliīs magna] fuit, quī ab lateribus _____ [↔ excurrentēs] hostēs in fugam vertērunt.
7. Collātia dēdita est; ecce _____ [= verba] _____ [< dēdere]:
8. Lēgātī interrogantur: “Dēditisne vōs populumque Collātīnum, urbem, agrōs, aquam, _____, _____ [= templa], dīvīna hūmānaque omnia in populi Rōmānī _____?” Respondent: “Dēdimus.”
9. Sabīnīs victis Tarquinius nōnnūlla oppīda Latīnōrum occupandō omne nōmen Latīnum _____ [= sibi pārēns fēcīt].
10. Deinde pācis opera incohāvit, quōrum _____ [= initium] bellō Sabīnō turbātum erat: forum et _____ [= vallēs] inter collēs cloācis siccāvit et aedis Iovis Capitōlinī fundāmenta iēcīt
11. ‘Eō tempore puerō Serviō Tullīō caput ārsisse’ _____ [= nārrant] ‘nec prius flammam abiisse quam puer suā sponte _____ esset.’
12. Tanaquil virō in (locum) _____ abductō dixit ‘illum puerum quondam Rōmānīs lūmen futūrum esse.’
13. Ergō puerum velut filium suum artibus _____ [= educāre] coepērunt, atque iuvenis _____ [= sē ostendit] vērē indolis rēgiae.
14. Incertum est num Servius Tullius _____ [= ancillā] nātus esset.

Exercitium 8

1. Quārē Tarquinius rēx centum novōs senātōrēs lēgit? ...
2. Quībuscum primum bellum gessit? ...
3. Quid fēcīt praedā quam Apiolīs revēxerat? ...
4. Quid prohibuit nē rēx mūrō lapideō urbem circumdaret? ...
5. Quot equitibus adiectīs Tarquinius equitātum suum auxit? ...
6. Quōmodo Rōmānī Sabīnīs fūsīs fugam impedivērunt? ...
7. Quārē Sabīnī lēgātōs ad Rōmānōs mīsērunt? ...
8. Quod oppidum Sabīnōrum Rōmānīs dēditum est? ...
9. Quid interrogātī sunt lēgātī quī Collātium dēditum vēnerant? ...
10. Quōmodo Tarquinius omne nōmen Latīnum domuit? ...
11. Quōmodo ille rēx infima urbis loca siccāvit? ...
12. Cuius templī fundāmenta iēcīt Tarquinius Prīscus? ...
13. Quod prōdigium noctū in rēgiā vīsum est? ...
14. Cūr rēx et rēgīna Servium Tullium filiū locō habuērunt? ...

15. Cui Tarquinius filiam suam dēspōdit? ...
 16. Tūne putās Servium Tullium servā nātum esse? ...

Lēctiō quārta: versūs 247–333

Exercitium 9

1. Alter secūr_____ in caput rēgis dēiēcīt!
2. Post triumphum dux hostium secūr_____ percussus est.
3. Arīōn in pupp_____ ascendit ut caneret, tum dē pupp_____ dēsilit.
4. Dīdō ex summā turr_____ classem Trōiānam proficīscēntem prōspexit.
5. Hostēs oppidum oppugnantēs altam turr_____ dēstrūxērunt.
6. Quī aquā caret sit_____ patitur, atque postrēmō sit_____ peribit.
7. Febris est nimius calor corporis. Quī aegrōtat febr_____ habet; homō sānus febr_____ caret.
8. Iāniculum ultrā Tiber_____ situm est.
9. In mediō Tiber_____ flūmine parva īnsula est.
10. Multae nāvēs in Charybd_____ merguntur.

Exercitium 10

1. Ancī filiī, quī aegrē ferēbant sē _____ [= dolō] tūtōris rēgnō prohibitōs esse, Tarquiniō īnsidiās parābant.
2. Duōs pāstōrēs dēlēgērunt, quī in rēgiā _____ [= pugnam] simulant.
3. Ad rēgem vocātī clāmitābant, sed ā lictōre _____ [= prohibiti] sunt.
4. Alter rem ex _____ [= ut convēnerat] ōrditur, et dum rēx in eum intentus sē āvertit, alter secūrim in caput rēgis _____!
5. Tanaquil, cum rēgem paene _____ [= mortuum] vidēret, rēgiā claudī iussit, _____ [= testēs] ēiēcīt, Servium _____ [= celeriter] accivit.
6. "Tuum est" inquit, "Servī, sī vir es, rēgnū... Ērige tē deōsque ducēs sequere, quī clārum hoc fore caput divīnō igne _____."
7. Tum populum alloquitur: "_____ est rēx subitō _____ [< īcere]; iam ad sē rediit; brevī ipsum vidēbitis."
8. Iubet populum Serviō Tulliō _____ esse [= oboedire].
9. "Is" inquit "iūra dabit aliisque rēgis _____ [= officiis] fungētur."
10. Morte rēgis patefactā, Ancī filiī _____ [< exsul] iērunt.
11. Servius, ingentī hostium exercitū fūsō, rēx omnibus _____ erat.
12. _____ [< cēnsere] īstituit, ut mūnera bellī nōn _____ [< vir], sed prō _____ [= statū] pecūniae _____ [= discriberentur].
13. Postquam omnēs civēs _____, populum ex cēnsū in v _____ et in CXIII _____ distribuit.
14. Singulae classēs in _____ [< senex] et _____ dīvisae sunt.
15. Ita exercitus _____ [< pēs] distribūtus est.
16. Adiectae sunt XVIII centuriae equitum, atque ūna centuria pauperum quī militiā _____ erant (_____ [< prōles] appellātī).
17. Servius urbem in IV regiōnēs dīvisit quae _____ appellatae sunt.
18. Quī cornū canit _____ dicitur.

Exercitium 11

1. Cūr Ancī Mārciī filiī Serviō Tulliō īnsidiās parāvērunt? ...
2. Num ipsī rēgem aggressī sunt? ...
3. Quōs ad necandum rēgem dēlēgērunt? ...
4. Cūr pāstōrēs ad rēgem vocātī sunt? ...
5. Quōmodo Servius occisus est? ...

Lēctiō IV

dēcl III: -is, gen -is,
 acc -im, abl -ī:
 febris
 puppis
 secūris
 sitis
 turris
 Tiberis
 Charybdis

arbiter
 cēnsere
 cēnsus
 centuria
 classis
 coercere
 compositō, ex c.
 cornicen
 dēicere
 dictō audiēns esse
 distribuere
 exsanguis
 exsulare
 fraus
 habitus
 ictus
 immūnis
 iūnior
 mūnus
 pedester
 portendere
 probātus
 prōlētariī
 properē
 rixa
 senior
 sōpire
 tribus
 viritum

6. Cūr Tanaquil rēgiam claudī iussit? ...
7. Quid rēgina populō dīxit? ...
8. Quōmodo Servius potestātem suam firmāvit? ...
9. Quōmodo mors Tarquiniī populō patefacta est? ...
10. Quō Ancī filiī ierant? ...
11. Quibus Servius Tullius filiās suās in mātirimōnium dedit? ...
12. Quod pācis opus māximum perfēcit Servius? ...
13. In quot classēs et in quot centuriās distribūtus est populus Rōmānus? ...
14. Quot equitum centuriae factae sunt? ...
15. Quae appellantur regiōnēs quattuor in quās Servius urbem dīvisit? ...

Lēctiō V

Lēctiō quīnta: versūs 334–406

Exercitium 12

accingere
affectāre
agger
ārdēs
condere, lūstrum c.
cōfessio
conquiescere
continuus
contumēlia
dignitās
facessere
frustrārī
furor
grātuitus
hospitium
inclutus
īnstīgāre
īnstinctus
lūstrāre
lūstrum
nūptiae
parricidium
perpellere
privātim
rēgālis
scrīptor
senectūs
suovetaurilia
temeritās

1. Cēnsū perfectō Servius lūstrum _____; exercitum in campō Mārtiō īnstrūctum _____ [*< sūs, ovis, taurus*] _____.
2. Eō _____ cēnsa sunt LXXX mīlia cīvium (eōrum quī arma ferre possent, ut adicit _____ [*< scrībere*] antiquissimus Fabius Pictor).
3. Servius collēs Quirinālem et Viminālem urbī addidit, itemque Ēsquiliās, ubi ipse habitābat, ut locō _____ [*< dignus*] fieret.
4. Urbem _____ [= vāllō], fossis, mūrō circumdedit.
5. Cum primōribus Latīnis pūblicē et _____ [*< pūblicē*] _____ [*< hospes*] amicitiasque iūnxit, iisque memorābat 'fānum _____ [= illūstre] Diānae Ephesī ā cīvitatibus Asiae commūniter factum esse.'
6. Haec saepe iterandō Latīnōs _____, ut cum Rōmānis fānum Diānae in Aventinō aedificārent.
7. Ea erat _____ [= cōnfītērī] Latīnōrum 'Rōmam caput rērum esse.'
8. Gener Serviī, L. Tarquinius, dicēbat 'eum iniussū populī rēgnāre' atque ipse rēgnum _____ [= petēbat].
9. Iuvenis animī _____ [*< ārdēre*] erat, et Tullia, uxor ferōx, virum _____ [= incitābat] ac suā _____ [= audāciā] implēbat.
10. L. Tarquinius Tulliam, rēgis filiām māiōrem, uxōrem dūxerat, postquam duōbus _____ [*< parricida*] domum novīs _____ [*< nūbere*] vacuam fēcit.
11. Cum Tanaquil duo rēgna _____ [= sine intervāllō] virō ac generō dedisset, Tullia _____ [= quiēscere] nōn poterat priusquam suō virō rēgnum daret.
12. Ergō virum admonēbat ut _____ [= sē armāret] ad solium _____ [= rēgium] occupandum.
13. "Sī ad haec parum est animī, _____ hinc Tarquiniōs aut Corinthum!" inquit Tullia virō suō.
14. Hōc muliebrī _____ [*< furere*] _____ [= īnstīgātus] Tarquinius rēgem _____ [= dictis indignīs] crīminibusque increpuit.
15. Ita Serviī Tullii _____ [*< senex*] in diēs īnfēstior fiēbat.
16. Rēs _____ est quae sine pretiō vel mercēde datur.
17. Quī uxōrī falsa prōmittit eam _____ [*< frustrā*].

Exercitium 13

Exempla: Hostēs ex omnibus partibus dēcurrere [= dēcurrunt], tēla in vāllum conicere [= coniciunt]; nostrī fortiter repugnāre [= repugnant] neque ūllum frūstrā tēlum mittere [= mittunt].

infinitivus prō indicativō

1. Ferōx Tullia alterum Tarquinium admīr_____ [= admīratur], ‘eum virum esse’ dic_____ [= dicit]; spēr_____ [= spērnit] sorōrem.
2. Nūllis verbōrum contumēliis parc_____ [= parcit] dē virō ad frātre.
3. Iam ab scelere ad aliud scelus spect_____ [= spectat] mulier.
4. Nec nocte nec interdū virum conquiēscere p at_____ [= patitur].
5. Hōc muliebrī furōre īnstinctus Tarquinius circum_____ [= circumit] et concili_____ [= conciliat] sibi patrēs.
6. Admon_____ [= admonet] Tarquiniū Priscī beneficiū ac prō eō grātiā repet_____ [= repetit]; allic_____ [= allicit] dōnīs iuvenēs.

Exercitium 14

Exemplum: Filiō Aenēae nōmen est Ascaniō (/Ascanius).

dativus

1. Puer_____ egent_____ post avī mortem nāt_____ ‘Egeri_____’ (/‘Egerius’) nōmen datum est.
2. Rōmae Lucumō dixit ‘sibi nōmen esse Tarquini_____ (/Tarquinius).’
3. Puerō dormienti, c_____ Servi_____ Tulli_____ (/Servius Tullius) fuit nōmen, caput ārsisse ferunt.
4. Ultim_____ rēg_____ Rōmān_____ ‘Superb_____’ (/‘Superbus’) cognōmen datum est.
5. Mercurius: “Iovis iussū veniō. Nōmen Mercuri_____ (/Mercurius) est mihi.”

mihi nōmen est Titō (/Titus)

Exercitium 15

1. Suovetaurilibus quae hostiae immolantur? ...
2. Quot milia cīvium illō primō lūstrō cēnsa sunt? ...
3. Quis fuit Fabius Pictor? ...
4. Quōs collēs Servius Tullius urbī addidit? ...
5. Ubi rēx ipse habitābat? ...
6. Quōmodo rēx Latīnōs perpulit ut Rōmae fānum cum Rōmānīs facerent? ...
7. Cui deae in monte Aventīnō fānum aedificātum est? ...
8. Ubi situm est inclutum fānum Diānae? ...
9. Cūr Servius ad populum rettulit ‘iubērentne sē rēgnāre’? ...
10. Quam uxōrem L. Tarquinius dūxit priōre uxōre interfectā? ...
11. Quālis fēmina erat Tullia māior? ...
12. Num Tullia māior virum suum priōrem amābat? ...
13. Quid Tullia ferōx virum suum novum hortāta est? ...
14. Quibus virīs Tanaquil rēgnum dederat? ...
15. Quōmodo L. Tarquinius patrēs sibi conciliāvit? ...

Lēctiō sexta: versūs 407–473

Lēctiō VI

Exercitium 16

1. Iam rēs Rōmāna adeō erat valida ut cuilibet finitimārum civitātum bell_____ pār esset.
2. Tullus cum indol_____ tum sp_____ victōriae Mettiō ferōcior erat
3. Forte in duōbus tum exercitibus erant trigeminī frātrēs. Horātiū Cūriātiūque, nec aetāt_____ nec vīr_____ disparēs.
4. Iamque singulī supererant, sed nec sp_____ nec vīr_____ parēs.
5. Rēgnāvit Ancus annōs xxiv, cuilibet superiōrum rēgum glōri_____ pār.
6. Nec quisquam iuventūtis Rōmānae ūll_____ art_____ cum Serviō cōferri potuit.

ablativus limitatiōnis

abhorrere
 admonitū
 amārus
 arripere
 comitātus
 corripere
 fautor
 fertur
 gradus
 intervenire
 iumentum
 lēgitimus
 licentia
 maledicere
 paternus
 pietās
 potior
 praecō
 praeparāre
 profundere
 rota
 sanguinolentus
 sīdere
 suffrāgium
 tingere
 vehiculum

7. Duae Tulliae, rēgis filiae, longē disparēs mōr_____ erant.
8. Tarquinius, multō et aetāt_____ et vīr_____ validior, medium arripit Servium eumque per gradūs dēiēcit!

Exercitium 17

1. L. Tarquinius armātīs cīnctus in rēgiā sēde _____ [= cōnsēdit] et per _____ patrēs, quī ad hoc _____ [= ante parātī] erant, in Cūriam convenīre iussit 'ad rēgem Tarquinium!'
2. Ibi Tarquinius Serviō _____ [= contumēliās dīcere] ōrsus est: 'Servum servā nātum nōn comitiīs habitīs, nōn per _____ populī, nōn auctōribus patribus, rēgnum occupāvisse!'
3. Servius huic ōrātiōnī _____ [= inter hanc ōrātiōnem vēnit] et generum _____ [= reprehendere] coepit, at ille respondit 'sē filium rēgis multō _____ rēgnī hērēdem esse quam servum!'
4. Tumultū factō utrīusque _____ [< favēre] clāmābant, cum Tarquinius Servium _____ [< ad + rapuit] et per _____ dēiēcit!
5. Rēx prope exsanguis, cum domum sē reciperet sine rēgiō _____ [< comitārī], necātus est, id quod _____ [< admonēre] Tulliae factum esse crēditur; nec enim hoc ā cēterō eius scelere _____.
6. Cum Tullia carpentō domum veherētur, aurīga lacrimās _____ [= effundēs] restitit ante corpus rēgis trucidātī in viā iacēns.
7. Tum Tullia carpentum per patris corpus _____ [= sanguineum] ēgisce _____ [= nārratur]!
8. Illa filia sine _____ [< pius] _____ [= patriō] sanguine manūs suās _____ [= ūmidās fēcit].
9. Cum Serviō Tulliō, quī XLIV annōs rēgnāvit, iūsta ac _____ [< lēx] rēgna occidērunt ac rēgiā _____ [< licēre] orta est.
10. Serviī senectūs nōn dulcis, sed _____ [= acerba] fuit.
11. Carpentum est _____ [< vehere] duārum _____, quod duōbus _____ [: equīs] vehitur.

Exercitium 18

1. Quid iussit L. Tarquinius in sēde rēgiā sedēs? ...
2. Cūr senātōrēs extemplō ad Tarquinium convēnērunt? ...
3. Quibus verbīs Tarquinius Serviō maledixit? ...
4. Quōmodo Servium rēgnum occupāvisse dīxit? ...
5. Quis huic ōrātiōnī intervēnit? ...
6. Quid Tarquinius Serviō mīrantī respondit? ...
7. Inter tumultum in Cūriā factum quid fēcit Tarquinius? ...
8. Num rēx Servius salvus domum rediit? ...
9. Cūr admonitū Tulliae rēx necātus esse crēditur? ...
10. Cum Tullia domum redīret, cūr aurīga pavidus restitit? ...
11. Quod scelus foedum impiumque tum Tullia fēcisse nārratur? ...
12. Quot annōs rēgnāvit Servius Tullius? ...
13. Cūr Ovidius coniugium Tulliae 'sceleris mercēdem' appellat? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 19

Adiectiva.

Quī cāsus (nōm/acc/gen/dat/abl)? uter numerus (sg/pl)? quod genus?
(m/f/n)? quae dēclīnātiō? (1/2/3)?

Exemplum: bonam acc sg f 1 < bonus.

1. (v. 7) avitae ...	17. (v. 53) praesentibus ...
2. (v. 8) proximus ...	18. (v. 67) priōrum ...
3. (v. 9) pūblica ...	19. (v. 68) omnem ...
4. (v. 11) cupidīs...	20. (v. 69) veterum ...
5. (v. 16) ōtiōsum ...	21. (v. 71) novae ...
6. (v. 18) medium ...	22. (v. 73) variā ...
7. (v. 19) necessāriam ...	23. (v. 76) ingentī ...
8. (v. 20) ferōcī ...	24. (v. 76) potēns ...
9. (v. 31) compotem ...	25. (v. 92) impiger ...
10. (v. 33) paucīs ...	26. (v. 93) omnibus ...
11. (v. 36) caelestēs ...	27. (v. 95) magnī ...
12. (v. 37) infērni ...	28. (v. 107) humiliōrem ...
13. (v. 38) iniūstum ...	29. (v. 112) aptissima ...
14. (v. 40) nostrum ...	30. (v. 114) fortī ...
15. (v. 47) pūrō, piō ...	31. (v. 115) cupidō ...
16. (v. 49) māior ...	32. (v. 137) prīvātis ...

Exercitium 20

1. arripere, ar_____isse, ar_____um esse
2. colere, _____isse, _____um esse
3. cōnfligere, cōn_____isse, cōn_____um esse
4. cōnscīscere, cōn_____isse, cōn_____um esse
5. cōnsulere, cōn_____isse, cōn_____um esse
6. dēicere, dē_____isse, dē_____um esse
7. dēligere, dē_____isse, dē_____um esse
8. dēlinquere, dē_____isse, dē_____um esse
9. distribuere, dis_____isse, dis_____um esse
10. domāre, _____isse, _____um esse
11. expergīscī, ex_____um esse
12. fungī, _____um esse
13. incurrere, in_____isse
14. ingredi, in_____um esse
15. instigāre, īn_____isse, īn_____um/īn_____um esse
16. nūbere, _____isse, _____um esse
17. percellere, per_____isse, per_____um esse
18. portendere, _____isse, _____um esse
19. retinēre, re_____isse, re_____um esse
20. sīdere, _____isse
21. sinere, _____isse, _____um esse
22. solēre, _____um esse
23. tingere, _____isse, _____um esse

ar-ripio -iunt

dē-icere -iunt

in-gredi -iuntur

Cap. XLV

Lectiō I

dativus finalis+dativus commodi

administrāre
auctōritās
collaudāre
contēptus
crātis
dictitāre
difficulter
enimvēro
eōdem
exsilium
hospitium
iactāre
imminuere
īnsolēns
īnsōns
invehere in
invidia
invisus
māchinārī
manifēstus
manipulus
minae
nūptum dare
paucitās
prōtrahere
quicquam

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM QVINTVM

Lectiō prima: versūs 1–89

Exercitium 1

Exempla: Ariadna Thēseō auxiliō vēnit: filum eī dōnō dedit [= dōnāvit], quod eī salūtī fuit ('eī', dativus commodi, indicat cui aliquid bonō sit).

1. Castor et Pollūx saepe Rōmān_____ in proeliis auxili_____ vērunt.
2. Cum victōria Horātī_____ honōr_____ atque glōri_____ esset, nex sorōris e_____ crimin_____ fuit.
3. Rapīna virginum Sabinārum iuven_____ Rōmān_____ magnō fuit gaudi_____, at magnō dolōr_____ fuit parent_____, quibus fortūna filiārum cord_____ erat.
4. Iūnō est dea c_____ coniugia cūr_____ sunt [= quae coniugia cūrāt].
5. Mettius: "Memor estō hās duās aciēs spectācul_____ fore Etrusc_____."
6. Lucumō ob divitiis civ_____ invidi_____ erat [= civēs Lucumōnī invidēbant].
7. Tarquinius postulābat ut quam primum comitia rēg_____ creand_____ fierent.
8. Servius cēsum instituit, id quod r_____ public_____ magn_____ ūs_____ [= ūtilissimum] erat et rēg_____ magn_____ honōr_____.
9. Tarquinius Superbus Latīnīs dixit 'moram suam hesternam salūt_____ s_____ atque ill_____ fuisse.'
10. Turnus minās in rēgem iactāre ausus erat, ea rēs e_____ crimin_____ fuit.
11. Mīnōtaurus odi_____ erat Athēniēns_____ [= Athēniēnsēs Mīnōtaurum ōderant], Daedalus i_____ admirātiōn_____ erat [= Daedalum admirābantur].
12. Didō Aenēae ēnsem mūner_____ (= dōn_____) dederat.

Exercitium 2

1. L. Tarquinius rēx Serviī fautōrēs aliōsque _____ [= quōs ōderat] interfēcit aut in _____ [< exsul] ēgit.
2. Servium sepelirī vetuit, cum 'Rōmulum quoque īsepultum perīisse' _____ [= dīceret].
3. Patrum numerum _____ [= minuit], ut senātōrum _____ [< pauci] senātus _____ [= contemnendus] esset.
4. Senātum dē rē publicā nōn cōsulēbat, sed suis cōsiliis rem publicam _____ [= regēbat].
5. Cum Tarquinius Octāviō Mamiliō, prīncipi Latīnōrum, filiam _____ dedisset, _____ [= potentia] eius magna erat inter Latīnōs.
6. Latīnī, cum iussū rēgis primā lūce ad concilium convēnissent nec rēx ipse adesset, irātī in rēgem _____ sunt [= rēgī maledixērunt].
7. Turnus Herdōnius, vir _____ [= audāx et superbus], "Haud mīrum est" inquit "eī 'Superbō' datum cognōmen: an _____ [= quidquam] superbius est quam ēlūdere sic omne nōmen Latīnum!"
8. Postrēmō paulō ante sōlis occāsum Tarquinius intervēnit – atque Latīnōs posterō diē _____ [= in eundem locum] convenīre iussit!
9. Turnus vērō, _____ [= irā et odiō] commōtus, _____ [< minārī] in rēgem _____ [< iacere].
10. Itaque Tarquinius Turnō necem _____ est [= clam excōgitāvit].
11. Gladiis multis in _____ [< hospes] Turnī clam illātis, rēx eum falsō accūsāvit 'necem sibi parāre.'
12. Cum gladii abditī _____ [= prōferrentur], _____ [= profectō] rēs _____ [< dubia] vīsa est.
13. Itaque Turnus _____ [= quī nōn dēliquerat] sine iūdicīō supplicīō novō affectus est: in aquam mersus _____ super iniectā.

14. _____ [= laudātis] Latīnīs, Tarquinius haud _____
[↔ facile] iīs persuāsīt ut foedus cum Rōmānīs renovārent.
15. Legiō cōstat ex decem cohortibus, cohors ex tribus _____.

Exercitium 3

1. Quod cognōmen L. Tarquiniō datum est? ...
2. Quid L. Tarquinius dictitābat quārē socerum sepelīrī vetāret? ...
3. Omnēsne rēgēs Rōmānī post mortem sepultī sunt? ...
4. Cūr L. Tarquinius Superbus sē cūstōdibus armātīs cīnxīt? ...
5. Quōmodo civibus Rōmānīs terrōrem iniciēbat? ...
6. Quārē ille rēx senātōrum numerum minuit? ...
7. Num Tarquinius senātum dē rē pūblicā cōsulēbat? ...
8. Quōmodo Latīnōs sibi conciliābat? ...
9. Cūr Irātī erant Latīnī ad concilium convocātī? ...
10. Quis ferōcissimē in absentem rēgem invectus est? ...
11. Quid Turnus Herdōnius Latīnōs hortātus est? ...
12. Quōmodo Tarquinius sē pūrgāvit quod tardē venīret? ...
13. Cūr Tarquinius Turnō necem māchinātus est? ...
14. Quid rēx Turnum falsō accūsāvit? ...
15. Quōmodo culpam Turnī dēmōstrāre cōnātus est? ...
16. Quō suppliciō Turnus affectus est? ...
17. Foedere inter Rōmānōs et Latīnōs renovātō, uter populus superior erat? ...

Lēctiō secunda. versūs 90–167**Lēctiō II****Exercitium 4**

1. C. Octāviānus adulēscēns ūn_____ et vīgintī ann_____ Brūtum et Cassium vicit.
2. Frātrēs geminī e_____dem aetāt_____ sunt.
3. Aqua Appia habet longitudinem passuum ūndecim mil_____centum nōnāgintā (ex eō suprā terram est opus arcuātum pass_____sexāgintā).
4. Trōiānī profugī classem vīgintī nāv_____aedificāvērunt.
5. In asylum Rōmulī cōnfūgērunt virī omn_____gener_____.
6. Sabīnī aureās armillās magn_____ponder_____bracchiō laevō gerēbant.
7. Ecce ānulus aureus gemmātus; eius mod_____ [= eius generis, tālis] ānulus magn_____preti_____est.
8. Magister: "Foedae sunt litterae tuae. H_____mod_____ [= huius generis] litterae legere nōn possum." Discipulus: "Ars scribend_____difficilis est!"
9. Tullus Hostīlius fuit rēx ingeni_____bellicōs_____.
10. Ūnā hōrā quadringent_____ann_____opus, quibus Alba steterat, funditus dēlētum est.
11. Servius Tullius iuvenis ēvāsīt vērē indol_____rēgi_____.
12. Cīvēs prīm_____class_____sunt quī cēsum centum mil_____habent.
13. Cīvēs infim_____ōrdin_____ 'prōlētārii' appellantur.
14. Serviō Tulliō erant duae filiae, quārum altera ferōc_____anim_____erat, altera mīt_____ingeni_____.
15. Tarquinius Superbus mōrem senātum dē rē publicā cōsulend_____solvit.
16. Nūntius Sextī dubi_____fid_____vidēbātur.
17. Plēbs indignābātur quod ad opera labōr_____māiōr_____trādūcēbantur.
18. Tant_____mōl_____erat Rōmānam condere gentem.

genetivus quālitātis

modus : genus; rēs eius
modi = rēs eius
 generis, tālis rēs

aequāre
 assentire
 assūmere
 dēcutere
 dēliberāre
 imperfectus
 inambulāre
 indignārī
 obire
 operārīs
 papāver
 pererrāre
 praecipere
 praedārī
 prōmptus
 prōtegere
 prūdētia
 rebellāre
 saevitia
 sciscitārī
 talentum
 tolerāre
 trānsfugere
 ultimum, ad u.
 usquam

Exercitium 5

1. Arte bellandī L. Tarquinius superiōrēs rēgēs _____ [< aequus].
2. Oppidō Volscōrum captō vēndendā praedā XL _____ argentī fēcit.
3. Cum Gabiōs vī capere nōn posset, Sextum filium Gabiōs _____
 [= ad hostem fugere] iussit patris in sē _____ [= saevus]
 querentem.
4. "Rēx" inquit Sextus Tarquinius "iam etiam liberis suis insidiās parat; ego
 quidem inter tēla patris ēlāpsus nihil _____ [= ūllō locō] mihi
 tūtum crēdidī nisi apud hostēs L. Tarquiniū!"
5. Gabiōs ōrāvīt ut sē ā patris crūdēlitāte _____ [= tuērentur].
6. Ā Gabiōs bene exceptus, Sextus dīxit 'dē aliīs rēbus sē iīs _____
 [= cum iīs cōsentire]', sed eōs ad _____ [= bellum
 renovandum] incitābat.
7. In eō bellō sibi _____ māximam _____ [= sē
 prūdētissimum esse affīrmāvit].
8. Primō Sextus cum _____ [= parātissimīs] iuvenum
 _____ [< praeda] ibat.
9. Ad _____ [= postrēmō] dux bellī lēctus, pariter cum militibus
 pericula _____ [= adibat] ac labōrēs _____ [= patiēbātur].
10. Cum Sextus Gabiōs tam potēns esset quam pater eius Rōmae, nūntium ad
 patrem mīsit _____ [= quaesītum] 'quid sibi faciendum esset?'
11. Rēx nūntiō nihil respondit, sed _____ [= cōgitāre] vidēbātur.
12. In hortō _____ [= hūc illūc ambulāns] summa _____
 capita _____.
13. Nūntius rē _____ sē redīre putābat, sed Sextus intellēxit quid
 pater tacitus _____: 'prīmōrēs Gabiōrum interficiendōs esse!'
14. Rōmae _____ [< opus] _____ [= indignum putābant]
 quod opera māximī labōris iīs faciēda erant.
15. Aenēas omnia maria _____ [= per omnia maria errābat].

Exercitium 6

1. Quālis dux bellī fuit Tarquinius Superbus? ...
2. Quod oppidum ex Volscīs cēpit? ...
3. Quantam pecūniam fēcit praedā vēndendā? ...
4. Num Tarquinius Gabiōs vī cēpit? ...
5. Quārē Sextus Tarquinius ad Gabiōs trānsfūgit? ...
6. Quās fābulās Sextus Gabiōs nārrāvit? ...
7. Quōmodo Sextus ā Gabiōs exceptus est? ...
8. Quōmodo effēcit ut Gabiōs dux bellī fieret? ...
9. Quid fēcit ut militibus cārus esset? ...
10. Quārē Sextus Tarquinius nūntium Rōmam mīsit? ...
11. Cūr rēx huic nūntiō nihil respondit? ...
12. Quid fēcit rēx Tarquinius prō respōnsō? ...
13. Hōc audītō quid Sextus Tarquinius intellēxit? ...
14. Omnēsne primōrēs Gabiōs interēptī sunt? ...
15. Cūr Gabiōs sine dimicātiōe Rōmānīs dēditī sunt? ...
16. Quod monumentum Tarquinius tum exstruere coepit? ...
17. Quid plēbs Rōmāna indignābātur? ...

Lectiō tertiā: versūs 168–228

Lectiō III

Exercitium 7

Exemplum: Solō vir summā sapientiā [= summae sapientiae, sapientissimus] fuit.

ablātivus qualitātis

1. Praedōnēs tant_____ audāci_____ [= tam audacēs] erant ut portūs Italiae oppugnārent.
2. Rēx Sātūrnus tant_____ iūstiti_____ fuisse dīcitur ut nēmō sub illō servīret.
3. Herculēs bovēs mīr_____ speci_____ sēcūm in Latium ēgisse nārrātūr.
4. Apud milītēs Sextus māxim_____ cāritāt_____ [= cārissimus] erat.
5. Tanaquil populū iubet bon_____ anim_____ esse.
6. Graeci equū lignēum ingent_____ magnitudin_____ fēcērunt.
7. Tullia, filia impia atque inhūmān_____ crūdēlitāt_____, carpentū per patris corpus ēgit!
8. Venus est dea mirābil_____ pulchritudin_____.

Exercitium 8

1. Cum anguis ex columnā lignēā ēlāpsus esset, id _____ [*< portendere*] rēgis animum cūrīs _____ [= timidīs] implēvit.
2. Itaque duōs filiōs cum Brūtō Delphōs ad inclutū _____ mīsīt.
3. In eō ōrāculō fātum dīvīnitus praedīcitur ex infimō _____.
4. Brūtus _____ [*< stultus*] simulābat, nē rēgi timendus esset.
5. Eum comitem vel potius _____ [*< lūdēre*] Tarquiniī sēcūm dūxērunt.
6. Respōnsō ōrāculi dē mātē ōsculandā audītō, Tarquiniī _____ permīsērunt uter prior mātē ōsculū daret.
7. Brūtus vērō respōnsū nōn ad mātrem hūmānam, sed _____ [= ad aliam rem] spectāre ratus, terram ōsculō tetigit.
8. Tarquinius Rutulīs, gentī _____ [= valdē potentī], bellum indīxit.
9. Ita rēx _____ [= dīves fierī] cupiēbat, nam aerārium _____ [*< magnificus*] pūblicōrum operum exhaustū erat.
10. Simul praedā animōs cīvium _____ [= mītigāre] volēbat.
11. Cum Ardeam nēquiquam vī adortus esset, urbem _____ [*< ob + sedēre*] coepit.
12. In stativīs rēgiī iuvenēs convīviīs et lūdīs _____ [*< iuvenis*] ōtium _____ [= cōsūmēbant].
13. Dum cēnant apud Sextum et vīnō _____ [= calidī factī erant], dē uxōribus _____ facta est [= uxōrēs memorātae sunt].
14. ‘Suam’ quisque ‘_____ [= pudicissimam] esse’ dixit.
15. Certāmine ortō Tarquinius Collātinus, quī aderat, ‘suam Lucrētiā cēterīs _____ [= meliōrem esse]’ dixit.
16. “Quīn, sī vigor _____ [= iuventūtī] inest, cōnscendimus equōs _____ que [= inspicimusque] praesentēs nostrārum ingenia?”
17. Iuvenēs citātīs equīs Rōmam _____ [= āvehuntur quasī volantēs].
18. Ibi nurūs rēgis in convīviō luxūque cum _____ [*< aequus*] vidērunt.
19. Nocte _____ [= tardā] Collātiā vērunt, ubi Lucrētiā dēditā lānae inter ancillās sedentem invērunt.
20. Ergō praeim certāminis dē _____ [*< castus*] uxōrum _____ [= apud] Lucrētiā fuit.
21. Ibi Sextum Tarquiniū cēpit mala _____ [= cupidō] Lucrētiā _____ [= violandae].
22. In rēgnō Tarquiniī Superbī senātus populusque Rōmānus _____ imperiī [= sine imperiō] erat.

aequalis
aliō *adv*
ānxius
āvolāre
castitās
castus
ditāre
expers
īncalēscere
īnvīsere
ījuvenālis
ījuvena
lēnīre
libidō
lūdibrium
magnificentia
mentīō
obsidēre
ōrāculum
penes
portentum
praepotēns
praestāre
sērus
sors
specus
stultitia
stuprāre
terere

Exercitium 9

1. Quod portentum in rēgiā vīsum est? ...
2. Hōc portentō territus quid rēx fēcīt? ...
3. Quis filiīs rēgis comes datus est? ...
4. Nōmen 'Brūtus' quid significat? ...
5. Quid ēgit Brūtus cum frātre suum ā rēge interfectum cognōvisset? ...
6. Quid iuvenēs rēgii ex ōrāculō scīscitātī sunt? ...
7. Quod respōnsum iīs redditum est? ...
8. Quid Brūtus fēcīt cum respōnsum ōrāculi audīvisset? ...
9. Quārē Tarquinius Rutulīs bellum fēcīt? ...
10. Quamobrem exhaustum erat aerārium? ...
11. Cūr necesse fuit Ardeam obsidēre? ...
12. Quōmodo iuvenēs rēgii in stativīs tempus terēbant? ...
13. Quod certāmen inter iuvenēs pōtantēs ortum est? ...
14. Quōmodo iuvenēs uxōrēs suās experīrī cōstituērunt? ...
15. Rōmae quid agentēs nurūs rēgiās invēnērunt? ...
16. Num Lucrētia in conviviō inventa est? ...
17. Quae libidō ibi Sextum Tarquinium cēpit? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 229–287

Exercitium 10

abl abs cum nōmine
(subst/adi)

1. Multī Trōiānī duc_____ Aenē_____ ē patriā profectī sunt.
2. Ascani_____ puer_____ Lāvīnia rēgnāvit.
3. Rōmul_____ rēg_____ numerus cīvium Rōmānōrum duplicātus est.
4. Tarquinius Superbus nōn auctōr_____ patr_____ rēgnāvit.
5. Brūtus d_____ test_____ iūrāvit 'sē rēgem exāctūrum esse.'
6. T. Mānli_____ cōsul_____ post prīmum bellum Pūnicum Iānus clausus est.
7. Geminīs expositīs, servī rēgis ūd_____ gen_____ rediērunt.
8. Cum Sabīnīs primō dubi_____ victōri_____, magn_____ utrimque caed_____ pugnātum est.
9. Servius: "Quā tū audāciā, m_____ vīv_____, ausus es in sēde cōnsidere meā?"
10. Sextus dict_____ fact_____ que omn_____ ad fallendum apt_____ Gabīnōs sibi conciliāvit, insci_____ multitudin_____ quid agerētur.
11. Nūntius Sextī, ut r_____ imperfect_____, Gabiōs rediit.
12. Sextus Tarquinius, insci_____ Collātīn_____, Collātiam vēnit.
13. Patr_____ et vir_____ praesent_____ Lucrētia cultrum in corde dēfixit.

Exercitium 11

adulter
adulterium
dēdecus
dēlictum
dextera
exsequi
extrahere
fidēlis
hospitālis
impudicus
incidere
inclīnāre
iugulāre

1. Postea, cum Sex. Tarquinius Collātie benignē exceptus esset, noctū ex _____ [< hospes] cubiculō ad dormientem Lucrētiā penetrāvit.
2. Strictō gladiō mulierī _____ [= castae] mortem minātus est, sed illa nec minīs nec precibus ā castitāte _____ [= vertī] potuit.
3. Tum Sex. Tarquinius ad metum addit _____ [< decus]:
4. "Tēcum mortuā" inquit "_____ [= trucidātum] servum nūdum pōnam, ut in sordidō _____ [< coniugiō] necāta dicāris!"
5. Tantō terrōre perterrita mulier _____ [= firma, cōstāns] postrēmō vī victa est.
6. Tarquiniō profectō, Lucrētia maesta nūntium ad patrem et ad virum mīsīt 'ut cum singulis _____ [= fidīs] amicīs venirent: opus esse _____ [= properātō], rem atrōcem _____ [= accidis].'
7. Adventū virī et patris lacrimae _____ [= ortae] sunt.

8. Virō quaerentī “_____ [= satisne] salvē?” respondit “Minimē! Quid enim salvī est mulierī āmissā _____ [= castitāte]?”
9. Virōs hortāta est ut _____ [= dextrās] fidemque darent ‘haud impūne fore _____ [> adulterium]!’
10. Virī mulierem miseram cōsōlātī sunt, cum _____ [= culpam] ā coactā in auctōrem _____ [< dēlinquere] āverterent.
11. “Mēns _____ [= dēlinquit]” inquiunt, “nōn corpus, et unde cōsiliū āfuit, inde culpa abest.”
12. Lucrētia: “Ego mē etsī _____ [< peccāre] absolvō, suppliciō nōn liberō; nec ūlla deinde _____ [↔ pudīca] Lucrētiaē exemplō vīvet!”
13. Cultrum in corde dēfixit _____ que in vulnus moribunda cecidit.
14. Cēterīs conclāmantibus, Brūtus cultrum cruōre _____ [= cruentum] ē vulnere _____ prae sē tenuit.
15. Brūtus per sanguinem Lucrētiaē _____ [= dīs testibus affirmāvit] ‘sē L. Tarquiniū cum coniuge et liberīs vī _____ [= persecūtūrum] esse nec quemquam rēgnāre Rōmae passūrum!’
16. Mala libidō quae pudicitiam mulieris vī et terrōre vincit vix _____ [f < victor] dīci potest.
17. Morbus _____ est quī _____ [= mortem] fert.

iūrāre
mānāre
mātūrāre
noxa
oborīri
obstinātus
peccāt^{re}
peccātum
pestifer
pestis
prōlābi
pudicitia
pudicus
satīn’
victrix

Exercitium 12

1. Quārē Sextus Tarquinius Collātiā revertit? ...
2. Quō ille post cēnam dēductus est? ...
3. Cēterīs dormientibus quid ēgit Sex. Tarquinius? ...
4. Quō terrōre Lucrētiaē minātus est? ...
5. Sex. Tarquiniō profectō quōs Lucrētia advocāvit? ...
6. Quem Collātīnus sēcum dūxit? ...
7. Quōmodo virī Lucrētiā cōsōlābantur? ...
8. Quid Lucrētia sub veste abditum habēbat? ...
9. Quid tum fēcit mulier violāta? ...
10. Quid iūrāvit Brūtus cultrum Lucrētiaē prae sē tenēns? ...

Lēctiō quīnta: versūs 288–343

Lēctiō V

Exercitium 13

Exemplum: Ā nostrīs fortissimē pugnātum est [= nostrī f. pugnāvērunt].

passivum impersonāle

1. Apud aedēs Priamī ācerrimē pugnā_____ [= ācerrima pugna erat].
2. Cum Sabīnīs primō dubiā victōriā pugnāt_____.
3. Bellō Latīnō nusquam dē ūniversā rē dīmīcāt_____, sed Tarquinius singula oppida occupandō omne nōmen Latīnum domuit.
4. Latīnī cum Rōmānīs fānum Diānae fēcērunt; ea erat cōfessiō caput rērū Rōmam esse, dē quō totiēs armīs certāt_____ [= certāmen fuerat].
5. Iuvenēs Delphōs profectī sunt. Quō postquam vent_____ [= vērērunt], ōrāculum petīvērunt.
6. Redit_____ [= rediērunt] inde Rōmam.
7. Ex omnibus locīs urbis in forum curr_____ [= hominēs currunt]; quō simul ac vent_____ [= vērērunt], praecō populum ad Brūtum advocāvit
8. Rēgnāt_____ [= rēgnāvērunt rēgēs] Rōmae annōs CCXLIV.
9. Nunc _____ bibend_____! Dormiend_____ nōn _____!

abrogāre
bellātor
castīgāre
centuriātus
comprimere
conciēre
exigere
exsecrārī
iners
magistrātus
miseria
mōtus
opifex
orbitās
praeffectus
quācumque
rapīna
simultās
stuprum
tribūnus Celerum
ultrō
voluntārius

Exercitium 14

1. Corpore Lucrētiaē in forum dēlātō hominēs ad lacrimās et querēllās _____ [= concitantur] .
2. Brūtus lacrimās atque _____ [= sēgnēs] querēllās _____ [= reprehendit] suāsītque ut iuvenēs cum armīs _____ [↔ coācti] adessent.
3. Armāta multitudō pavōrem fēcīt _____ [= ubicumque] prōcēdēbat.
4. Rōmae praecō populum advocāvit ad _____ Celerum (nam in eō _____ [= officiō publicō] Brūtus erat).
5. In forō Rōmānō Brūtus ōrātiōnem habuit dē _____ [> stuprāre] Lucrētiaē infandō, dē _____ [< orbus] Sp. Lucrētiī itemque dē _____ [< miser] et labōribus plēbis.
6. "Rōmānī hominēs" inquit "_____ [= operārīi] prō _____ [< bellāre] factī sunt!"
7. Hāc ōrātiōne Brūtus populum perpulit ut imperium rēgī _____ [= adimeret].
8. Cum iuvenibus armātīs quī _____ [= suā sponte] nōmina dabant Brūtus Ardeam profectus est, Lucrētiō _____ [< praeficere] Rōmae relictō.
9. Intereā Tullia domō profūgit dum omnēs eam _____ [= eī poenās deōrum optant].
10. Rēx Rōmam perrēxit, ut _____ [< movēre] _____ [< con- + premere], sed ille cum liberīs suīs Rōmā _____ est.
11. Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est ob _____ [↔ amicitiam] quam sibi caedibus et _____ [< rapere] conciverat.
12. Deinde duo cōsulēs comitiīs _____ [< centuria] creātī sunt.

Exercitium 15

1. Quō corpus Lucrētiaē dēlātum est? ...
2. Hāc rē atrōcī concitātī quid hominēs querēbantur? ...
3. Brūtōne placēbant lacrimae et querēllae hominū? ...
4. Quid Brūtus castīgātor lacrimārum effēcīt? ...
5. Quō Brūtus cum armātā multitudīne profectus est? ...
6. Quālem ōrātiōnem Brūtus habuit in forō Rōmānō? ...
7. Quae facinora nefanda memorāvit? ...
8. Quid dixit dē miseriīs et labōribus plēbis? ...
9. Quōs deōs invocāvit? ...
10. Quid fēcīt populus Rōmānus hāc ōrātiōne incēnsus? ...
11. Tulliane Rōmae mānsit inter hunc tumultum? ...
12. Quārē Brūtus Rōmā Ardeam in castra profectus est? ...
13. Quis eōdem ferē tempore Ardeā Rōmam vēnit? ...
14. Quōmodo Brūtus cāvīt nē rēgī obviū fieret? ...
15. Quōmodo Tarquinius Rōmae acceptus est? ...
16. Quid liberīs rēgis factum est? ...
17. Cūr Sex. Tarquinius ā Gabīnīs interfectus est? ...
18. Quot annōs Rōmae rēgnātum est? ...
19. Quī primī cōsulēs creātī sunt? ...

Lectiō sexta: versūs 344–413

Exercitium 16

1. Sōle occidente Sextus Tarquinius portā _____ [= aere opertā] Collātiā ingressus est et domum Lucrētiaē petīvit.
2. Lucrētia īnschia _____ parābat hostī suō: tantum animō _____ [< errāre] erat!
3. Noctū Sextus Tarquinius surgit et in thalamum Lucrētiaē, _____ [< nūbere] _____ [= castae], venit.
4. Lucrētia _____ [= pavida est] ut parva agna _____ [= prehēnsa] cum iacet sub lupō _____ [= ad necem parātō].
5. Effugere nōn potest, nam pectora _____ [= manibus] _____ [= premuntur].
6. Lucrētia violāta coniugem et patrem _____ [= senem] advocat.
7. Ut eam lūgentem vident, “Quae causa est lūctūs?” inquiunt, “cui _____ [= fūnus] parās?”
8. *Illā diū _____ [= tacet] _____ que [< pudēre] cēlat amictū ōra, fluunt lacrimae mōre _____ aquae [= ut aqua semper fluēns].*
9. Lucrētia, ter frūstrā loquī cōnāta, tandem dēdecus suum _____ ausa est, dum _____ [< mātṛōna] genae ērubescunt.
10. Pater et coniūnx eī coāctae _____ dant [= ignōscunt], sed illa pectus suum cultṛō trānsfigit!
11. Dum vir paterque commūne _____ [= iactūram] gemunt, Brūtus cultrum _____ [< genus] sanguine _____ tenēns iūrāvit ‘sē Tarquiniū cum scelerātā coniuge et _____ [= stirpe] Rōmā exāctūrum esse!’
12. Lucrētia _____ [= nec vīva nec mortua] comā _____ haec verba _____ [↔] pavida] probāre vīsa est.
13. In forō Brūtus vulnus Lucrētiaē _____ [= vacuum] patefēcit et rēgis facta nefanda referēns populum concitāvit.
14. Brūtus et Collātīnus, virī _____ [< honōs], cōsulēs creatī sunt iisque _____ [< annus] imperium datum est.

Exercitium 17

1. Quō Sextus Tarquinius sōle occidente vēnit? ...
2. Quōmodo ille domī Collātīnī exceptus est? ...
3. Cūr hospes Collātīnī ‘hostis’ vocātur? ...
4. Num Sextus Tarquinius suspectus fuit Lucrētiaē? ...
5. Quārē noctū ē lectō surrēxit Tarquinius atque ēnsem strīnxit? ...
6. Quō fīlius rēgis penetrāvit? ...
7. Quid lectō Lucrētiaē incumbēns dixit? ...
8. Cūr Lucrētia neque clāmāvit neque repugnāvit neque effūgit? ...
9. Num Sextus Tarquinius eam precibus aut praemiīs movēre potuit? ...
10. Quid tum Tarquinius sē factūrum esse dixit? ...
11. Quō metū perterrita tandem succubuit mulier? ...
12. Quālem pater et maritus fīliam et uxōrem suam invēnērunt? ...
13. Quid interrogāvērunt cum eam ita lūgentem vidērent? ...
14. Cūr Lucrētia primō nihil respondit? ...
15. Num vir et pater mulierem violātam accūsāvērunt? ...
16. Num Lucrētia ipsa sibi veniam dedit? ...
17. Cum Lucrētia sē interfēcisset, quid fēcit Brūtus? ...
18. Quōmodo Brūtus populum Rōmānum concitāvit? ...
19. Cūr ille diēs rēgnō suprēmus fuit? ...

Lectiō VI

aerātus
annuus
concutere
damnum
dēprehendere
ēloquī
epulae
error
exsequiae
generōsus
grandaevus
honestus
impavidus
inānis
infēstus
mātṛōnalis
nūpta
palma
pavēre
perennis
prōles
pudibundus
pudicus
reticēre
sēmianimis
stillāre
urgēre
veniam dare

Lectiō grammatica

adi -us (-r) -a -um
 adv -ē (-ō, -im)
 adi -is -e (-r -ris -re,
 -x, -ns)
 adv -iter (-nter, -e)
 adi (comp) -ior -ius
 adv -ius
 numerus quīnque...
 adv -iēs (x)

con-cutiō -iunt
 dē-cutiō -iunt

Cap. XLVI

Lectiō I

coercēre
 collēga
 commovēre
 cōnsenēscere
 cōsulāris
 cōsulātus
 contendere
 damnāre
 decemvirī
 dēprecātiō
 dictātor
 dictātūra
 dītissimus

Lectiō grammatica

Exercitium 18

Datur adiectivum (m.). Dā adverbium: -ē/-ō/-iter/-ter/-e/-im/-ius/-iēs.

1. superbus, adv superb_____.	15. postrēmus, adv postrēm_____.
2. iūstus, adv iūst_____.	16. ferōx, adv ferōc_____.
3. levis, adv lev_____.	17. libēns, adv liben_____.
4. celer, adv celer_____.	18. facilis, adv facil_____.
5. pulcher, adv pulchr_____.	19. difficilis, adv difficul_____.
6. ācer, adv ācr_____.	20. gravior, adv grav_____.
7. subitus, adv subit_____.	21. fortissimus, adv fortissim_____.
8. benignus, adv benign_____.	22. melior, adv mel_____.
9. cōmis, adv cōm_____.	23. prior, adv pr_____.
10. falsus, adv fals_____.	24. malus, adv mal_____.
11. pār, adv par_____.	25. bonus, adv _____.
12. sapiēns, adv sapien_____.	26. quīnque, adv quinqu_____ (5x).
13. pūblicus, adv pūblic_____.	27. sex, adv sex_____ (6x).
14. prīvātus, adv prīvāt_____.	28. decem, adv dec_____ (10x).

Exercitium 19

- conciēre, con_____isse, con_____um esse
- concutere, con_____isse, con_____um esse
- dēcutere, dē_____isse, dē_____um esse
- dēprēndere, dē_____isse, dē_____um esse
- ērubēscere, ē_____isse
- exigere, ex_____isse, ex_____um esse
- favēre, _____isse
- incalēscere, in_____isse
- obsidēre, ob_____isse, ob_____um esse
- opprimere, op_____isse, op_____um esse
- praestāre, prae_____isse
- prōlābī, prō_____um esse

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEXTVM

Lectiō prīma: versūs 1–123

Exercitium 1

- Annō _____ quadrāgēsīmō quīntō [CCXLV] ab urbe conditā prō ūnō rēge duo cōsulēs creati sunt, ut alter alterum _____.
- Senātuī _____ ut annum imperium habērent, nē _____ [*< diūturnus*] imperiī eōs insolentēs _____ [= faceret].
- Cōsulēs sciēbant sē post annum _____ [= sine magistrātū] fore.
- Prīmī cōsulēs fuērunt Brūtus et Collātīnus, sed Collātīnus coactus est ex urbe migrāre cum omnī _____ suō [= bonis patris].
- Brūtus P. Valerium Pūblicolam _____ sibi fēcīt.
- Tarquinius bellum Rōmānis _____ [= mōvit], ut in rēgnum _____ [= rūsus instituerētur].
- In prīmō proeliō Brūtus cōsul et Arrūns, Tarquiniī filius, _____ sē [= alter alterum] occidērunt.
- Tarquinius victus Tūsculum sē contulit ibique _____ [*< senex*].

9. Cum gener Tarquiniī bellum parāret, ut clādem socerī _____
[= ulciscerētur], _____ Rōmae factus est T. Lārcius.
10. _____ [< dictātor] dignitās māior est quam _____
[< cōsul].
11. _____ equitum dictātōrī _____ [= oboedit].
12. xvi annō post rēgēs exāctōs plēbs Rōmāna, sēditione factā, _____
plēbis sibi creāvit, quī plēbēiōs ā patriciīs dēfenderent.
13. Cn. Mārcius, Rōmā expulsus, ad Volscōs _____ [= properāvit] et
exercitum adversus Rōmam dūxit ūsque ad quīntum _____.
14. Lēgātōs pācem petentēs _____ [= dīmisit], sed mātis et uxōris
flētū et _____ [< dēprecārī] superātus exercitum remōvit.
15. Ex magnā familiā Fabiā ūnus _____ [< omnis] ex proeliō superfuit.
16. L. Cincinnātus, quī agrum vi _____ possidēbat, arāns dictātor
factus est; _____ dētersō togam _____ accēpit.
17. Annō _____ alterō [cccii] ab urbe conditā prō cōsulibus
_____ creātī sunt, quī lēgēs scriberent.
18. Annō post decemvir, quī virginem nōbilem violāre voluit, _____
[= condemnātus] est, et imperium _____ [< cōsul] restitūtum.
19. Annō cccxv ab urbe conditā Fidēnae et Vēī rebellāvērunt, sed ambae
cīvitātēs victae sunt atque Fidēnae captae et _____ [= dēlētāe].
20. Camillus Vēiōs cēpit, urbem Italiae _____ [= divitissimam].
21. Gallī, cum Capitōlium obsidērent et Rōmānī fame _____, aurō
acceptō _____ [↔ prōgressī] sunt.
22. Postea Camillus Gallīs _____ eōsque bis vīcit.

diūturnitās
ducentēsimus
excidere
invicem
iūgerum
labōrāre
magister equitum
mīliārium
obsequī
occupāre
omniō
patrimōnium
placēre
praetextus
prīvātus
reddere
regredi
repudiāre
restituere
sūdor
supervenire
trecentēsimus
tribūnus plēbis
vindicāre

Exercitium 2

1. Rōmulus asyllum aperuit, _____ vāna urbis magnitudō es _____.
2. Sabinī Tarpēiam necāvērunt, _____ quis impūne patriam suam prōd _____.
3. Numa, _____ rēge absente sacra negleg _____, sacerdōtes fēcīt.
4. Iāniculum urbī adiectum est, _____ quandō ea arx hostium es _____.
5. Rēx, _____ ipse rem tam tristem iūdicā _____, duumvirōs creāvit.
6. Cum rēx pergeret Rōmam, flexit viam Brūtus, _____ obvius fi _____.
7. Pater Verginiam occīdit, _____ stuprum ā decemvirō sustinē _____.
8. Gallī aurum accēpērunt, _____ Capitōlium obsidē _____.
9. Placuit _____ cōsulēs longius quam annum imperium habē _____,
_____ per diūturnitatem potestātis insolentiōrēs redd _____.
10. Horātius pater civēs orābat ' _____ sē orbum liberis fac _____!'
11. Tanaquil Servium orat ' _____ inultam mortem socerī esse sin _____!'

nē (= ut nē) + coni

Exercitium 3

1. Quārē prō ūnō rēge perpetuō duo cōsulēs annuī creātī sunt? ...
2. Cūr L. Tarquiniō Collātīnō cōsulātus abrogātus est? ...
3. Quis prīmum novīs cōsulibus bellum intulit? ...
4. Uter cōsul in eō bellō occīsus est? ...
5. Cūr prīmū annus quīnque cōsulēs habuit? ...
6. Quō Tarquinius Superbus victus sē contulit? ...
7. Quae dignitās māior est quam cōsulātus? ...
8. Quōs plēbs, sēditione factā, dēfēnsōrēs sibi creāvit? ...
9. Quis Rōmānus exercitum adversus patriam suam dūxit? ...
10. Quōmodo L. Quīntius Cincinnātus dictātor factus est? ...
11. Annō cccii quī prō cōsulibus creātī sunt ad lēgēs scribendās? ...
12. Cūr decemviris potestās sublāta est? ...

Lectiō II

amplius
 cēnsor
 corvus
 honor
 iugum
 lēgātus
 meritum
 perdomāre
 perseverāre
 praesūmere
 prōvocāre
 quadriennium
 sexāgēsīmus
 singulāris
 sternere
 subigere
 tīrō
 torquis
 tribūnus militāris
 tribūnus militum
 triennium
 unguis

13. Cūr Camillō, cum Veiōs et Faleriōs cēpisset, commōta est invidia? ...
14. Quī hostēs urbem Rōmam praeter Capitōlium occupāverunt? ...
15. Cūr Camillus tertium triumphāvit et 'alter Rōmulus' vocātus est? ...

Lectiō secunda: versūs 124–214

Exercitium 4

1. Annō trecentēsīmō _____ quīntō [CCCLXV] ab urbe conditā prō duōbus cōsulibus creati sunt _____ militārēs cōsulārī potestāte.
2. Nec diū _____ [= māsērunt] tribūnī militārēs, et _____ [= IV annōs] nūlla potestās in urbe fuit.
3. Tribūnī militārēs iterum potestātem _____ [= prae aliis sūmpsērunt] et _____ [= trēs annōs] perseverāvērunt.
4. Camillō mortuō māximus _____ [= honōs] dēlātus est.
5. T. Mānlius 'Torquātus' vocātus est quod in _____ [< singulī] certāmine Gallum occīdit et _____ eius aureum collō suō imposuit.
6. _____ [= novīs militibus] lēctīs x legiōnēs factae sunt, id est _____ [= plūs (quam)] sexāgintā milia militum.
7. L. Fūrius 'Corvīnus' dictus est quod _____ eum in pugnā adversus Gallum adiūvit ālis et _____ acūtīs Gallī oculōs verberāns.
8. Itaque Fūrius Gallum, quī eum ad pugnam _____, occīdit et ob hoc _____ [< merēre] adulēscēns cōsul factus est.
9. Latīnī, quī ā Rōmānīs _____ [= sub imperium coāctī] erant, rebellāvērunt, sed superātī sunt et _____ [= funditus domitī].
10. T. Veturiō Sp. Postumiō cōsulibus Samnītēs Rōmānōs vicērunt et sub _____ misērunt, sed ipsī postea ā L. Papīriō cōsule victī sunt.
11. Eō tempore Ap. Claudius _____ [< cēnsere] aquam Appiam indūxit et viam Appiam _____.
12. Singulīs legiōnibus sēnī _____ militum praefectī sunt.
13. _____ est praefectus militum quī imperātōrem adiuvat.

Exercitium 5

1. Quōmodo dignitātēs mūtatae sunt annō CCCLXV a. u. c.? ...
2. Quot civitātēs Camillus eō annō occupāvit et quot triumphōs ēgit? ...
3. Cūr T. Mānlius sibi et posteris suis cognōmen Torquātī accēpit? ...
4. Tīrōnibus lēctīs quot legiōnēs Rōmānae factae sunt? ...
5. Quōmodo M. Valerius Gallum prōvocantem vicit? ...
6. Quod cognōmen eī datum est? ...
7. Quam urbem Alexander condidit eō annō quō Latīnī dēvictī sunt? ...
8. Cūr Q. Fabius Māximus ā dictātōre capitis damnātus est? ...
9. Quō dēdecōre Samnītēs excercitum Rōmānum victum affēcērunt? ...
10. Ā quō via Appia strāta est? ...
11. Quis Q. Fabiō Māximō lēgātus datus est? ...
12. Quī cōsulēs Samnītēs dēvicerunt? ...
13. Quot annōs bellum cum Samnītibus gestum est? ...

Lectiō tertiā: versūs 215–305

Exercitium 6

1. Urbs Rōma condita est ante di_____ ūndecim_____ kalend_____ Māi_____ (a. d. XI kal. Māi.) annō septingent_____ quinquāg_____ tertī_____ (DCCLIII) ante Christum nātum (a. C. n.).
2. Annō ducent_____ quadrāg_____ quīnt_____ (CCXLV) ab urbe conditā (a. u. c.) sive annō quīngent_____ nōn_____ (DIX) ante Christum nātum (a. C. n.) rēgēs Rōmā exāctī sunt.
3. _____ (XVI) annō post rēgēs exāctōs tribūnī plēbis creatī sunt.
4. Annō a. u. c. trecent_____ sexāg_____ quārt_____ (CCCLXIV) Rōma ā Gallīs capta est.
5. L. Genūci_____ Q. Servili_____ cōsul_____ mortuus est Camillus.
6. T. Veturi_____ Sp. Postumi_____ cōsul_____, annō quadringent_____ _____ (CCCCXXXIII) a. u. c., exercitus Rōmānus apud Caudium victus sub iugum missus est.
7. Ap. Claudi_____ M. Fulvi_____ cōsul_____, annō a. u. c. _____ (CCCCXC), bellum primum contrā Poenōs susceptum est.
8. Poenī classe dēvictī sunt ante di_____ quārt_____ id_____ Mārti_____ (a. d. IV id. Mārt.) annō _____ (DXIII) a. u. c., Q. Lutāti_____ A. Mānli_____ cōsul_____.
9. C. Iūlius Caesar interfectus est id_____ Mārti_____ annō _____ (XLIV) a. C. n., id est annō a. u. c. septingent_____ decim_____ (DCCX).
10. M. Tullius Cicerō nātus est ante _____ nōn_____ Iānuāri_____ (a. d. III nōn. Iān.) annō sescent_____ duodēquīnquāg_____ (DCXLVIII) a. u. c. sive cent_____ sext_____ (CVI) a. C. n.

Exercitium 7

1. Pyrrhus fuit primus hostis Rōmānōrum _____ [< trāns mare].
2. Primō proeliō Pyrrhus vicit auxiliō _____, nam eās bēstiās _____ [= ignōtās] Rōmānī expāvērunt.
3. Quam ob causam Pyrrhō victōria _____ [= data est].
4. Pyrrhus captīvōs Rōmānōs _____ [< honōs] _____ atque eōs sine pretiō Rōmam remisit.
5. Senātus captīvōs Rōmānōs quī redditī erant _____ [= indignōs] habērī iussit.
6. Pyrrhus, cum Fabricium pauperem esse _____ [= cognōvisset], magnīs prōmissīs eum _____ [= incitāvit], ut ad sē trānsīret.
7. Pyrrhus lēgātum mīsīt quī pācem _____ condiōnibus peteret, sed rēgi _____ [= renūtiātum] est, ut ex Italiā recēderet.
8. Medicus Pyrrhi Fabriciō prōmīsīt 'sē rēgem _____ necātūrum esse, sī Fabricius sibi praeium dedisset', sed Fabricius eum vinctum remisit.
9. Hoc admīrātus Pyrrhus dixit 'illum Fabricium difficilius ab _____ [< honestus] quam sōl ā cursū suō āvertī posse!'
10. Lēgātis Rōmam missis Ptolomaeus amicitiam quam petiverat _____ [= adeptus est].
11. Annō _____ septimō [CCCCCLXXVII] a. u. c. cēsus habitus est.
12. Milītēs Rōmānī elephantōs _____ [= elephantīs territī sunt].

Lectiō III

quō annō?

annō -(ēsim)ō

ab urbe conditā: a. u. c.

(post rēgēs exāctōs)

ante Christum nātum:

a. C. n.

post Christum nātum:

p. C. n.

-ō -ō cōsulibus (abl

abs)

quō diē?

kal./nōn./id. Iān.-Dec.

= kalendīs/nōnīs/idibus

Iānuāriīs-Decembribus

a. d. III-XIX/pridiē kal./

nōn./id. Iān.-Dec. =

ante diē III-XIX/pridiē

kalendās/nōnās/idūs

Iānuāriās-Decembrēs

adversus

aequus

comperire

contingere

elephantus

expavescere

explorator

honestas

honorificus

incognitus

infamis

obtinere

quadringentesimus

remandare

septuagesimus

solicitare

tractare

transmarinus

trux

venenum

13. Mīles Rōmānus _____ [= ferōcī] vultū adversus hostem prōcēdit.
 14. Mīles fortis occīsus _____ vulnere iacet.
 15. _____ est mīles quī hostium mōtū explōrat.

Exercitium 8

1. Cūr Rōmānī Tarentīnīs bellum indixērunt? ...
2. Ā quō Tarentīnī auxilium petīvērunt contrā Rōmānōs? ...
3. Quibus bēstiīs Pyrrhus ūsus est in proeliō? ...
4. Quōmodo Pyrrhus captīvōs Rōmānōs tractāvit? ...
5. Quam prope Rōmam perrēxit Pyrrhus? ...
6. Quārē lēgātī ad Pyrrhum missī sunt? ...
7. Quid rēx Fabriciō lēgātō prōmīsit, sī ad sē trānsiisset? ...
8. Quārē Pyrrhus Cineam lēgātum Rōmam mīsīt? ...
9. Quid Cineās reversus Pyrrhō nārrāvit dē Rōmānīs? ...
10. Quid medicus Pyrrhī Fabriciō prōmīsit? ...
11. Quid Fabricius illī medicō fēcīt? ...
12. Num Pyrrhus Rōmānōs contemnēbat? ...
13. Quis Pyrrhum dēvīcit et dē eō triumphāvit? ...
14. Quō fugātus est Pyrrhus? ...
15. Unde lēgātī annō a. u. c. CCCCLXXXI Rōmam vēnērunt? ...
16. P. Semproniō Ap. Claudiō cōsulibus quās cīvitatēs Rōmānī condidērunt? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 306–477

Exercitium 9*Praenōmina Rōmāna**Exemplum: C. Iūlius Caesar = Gāius Iūlius Caesar.*

praenōmina

1. A. = ...	9. M'. = ...
2. Ap. = ...	10. P. = ...
3. C. = ...	11. Q. = ...
4. Cn. = ...	12. Sex. = ...
5. D. = ...	13. Ser. = ...
6. K. = ...	14. Sp. = ...
7. L. = ...	15. T. = ...
8. M. = ...	16. Ti(b). = ...

Exercitium 10

calamitās
 castellum
 complexus
 conicere
 contingere
 dēcipere
 dēmergere
 fidēs, in fidem accipere
 fiscus
 grandis
 historicus
 infinitum
 infringere
 ingredi
 insignis
 modius

1. Quīntō annō bellī Pūnicī, parātīs nāvibus _____ [= cum rōstrīs], cōsul C. Duilius proeliō _____ [< nāvis] Carthāginiēnsēs vīcit.
2. Alter cōsul ā Carthāginiēnsibus fraude _____ est et captus.
3. Classis Carthāginiēnsium ā M. Atīliō Rēgulō victa _____ [= eō unde vēnerat] sē recēpit.
4. In Āfricā Rēgulus multās cīvitatēs in _____ [= dēditiōnem] accēpit et multa _____ [= loca mūnīta] vāstāvit.
5. Postrēmō victus est ultimā _____ [= strāge], nam MM tantum ex exercitū Rōmānō _____ [= retrō fūgērunt], Rēgulus captus in catēnās _____ est.
6. M. Aemilius Paulus civ nāvēs hostium _____ [= submersit], xxx cum _____ [< pugnāre] cēpit.
7. Classis rediēns māximā tempestāte _____ passa est, nec animus Rōmānōrum hāc _____ [= clāde] _____ [= frāctus] est.
8. Metellus in Siciliā Poenōs superāvit et multōs elephantōs cēpit, quōs ingenti _____ [= agmine] in triumphō dūxit.

9. Carthāginiēnsēs Rēgulum, quem cēperant, Rōmam remīs^{ērunt}it, ut pācem et _____ [$<$ permūtāre] captīvōrum obtinēret.
10. Rōmae ille _____ 'sē Rōmānum esse [= dīxit 'sē R. nōn esse...'] ex illō diē quō in potestātem Āfrōrum vēnisset.'
11. Itaque uxōrem ā _____ [$<$ complectī] remōvit et senātui suāsīt nē pāx cum Poenīs fieret.
12. Victōriā nāvālī ad Aegātēs īsulās _____ [= immēnsa cōpia] aurī et argentī in potestātem Rōmānōrum _____ est.
13. Bellum Pūnicum primum xxiii annōs _____ [= prōductum] est.
14. Bellō _____ [= peractō] pāx Carthāginiēnsibus _____ [= data] est.
15. Permūtātī sunt captīvī ita ut captīvī quōs Rōmānī tenēbant pretiō ex _____ [= aerāriō] solūtō redimerentur.
16. Rēx Hierō cc mīlia _____ frūmentī populō Rōmānō praeibuit.
17. _____ est frūmentum ex quō pānis albus fit.
18. Sardīs victīs Rōmānī ubīque pācem habuērunt, quod iīs semel tantum _____ [= acciderat]; ergō Iānus iterum clausus est.
19. Fabius Pictor _____ [= scriptor rērum] bellō Gallicō interfuit.
20. Gallīs victīs Mārcellus _____ [= magnam] praedam Rōmam vēxit.
21. Cum rēgem Gallōrum manū suā _____ [= interēmisset], spolia opīma _____ [= baculō crassō] imposita in Capitōlium tulit.
22. "Aspice ut _____ spoliīs Mārcellus opīmīs _____ [= graditur] victorque virōs _____ omnēs!"

naufragium
nāvālis
negāre
perimere
permūtātiō
perniciēs
pompa
pugnātor
redigere
refugere
retrō
rōstrātus
stīpes
superēminēre
trahere
trāsigere
tribuere
triticum

Exercitium 11

1. Quibus cōsulibus primum bellum Pūnicum coeptum est? ...
2. Ubi Rōmānī Carthāginiēnsēs cōpiīs terrestribus vicērunt? ...
3. Quī dux Rōmānus Poenōs primō proeliō nāvālī vicit? ...
4. Post illam victōriam quō trāslātum est bellum? ...
5. Quōmodo M. Atilius Rēgulus in Āfricā rem gessit? ...
6. Carthāginiēnsēs in Āfricā victī ā quibus auxilium petivērunt? ...
7. Quō duce exercitus Rēguli victus est? ...
8. Quot nāvēs hostium Aemilius cōsul nāvālī proeliō dēmersit? ...
9. Quid classī victricī redeuntī ēvēnit? ...
10. Num animus Rōmānōrum hāc calamitāte īnfractus est? ...
11. Ubi L. Caecilius Metellus ducem Poenōrum superāvit? ...
12. Quot elephantōs dux Poenōrum sēcum dūxit et quot Metellus cēpit? ...
13. Quārē Carthāginiēnsēs Rēgulum Rōmam mīsērunt? ...
14. Num Rēgulus Rōmānīs suāsīt ut pācem cum Poenīs facerent? ...
15. Cūr ille, uxōre ā complexū remōtā, Carthāginem rediit? ...
16. Quid P. Claudiō Pulchrō contigit cum contrā auspicia pugnāret? ...
17. Annō bellī Pūnici vicēsīmō tertiō cui bellum commissum est? ...
18. Quot nāvibus in marī contrā Lilybaeum pugnātum est? ...
19. Utra classis eō proeliō nāvālī victrīx fuit? ...
20. Carthāginiēnsibus dēvictīs quid captīvīs factum est? ...
21. Quārē Rōmānī lēgātōs ad Ptolomaeum mīsērunt? ...
22. Quid rēx Siciliae Hierō populō Rōmānō dōnō dedit? ...
23. Quōmodo Carthāginiēnsēs bellum renovāre temptābant? ...
24. Cūr annō a.u.c. quīngentēsīmō ūndēvicēsīmō Iānus iterum clausus est? ...
25. Cui bellō historicus Fabius Pictor interfuit? ...
26. Quis spolia opīma tertia tulit? ...

Lēctiō grammatica

nōm -us

gen -ī m

-oris n

-eris n

-eris n

-ūs m/f

Lēctiō grammatica

Exercitium 12

Datur nōminātīvus singulāris: -us.

Dā genetīvum singulāris: -ī/-oris/-eris/-ūs et genus: m/f/n!

Exemplum: annus -ī m, fūnus -eris n, sinus -ūs m.

1. pectus _____; lectus _____; flūctus _____.
2. sonus _____; onus _____; genus _____.
3. pontus _____; pondus _____; mundus _____.
4. nīdus _____; sīdus _____; gradus _____.
5. rītus _____; lītus _____; frigus _____.
6. latus _____; status _____; metus _____.
7. lupus _____; opus _____; foedus _____.
8. corpus _____; hortus _____; portus _____.
9. tempus _____; campus _____; pignus _____.
10. vultus _____; vulnus _____; mūnus _____.
11. dolus _____; holus _____; scelus _____.
12. facinus _____; asinus _____; manus _____.
13. porticus _____; dēdecus _____; pecus _____.
14. domus _____; humus _____; vulgus _____.

Exercitium 13

1. cēdere, _____isse
2. comperīre, com_____isse, com_____um esse
3. cōnsenēscere, cōn_____isse
4. contemnere, con_____isse, con_____um esse
5. contendere, con_____isse
6. dēcipere, dē_____isse, dē_____um esse
7. excīdere, ex_____isse, ex_____um esse
8. expavēscere, ex_____isse
9. fluere, _____isse
10. īnfringere, īn_____isse, īn_____um esse
11. lūgēre, _____isse
12. pergere, per_____isse
13. perimere, per_____isse, per_____um esse
14. redigere, red_____isse, red_____um esse
15. referre, _____isse, re_____um esse
16. regredī, re_____um esse
17. subigere, sub_____isse, sub_____um esse
18. trānsigere, trāns_____isse, trāns_____um esse
19. tribuere, _____isse, _____um esse

dē-cipiō -iunt

re-gredior -iuntur

CAPITVLVM QVADRAGESIMVM SEPTIMVM

Lectiō prima: versūs 1–103

Exercitium 1

1. Hōc capitulō continētur _____ quō A. Gellius tempora comparat quibus Graeci Rōmānique illūstrēs _____ [< flōs].
2. Quod dicit dē vitā clārōrum hominum _____ [< ex + carpsit] ē libris quī _____ sive _____ [< annus] appellantur.
3. Ita nōbīs _____ [< cōspicere] aetātum antiquissimārum dedit, nē quid _____ ac prāvum super vitā hominum clārōrum _____ [> temerārius] dicerēmus.
4. A. Gellius ā Solōne incipit, quī Athēniēnsibus lēgēs scrīpsit Tarquiniō Rōmae rēgnante, cui _____ [= cognōmen] Priscus fuit.
5. Archilochus, poēta Graecus clārus, Tullō Hostiliō rēgnante _____ [= carmina] scrīpsit.
6. Miltiadēs, quī annō CCLX a.u.c. Persās vicit apud Marathōnem, damnātus ab Athēniēnsibus in vinculis mortem _____ [= mortuus est].
7. Aeschylus Athēnis _____ [↔ cōmoediās] scrīpsit paulō antequam Coriolānus, ā tribūnis plēbis _____ [= incitātus] ac _____ [= male tractātus], ā populō Rōmānō _____ [= dēfēcit].
8. Rōmae decemvirī lēgēs xii tabulārum _____ [= scrīpsērunt] eōdem tempore quō Empedoclēs in Siciliā _____ [< philosophus] _____ [< nātūra] studuit.
9. Sophoclēs et Euripidēs, poētae _____ [= quī tragoediās scrīpsērunt], ab Athēniēnsibus _____ [< nōbilis] sunt.
10. Sōcratēs, _____ Graecus nōbilissimus, _____ [= damnātus] 'iuventūtem corrūpisse' in carcere venēnō necātus est.
11. In _____ [< obsidēre] Capitoliū M. Mānlius Gallōs per ardua _____ [= clam ascendētēs] _____.
12. Ex temporibus paucōrum hominum quī hīc memorantur haud difficile est _____ facere dē plūribus quī nōminatī nōn sunt.

Exercitium 2

1. Unde A. Gellius facta excerpit dē vitā clārōrum hominum? ...
2. Cūr A. Gellius nōn ab Homērō, sed ā Solōne incipit? ...
3. Quō rēge Rōmānō rēgnante Solō lēgēs Athēniēnsium scrīpsit? ...
4. Ā quibus occīsus est Hipparchus tyrannus? ...
5. Ubi Persae ab Athēniēnsibus victi sunt Miltiade duce? ...
6. Cūr Cn. Mārcius Coriolānus ad Volscōs dēscīvit? ...
7. Quō duce classis Xerxis ab Athēniēnsibus victa est ad Salamina? ...
8. Quī lēgēs duodecim tabulārum Rōmae scrīpsērunt? ...
9. Quis historicus bellum Peloponnēsiacum memoriae trādīdit? ...
10. Aeschylus, Sophoclēs, Euripidēs quid scrīpsērunt? ...
11. Quōmodo mortuus est Sōcratēs philosophus? ...
12. Cūr M. Mānlius capitis damnātus est? ...

Lectiō secunda: versūs 104–206

Exercitium 3

1. Decem mīlia sēsterti _____ /numm _____ [= sēstertiōrum/nummōrum].
2. "Ō Iuppiter! Pater de _____ hominumque!"
3. Cīcinnātus agrum quattuor iūger _____ colēbat.
4. Sp. Carvilius Rūga iūrāvit 'uxōrem sē habēre liber _____ quaerundōrum causā'.

Cap. XLVII

Lectiō I

annālis
chronicus
cognōmentum
commentārius
coniectūra
cōscribere
cōspectus
convincere
dēpellere
dēsciscere
exagitāre
excerpere
flōrēre
incōspectus
nātūrālis
nōbilitāre
obīre, mortem o.
obrēpere
obsidiō
philosophia
philosophus
poēma
temere
tragicus
tragoedia
vexāre

Lectiō II

dēcl II
gen pl um = -ōrum

celebrāre
circumvallāre
cōmicus
condere
cōfidentia
cōnflctāre
cōstantia
deiūrāre
delirāre
dēsipere
deūrere
dīvortium
diūtinus
ecquid
edepol
exūrere
foculus
historia
hospita
iūs iūrandum
libra
mecastor
mehercle
mercārī
nota
obtrectāre
orientālis
percontārī
pondō
prōdere
prōponere
quīndecimvirī
quīngentēsimus
sacrārium
scriptum
sterilis
subinde
subscribere
trāsgredi
vēnundare

Exercitium 4

- Alexander _____ est [= trānsiit] in Asiam et in partēs _____ [< oriēns].
- Paulō post Rōmānī in bellō Samnīticō _____ [= diūturnō] ab hostibus _____ [< circum + vāllum] sunt ac sub iugum missī.
- Cēnsōrēs ad nōmen P. Cornēlii Rūfini _____ apposuērunt et haec _____: "quod comperimus tē argenti facti cēnae grātiā decem _____ habēre."
- Quō tempore bellum Pūnicum primum coeptum est, Callimachus poēta Alexandriāe _____ [< celeberr] est.
- Annō a.u.c. _____ ūndēvicesimō [DXXIX] Sp. Carvilius Rūga _____ cum uxōre fēcit 'quod _____ esset.'
- Terentius, poēta _____ [↔ tragicus], vixit post bellum Pūnicum secundum, quod A. Gellius finem _____ adnotātiunculis suis.
- Lūcilius aliōs poētās versibus _____ [= male tractāvit].
- In librō suō primō A. Gellius _____ [= fābulam] _____ [= trādit] super librīs Sibyllinīs.
- Anus _____ [f < hospes] novem librōs ōrāculōrum rēgī Tarquiniō Superbō _____ [= vēndere] voluit.
- Cum rēx pretium _____ esset [= quaesivisset], anus tantum poposcit ut rēx eam aetāte _____ [↔ sapere] putāret.
- _____ cum igne appositō anus trēs librōs _____ [= ussit] et _____ [= continuō post] idem pretium petivit prō sex reliquīs.
- Iam rēx rīdēns 'anum _____ [= dēmentem esse] dīxit.
- Mulier aliōs trēs librōs _____ [= deussit] et rēgem interrogāvit '_____ [= num] reliquōs trēs eōdem pretiō emere vellet?'
- Tarquinius _____ [< cōstāns] et _____ [< cōfidere] mulieris admīrātus trēs librōs _____ est [= ēmit] eōdem pretiō quod petītum erat prō novem.
- Librī illi 'Sibyllini' in _____ [= locum sacrum] _____ [= dēpositi] sunt.
- _____ [xv viri] librōs Sibyllinōs quasi divīnum ōrāculum cōsulunt cum rēs pūblica periculīs _____ [= vexātur].
- Virī et fēminae nōn per eōsdam deōs _____ [= iūrant], ut ex veteribus _____ [< scribere] appāret.
- _____ [= per Castorem!] est _____ fēminārum, _____ [= per Herculem!] virōrum.
- _____ [= per Pollūcem!] est iūs iūrandum virīs et fēminīs commūne.

Exercitium 5

- Quis fuit pater Alexandrī Magni? ...
- Rēgnum adeptus quō Alexander trāsgressus est? ...
- Quot annōs Alexander rēgnāvit? ...
- Quī fuērunt Platō et Aristotelēs? ...
- Quod bellum Rōmānī gerēbant cum Aristotelēs mortem obiit? ...
- Quā dē causā cēnsōrēs P. Cornēlium Rūfinum senātū mōvērunt? ...
- Quibus cōsulibus bellum Pūnicum primum coeptum est? ...
- Cūr Sp. Carvilius Rūga dīvortium fēcit cum uxōre? ...
- Quid Plautus et Terentius scripsērunt? ...
- Quem finem commentārīi sui prōposuit A. Gellius? ...

11. Quid anus hospita rēgī Tarquiniō Superbō obtulit? ...
12. Cūr rēx nōn omnēs librōs novem ēmit? ...
13. Quid fēcit mulier cum rēx librōs emere recūsāvit? ...
14. Num rēx trēs librōs minōre pretiō mercātus est? ...
15. Ubi conditī sunt librī Sibyllīnī? ...
16. Cūr fēminae nōn iūrant per Herculem? ...
17. Quod iūs iūrandum fēminārum proprium est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica

Exercitium 6

Verba dēpōnentia

verba dēpōnentia

1. exīre = ēgred____; exit = ēgred____; exeunt = ēgred____;
exiit = ē____; exī! = ēgred____!
2. timēre = verē____; timeō = vere____; timēmus = verē____;
timēbāmus = verē____.
3. exspectāre = opperī____; exspectāte! = opperī____!
4. occidere ↔ orī____; occidēns ↔ ori____.
5. temptāre = cōnā____; temptābat = cōnā____;
temptāvit = cōnā____; temptātūrus = cōnā____.
6. cēnsēre = arbitrā____ = rē____; cēnsēō = arbitr____ = re____;
cēnsēbat = arbitrā____ = rē____.
7. ambulāre = grad____; ambulat = gradi____; ambulābat = gradi____.
8. āmittere ↔ adipisc____; āmittit ↔ adipisc____;
āmīsit ↔ ad____.
9. errāre = vagā____; errāns = vagā____; errābam = vagā____;
errābō = vagā____.
10. interrogāre = percontā____; interrogant = perconta____;
interrogāvērunt = percontā____.
11. ōrāre = precā____; ōrābit = precā____; ōrēmus! = prec____!
12. emere = mercā____; emō = merc____; emī = mercā____.
13. prōmittere = pollicē____; prōmittō = pollice____; prōmittit = pollicē____;
prōmisī = pollic____; prōmisit = pollic____.
14. redīre = revert____; redeō = revert____; redeunt = revert____;
redībō = revert____; redībunt = revert____; redite! = revert____!
15. dividere = partī____; dividit = partī____; dīvide! = partī____!
16. gaudēre = laetā____; gaudeō = laet____; gaudeāmus! = laet____!
17. spectāre = intue____; spectābat = intue____; spectā! = intue____!
18. tolerāre = pat____; tolerō = pat____; tolerābam = pat____;
tolerāvi = _____.

Exercitium 7

1. convincere, con____isse, con____um esse
2. dēpellere, dē____isse, dē____um esse
3. dēsciscere, dē____isse
4. excerpere, ex____isse, ex____um esse
5. exūrere, ex____isse, ex____um esse
6. flōrēre, _____isse
7. trānsgridī, trāns____um esse

trāns-gredior -iuntur

Cap. XLVIII

Lectiō I

adigere
 alveus
 assensus
 assentiri
 assuēscere/adsuēscere
 blandiri
 cōferre (arma)
 differre
 diripere
 dispōnere
 exsuscitare
 habilis
 haudquāquam
 hiberna
 impeditus
 magistrātus
 memorābilis
 merēre (stipendia)
 niti
 oppidānus
 praetōrium
 prōmovēre
 succedere
 trāicere (bis)
 ultrō
 vixdum

CAPITVLVM DVODEQVINQVAGESIMVM

Lectiō prima: versūs 1–90

Exercitium 1

1. Bellum _____ [< memorāre] est bellum Pūnicum secundum, quō duae māximae gentēs inter sē arma _____.
2. Indignābantur Rōmānī quod Poenī victī victōribus _____ [= sine causā] arma inferrent, Poenī quod Rōmānī victis superbē imperitāvissent.
3. Hannibal puer patrī Hamilcarī _____ [< blandē rogābat] ut cum exercitū in Hispāniam dūceretur.
4. Tum Hamilcar, antequam excercitum in Hispāniam _____ [= trādūceret], filium iūre iūrando _____ [= ad iūs iūrandum coēgit] ‘sē, cum primum posset, hostem fore populō Rōmānō!’
5. Mortuō Hamilcare gener eius Hasdrubal eī _____ [= in locum eius secūtus est]; is foedus cum Rōmānīs renovāvit, id quod bellum _____ [= bellō moram attulit].
6. Hasdrubal Hannibalem _____ [= vix adhūc] pūberem ad sē arcessivit, ut puer militiae _____ [: mōrem nōsceret militiae].
7. In senātū Carthāginiēnsī Hannō dixit ‘Hannibalem domī tenendum esse sub lēgibus, sub _____ [< magister], nē quandō parvus ille ignis incendium ingēns _____ [= excitāret/suscitāret]!’
8. Paucī Hannōnī _____ [= assentiēbant], et Hannibal in Hispāniam missus est, ubi triennium sub Hasdrubale _____.
9. Ingenium Hannibalis _____ [= aptum] fuit ad omnēs rēs quae magnō futūrō duci agendaerant.
10. Iuvenis Hannibal _____ [= labōrābat] ut exercitū cārus esset.
11. Ergō, Hasdrubale obtruncātō, Hannibal in _____ castrōrum delātus omnium _____ [< assentire] ‘imperātor’ nōminātus est.
12. In Hispāniā Hannibal, postquam Cartalam, urbem Olcadum, expugnāvit et _____ [< dis- + rapuit], exercitum in _____ dēdūxit.
13. Vēre in Vaccaeōs bellum _____ [↔ remōvit] et Arbocalam oppidum cēpit, etsi ab _____ [= civibus oppidi] diū dēfensum est.
14. Carpētānōs Tagum flūmen _____ [= trāseuntēs] adortus est, elephantīs in ripā _____ [= variīs locis positīs].
15. Cum hostēs aquam ingressi essent, equitēs impetum fēcērunt in agmen _____ [= quod mōtū impediēbatur]; ita _____ [= nēquāquam] parī certāmine in mediō flūminis _____ concurrerunt.

Exercitium 2

1. Quod bellum memorābile T. Līvius librīs XXI–XXX nārrat? ...
2. Ad quod iūs iūrandum Hamilcar Hannibalem puerum adēgit? ...
3. Quamobrem bellum cum Rōmānīs dilātum est? ...
4. Quis in locum Hamilcaris successit? ...
5. Hasdrubalne nova bella gessit in Hispāniā? ...
6. Quod foedus populus Rōmānus fēcit cum Hasdrubale? ...
7. Quārē Hasdrubal Hannibalem vix pūberem ad sē arcessi voluit? ...
8. Quid Hannō dē ēa rē cēnsuit in senātū Carthāginiēnsī? ...
9. Quōmodo Hannibal in Hispāniam missus ab exercitū exceptus est? ...
10. Hasdrubale occisō quis imperātor nōminātus est? ...
11. Quibus Hannibal dux primum bellum intulit et quam urbem cēpit? ...
12. Cartalā captā et direptā, quō exercitus dēductus est? ...

13. Ubi Hannibal posterō annō proelium commisit cum Carpētānīs? ...
14. Carpētānīs superātis, omnisne Hispānia Carthāginiēnsium erat? ...
15. Cūr Saguntīnīs libertās servābatur? ...

Lēctiō secunda: versūs 91–179

Lēctiō II

Exercitium 3

1. Lēgātīs Saguntīnīs _____ [= inductīs], senātui placuit 'lēgātōs Saguntum mitti, quī Hannibalē _____ [= imperārent] ut ā Saguntīnīs, sociīs Rōmānōrum, abstinēret!'
2. Lēgatiōne dēcrētā _____ [= nec adhūc] missā, Hannibal Saguntum aggressus est, agrīs circā _____ [= funditus vāstātīs].
3. Ubi duo mūrī iungēbantur _____ erat quī in _____ [= aequam] vallem _____ [= spectābat, versus erat].
4. Adversus eum Carthāginiēnsēs _____ [tēcta quibus prōteguntur militēs] ēgērunt, sub quibus _____ [māchinās quibus mūrī feriuntur]. moenibus admōvērunt, nec vērō mūrū _____ [< quātere] potuērunt, nam hōc locō mūrū _____ [= firmē mūnītus] erat.
5. Saguntīnī fortiter _____ [= resistēbant] ac _____ [= tēlis (missīs)] hostēs _____ [= remōvērunt].
6. In hōc certāmine _____ [< tumultus] ipse Hannibal, dum mūrū _____ [= temere] subit, _____ [= iaculō] ictus est.
7. Tum nōn multum aberat _____ dēsererētur _____ [< oppugnāre].
8. Nec vērō Poenī, quī urbem _____ [= circum obsidēbant], ab _____ [< apparāre] operum ac mūnitiōnum cessāvērunt.
9. Renovātā pugnā pars mūrī ita quassāta est ut _____ [< prō + caderet], sed oppidānī hostēs prōcurrentēs _____ [= retrō ēgērunt].
10. Lēgātī Rōmānī ab Hannibale dīmissī sunt, cum iīs respondēret 'nōn _____ [adv < tūtūs] eōs Saguntum aditūrōs esse.'
11. Hōc respōnsō _____ [= ad iram incitātī] lēgātī Carthāginem profectī sunt, ut Hannibalem _____ [= dēdī exposcerent].
12. Hannō ūnus in senātū Carthāginiēnsī Rōmānīs _____ [= grātum facere] temptāvit, cum 'Hannibalem Rōmānīs dēdendum esse!' cēnsēret.
13. Cum is _____ [= orātiōnis finem fēcisset], nēmō eī assēnsit.
14. Interim māior in _____ [= māior cotidiē] fit _____ [↔ spēs] Saguntīnōrum ac minor _____ [< exspectāre] auxiliī, cum tam procul Rōma, _____ [= ūna et sōla] spēs, esset.
15. Hannibal _____ [= cinctus] armīs et legiōnibus vivēbat.
16. Dum Rōmānī _____ [= consulunt inter sē], Saguntum _____ [= dēlētum] est.

angulus
 apparātus
 ariēs
 circumsedere
 cōsultāre
 dēnūtiāre
 dēposcere
 dēspēratiō
 (in) diēs
 ēmūnlre
 excindere
 exspectatiō
 grātificārī
 incautus
 intrōducere
 irrītare
 missile
 necdum
 obsistere
 oppugnatiō
 perōrāre
 pervāstāre
 plānus
 prōcidere
 quassāre
 (nōn multum abest) quīn
 redigere
 submovēre
 succingere
 trāgula
 tumultuārius
 tūtō adv
 ūnicus
 vergere
 vīnea

Exercitium 4

1. Quārē Saguntīnī lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
2. Lēgātīs audītis quid senātui placuit? ...
3. Quī nūntius Saguntō allātus est lēgatiōne dēcrētā necdum missā? ...
4. Rē iterum ad senātum relātā, omnēsne lēgātōs mittendōs cēnsēbant? ...
5. Cūr haec sententia vicit? ...
6. Quōmodo Hannibal Saguntum aggressus est? ...
7. Quibus māchinīs mūrī quassārī possunt? ...
8. Primōne impetū Carthāginiēnsēs intrā mūrōs Saguntī penetrāvērunt? ...
9. Quid Hannibalī accidit in tumultuāriīs certāminibus? ...

Lectio III

assignāre
 auctōritās
 comparāre
 equester
 evenīre
 excidium
 insuper
 inviolātus
 labōriōsus
 maeror
 mentiōnem (facere)
 mōmentum
 obligāre
 omittere
 parturire
 Periochae
 pervādere
 praetor
 privātum
 quīnquerēmis
 sēmet
 sortiri
 statio
 succlāmāre
 summa
 trānsitus

10. Quid Hannibal lēgātīs quī Rōmā vērunt respondit? ...
11. Quō lēgātī dīmissī profectī sunt? ...
12. Quid Hannō in senātū Carthāginiēnsī cēnsuit? ...
13. Num senātus Carthāginiēnsis sententiam Hannōnis secūtus est? ...
14. Quid lēgātīs Rōmānis respōsum est? ...
15. Inopiā omnium crēscēte quae Saguntinīs erat ūnica spēs? ...

Lectio tertia: versūs 180–271

Exercitium 5

1. Alorcius ad _____ [= praefectum urbis] Saguntinum dēductus pācis condiōnēs dūrissimās Saguntinīs attulit:
2. 'Hannibalem urbem iis adēptūrum esse et locum _____ in quō novam urbem aedificārent.'
3. Omnī aurō et argentō ad Hannibalem dēlātō, oppidāni inermēs ex urbe exire iubēbantur; ita _____ [= incolumēs] servārī poterant.
4. Ut haec audivērunt, primōrēs, aurō et argentō ex publicō _____ que in ignem coniectō, plērīque _____ [= sē] ipsī eōdem praecipitāvērunt.
5. Ex hōc pavor et trepidatiō tōtam urbem _____.
6. Mox, cum turris prōcidisset et urbs _____ [< stāre] cūstōdiisque solitis nūdāta esset, exercitus Poenōrum omnibus vīribus impetum fēcit et urbem _____ [= brevissimō tempore] cēpit.
7. Sagunti _____ [< excindere] nūntiātō, _____ [< maerere] et ira metusque dē _____ rērum [= ūniversis rēbus] senātōrēs cēpit.
8. Cōsulēs prōvinciās _____ [< sors] sunt: Hispānia Cornēliō, Āfrica Semprōniō _____ [= sortibus mandāta est].
9. Utrīque magnae cōpiae pedestrēs et _____ [< equus] datae sunt, atque _____ [= praeterea] alterī nāvēs longae CLX, alterī LX _____ [< v + rēmus].
10. His _____ [= parātis] lēgātī Carthāginem missī sunt, quī bellum indicērent 'sī publicō cōsiliō Hannibal Saguntum oppugnāvisset.'
11. Senātus Carthāginiēnsis lēgātīs respondit 'foedus quod Hasdrubal sine _____ [< auctor] suā icisset cum Rōmānis, sē _____ [= officiō tenere] nōn potuisse; ergō iūre oppugnātum esse Saguntum.'
12. "Proinde" inquit Poenus "_____ [= nōlite] Sagunti _____ facere [= Saguntum memorāre], et quod diū _____ animus vester, aliquandō pariat!"
13. Postrēmō Rōmānus "Bellum vōbīs dō!" inquit, et omnēs Carthāginiēnsēs _____ [< sub + clāmāvērunt]: "Accipimus!"
14. Posterō annō Hannibal post _____ [< labor] _____ [< trānsire] Alpium in Italiam dēscendit.
15. Breviārium librōrum Līvii '_____ ' appellantur.

Exercitium 6

1. Quem nūntium Alorcius Hispānus Saguntinīs attulit? ...
2. Quid victor Hannibal Saguntinīs imperāvit? ...
3. Quōmodo Saguntinī corpora sua inviolāta servāre poterant? ...
4. Num Saguntinī omne aurum et argentum suum Hannibali dederunt? ...
5. Saguntī excidiō nūntiātō quid Rōmānī sentiēbant? ...
6. Utrī cōsuli Hispānia prōvincia et utrī Āfrica sortibus evēnit? ...
7. Quot legiōnēs in eum annum dēcrētae sunt? ...
8. Iuvenēsne lēgātī in Āfricam missī sunt? ...

9. Quid lēgātī Rōmānī Carthāginiēnsēs percontātī sunt? ...
10. Utrum iūre an iniūriā oppugnātum est Saguntum? ...
11. Utrum Carthāginiēnsēs voluērunt, pācemne an bellum? ...
12. Quō Hannibal, Saguntō captō, exercitum in hiberna dēdūxit? ...
13. Posterō annō quod flūmen Hispāniae Hannibal exercitum trādūxit? ...
14. Quōs montēs trānsgressus est ut in Italiam venīret? ...
15. Ubi Hannibal primum cum Rōmānīs cōflīxit? ...
16. Quis dux Rōmānus in eō proeliō vulnerātus est? ...
17. Quid Cn. Cornēlius Scīpiō in Hispāniā ēgit? ...

Lēctiō quārta: versūs 272–388

Exercitium 7

1. In Etrūriae palūdibus Hannibal ob continuās _____ oculum amīsit.
2. C. Flāminius cōsul auspiciīs neglēctīs neque _____ [= hostiīs] immolātis adversus Hannibalem profectus est.
3. Ad lacum Trasumennum Hannibal equitēs in insidiīs locāvit ad _____ [< angustus] inter montem et lacum.
4. Via interest _____ angusta [= valdē angusta], deinde lātor _____ [= patēns fit] campus, suprā quem montēs _____ [= surgunt].
5. Hannibal levem _____ [< armātus] post montēs circumdūxit, ipse in campō patentī castra locāvit.
6. Flāminius _____ [= locō nōn explōrātō] exercitum per _____ [= angustias] dūxit in campum, quī dēnsā _____ operiēbātur.
7. Ex _____ [= ā fronte] tantum hostēs cōspexit, sed clāmōre undique ortō sē _____ [= inexpectātis] insidiīs circumventum sēnsit.
8. Tam _____ [= repentina] rēs fuit ut vix arma _____ [= parāta fieri] possent.
9. Cum cōsul prae strepitū audiri nōn posset, sibi quisque dux _____ que [< adhortārī] factus est, ac tantō ardōre pugnābant ut nēmō eōrum sēnsit eum mōtum terrae quī multās domōs _____ [= dēlēvit].
10. Eques Insuber cōsulem _____ [= agnōscēns] “Ēn” inquit “hic est quī agrōs et urbem nostram est _____ [= populātus]...”
11. Equō _____ [< sub + datīs] per _____ [= dēnsōs] hostēs impetum fēcit cōsulemque _____ [= hastā] trānsfixit!
12. Rōmānī fugientēs _____ [= vagantēs] diversīs itineribus Rōmam petivērunt.
13. Cum populus magistrātus ē Cūriā ēvocāret, M. Pompōnius _____ [= magistrātus iūdicis praefectus] “Pugnā” inquit “magnā victi sumus.”
14. Ad portās stetit multitūdō hominum quī aliquōs _____ [= cognātōs] suōs aut nūntiōs dē iīs opperiēbantur.
15. Obviīs _____ [= obviōs circumsistēbant] nec _____ [= abripī] poterant priusquam omnia _____ [= in + quaesivissent]
16. Duae mātres, cum filiōs suōs _____ [= salvōs] redeuntēs vidērent, nimio gaudiō _____ sunt [= exspirāvērunt].
17. Alia insuper clādēs nūntiāta est: ‘C. Centēnium _____ [: qui priore annō praetor fuit] cum IV milibus equitum circumventum!’
18. Itaque populus dictātorem et magistrum equitum creāvit iisque mandātum est ut mūrī firmārent et pontēs flūminum _____ [= dēstruerent].
19. Iam Rōmānīs prō urbe dimicandum erat, _____ [= quoniam] Italiam tuērī _____ [= nōn potuerant].

Lēctiō IV

adhortātor
(ex) adversō
angustiae
armātūra
assurgere
avellere
calcar
circumfundī
cōnfertus
dēpopulārī
exanimāre
expedire
faucēs
imprōvisus
inexplōrātō
inquirere
lancea
nebula
nequire
nōscitāre
patēscere
per-(angustus)
praetor
propinquus
prōpraetor
prōsternere
quandō
repēns
rescindere
sōspes
subdere
vagus
victima
vigiliae

Exercitium 8

1. Quōs montēs lacus Trasumennus subit? ...
2. Ubi Hannibal equitēs in insidiis locāvit? ...
3. Quid C. Flāminius cōspexit postquam angustias superāvit? ...
4. Cūr impetus Poenōrum Rōmānis imprōvisus fuit? ...
5. Quae spēs salutis militibus Rōmānis erat? ...
6. Quamdiū ad lacum Trasumennum pugnātum est? ...
7. Cūr eques Insuber cōsulem Rōmānum petiuit? ...
8. Num C. Flāminius incolumis ex eō proeliō rediit? ...
9. Quid fugam Rōmānōrum impedivit? ...
10. Quot Rōmānī in aciē caesi sunt et quot effūgerunt? ...
11. Quī magistrātus eam clādem Rōmānis nūtiāvit? ...
12. Quōmodo Rōmānī nūtiōs dē suōrum fortūnā petēbant? ...
13. Senātū cōsultante quae alia clādēs ex Umbriā nūtiāta est? ...
14. Quem populus Rōmānus dictātōrem creāvit? ...

*Lectiō V**Lectiō quinta: versūs 389–508***Exercitium 9**

aditus
 aequāre
 affluere
 alligāre
 aquārī
 aquātor
 callidus
 cavē (nē)
 commūnīre
 contrādicere
 criminārī
 cūctātōr
 cuneus
 dēficere
 ēvehere
 funda
 fūnestus
 impatientia
 iniquus
 insidēre
 interpōnere
 irruere
 macte (virtūte estō)
 obruere
 opplēre
 praetervehere
 prōminēre
 recēns
 sarmentum
 vīcus

1. Ecce Ennī versū dē Q. Fabiō Māximō _____ [*< cūctārī*]:
Ūnus homō nōbīs cūctandō restituit rem.
2. Cum magister equitum dictātōrem _____ [= accūsāret] ut
 'timidum' et 'sēgnem', imperium eōrum _____ [*< aequus*] est.
3. Hannibal sub Calliculam montem clausus erat ā Rōmānis quī montem
 _____ [= occupātum tenēbant].
4. At dux ille _____ dēcēpit Rōmānōs, nam _____
 [= virgīs] ad cornua boum _____ et incēnsīs eōs territōs fugāvit.
5. Cōsulēs Paulus et Varrō ad Cannās _____ [= parvum oppidum]
 bīna castra _____ [= mūnīverunt], quibus Aufidus flūmen
 _____ [*< ad + fluēbat*].
6. _____ quī ex minōribus castris _____ [= aquam
 petēbant] liberīōrem _____ [*< adire*] ad flūmen habēbant; quibus
 fugātis Numidae equitēs ad ipsās prope portās castrōrum _____
 sunt.
7. Posterō diē ob _____ [*< impatiēns*] Varrōnis aciēs instrūcta est,
 etsī Paulus collēgae _____ [= verbīs resistēbat].
8. Varrō laevum, Paulus dextrum cornū tēnēbat, quibus _____
 [= inter quōs positus] erat Cn. Servilius Geminus.
9. Poenīs nōn aequa erat frōns, sed _____ ā mediā aciē
 _____ [= ēminēbat].
10. Eum cuneum Rōmānī impulērunt, sed Āfrī eōs in medium _____
 [*< in + ruentēs*] circumdēdērunt et inclūsērunt.
11. Pugna _____ [= impār] fuit quod inclūsī cum circumfūsīs atque
 fessī cum _____ [= novīs et integrīs] pugnābant.
12. Paulus cōsul, etsī _____ graviter ictus erat, proelium restituit,
 sed postrēmō necesse fuit equum omittere, quia virēs etiam ad equum
 regendum eum _____ [= eī deerant].
13. Dum cōsul cruōre _____ [= complētus/opertus] in saxō sedet,
 Cn. Cornēlius Lentulus tribūnus militum equō _____ [= praeter
 eum vectus] "L. Aemilī..." inquit, "cape hunc equum! ... Nē _____
 [*< fūnus*] hanc pugnam morte cōsulis fēceris!"

14. Ad ea cōsul "Tū Cornēli" inquit, "_____ virtūte estō! Sed _____ (nē) absūmās [= nōlī absūmere] tempus ē manibus hostium ēvādendī!"
15. Hīc hostēs cōsulem tēlis _____ [= operuērunt tēlis suprà iniectīs].

Exercitium 10

1. Cūr dictātōri Q. Fabiō Māximō cognōmen 'Cūctātōri' datum est? ...
2. Quid M. Minucius magister equitum dictātōrem crīminābatur? ...
3. Quid ēgit Fabius Māximus cum legiōnēs Minuciī in discrīmine essent? ...
4. Quōmodo Hannibal in monte Calliculā Rōmānōs dēcēpit? ...
5. Quid Q. Fabius Māximus abiēns novōs cōsulēs monuit? ...
6. Castris apud Cannās locātis, unde Rōmānī aquābantur? ...
7. Quid aquātōribus ē castris ēgressis ēvēnit? ...
8. Quid fēcit Varrō posterō diē? ...
9. In aciē ubi locātī sunt equitēs? ...
10. Pulsīs equitibus Rōmānīs peditēsne cōstābant? ...
11. Cūr iniqua Rōmānīs erat pugna cum Āfris? ...
12. Cūr Paulum cōsulem virēs dēficiēbant? ...
13. Quid Cn. Lentulus cōsulī sauciō obtulit? ...
14. Num Paulus equō Lentulī servātus est? ...

Lēctiō sexta: versūs 509–614

Exercitium 11

1. Mīlītēs quī Cannās perfūgerant extemplō captī sunt, cum vīcus nūllō _____ [= nūllā mūnitiōne] prōtegerētur.
2. Proeliō Cannēnsī caesa sunt XLVIII mīlia hominum, in hīs ambō cōsulum _____, ~~xx~~^{ix} tribūnī mīlitum, aliquot _____ et _____ [: quī cōsulēs et praetōrēs fuerant], LXXX senātōrēs.
3. Hannibal tantō bellō _____ [= dēfūctus] quiētem sibi et fessīs mīlitibus dedit.
4. Maharbal verō "Immō" inquit "diē quīntō victor in Capitōliō _____ [= cēnābis]! Sequerē! Cum equite _____ [↔ sequar]!"
5. Ut Hannibal dixit 'tempore opus esse ad cōsiliū _____ [= reputandum]', ille "Vincere scīs, Hannibal" inquit, "victōriā ūtī nescīs!"
6. Intereā, cum Hannibal castra Rōmāna minōra ā flūmine _____ [< ex + clausisset], dēditiō _____ [↔ sēra] facta est.
7. Ex castris māiōribus _____ iv [circiter iv] mīlia peditum et cc equitēs Canusium perfūgerunt; quibus mulier Āpula dīves frūmentum, vestem, _____ [< via] dedit.
8. Eōdem tempore totidem mīlītēs Rōmānī, nōn agmine sed _____ [= vagī] per agrōs, Venusiam ad cōsulem Varrōnem pervēnērunt.
9. Hīs _____ [< reliquus] collēctis, iam aliqua _____ exercitūs cōsulāris erat.
10. Hannibal per Campāniam Neāpolim petīvit, sed moenia firmissima eum ab urbe oppugnandā _____ [= dēterrūerunt].
11. Inde Capuam profectus ā Campānis receptus laetus ac _____ [< libet] ūnum diem _____ [= fēstum habuit], dum urbem vīsīt.
12. Posterō diē in senātū ōrātiōne _____ [= valdē blandā] Campānis grātiās ēgit 'quod suam amīcitiā societātī Rōmānae _____ [= praetulissent]' et iīs prōmīsīt 'brevis caput Italiae omnī Capuam fore!'
13. _____ est magistrātus quī aedificia pūblica, viās ac lūdōs cūrat.

Lēctiō VI

absterrere
ad
aedilis
celebrare
cōsulāris
epulārī
exclūdere
libēns
mātūrus
mūnimentum
pālārī
pēnsāre
perblandus
perfungī
praecēdere
praepōnere
praetōrius
quaestor
reliquiae
speciēs
viaticum

Exercitium 12

1. Quō cōsul C. Terentius Varrō cum quīnquāgintā equitibus perfūgit? ...
2. Quot Rōmānī proeliō Cannēnsī caesī esse dīcuntur? ...
3. Cūr clādēs Cannēnsis gravior foediorque fuit quam Alliēnsis? ...
4. Quid Maharbal Hannibalī suāsīt post proelium Cannēnse? ...
5. Cūr Hannibal nōn statim adversus Rōmam prōgressus est? ...
6. Quis Rōmānōs quī Canusium perfūgerant adiūvit? ...
7. Cūr castra minōra dēditiōnem mātūram fēcērunt? ...
8. Omnēsne quī in māiōra castra perfūgerant Poenīs sē dēdidērunt? ...
9. Quot milītēs Rōmānī Venusiam ad cōsulem pervēnērunt? ...
10. Quid cōsul Varrō senātui litterīs nūntiāvit? ...
11. Quō Hannibal post Cannēnsem pugnam profectus est? ...
12. Cūr urbem Neāpolim nōn oppugnāvit? ...
13. Quōmodo Hannibal ā Campānīs receptus est? ...
14. Quid Hannibal Campānīs prōmisit? ...

*Lēctiō VII**Lēctiō septima: versūs 615–745***Exercitium 13**

acervus
commeātus
cōnsciscere
cōsultum
dēscribere
dimidium
ductus
ecquōs
ēnervāre
explēre
expōnere
exuere
grātēs
insigne
luxuriārī
obequitāre
pālus
prōcōsul
profitērī
speculārī
supplēmentum
suprā
tolerābilis
trāscendere
vidēlicet

1. In senātū Carthāginiēnsī Māgō rēs ab Hannibale gestās _____
[= nārrāvit] et 'deīs _____ [= grātiās] agendās esse' dixit.
2. "_____ [= plūs quam] cc mīlia hostium occidit" inquit,
"Rōmānōs bīnīs castrīs _____ [= Rōmānīs bīna castra adēmit] ..."
3. In vestibulō cūriae effūdīt tot ānulōs aureōs ut _____ [= dīmidia
pars] trēs modiōs _____ [= complēret].
4. Adiēcīt 'nēminem nisi equitem Rōmānum id _____ gerere.'
5. Māgō '_____ [< supplēre], pecūniam, _____
[= frūmentum, cibum...] Hannibalī mittendum esse' dixit, atque Himilcō
Hannōnem increpāre coepit.
6. Hannō respondit 'bellum aliquā _____ [< tolerāre] condiōne
finiendum esse, nec Hannibalī supplēmentō et commeātū opus esse, cum
exercitūs hostium occidisset et bīna castra cēpisset praedae _____
[= scilicet] plēna.'
7. "_____ [= num quōs] lēgātōs Rōmānī ad Hannibalem misērunt
dē pāce?" interrogāvit Hannō.
8. Paucī Hannōnī assentiēbant: ingentī cōnsensū senātūs _____
factum est ut magnum supplēmentum Hannibalī mitterētur.
9. In hībernīs exercitūs Hannibalis ita _____ est [= in luxū vixit] ut
_____ [= invalida fierent] corpora.
10. Tib. Semprōnius Gracchus _____ [: quī priōre annō cōsul fuit]
Poenōs ad Beneventum vicit.
11. Syrācūsīs Archimēdēs interfectus est, cum intentus esset fōrmīs quās in
pulvere _____.
12. Hannibal _____ [= explōrandī] causā ad ipsam portam Capēnam
_____ [= equō vectus est].
13. Capuā captā Campānī principēs venēnō mortem sibi _____
[= sē interfēcērunt].
14. Q. Fulvius senātōrēs Campānōs ad _____ alligātōs secūrī ferirī iussit.
15. Cum nēmō imperium Hīspāniae suscipere vellet, P. Scīpiō adulēscēns
_____ est [< prō- + fassus est] 'sē itūrum esse.'

16. Hasdrubal cum novō exercitū Alpēs _____ [< trāns + scandit],
sed cum lvi mīlibus mīlitum caesus est M. Livii cōs. _____
[< dūcere].
17. Multīs rēbus aliīs super aliās positīs magnus _____ fit.

Exersitium 14

1. Quis nūntius victōriae Cannēnsis Carthāginem vēnit? ...
2. Prō quibus rēbus diīs grātiās agendās esse dīxit Māgō? ...
3. Quōmodo Māgō dēmōnstrāvit quot equitēs Rōmānī caesī essent? ...
4. Quae fuit summa ōrātiōnis eius? ...
5. Quid Himilcō Hannōnem interrogāvit? ...
6. Quid Hannō Himilcōnī respondit? ...
7. Quid senātus Carthāginiēnsis dēcrēvit? ...
8. Quī dux Rōmānus prīmus exercitum Hannibalis vīcit? ...
9. Quōmodo exercitus Hannibalis in hībernīs ēnervātus est? ...
10. Quam urbem Siciliae M. Claudius Mārcellus obsēdit et expugnāvit? ...
11. In Hispāniā quem exitum tulērunt P. et Cn. Scipionēs? ...
12. Capuā captā quid Campānī prīncipēs fēcērunt? ...
13. Quid ēvēnit M. Claudiō Mārcellō ē castrīs prōgressō? ...
14. Quārē Hasdrubal cum exercitū Alpēs trānsgressus est? ...
15. Num Hasdrubal sē Hannibalī iūnxit? ...

Lēctiō octāva: versūs 746–865

Lēctiō VIII

Exercitium 15

1. P. Scipiō in Hispāniā cum Poenīs _____ [= finem fēcit bellandī],
et in Āfricā nāve _____ foedus cum rēgibus Syphāce et
Masinissā iūnxit.
2. Syphāx, cum Sophonisbam, filiā Hasdrubalis Gisgōnis, uxōrem dūxisset,
foedus quod cum Scipiōne iūnxerat _____ [= revocāvit].
3. Scipiō Poenōs vīcit et Syphācem cēpit, adiuvante Masinissā, quī
Sophonisbam, uxōrem Masinissae, _____ [= amāre coepit].
4. Quā dē causā cum ā Scipiōne _____ [= reprehenderētur],
Masinissa Sophonisbae venēnum mīsīt, quod illa _____ [= bibit],
nē capta Rōmā dūcerētur.
5. Annō bellī xvi Hannibal ex diūtīnā _____ [< possidēre] Italiae
revocātus est.
6. _____ [= irātus dentēs movēs] gemēsque ac vix lacrimīs
_____ [= abstinēns] dīcitur lēgātōrum verba audīvisse.
7. Dīxit ‘sē nōn ā populō Rōmānō victum esse, sed _____
[< obtrectāre] atque invidiā senātūs Carthāginiēnsis’.
8. “Neque hāc _____ [< dēfōrmis] _____ [< redīre] mei”
inquit “tam P. Scipiō _____ [= ovābit] quam Hannō...!”
9. In Āfricā Hannibal, cum nēquiquā pācem cum Scipiōne _____
temptāvisset, aciē victus est.
10. Carthāginem accītus in senātū fassus est ‘sē bellō victum esse, nec spem
salūtis _____ [= aliō locō] quam in pāce impetrandā esse’
11. Condiōnibus pācis ēditīs, senātus Carthāginiēnsis multis verbīs dē pāce
_____ [= variās sententiās dīxit].
12. Antequā pāx facta est _____ Carthāginiēnsibus datae sunt in
trēs mēnsēs, quibus iīs nōn licuit _____ [= in aliū locum] quam
Rōmā lēgātōs mittere.

adamāre
alibī
aliō (*adv*)
castigāre
compōnere
dēbellāre
dēfōrmītās
disserere
exsultāre
frendere
haurire
indūtiae
lūgubris
obses
obtrectātiō
pēnsiō
perfuga
possessiō
reditus
renūtiāre
temperāre
thema
trānsvehere
trirēmīs

13. Pāx Carthāginiēnsibus data est hīs condiōnibus: _____
 [<perfurere] et captivōs omnēs redderent Rōmānīs, nāvēs praeter x
 _____ [<III + rēmī] trāderent elephantōsque...; x milia talentum
 argentī discripta _____, aequīs in annōs I solverent;
 _____ c darent.
14. Nāvēs Poenōrum D in altum prōvectae incēnsae sunt, quārum incendium
 Poenīs tam _____ [= fūnestum] fuit quam sī ipsa Carthāgō ardēret.

Exercitium 16

1. Quis cum Poenīs dēbellāvit in Hispāniā? ...
2. Cum quibus rēgibus P. Scīpiō foedus fēcīt? ...
3. Cūr rēx Syphāx amīcitiā quam cum Scīpiōne fēcerat revocāvit? ...
4. Syphāce captō, quis uxōrem eius Sophonisbam adamāvit? ...
5. Cūr Masinissa Sophonisbae venēnum mīsīt? ...
6. Victōriis in Āfricā Scīpiōnis quid effectum est? ...
7. Quō animō Hannibal lēgātōs sē revocantēs audīvit? ...
8. Lēgātīs audītīs, ā quō sē victum esse dīxit Hannibal? ...
9. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vīcīt? ...
10. Quō Hannibal victus perfūgit? ...
11. Carthāgine quid fassus est in senātū? ...
12. Poenīs dēvictīs, cūr Rōmānī Carthāginem nōn dēlēverunt? ...
13. Quid Carthāginiēnsēs Rōmānīs trādidērunt? ...
14. Quid nāvibus Carthāginiēnsium factum est? ...
15. Quō cognōmine imperātor P. Cornēlius Scīpiō nōbilitātus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 866–873

Exercitium 17

Dē verbī thematis et terminātiōnibus

1. Terminātiōnēs sunt litterae vel syllabae, ut -re, -ō, -isse, -us, -a, -um, quae adduntur ad vocābulī partem priōrem quae dicitur _____.
2. Verbīs Latīnīs sunt terna themata: (1) thema _____, ut ōrā-, dēbē-, leg-, pūnī-; (2) thema _____, ut ōrāv-, dēbu-, lēg-, pūnīv-; (3) thema _____, ut ōrāt-, dēbit-, lēct-, pūnīt-.
3. Ex themate praesentis [-] quae fōrmæ fiunt addītīs terminātiōnibus?
 (1) additō -(e)re: _____ praesentis;
 (2) additō -(ē)ns -(e)ntis: _____ praesentis;
 (3) additō -ō, -(i)s, -(i)t...: _____ indicātīvī;
 (4) additō -(ē)bam, -(ē)bās, -(ē)bat...: _____ indicātīvī;
 (5) additō -bō, -bis, -bit... aut -am, -ēs, -et...: _____;
 (6) additō -em, -ēs, -et... aut -am, -ās, -at...: _____ coniūctīvī;
 (7) additō -(e)rem, -(e)rēs, -(e)ret...: _____ coniūctīvī;
 (8) additō -(e)nd|um -ī -ō: _____;
 (9) additō -(e)nd|us -a -um: _____;
 (10) additō - (nūllō), -te: _____ praesentis;
 (11) additō -(i)tō, -(i)tōte: _____ futūrī.
4. Ex themate perfectī [-] quae fōrmæ fiunt?
 (1) additō -isse: _____ perfectī;
 (2) additō ~ī, ~istī, ~it...: _____ indicātīvī;
 (3) additō ~eram, ~erās, ~erat...: _____ indicātīvī;
 (4) additō ~erō, ~eris, ~erit...: _____;
 (5) additō ~erim, ~eris, ~erit...: _____ coniūctīvī;
 (6) additō ~issem, ~issēs, ~isset...: _____ coniūctīvī.

terminātiō -ōnis f

futūrum

futūrum perfectum

gerundium

gerundivum

imperfectum coniūctīvī

imperfectum indicātīvī

imperātīvus praesentis

imperātīvus futūrī

infinitīvus perfectī

infinitīvus praesentis

participium futūrī

participium perfectī

participium praesentis

perfectum coniūctīvī

perfectum indicātīvī

plūsquamperfectum

coniūctīvī

plūsquamperfectum

indicātīvī

praesēns coniūctīvī

praesēns indicātīvī

supīnum I

supīnum II

5. *Ex themate supinī [≈] quae fōrmae fiunt?*

- (1) *additō* ≈um: _____ I;
 (2) *additō* ≈ū: _____ II;
 (3) *additō* ≈us -a -um: _____ *perfectī (passivī)*;
 (4) *additō* ≈ūr|us -a -um: _____ *futūrī*.

thema
 thema praesentis [-]
 thema perfectī [-]
 thema supinī [≈]

Exercitium 18

- adigere, ad _____ isse, ad _____ um esse
- currere, _____ isse
- dēficere, dē _____ isse, dē _____ um esse
- differre, dis _____ isse, dī _____ um esse
- diripere, dī _____ isse dī _____ um esse
- disserere, dis _____ isse, dis _____ um esse
- explēre, ex _____ isse, ex _____ um esse
- exscindere, ex _____ isse, ex _____ um esse
- exuere, ex _____ isse, ex _____ um esse
- haurire, _____ isse, _____ um esse
- inquīrere, in _____ isse, in _____ um esse
- nequire, ne _____ isse
- obicere, ob _____ isse, ob _____ um esse
- obruere, ob _____ isse, ob _____ um esse
- opplēre op _____ isse, op _____ um esse
- permiscēre, per _____ isse, per _____ um esse
- prōcidere, prō _____ isse
- profitērī, pro _____ um esse
- trāicere, trā _____ isse, trā _____ um esse
- trāscendere, trān _____ isse

dē-ficiō -iunt

dī-ripiō -iunt

ne-queō -eunt
 ob-iciō -iunt

trā-iciō -iunt

CAPITVLVM VNDEQVINQVAGESIMVM**Cap. XLIX***Lēctiō prīma: versūs 1–101**Lēctiō I***Exercitium 1**

- Nēmō _____ [= negat] Hannibalem cēterōs imperātōrēs prūdentiā _____ [= praestāre].
- Etsī populus Rōmānus aliās _____ [= gentēs] virtūte _____ [= antecēdit], tamen Hannibal semper victor discessit _____ cumque cum Rōmānīs _____ est [= cōflīxit] in Italiā.
- At ille invidiā et obtrectātiōne cīvium _____ [< dēbilis] est.
- Odium Hannibalis ergā Rōmānōs velut _____ [< hērēs] eī relictum erat ā patre Hamilcare, quī eum _____ [= parvum puerum] iūrāre iussit 'numquam sē in amicitīā cum Rōmānīs fore!'
- Post _____ [< obīre] Hamilcaris, Hasdrubal, _____ [= scilicet] gener eius, imperātor _____ [= locō eius factus] est.
- Hasdrubale occīsō, exercitus Hannibalem imperātōrem nōmināvit, id quod ā senātū Carthāginiēnsī _____ [= probātum] est.
- Hannibal, _____ [= postquam] gentēs Hispāniae subēgit, Saguntum, cīvitatē _____ [< foedus], vī expugnāvit.
- Exercitum Pŷrēnaeum et Alpēs trādūxit, cum incolīs cōflīxit eōsque _____ [= cecidit].
- Nēmō umquam _____ [= eā viā] Alpēs transierat cum exercitū.

antecēdere
 comprobāre
 concidere
 congregi
 (manum) cōnserere
 dēbilitāre
 dēligāre
 dētrimentum
 dispālārī
 eā
 expēdire
 foederātus
 hērēditās
 indigēre
 infitīārī
 nātiō
 obductā (ndcte)
 obitus

operam dare
posteaquam
praestare
profligare
puerulus
quotiescumque
reperere
seungere
sufficere
suspicio
utpote
verba dare
visus

10. Apud Padum Hannibal bis manum _____ [= proelium commisit]
cum Rōmānīs eōsque _____ [= devicit].
11. In Etrūriae palūdiibus, cum trēs noctēs somnī _____ [= eguisset],
alterum oculum amisit.
12. Exercitū cōsulārī ad lacum Trasumennum victō, Hannibal dictatōrī Fabiō
Māximō, quī eum intrā montēs clauserat, _____ dedit [= illūsit]
et sine _____ [= damnō] sē _____ [= liberāvit]:
13. _____ [: obscurā] nocte bovēs cum sarmentīs ardentibus in
cornibus _____ [= alligātis] _____ [= passim palātōs]
immisit, quō _____ [< vidēre] Rōmānōs terruit.
14. Lēgātī Rōmānī _____ dedērunt [= laborāverunt] ut Hannibalem
in _____ [↔ fidem] rēgī Antiochō addūcerent.
15. Mōns Pŷrēnaeus Hispāniam ā Galliā _____ [= disiungit].
16. Infāns quī nōndum ambulāre potest, manibus et genibus _____.

Exercitium 2

1. Quid Cornēlius Nepōs dicit dē fortitudīne Rōmānōrum? ...
2. Quid cēnsent dē prūdentiā Hannibalis imperātōris? ...
3. Quōmodo imperātōr ille fortissimus debilitātus est? ...
4. Quis animum Hannibalis odiō ergā Rōmānōs incendit? ...
5. Post obitum Hamilcaris et Hasdrubalis quis imperātōr factus est? ...
6. Quid Hannibal imperātōr ēgit in Hispāniā? ...
7. Saguntō captō quō exercitum sēcum dūxit? ...
8. Cum quō apud flūmen Rhodanum cōflūxit? ...
9. Quī montēs Italiā ab Galliā seungunt? ...
10. Alpēs trāsgressus ubi Hannibal equestribus proeliis Rōmānōs fūdit? ...
11. Quō morbō Hannibal in Etrūriā affectus est? ...
12. Quid factum est apud lacum Trasumennum? ...
13. Quōmodo Hannibal Fabiō Māximō dictatōrī verba dedit? ...
14. Quis cōsul Rōmānus apud Cannās occisus est? ...

Lectiō II

Lectiō secunda: versūs 102–178

Exercitium 3

adversarius
aeneus
avaritia
biduum
compōnere (bellum)
cōsiderāre
corōna
dilēctus
disicere
ēnumerāre
facultās
grātiā
impraesentiārum
insciēns
palam (facere)
pendere
plumbum
praebere, sē

1. _____ [= tam diū quam] Hannibal in Italiā fuit, nēmō eum vicit.
2. Longum est omnia eius proelia _____.
3. Cum exhaustae essent Carthāginiēnsium _____ [= opēs],
Hannibal revocātus est, ut _____ [= in praesens tempus]
bellum _____ [= bellō finem pōneret] cum Rōmānīs.
4. Apud Zamam victus Hannibal _____ [= duobus diēbus]
Hadrūmētum pervēnit.
5. Tum pāx facta est, sed nihilō _____ [= nihilō minus, tamen]
Hannibal exercitū praefuit.
6. Posterō annō Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam misērunt, quī Rōmānīs
grātiās agerent eōsque _____ aureā dōnārent.
7. Hannibal 'rēx' creatus effēcit ex novīs _____ ut pecūnia quae ex
condiciōnibus pācis Rōmānīs debēbatur _____ [= solvī] posset.
8. Ubi cognōvit lēgātōs Rōmā vēnisse suī exposcendī _____
[= causā], Hannibal in Syriam profūgit ad rēgem Antiochum, quī _____
[< adversus] Rōmānōrum fuit.
9. Fugā _____ factā [= patefactā], Poenī bona eius _____
[< pūbicus] et domum _____ [= diruerunt].

10. Antiochō victō Hannibal Crētā vēnit, ut ibi _____ [= reputāret] quō proficiscerētur.
11. Vir callidē _____ [= praeprāvit, cūrāvit] nē pecūniam suam āmitteret propter _____ [< avārus] Crētēnsium.
12. Amphorās _____ complēvit summīs aurō opertis eāsque palam in templō dēposuit.
13. Tum, _____ [= insciīs] Crētēnsibus, statuās _____ [= aereās] aurō et argentō complēvit, eāsque in _____ ante domum suam abiēcit.
14. Hannibal cum optimum imperātōrem tum bonum magistrātum sē _____ [= sē esse ostendit].
15. Novī mīlitēs _____ [< diligere] cōscribuntur.

prōpatulum
prōvidēre
pūblicāre
quamdiū
(nihilō) sētius
vectigal

Exercitium 4

1. Cūr Hannibal ex Italiā revocātus est? ...
2. Quis fuit Hannibalis adversārius in Āfricā? ...
3. Num Hannibal Rōmānōs in Āfricā vicit? ...
4. Quārē bellum compōnere cōnātus est? ...
5. Ubi Hannibal cum P. Scīpiōne cōflīxit? ...
6. Quō Hannibal victus profūgit? ...
7. Pāce cum Rōmānīs factā quid ēgit Hannibal? ...
8. Quārē Carthāginiēnsēs lēgātōs Rōmam mīsērunt? ...
9. Cūr Rōmānī captīvōs Carthāginiēnsēs remittere recūsāvērunt? ...
10. Quid Hannibal Karthāgine effēcit? ...
11. Cūr Hannibal in Syriam ad rēgem Antiochum fūgit? ...
12. Fugā eius patefactā quid Poenī fēcērunt? ...
13. Num Antiochus prosperē cum Rōmānīs pugnāvit? ...
14. Quō Hannibal ex Syriā sē contulit? ...
15. Quid Hannibal in Crētā cōsiderābat? ...
16. Cūr amphorās plumbō complētās in templō dēposuit? ...
17. Quōmodo pecūniam suam abdidit? ...

Lēctiō tertiā: versūs 179–275

Lēctiō III

Exercitium 5

1. Ex Cretā Hannibal ad Prūsiam in Bithŷniam vēnit; quem cum vidēret nōn satis _____ [= firmum, validum] esse, conciliābat eī aliōs rēgēs; sed Eumenēs, rēx Pergamēnus, ab eō _____ [= dissentiēbat].
2. Cum eō bellum erat et marī et terrā, sed _____ [= utrōque locō] Eumenēs superior erat.
3. Hannibal vērō classem Pergamēnam _____ [= prūdentiā] sic vicit:
4. Plūrimās _____ [= anguēs] _____ [< venēnum] in vāsa _____ [= ē terrā coctā facta] coniēcit.
5. Ante proelium _____ [< cohortārī] _____ [= mīlitum nāvālium] fēcit iisque praecēpit ut omnēs nāvem rēgis peterent.
6. In proeliō, cum Bithŷnii ex _____ [< praecipere] Hannibalis nāvem Eumenis pepulissent, vāsa fictilia in reliquās nāvēs coniēcērunt.
7. Pergamēnī, cum nāvēs suās serpentibus opplētās vidērent, ad castra sua _____ [< nauta] fūgērunt.
8. Nec tum modo, sed saepe _____ [= aliō tempore] Hannibal hostēs vicit.
9. Rōmae _____ vēnit [= accidit] ut ūnus ē lēgātīs Prūsiae inter cēnam diceret 'Hannibalem in rēgnō Prūsiae esse'.

acquiēscere
aliās (*adv*)
arbitrium
classiārius
cohortātiō
concupere
(patrēs) cōscriptī
cōsiliū
cōsuēscere
cōsuētūdō
dissidēre
districtus
doctor
dūcere
elegāns
eximere
fictilis

fortuītō
innumerābilis
mētārī
nauticus
nōnnihil
peragrāre
praeceptum
prīstinus
rōbustus
serpēns
ūsū (venīre)
utrobique
venenātus

10. Quod cum patrēs _____ [: senātōrēs] comperissent, lēgātōs eō mīserunt, quī eum exposcerent.
11. Hannibal, cum plūrēs praeter _____ [< cōsuēscere] armātī appārērent, intellēxit id nōn _____ [= forte] fierī, sed sē petī.
12. Ergō, nē vītā aliēnō _____ [< arbiter] āmitteret, venēnum sūmpsīt, quod semper sēcum habēre _____ [= solēbat]..
13. Sic vir fortissimus, memor _____ [= antīquārum] virtūtum, _____ [ad + quiēvit] annō LXX.
14. Vir tantīs bellīs _____ [= occupātus] etiam _____ [= haud paulum] temporis litterīs tribuit atque aliquot librōs Graecē cōscripsit, cum Sōsilō litterārum Graecārum _____ [= magistrō] ūtērētur.
15. Nēmō Hannibalī metum quem ex populō Rōmānō _____ [= in animum accēperat] _____ [= adimere] poterat.
16. Hannibal Alexandrum māximum imperātōrem fuisse _____ [= exīstimābat], quod parvā manū exercitūs _____ [< in- + numerāre] fūdisset atque ultimās ōrās _____ [= pererrāvisset].
17. Pyrrhus castra _____ [= rēctē locāre] prīmus docuit.
18. Dīdō rēgīna in epulārum apparātū _____ [= decēns] fuit.

Exercitium 6

1. Quō Hannibal ex Crētā vēnit? ...
2. Quid apud rēgem Prūsiam ēgit? ...
3. Quī rēx, Rōmānīs amicus, bellum cum Prūsia gerēbat? ...
4. Ante proelium nāvāle quid classiārīs praecēpit? ...
5. Nāve rēgis pulsā, quōmodo Bīthyniī reliquās nāvēs adortī sunt? ...
6. Quō Pergamēnī sē rettulērunt? ...
7. Quōmodo Rōmānī cognōvērunt Hannibalem apud Prūsiam esse? ...
8. Cūr Prūsias Hannibalem Rōmānīs dēdere recūsāvit? ...
9. Ubi Hannibal latēbat? ...
10. Quid puer quī forēs castellī circumiisset Hannibalī nūntiāvit? ...
11. Quid fēcīt Hannibal nē ā Rōmānīs vīvus caperētur? ...
12. Quā linguā Hannibal librōs cōscripsit? ...
13. Quō magistrō litterārum Graecārum ūsus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 276–295

Exercitium 7

Dē contractionē verbōrum

Exempla

Excidit -v-: rogāvisse > rogāsse; rogāverat > rogārat; rogāvērunt > rogārunt; cupīvisse > cupiisse/cupisse; cupīverat > cupierat; cupīvērunt > cupiērunt

1. vocāvisse > voc____; vocāvīstī > voc____; vocāvīssēt > voc____.
2. vocāverat > voc____; vocāverit > voc____; vocāvērunt > voc____.
3. cōsuēvisse > cōsu____; cōsuēvīstī > cōsu____; cōsuēvīssēt > cōsu____.
4. cōsuēverat > cōsu____; cōsuēverit > cōsu____; cōsuēvērunt > cōsu____.
5. nōvisse > nō____; nōvīstī > nō____; nōvīssēt > nō____.
6. nōverat > nō____; nōverit > nō____; nōvērunt > nō____.
7. petīvisse > pet____/pet____; petīvīstī > pet____/pet____; petīvīssēt > pet____/pet____.
8. petīverat > pet____; petīverit > pet____; petīvērunt > pet____.

contractiō -ōnis f
< contrahere

-āvis- > -ās
-ēvis- > -ēs-
-ōvis- > -ōs
-īvis- > -iis- > -īs-

-āver/-āvēr- > -ār-
-ēver/-ēvēr- > -ēr-
-ōver/-ōvēr- > -ōr-
-īver- > -ier-
-īvēr- > -iēr-

Exercitium 8

1. acquiēscere, ac _____ isse
2. concidere, con _____ isse, con _____ um esse
3. congregari, con _____ um esse
4. cōserere, cōn _____ isse, cōn _____ um esse
5. cōsuēscere, cōn _____ isse
6. eximere, ex _____ isse, ex _____ um esse
7. rēpere, _____ isse
8. sufficere, suf _____ isse, suf _____ um esse

con-gredior -iuntur

suf-ficiō -iunt

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM

Lectiō prima: versūs 1–128

Exercitium 1

1. Bellum cum rēge Philippō _____ [= coeptum] est annō quingentēsimō _____ primō [DLI] ab urbe conditā.
2. T. Flāminīnus cōs. Philippum ex Ēpīrō fugāvit et, postquam Thessaliā _____ [= vāstāvit], ibi signīs _____ cum rēge dēbellāvit.
3. Ob rēs prosperē gestās in v diēs _____ dēcrētae sunt.
4. Flāminīnus Elatēae _____ [= in hibernīs erat]; inde, pāce factā captīvisque et _____ [= perfugīs] redditīs Rōmānīs, Corinthum ad Isthmiōrum lūdīcrum profectus est.
5. Is Graeciae _____ [< mercārī] erat, quō multī conveniēbant.
6. Praecō in mediam _____ prōcessit et magnā vōce _____ 'senātum Rōmānum, Philippo dēvictō, liberōs, _____ [= sine vectīgālībus], suis lēgibus esse iubere omnēs gentēs Graeciae...'
7. Gentēs quae sub dīcīōne rēgis fuerant _____ [= ēnumerāvit].
8. Hōc audītō Graecī, quī libertātem _____ [= valdē cupiēbant], primō _____ [= mīrantēs] siluērunt, sed cum praecō iterum prōnūntiāvisset eadem, clāmō et plausus ortus est
9. Lūdīcrum _____ [= celeriter] peractum est, cum nēmō spectāculō intentus esset: ūnum gaudium _____ spectātōrum animōs.
10. Magnō cum _____ [< sentire] _____ [↔ dolōris] Graecī comperērunt 'populum Rōmānum suā _____ [= pecūniā pēnsā], suō labōre ac periculō bella gerere prō libertāte aliōrum!'
11. Nec _____ [= tantum/modo] prō finitimīs et gentibus propinquae _____ [< vicīnus] pugnant Rōmānī, sed maria trāciunt, nē _____ [= ūllum] iniūstum imperium sit!
12. Catō bellō _____ [< citrā] Hispāniā _____ [< pāx].
13. Vere primō Corinthī _____ [< convenīre] fuit, ubi Flāminīnus Graecīs suās rēs gestās _____ [= exposuit] et _____ [= adiēcīt] 'sibi in animō esse exercitum ē Graeciā _____.'
14. Prōtinus agmen ab arce dēscendit, quod cūctī _____ [= secūtī] sunt, dum Flāminīnum '_____ ' [< servāre] 'liberātōrem'que _____ [< ad + clāmant].
15. Flāminīnus omnēs cōpiās Brundisium _____ [= trāiēcīt].
16. Rōmae _____ [= trēs diēs] triumphāvit: aurum argentumque factum et _____ [↔ factum] trānstulit ac multōs captīvōs obsidēsque.
17. Sicilia insula est, nōn terrā _____ iūcta cum Italiā.
18. _____ nostrī sunt patrēs, avī, cēt., posterī sunt filiī, nepōtēs, cēt.

Cap. L

Lectiō I

acclāmāre
ārea
avēre
citerior
cōferre (signa)
continēns
conventus
dēportāre
ēdisserere
hibernāre
immūnis
impēnsa
infectus
inīre
māiōrēs
mercātus
mīrābundus
pācare
percēnsere
praeoccupāre
prōnūntiāre
prōsequi
(nē) quod
quīnquāgēsīmus
raptim
sēnsus
servātor
subicere
supplicatiō
tantummodo
trīdium
trānsfuga
trānsportāre
vexāre
vicīnitās
voluptās

Exercitium 2

1. Cui rēgi bellum illātum est post bellum Pūnicum secundum? ...
2. Quis cum rēge Philippō in Thessaliā dēbellāvit? ...
3. Hāc victoriā nūntiātā quid dēcrēvit senātus? ...
4. Ubi lēgātis Philippī senātus datus est? ...
5. Quibus condiōnibus pāx Philippō data est? ...
6. Cūr magnus numerus Graecōrum Corinthum convēnerant? ...
7. Quid praecō spectātōribus lūdōrum prōnūntiāvit? ...
8. Quōmodo Graeci nūntium libertātis accēpērunt? ...
9. Lūdīs dīmissis quō spectātōrēs ruērunt? ...
10. Cum quō tyrannō Flāminīnus posterō annō bellum gessit? ...
11. Exercitusne Rōmānus in Graeciā remānsit? ...
12. Quid senātus Flāminīnō dēcrēvit postquam rēs gestās ēdisseruit? ...
13. Quot diēs T. Quīnctius Flāminīnus triumphāvit? ...
14. Quās rēs in triumphō trānstulit? ...

*Lēctiō II**Lēctiō secunda: versūs 129–275***Exercitium 3**

1. Dum rēx Antiochus Chalcide mōrātur, M.' Acilius cōs. exercitum Larisā Crannōnem et inde _____ [↔ retrō] ad faucēs Thermopylārum dūxit.
2. _____ [= mōns longus] Thermopylārum mediam Graeciam _____ [= disiungit].
3. Acilius in faucibus Thermopylārum castra posuit adversus Antiochum, quī castra sua duplici vāllō _____ [= bene mūniverat].
4. Antiochus Aetōlis imperāvit ut _____ [= culmina] montium _____ [= occupārent], nē Rōmānī _____ [= parvis viis] trānsirent et castra sua _____ [= circumirent].
5. Acilius, aciē _____ [= cōnfertā] fronte instrūctā, cōpiās rēgis intrā mūnimenta pepulit, sed recēdere coactus esset, _____ [= nisi] Catō _____ [= auxiliō] vēnisset.
6. Catō enim in iugō Callidromi Aetōlōs _____ [↔ cautōs] atque sōpītōs oppresserat.
7. Macedonēs abiectis armīs fūgērunt, et rēx cum paucis _____ [= nec armātis nec inermibus] militibus Chalcidem sē recēpit atque inde Ephesum _____ [= trāiēcit].
8. Acilius, castris ad Hēraclēam mōtis, equō urbem _____ [= circum urbem vectus] est, ut moenia _____ [= intueretur].
9. Dum urbs quattuor ē partibus oppugnātur, xxiv diēs nocturnus labor _____ [↔ nocturnō] _____ [< continuus] est.
10. Mediā nocte oppugnātiōne _____ [↔ continuātā], iv vigiliā ā tribus partibus urbem aggressus est, ab ūnā militēs signum expectābant.
11. Cum iam _____ [= illucēsceret], signō datō militēs ab eā parte quae dēfēnsōribus carēbat mūrōs integrōs _____ trāscendērunt!
12. L. Cornēlius Scipiō, Antiochō in Asiā dēvictō, 'Asiāticus' appellātus frātrī cognōmine _____ [= aequātus] est.
13. Cum L. Scipiō Asiāticus _____ [= fūrti pecūniae publicae] damnātus esset, Tib. Semprōnius Gracchus tribūnus plēbis _____ [= vetuit].
14. Ob id beneficium ille Cornēliam, filiā P. Scipionis Africānī, _____.
15. _____ est pars arboris subterrānea sive pars infima montis.

artus
 callis
 circūire
 circumvehī
 contemplārī
 continuāre
 dilucēscere
 dirimere
 diurnus
 dūcere (uxōrem)
 exaequāre
 incautus
 insidere
 intercēdere
 intermittere
 iugum
 nī
 peculātus
 permūnīre
 porrō
 rādx
 scālae
 sēmīermis
 subsidium
 trāsmittēre
 vertex

Exercitium 4

1. Cum quibus Antiochus societatem iūnxit, ut bellum Graeciae inferret? ...
2. Quōmodo rēx Antiochus Chalcide hiemem cōsūpsit? ...
3. Quō M'. Acilius cōsul primō vērē exercitum dūxit? ...
4. Quō Antiochus sē recēpit? ...
5. Quā pugnā memorābilis est locus quī appellātur Thermopylae? ...
6. Quōmodo Antiochus ad Thermopylās castra sua permūnivit? ...
7. Quid fēcit Antiochus nē Rōmānī iuga imminētia trānsirent? ...
8. Quis in mediō proeliō suprā castra apparuit? ...
9. Quōmodo M. Porcius Catō Aetōlōs ab iugō Callidromī dēiēcerat? ...
10. Cūr Macedonēs repente armīs abiectis fūgērunt? ...
11. Quō rēx Antiochus proeliō victus sē recēpit? ...
12. Num Acilius Chalcidem veniēns rēgem invēnit? ...
13. Quem cōsul Rōmam mīsīt quī senātui victōriam nūntiāret? ...
14. Quō Acilius castra ab Thermopylīs mōvit? ...
15. Ubi sita est Hēraclēa et quōmodo mūnīta est? ...
16. Quot diēs oppugnatiō Hēraclēae continuāta est? ...
17. Aetōlīs fatigātis, ab quot partibus Rōmānī urbem aggressi sunt? ...
18. Cūr ūna pars mūrōrum nōn dēfendebātur? ...
19. Quōmodo Rōmānī ibi mūrōs trāscendērunt? ...
20. Num Aetōlī arcem Hēraclēae dēfendere potuērunt? ...
21. Quis p̄mus Rōmānōrum ducum in Asiā trāiēcīt? ...
22. Quā condiōne Antiochō in Asiā victō pāx data est? ...
23. Quō cognōmine L. Cornēlius Scīpiō appellātus est? ...

Lēctiō tertiā: versūs 276–383

Exercitium 5

1. In Thessaliā P. Licinius Crassus levibus _____ [*< expedire*] cum Perseō, rēge Macedoniae, haud prosperō _____ [*< evenire*] pugnāvit.
2. In Āfricā dē agrō _____ [= certāmen] fuit inter Poenōs et Masinissam.
3. Annō DLXXXVI a. u. c. Perseus ā L. Aemiliō Paulō dēvictus est, et _____ [= deinde] omnis Macedonia dēdita.
4. Illō proeliō magna hostium strāgēs facta est paucōrum Rōmānōrum _____ [= paucis Rōmānis āmissis].
5. Rōmae laetitia eius victōriae _____ [= ante capta] est, nam quārtō post diē _____ [= IV diē postquam] pugnātum est, in circō _____ [↔ clāmōr] spectācula pervāsīt 'in Macedoniā dēvictum rēgem esse.'
6. _____ [= crēvit] _____ [*< fremere*] et populus spectāculū _____ [= oblītus] clāmāre et plaudere coepit propter nūntium illum _____ similem [= quī vērū esse vidēbātur].
7. Cum auctor nūntiī nullus reperīrētur, laetitia _____ [= cessāvit] quidem, sed _____ [= signum rei fūtūrae] laetum animīs _____ [= in animīs sedēbat/remānēbat].
8. Hoc _____ [*< augur*] animōrum XIII diē firmātum est adventū tabellārii quī litterās _____ [= laurō ōrnātās] cōsulī trādīdīt in circō.
9. Cōsul litterīs lēctis populō _____ [= prōnūntiāvit] 'L. Aemilium cum Perseō pugnāsse; Macedonum exercitum caesum fūsumque...'
10. Postquam lēgātī ab Aemiliō Paulō advēnērunt, senātus supplicatiōnēs in quīnque diēs circā omnia _____ [= torōs deōrum] dēcrēvit.

Lēctiō III

augurium
coniūrātus
deinceps
dēnūntiāre
evānēscere
ēventus
expeditiō
fremitus
iactūra
immemor
incrēscere
insidēre
inviūs
laureātus
līs
murmur
nāvālia
ōmen
praecipere
pulvīnar
(post...) quam
vērī similis

11. Placuit ut nāvēs in _____ collocārentur atque ut dīmitterentur socii nāvālēs et militēs _____ [= quī in verba cōsulis iūrāverant].
12. Difficile est per saltūs _____ [= sine viā] penetrāre.

Exercitium 6

1. Quis rēgī Philippō V successit? ...
2. Cūr Rōmānī rēgī Perseō bellum indīxērunt? ...
3. Ubi P. Licinius Crassus cum Perseō pugnāvit et quō ēventū? ...
4. Ā quō dēvictus est rēx Perseus? ...
5. Quōs victōriae nūntiōs L. Aemilius Paulus Rōmam mīsit? ...
6. Quae oppida deinceps Rōmānīs sē dēdidērunt? ...
7. Quō rēx Perseus victus trāiēcīt? ...
8. Quōmodo victōriae laetitia Rōmae praecepta est? ...
9. Quid factum est cum C. Licinius cōsul quadrīgās mitteret? ...
10. Cūr populus lūdōs circēnsēs relīquit? ...
11. Quid lēgātī Paulī in senātū et in cōntiōne exposuērunt? ...
12. Lēgātīs audītīs quid cōsul ēdīxit? ...
13. In quot diēs supplicatiōnēs dēcrētae sunt? ...
14. Quid ex Illyricō nūntiātum est? ...

Lēctiō IV

Lēctiō quārta: versūs 384–506

Exercitium 7

abaliēnāre
abscedere
accessiō
clēmētia
cōsciū
cōspectus
cōsurgere
contentus
dēlitēscere
dēvehere
effulgere
extorris
fidūcia
flātus
ignōbilis
illacrimāre
incolumitās
introire
lembus
mercātūra
ministerium
miseratiō
māceria
mūtatiō
percontatiō
porrigere
posticum
praetōrius
pullus
sors

1. Perseus, quī nōn _____ rēgnō Macedoniae fīnitimōs oppugnāverat, iam āmissō exercitū, _____ [= exsul] rēgnō, in parvam insulam compulsus est.
2. Etiam victor Paulus _____ [< miserārī] permōtus _____ [= fortūnae] hūmānae _____ [< in + lacrimāvisse] dicitur.
3. Perseus trēs _____ [↔ nōbilēs] ad Paulum mīsit cum litterīs quārum titulus erat: “Rēx Perseus cōsulī Paulō salutem.”
4. Perseō victō necesse fuit nōmen ‘rēgis’ oblivīscī et sē suae omnia in fidem et _____ [< clēmēs] populī Rōmānī permittere.
5. Sōlus relictus, cum omnium animōs ā sē _____ [↔ sibi conciliāvisset], fugae cōsiliū cēpit.
6. Quendam Crētēsem, quī _____ [< mercārī] in eā regiōne faciēbat, rogāvit ut _____ [= nāviculā] sē in Thrāciam _____.
7. Mediā nocte cum tribus _____ [↔ īnciīs] cōsiliū per _____ [= ōstium posterius] in hortum exiit ac _____ aegrē trāscendit.
8. Cum vērō nāvis in portū nōn esset, in templō _____ [= latuit].
9. Nē tum quidem ‘puerī rēgī’, quī _____ [< minister] rēgis fungēbantur, ab eō _____ [= abībant].
10. At cum Cn. Octāvius rēgiīs puerīs _____ [< incolumis] prōmīssisset, _____ [< trānsire] omnium facta est.
11. Tum Perseus sē Octāviō trādīdit, et in nāvem _____ [= praefectī] impositus ad cōsulem missus est.
12. Amictū _____ [= ātrō] praetōrium (_____ imperātōris) _____ [= intrāvit].
13. Cōsul _____ [= surrēxit] et rēgī dextram _____ [= extendit] nec eum sē ad pedēs _____ [= dēmittere] passus est.
14. “Quā _____ [= coactus] iniūriā” inquit “contrā populum Rōmānum tam _____ [= tantā vī] bellum suscēpisti...?” nec rēx ad hanc _____ [< percontārī] respondit.

15. Cōsul eum hortātus est ut _____ [= cōfidentiam] salūtis habēret, _____ [= quōcumque modō] haec incidissent.
16. Perseum _____ [= cōspicuum] faciēbant nōn modo patris et avi fāma, sed _____ [< ex + fulgēbant] Philippus et Alexander.
17. Fortūna eius est exemplum _____ [< mūtāre] rērum hūmānarum.
18. Animus virī sapientis _____ [< flāre] prosperārum rērum nōn effertur.
19. Bellum Illyricum tantum _____ [< accēdere] bellī Macedonici fuit.

subigere
submittere
tabernāculum
trānsitiō
utcumque
violenter

Exercitium 8

1. Quī lēgātī Aemiliō Paulō cōsuli litterās Persei attulērunt? ...
2. Quōmodo cōsul lēgātōs vidēns affectus est? ...
3. Cūr Paulus lēgātōs sine respōnsō ac sine litterīs dimisit? ...
4. Quid Perseus alterīs litterīs petiuit et impetrāvit? ...
5. Quid lēgātī Rōmānī ā Perseō postulāvērunt? ...
6. Cūr Perseus fugae cōsilium capere coactus est? ...
7. Perseus ubi erat et quō ire cupiēbat? ...
8. Cūr in Thrāciam ire nōn potuit? ...
9. Ubi rēx Samothrācae dēlituit? ...
10. Cui rēx sōlus cum filiō relictus sē trādidit? ...
11. Quō Octāuius rēgem captum mīsīt? ...
12. Quōmodo Paulus Perseum in praetōriō recēpit? ...
13. Quid cōsul Perseum percontātus est? ...
14. Cum rēx nihil respondēret, quid consul eum hortātus est? ...

Lēctiō quinta: 507–601

Lēcti V

Exercitium 9

1. Rēgnum Macedoniae sub rēge Alexandrō in Asiam sē _____ [= super ripās effūdīt].
2. Euboea insula ponte (terrae) _____ iūcta est.
3. Minerva dea est _____ [= cūstōs] arcis Athēnārum.
4. In templō Aesculapii, quod v milibus passuum ab Epidaurō _____, aegrī dōna deō sacrābant prō remediis _____ [< salūs].
5. Lacedaemonii _____ [< discipulus] sevērissimā educābantur.
6. Olympiae Paulus Iovī sacrificium māius _____ [= quam fieri solēbat] fēcit haud _____ [= aliter] quam sī Rōmae in Capitoliō immolāvisset.
7. Amphipolim reversus Paulus in _____ sedēns 'liberōs esse Macedonas' prōnūtiāvit, eōsque _____ pendere Rōmānīs iussit.
8. Paulus, accītis _____ quī _____ artem faciēbant, magnificum lūdicum apparāvit, ubi _____ validissimī inter sē certāvērunt.
9. Epulae quoque māximā _____ [< opulentus] parātae sunt.
10. _____ [< vulgus] opulentia epulārum laudābātur.
11. _____ est rēs quā aegrī sānantur.
12. Filius P. Scipiōnis Āfricānī filium L. Aemilii Pauli _____.

adoptāre
āthlēta
artifex
continēns
disciplīna
distāre
(ars) lūdica
opulentia
praeses
remedium
salūtāris
secus
solitō (māior)
superfundere (sē)
^{a!}tribūnāle
tribūtum
vulgō

Exercitium 10

1. Quis fuit prīmus nōbilis rēx Macedoniae? ...
2. Quot annōs rēgnāvit Alexander? ...
3. Num Alexander sē Eurōpae finibus continuit? ...
4. Quid morte Alexandri rēgnō eius factum est? ...

5. Quot lēgātī Rōmānī in Macedoniam missī sunt? ...
6. Quid fēcīt Aemilius Paulus prīmō autumnō? ...
7. Quem locum primum petīvit? ...
8. Quārē inclutus est portus Aulidis? ...
9. Cūr Agamemnōn filiam suam victimam ārīs admōvit? ...
10. Cui deae Paulus Athēnīs sacrificium fēcīt? ...
11. In Peloponnēsō quās urbēs vīsīt Paulus? ...
12. Olympiae quid animum Paulī mōvit? ...
13. Quid Paulus ex tribūnālī Macedonibus prōnūntiāvit? ...
14. Postquam Macedoniae lēgēs dedit, quid apparāvit?
15. Quid magnīs lūdīs in Graeciā fieri solet? ...

Lēctiō VI

Lēctiō sexta: versūs 602–680

Exercitium 11

adoptiō
cōfundere
dēflēre
dēstināre
documentum
gaza
impedimentum
inexpugnābilis
praetextatus
prōgeniēs
prōventus
quaesō
successor
turmātim

1. Perseus _____ [< succēdere] Philippī V fuit.
2. Perseus in catēnīs in triumphō ductus _____ [< docēre] fuit sortis hūmānae.
3. Paulum triumphantem secūtī sunt duo filiī quōs in _____ [< adoptāre] dederat, deinde equitēs _____ [= in turmīs] et peditēs.
4. Cōsul vērō duōs filiōs minōrēs _____ [< praetextus] sēcum vehere nōn potuit, nam alter ante triumphum, alter paulō post dēcessit.
5. Ex tantā _____ [= stirpe] liberōrum nēmō domī Paulī supererat.
6. Paulus ōrātiōne quā prīvātam suam calamitātem cum secundā fortūnā publicā comparāvit, audientium animōs magis _____ [= permōvit] quam sī sortem suam _____ [= sorti suae illacrimāvisset].
7. Paulus: “_____ [= ōrō] sinātis mē cum publicā fēlicitāte comparāre prīvātam meam fortūnam.”
8. Cum castra hostium _____ essent [= expugnārī nōn possent], Paulus aciē Perseum dēvicit ad Pydnam.
9. Victōriam Paulī rēs secundae velut _____ [= magnae frūgēs] secūtae sunt: civitatēs sē dēdidērunt, _____ [= thēsaurus] rēgia in potestātem Rōmānōrum vēnit, ac rēx ipse cum liberīs captus est.
10. Nōnnumquam tempestās _____ [< impedīre] victoriae fuit.
11. Filius imperātōris triumphantis sibi ipse similem triumphum _____.

Exercitium 12

1. Quōs Paulus in triumphō ante currum dūxit? ...
2. Cūr duo Paulī filiī māiōrēs patris nōmen nōn ferēbant? ...
3. Cūr duo filiī eius minōrēs in triumphō cum patre currū vectī nōn sunt? ...
4. Dē quibus rēbus Paulus post triumphum in cōtiōne ēdisseruit? ...
5. Quot diēbus Paulus sē bellum Macedonicum perfēcisse dīxit? ...
6. Quae rēs secundae victōriam Paulī secūtae sunt? ...
7. Quid Paulus in exercitū in Italiam trāciendō timēbat? ...
8. Num Paulus tantum dē publicā fēlicitāte locūtus est? ...
9. Quid populō nārrāvit dē prīvātā suā fortūnā? ...
10. Num pater miserābiliter orbitātem suam dēflēvit? ...
11. Quōmodo sē cōsōlātus est in tantā clāde domūs suae? ...
12. Cūr Horātius Latium ‘agreste’ vocat? ...

Lectiō grammatica: versūs 681–694

Exercitium 13

Ōrātiō rēcta ("...")

Exemplum

Sabīnī: "Quid ā nōbīs postulās?"

Tarpēia: "Postulō id quod in sinistrīs manibus habētis."

1. Aemilia: "Cūr Iūlia plōrat?"
2. Quīntus: "Iūlia plōrat, quia Marcus eam pulsāvit."
3. Iūlius: "Puer quī puellam pulsat improbus est."
4. Trōiānī: "Lāocoōn poenam meruit quod hastā sceleratā sacrum rōbur laesit."
5. Poenī "Aenēās Trōiā vēnit" inquit, "cum quō virō pulchra Dīdō concubuit!"
6. Tullus: "Quid petentēs vēnistis?" Albānī "Invitī" inquit "aliquid quod tibi displicet dicēmus: rēs repetitum vēnimus."
7. Horātius pater: "Filia mea iūre caesa est. Nē mē, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspexistis, orbum liberis fēceritis!"
8. Cn. Octāvius: "Rēgiī puerī Macedonēsque aliī quī Samothrācae sunt, sī trānsierint ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servābunt quae aut sēcum habent aut in Macedoniā reliquēunt."
9. Hannibal: "Omnēs in ūnam Eumenis rēgis concurrite nāvem! quem sī cēperitis aut interfeceritis, magnō vōbīs praemiō erit."
10. Prūsias: "Nōlite id ā mē fieri postulāre quod adversus iūs hospitii est!"
11. Paulus: "Et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem est quī vincere bellō scit."
12. Paulus: "Quod bellum per quadriennium quattuor ante mē cōsulēs gessērunt, id ego quindecim diēbus perfēcī!"

Ōrātiō obliqua ("...")

Sabīnī ā Tarpēiā quaesivērunt 'quid ā sē postulāret?' Tarpēia respondit 'sē postulāre id quod in sinistrīs manibus habērent.'

Aemilia quaerit 'cūr Iūlia plōr____?'
 Quīntus respondet 'Iūli____ plōr____, quia Mārcus eam pulsāv____.'
 Iūlius dicit 'puer____ quī puellam puls____ improb____ es____.'
 Trōiānī 'Lāocoont____ poenam meru____' dicēbant, 'quod hastā sceleratā sacrum rōbur laes____.'
 Fāma nārrābat 'Aenē____ Trōiā vēn____, cum quō virō pulchra Dīdō concubu____.'
 Tullus ab Albānīs quaerit 'quid petentēs vēn____?' Ii dicunt '____ invit____ aliquid quod Tullō displice____ dict____ ____: rēs repetitum ____ vēn____.'
 H. prōclāmāvit 'fili____ ____ iūre caes____ ____!' Ōrābat 'nē____, quem paulō ante cum ēgregiā stirpe cōspex____, orbum liberis fac____.'
 Prōnūntiātum est 'rēgi____ puer____ Macedonāsque ali____ quī Samothrācae____, sī trāns____ ad Rōmānōs, incolumitatem libertatemque et sua omnia servāt____ quae aut sēcum hab____ aut in Macedoniā reliqu____.'
 H. iis praecēpit 'omnēs ut in Eumenis rēgis concurr____ nāvem; quem sī cēp____ aut interfēc____, magnō____ praemiō____.'
 Prūsias recūsāvit 'nē id ā____ fieri postul____ quod adversus iūs hospitii____.'
 Vulgō dictum ipsius ferēbant 'et convīvium instruere et lūdōs parāre eiusdem____ quī vincere bellō sc____.'
 Paulus dixit 'quod bellum per quadriennium quattuor ante____ cōsulēs gess____, id____ quindecim diēbus perfēc____!'

Lectiō grammatica

Ōrātiō rēcta ("...")

nōm + ind

quī quae quod, quia,
 sī, etsi + ind

Ōrātiō obliqua ("...")

acc + inf

quī quae quod, quia,
 sī, etsi + conī.

Exercitium 14

1. dēlitēscere, dē _____ isse
2. dirimere, dir _____ isse, dir _____ um esse
3. insidere, in _____ isse, in _____ um esse
4. pendere, _____ isse, _____ um esse
5. pergere, _____ isse
6. porrigere, por _____ isse, por _____ um esse
7. queri, _____ um esse
8. subigere, sub _____ isse, sub _____ um esse
9. trānsferre, trāns _____ isse, trāns _____ / _____ esse
10. vīdere, _____ isse

Cap. LI

Lectiō I

aeditās
arbitr
circuitus
coīre
compellere
dēcrētum
dēprehendere
dētegere
dilēctus
ēruditus
ēvincere
explicāre
fingere
irritus
nervus
obstruere
paelex
perrogāre
perstāre
prōsequi
Pseudo-
remōtus
revincere
senecta
sors
struere
suffragārī
vigēre
vituperāre

CAPITVLVM VNVM ET QVINQVAGESIMVM

Lectiō prima: versūs 1–118

Exercitium 1

1. Rōmam nūntiātum est 'Carthāgine bellum _____ [= parārī], cum _____ agerentur [= mīlītēs cōnscriberentur] et classis comparārētur.'
2. Lēgātī Carthāginem missī renūntiāvērunt 'sē exercitum et classem Carthāgine _____ [= invēnisse].'
3. In senātū cum sententiae _____, Catō Carthāginem dēlendā esse cēnsuit, Nāsica dissuāsīt; tamen senātus dēcrēvit ut Carthāginiēnsibus bellum indīcerētur.
4. Etsī Carthāginiēnsēs lēgātōs mīsit ut sē dēderent, Catōnis sententia _____ [= persuāsīt] ut senātus in _____ [^{erunt} < dēcerenere] _____ [= persevērāret].
5. Obsidibus et armīs acceptīs, cōsulēs imperāvērunt ut novum oppidum x mīlia passuum ā marī _____ [= distāns] conderent.
6. Ita Carthāginiēnsēs ad bellandum _____ [= coēgērunt].
7. Prīmō _____ [= vāna] fuit oppugnātiō Carthāginis, sed Rōmānī repulsī ac fugātī ā P. Scīpiōne Aemiliānō ē periculō _____ [= liberātī] sunt.
8. Catō, aliter prōmptus ad _____ [↔ laudandum], Scīpiōnem laudibus _____ est dicēns 'reliquōs quī in Āfricā mīlītarent umbrās volitāre, Scīpiōnem _____ [= valēre].'
9. Andiscus sive _____-Philippus fābulam _____ 'sē rēge Perseō et _____ [= alterā uxōre] nātum esse.'
10. Multī ad eum _____ [= conveniēbant], sed fraus _____ [= patefacta] est et Macedonia _____ [= rūsus victa].
11. Rēgnum Masinissae _____ Scīpiōne dīvisum est inter trēs filiōs, quōrum minimus Graecīs litterīs _____ [= doctus] erat.
12. Plēbs Scīpiōnī ita _____ [= suffragiō favēbat] ut, cum _____ [^{erunt} < aedilis] peteret, ante annum suum cōsul creatus sit.
13. Scīpiō, cui extrā _____ Āfrica prōvincia data erat, portum Carthāginis _____ [= clausit], ac tandem Carthāginem expugnāvit dcc annō postquam condita est.
14. Carthāgō in _____ [^{erunt} < circuīre] xxiii mīlia passuum patēbat.
15. _____ [= senectūs] est aetās infirma neque senī tam validī sunt _____ quam iuvenī.

Exercitium 2

1. Quid Gulussa Rōmam nūntiāvit? ...
2. Quid tum senātuī placuit? ...
3. Quid decem lēgātī ex Āfricā reversī renūntiāvērunt? ...
4. Catō quid senātuī suādēbat?
5. Quis in senātū bellum dissuādēbat? ...
6. Cūr senātuī placuit ut Carthāginiēnsibus bellum indīceretur? ...
7. Quid Rōmānī Carthāginiēnsibus dēditīs imperāvērunt? ...
8. Num Carthāginiēnsēs imperiō Rōmānōrum oboedīvērunt? ...
9. In obsidiōne Carthāginis quis praecipuam glōriam tulit? ...
10. In senātū Rōmānō quis virtūtem Scipiōnis laudāvit? ...
11. Quam fābulam finxit Andriscus? ...
12. Quōmodo Andriscus originem suam sibi dētēctam esse dixit? ...
13. Masinissā mortuō quī rēgnum Numidiae inter sē dīvisērunt? ...
14. Cūr necesse fuit Scipiōnem lēgibus solvere ut cōsul fieret? ...
15. Quis tandem Carthāginem expugnāvit? ...
16. Num uxor Hasdrubalis Scipiōnī sē dēdidit?...

Lēctiō secunda: versūs 119–215

Exercitium 3

1. Achaeis victis L. Mummius cōs. Corinthon, urbem _____divitem, diruit.
2. Ille _____ [↔ cupidum] virum ēgit, neque enim ūllum opus Corinthium sibi sūpsit.
3. In Hispāniā Viriāthus, _____ [↔ vērārī] quīdam et latrō, dux exercitūs factus Lūsītāniā occupāvit.
4. Senātus pācem quam Q. Pompēius cum Numantīnīs fēcit _____ [= rem turpem] cēnsuit eamque _____ [↔ infirmus].
5. Viriāthus, cum ā _____ [↔ prōdere] perfidīs interfectus esset, ab exercitū suō multum _____ [= dēflētus] est.
6. Miles quīdam quī exercitum in Hispāniā dēseruerat sub _____ virgīs caesus est, id quod tīrōnibus exemplum fuit _____ [= salūtāre].
7. C. Mancīnus contrā auspiciā ad bellum profectus est, nam cum sacrificāret, pullī ex _____ evolāvērunt, et cum nāvem cōnscenderet, vōx _____ [= audīta est]: “Manē, Mancīne!”
8. Victus ā Numantīnīs pācem _____ [= turpissimam] cum iīs fēcit, quam senātus _____ [↔ irritam] esse vetuit.
9. Hōc eventū illa auspiciā trīstia fuisse _____ est.
10. Scipiō, cui iterum cōsulātus _____ dēlātus est, exercitum _____ [= luxū] corruptum ad sevērissimam _____ revocāvit.
11. _____ [= fēminās impudicās] ā militibus _____ [= sēiungī] iussit et omnia dēliciārum instrūmenta _____ [= remōvit caedendō].
12. Militēs māxima onera, sicut _____ [vīl...] _____ [= pālōs], ferre cōgēbat; militī onere labōrantī dicēbat: “Cum gladiō tē _____ [↔ vāllus] scieris, vāllum ferre dēsinitō!”
13. Nē militēs _____ [= onere liberārentur], iūmenta vēdidit.
14. Scipiō cum Numantiam obsidēret, saepe contrā _____ [↔ ērumpere] hostium fēliciter pugnāvit.
15. Numantīnī, cum frūstrā _____ [= pābulum petītum] existiissent, dēnique fame coāctī ipsī sē per _____ [= invicem] gladiīs trāiēcērunt.
16. Scipiō prīmum Carthāginem, deinde, xiv annīs post, Numantiam cēpit et _____ [= funditus diruit].

Lēctiō II

abstinēns
accidere
cavea
complōrāre
dēlere
disciplinam
ēruptiō
exonerāre
furca
ignōminiōsus
infirmāre
lābēs
luxuria
pābulārī
per vicem
prae(dīves)
probāre
prōditor
ratus
recidere
salūber
scortum
sēcernere
septēni
ultrō
vāllāre
vāllus
vērātōr

Exercitium 4

1. Cūr Rōmānī Achaeīs bellum intulērunt? ...
2. Quam urbem praeclāram L. Mummius cōsul dīruit? ...
3. Quis fuit Viriāthus et quid fēcīt? ...
4. Num Viriāthus ā Rōmānīs interfectus est? ...
5. Quārē C. Matiēnius damnātus est et virgīs caesus? ...
6. Quae auspicia C. Mancīnus neglēxit? ...
7. Cūr Mancīnus pācem ignōminiōsam fēcīt cum Numantīnīs? ...
8. Num senātus illam pācem ratam esse iussit? ...
9. Cūr bellum Numantinum Scīpiōnī Aemiliānō dēlātum est?...
10. Quōmodo Scīpiō exercitum ad militiae disciplīnam revocāvit? ...
11. Quid Scīpiō quaestōrem dōnīs rēgis Antiochī facere iussit? ...
12. Cūr Scīpiō hostēs quī pābulātum exierant occīdī vetuit? ...
13. Quid ēgit Scīpiō xiv annō post Carthāginem dēlētā? ...

Lēctiō III

Lēctiō tertia: versūs 216–279

Exercitium 5

admiscēre
adversārī
agrārius
colōnia
ēloquēns
exārdēscere
fragmentū
frūmentārius
modus
offēnsa
optimātēs
ōrdō (equester)
pars
perniciōsus
prōmulgāre
quaestiō
rogātiō
sēditiōsus
sublegere
subsellium
tribūnātus
triēns
triumvirī
triumvirālis

1. Tib. Gracchus lēgēs _____ [< ager] tulit et _____ [III virōs] creāvit ad agrum pūblicum dividendum.
2. Hās lēgēs _____ [= tulit] adversus voluntātem senātūs et equestris _____ neque sine _____ [= indignātiōne] plēbis, quae amplum _____ agrī cupiēbat.
3. In tantum furōrem _____ ut collēgae M. Octāviō, quī causam dīversae _____ [= factiōnis] dēfenderet, potestātem abrogāret.
4. Tumultū in Capitoliō factō, Tib. Gracchus ab _____ [< optimus] occīsus est, ictus prīmum _____ [< frangere] _____ [= sellae humilis].
5. P. Scīpiō Āfricānus, cum novam _____ [= lēgem lātā] dissuādēret, dīxit 'Tib. Gracchum iūre caesum esse sibi vidērī.'
6. Cum Scīpiō sēditiōnibus _____ [< triumvirī] _____ [< adversus] esset, māne mortuus in lectō inventus est.
7. Fāma erat Semprōniam uxōrem, sorōrem Gracchōrum, eī venēnum dedisse, nec verō ūlla _____ dē morte eius ācta est.
8. C. Gracchus, frāter Tiberiī, ōrātor _____ erat quam frāter.
9. Is lēgem _____ [< frūmentum] tulit 'ut frūmentum plēbī darētur sēnīs assibus et _____ [= 1/3].'
10. Aliam lēgem tulit 'ut dc equitēs ccc senātōribus _____ [= adderentur miscendō], cum tot equitēs in Cūriam _____ [= legerentur supplendī causā].
11. Senātōribus hae lēgēs _____ [< perniciēs] vidēbantur.
12. C. Gracchus _____ [< tribūnus] suum in alterum annum continuāvit et complūrēs _____ [< colōnus] dēdūxit.
13. Post tribūnātum _____ [< sēditiō] C. Gracchus cum Fulviō Flaccō ā L. Opimiō cōsule occīsus est.

Exercitium 6

1. Quās lēgēs Tib. Gracchus tribūnus plēbis prōmulgāvit? ...
2. Quid fēcīt M. Octāviō collēgae cum lēgī adversārētur? ...
3. Quī triumvirī ad dividendum agrum pūblicum creātī sunt? ...
4. Quem rēx Attalus hērēdem reliquerat? ...
5. Quid factum est cum Ti. Gracchus iterum tribūnus creārī vellet? ...
6. Quid dīxit P. Scīpiō Āfricānus dē caede Ti. Gracchī? ...

7. Ā quibus novae sēditionēs excitātae sunt? ...
8. Quis triumvirīs sēditionīs adversātus est? ...
9. Quōmodo mortuus est P. Scīpiō Āfricānus? ...
10. Cūr suspecta fuit uxor eius Semprōnia? ...
11. Quās lēgēs tulit C. Gracchus? ...
12. Illō tempore quot senātōrēs erant? ...
13. Alterō tribūnātūs annō quid C. Gracchus effēcit? ...
14. Quid C. Gracchō factum est cum Aventīnum occupāset? ...
15. Quid Līvius cēnsset dē cōsiliīs Gracchōrum? ...

Lēctiō quārta: versūs 280–326

Lēctiō IV

Exercitium 7

1. Ante Carthāginem dēlētā populū Rōmanus vītā placidā ac _____ [$<$ modus] _____ [= agēbat].
2. _____ [= terror] hostiū cīvēs in bonīs _____ [= mōribus] retinēbat.
3. Victīs hostibus, ob _____ [= nimiam cōpiā] omniū rērum _____ [= licentiā] atque superbia incessērunt.
4. Glōriā et _____ [$<$ dominārī] certāmen inter cīvēs erat, omnia in duās partēs _____ [= distracta] sunt, rēs pūblica _____ [= lacerandō distracta].
5. _____ [= cīvēs nōbilēs] factiōne magis _____ [= valēbat], penes eōsdem magistrātūs, glōriā triumphīque erant.
6. Plēbs, quae in multitudine _____ [= passim sparsa] minus poterat, _____ [= molestā] militiā atque inopiā urgēbatur.
7. Praedās _____ [$<$ bellum] imperātōrēs cum paucīs _____ [= rapiēbant].
8. Parentēs et liberī militum, sī _____ [= finitimī] erant cīvī potentiōrī, sēdibus pellēbantur.
9. Avāritia sine _____ [$<$ modestus] omnia invādere et _____ [= sordida facere] coepit.
10. At paucī nōbilēs repertī sunt quī vērā glōriā iniūstae potentiae _____ [= praeferrent].
11. Postquam Ti. et C. Gracchus plēbem in libertātem _____ [= liberāre] et optimātium scelera patefacere coepērunt, nōbilitās _____ [$\leftrightarrow$ insōns] ac pavidā eōrum _____ [$<$ agere] obviam iērunt.
12. Ita _____ [= discordiā] cīvīlis quasi _____ [$<$ permiscēre] terrae orta est, et prīmum necātus est Tiberius, deinde Gāius cum M. Fulviō Flaccō.
13. Nōbilitās victōriā suā ūsa haud _____ [$<$ modus] fuit.
14. In bellō cīvīlī alterī alterōs _____ [= quōlibet] modō vincere vult, id quod saepe magnās civitātēs _____ dedit [= perdidit].

abstrahere
abundantia
actiō
agitāre
antepōnere
artēs
asper
bellicus
cōnfinis
dilacerāre
diripere
dispergere
dissēnsiō
dominatiō
formidō
lascīvia
moderātus
modestia
modestus
nōbilitās
noxius
permixtiō
pessum (dare)
pollēre
polluere
quīvis
vindicāre

Exercitium 8

1. Quamobrem mōs factiōnum ac dissēnsiō cīvīlis Rōmae orta est? ...
2. Quōmodo populū Rōmānus ante Carthāginem dēlētā vivēbat? ...
3. Cūr tunc dominātiōnis certāmen inter cīvēs nōn erat? ...
4. Hostibus victīs, quōmodo cīvēs sē gerēbant? ...
5. Utra pars civitātis magis pollēbat? ...
6. Quibus rēbus plēbs urgēbatur? ...
7. Cūr praedae bellicae populum nōn ditābant? ...
8. Quid factum est iīs quī potentiōribus cōnfinēs erant? ...

9. Cum potentiā quid animōs nōbīlium invāsit? ...
10. Quī nōbīlēs plēbem in lībertātem vindicāre cōnātī sunt? ...
11. Quī Gracchōrum āctiōnibus obviam iērunť ...
12. Quid nōbilitās victōriā suā effēcit? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 327–383

Exercitium 9

Facienda sunt verba composita ex verbis simplicibus praepositis praeverbis
ad-, con-, dē-, dis-, ex-, in-, ob-, per-, prō-, re-, sub-.

1. ad- + currere > _____	17. ex- + carpere > _____
2. ad- + iacere > _____	18. ex- + fundere > _____
3. ad- + ligāre > _____	19. in- + lūdere > _____
4. ad- + quaerere > _____	20. in- + pellere > _____
5. ad- + spargere > _____	21. in- + statuere > _____
6. ad- + tangere > _____	22. ob- + cadere > _____
7. con- + agere > _____	23. ob- + ferre > _____
8. con- + lābī > _____	24. ob- + premere > _____
9. con- + premere > _____	25. per- + facere > _____
10. con- + rapere > _____	26. per- + regere > _____
11. con- + regere > _____	27. prō- + salīre > _____
12. dē- + legere > _____	28. prō- + emere > _____
13. dē- + scandere > _____	29. re- + agere > _____
14. dis- + fidere > _____	30. sub- + capere > _____
15. dis- + gradī > _____	31. sub- + cēdere > _____
16. dis- + placēre > _____	32. trāns- + dare > _____

Exercitium 10

1. dispergere, di_____isse, di_____um esse
2. exārdēscere, ex_____isse
3. explicāre, ex_____isse, ex_____um esse
4. fingere, _____isse, _____um esse
5. obstruere, ob_____isse, ob_____um esse
6. polluere, _____isse, _____um esse
7. recīdere, re_____isse, re_____um esse

CAPITVLVLV ALTERVM ET QVINQVAGESIMVM

Lectiō prima: versūs 1–123

Exercitium 1

1. Sallustius bellum Iugurthinum _____ [= explānāre] voluit primum quia magnum fuit bellum, _____ [= deinde] quia tunc primum superbiae nobilitatis obviam itum est.
2. Bellō Pūnicō secundō Hannibal imperium Rōmānum māximē _____ [= debilitāverat].
3. In Āfricā Masinissa, rēx Numidārum, Rōmānōs adiūverat; itaque amicitia eī cum Rōmānīs _____ [= diū mānsit].
4. Micipsa, filius Masinissae, duos filiōs genuit, et Iugurtham, frātris filium ex _____ [= paelice] nātum, domī habuit.
5. Iugurtha, quem avus privātum _____ [= reliquerat], adulēscēns _____ [= pulchrā] fōrmā atque acrī ingeniō erat.
6. Ille, viribus _____ [= potēns], _____ [= vitam ōtiōsam] spernēns plūrimum agēbat: currēbat, _____ [< eques], _____ [< iaculum], vēnābatur.
7. Propter rēs huius _____ [= generis] omnēs glōriā _____ [= antecēdēbat], sed tamen omnibus cārus erat.
8. Micipsa, _____ [= etsi] prīmō virtūte et glōriā Iugurthae laetus fuerat, tamen cum eum prae liberis suis crēscere vidēret, eō _____ [= eā rē] _____ [= acriter] permōtus est.
9. Timēbat nātūram Iugurthae _____ [= cupidissimam] imperiī, sed difficile erat hominem tam acceptum populō dolō opprimere.
10. Ob hanc _____ [< difficilis] statuit eum māximīs periculīs _____ [= obicere].
11. Ergō, quoniam Iugurtha glōriam militārem _____ [= cupidē petēbat], Micipsa eum ad bellum Numantinum mīsīt.
12. Ibi Iugurtha ēgregiā virtūte in māximam _____ [< clārus] et _____ [< grātus] pervēnit.
13. In exercitū Rōmānō complūrēs nobilēs fuērunt, domī _____ [< factiō] atque clārī magis quam honestī.
14. Quī Iugurthae _____ [= pollicēbantur] 'eum imperiō Numidiae potitūrum esse, quoniam Rōmae omnia _____ essent [= vēnīrent].'
15. Numantiā dēlētā, Scipiō Iugurtham abdūxit ac _____ [= sine testibus] monuit 'ut pūblicē amicitiam populī Rōmānī coleret nēve quibus largiri _____ [= adsuēsceret].'
16. Litteris ā Scipiōne acceptis, quibus virtūs Iugurthae laudābatur, rēx beneficiis eum sibi conciliāre _____ est [= coepit] eumque adoptāvit et _____ cum filiīs hērēdem instituit.
17. Rēx senex, _____ [= peractā] suā aetate, Iugurtham, quī _____ [= nūper] Numantiā redierat, _____ est [= dīs testibus ōrāvit] ut frātēs _____ habēret [= diligeret].
18. "_____ ego" inquit "vōbīs rēgnū trādō firmum, si bonī eritis, sīn malī, _____ [= infirmum]; nam concordia parvae rēs crēscunt, discordiā māximae _____ [= in diversās partēs lābuntur]."
19. Postrēmō filiōs monuit 'ut Iugurtham colerent et _____, virtūtem imitārentur et _____ [= valdē nīterentur] nē pater suos meliōrēs liberōs adoptāvisse vidērētur quam genuisse!'

Cap. LII

Lectiō I

aggredi
agitāre (animō)
anteire
appetere
atterere
avidus
cārum (habēre)
clāritūdō
concupina
decōrus
dehinc
dērelinquere
difficultās
dilābi
ēniti
equidem
equitāre
exigere
expedire
factiōsus
ficta
grātia
iaculārī
imbēcillus
inertia
insuēscere
mediocris
(huius) modī
negōtium
novissimē
obiectāre
observāre
obtestārī
pariter
permanēre
pollēns
pollicitārī
-que ... -que
quīre
sapientia
sēcrētō
tametsi
vehementer
vēnālis

in-cubāre lectō (*dat*)
= cubāre in lectō

20. Iugurtha, quī _____ [< sapiēns] superior erat, rēgem _____
[< fingere] locūtum esse intellegēbat, sed tum benignē respondit, tametsī
longē aliter animō _____ [= cōgitābat].
21. Quī litterās nescit, legere nequit; quī litterās scit, legere _____
[= potest], sī haud _____ [= modicō] ingeniō est.
22. Dīdō sōla in domō vacuā maeret lectōque Aenēae relictō
incubat, illum absēns absentem audit _____ *videt* _____.

Exercitium 2

1. Cūr Masinissa in amīcitiā populī Rōmānī erat? ...
2. Quot filiī Masinissae erant? ...
3. Cūr Micipsa sōlus ex tribus frātribus rēgnum accēpit? ...
4. Quōs filiōs Micipsa genuit? ...
5. Cuius filius erat Iugurtha? ...
6. Quōmodo Iugurtha adulēscēns vītā agēbat? ...
7. Quid Micipsa timēbat, cum Iugurtha omnēs glōriā anteiret? ...
8. Cūr rēx Iugurtham in Hispāniā ad bellum Numantīnum mīsīt? ...
9. Quid Iugurtha in Hispāniā effēcīt? ...
10. Quid Rōmānī nōbilēs factiōsī Iugurthae pollicitābantur? ...
11. Quid P. Scīpiō Iugurtham monuit? ...
12. Quālēs litterās Scīpiō Micipsae scrīpsīt? ...
13. Litterīs dē virtūte Iugurthae lēctīs, quid fēcīt Micipsa? ...
14. Quid rēx moritūrus Iugurtham obtestātus est? ...
15. Quid Adherbalem et Hiempsalem admonuit? ...
16. Quōmodo Iugurtha ad haec respondit? ...

Lēctiō II

Lēctiō secunda: versūs 124–241

Exercitium 3

abditus
accūrātē
acquīrere
adoptātiō
adulterīnus
anteferre
commodum
commūtātiō
contendere (*bis*)
dēprāvare
disceptāre
distribuere
divulgāre
extollere
flāgitium
frētus
iūsta
largitiō
mōliri
occursāre
patrāre
quīnquennium
quīs (*dat pl*)

1. _____ [= rēgis filiī] rēgī mortuō _____ [= fūnus]
magnificē fēcērunt.
2. Postea convēnērunt ut dē administrandō rēgnō _____
[= dissererent].
3. Ibi Iugurtha “Oportet” inquit “_____ [= quīnque annōrum]
dēcrēta omnia _____ [= irrita fieri].”
4. Ad hoc Hiempsal “Idem” inquit “mihi vidētur, “nam tū ipse tribus proximīs
annis _____ [< adoptāre] in rēgnum vēnistī!”
5. Ex eō tempore Iugurtha _____ [= labōrābat] ut Hiempsalem
opprimeret.
6. Cum rēgulī ad pecūniā inter sē _____ [= dividendam]
convēnissent, militēs Iugurthae, parātīs clāvibus _____ [= falsīs],
in Hiempsalis hospitium irrūpērunt.
7. Interfectīs iīs quī _____ [= occurrunt], loca _____
[= occulta] _____ [= explōrant], atque Hiempsalem in
_____ [= casā] ancillae repertum occidunt.
8. Fāma tantī sceleris latē _____ [dis- < vulgus].
9. Adherbal, quī timēbat nē Iugurtha sē oppugnāret, _____
[= fidēs] cōpiīs suis parābat armīs _____ [= certāre].
10. Adherbal victus in Prōvinciā profūgit atque inde Rōmam _____
[= properāvit].
11. Iugurtha lēgātōs Rōmam mittit, _____ [= quibus] praecipit ut
veteribus amīcīs mūnera largiantur et novōs amīcōs _____.

12. Hāc _____ [= largīri] Iugurtha tantam _____ [= mūtatiōnem] in senātū _____ [= perfēcit], ut ex mǎximā invidiā in grātiā nōbilitātis veniret.
13. Adherbal senātōrēs ōrāvit ut sibi _____ [= opem ferrent] neu paterentur rēgnū Numidiaē _____ [↔ convalēscere]
14. Lēgātī Iugurthae paucīs respondent: 'Hiempsalem ob saevitiā et _____ [= facta indigna] sua interfectum, Iugurtham petere nē verba inimicī factis suis _____ [= praeferrent].'
15. Hīs auditīs, senātūs magna pars, largitiōne _____ [= corrupta], Iugurtham laudibus _____ [= valdē laudābat].
16. Decem lēgātī in Āfricā missī sunt, quōrum princeps L. Opimius ā Iugurthā _____ [= mǎximā cum cūrā] receptus est.
17. Iugurtha dandō et pollicendō multa perfēcit, ut plērīque lēgātī _____ rēgis [= quod rēgi prōderat] sequerentur.

rēgulus
rescindere
scrūtārī
subvenire
tābēscere
tugurium

Exercitium 4

1. Postquam rēgi mortuō iūsta fēcērunt, quid rēgulī ēgērunt? ...
2. Dē quibus negōtiis disceptātum est in primō conventū? ...
3. Quid Iugurtha dixit dē quinquennii dēcrētis? ...
4. Quārē Hiempsal dē hāc rē cum Iugurthā cōsēnsit? ...
5. Quid secundō conventū cōstituendum erat? ...
6. In oppidō Thirmidā cuius domō ūtēbātur Hiempsal? ...
7. Quōmodo milītēs Iugurthae in eam domum penetrāre potuērunt? ...
8. Ubi Hiempsalem repperērunt et quid eī fēcērunt? ...
9. Num Adherbal mortem frātris ultus est? ...
10. Quō Adherbal proeliō victus profūgit? ...
11. Quōmodo Iugurtha iram senātūs Rōmānī in grātiā convertit? ...
12. Dē quibus rēbus Adherbal senātōrēs Rōmānōs admonuit? ...
13. Quid Adherbal Rōmānōs ōrāvit? ...
14. Quid lēgātī Iugurthae respondērunt? ...
15. Omnēsne senātōrēs Adherbali subveniendum esse cēnsēbant? ...
16. Quid tum senātus dēcrēvit? ...
17. Quōmodo Iugurtha lēgātōs recēpit? ...

Lēctiō tertia: versūs 242–354

Lēctiō III

Exercitium 5

1. _____ [< dīvidere] Numidiaē ita facta est ut pars proxima Maurētāniae Iugurthae trāderētur, Adherbali pars altera, quae _____ [= portibus magis ōrnāta] erat.
2. Rēgnō dīvisō, Iugurtha incitātus _____ [< pollicitārī] Rōmānōrum quōs mūneribus explēverat, in rēgnū Adherbalis animum _____.
3. Ergō ex _____ [= subitō] finēs eius cum _____ [< praedārī] manū invāsīt, multōs cēpit, aedificia incendit...
4. Adherbal lēgātōs ad Iugurtham misīt, quī _____ [< contumēlia] dicta rettulērunt.
5. Iugurtha, _____ quī [= quoniam] rēgnū Adherbalis animō iam invāserat, magnō exercitū bellum intulit.
6. Adherbal _____ [adv < necessariū] Iugurthae obvius prōcessit, sed hostēs nocte sērā castra eius invāsērunt et milītēs _____ [= nec vigilantēs nec dormientēs] fugāvit.

adulēscētia
adulēscētia
cōfirmāre
contumēliōsus
cōpia
dēfēnsāre
dīvisiō
honōrēs
(ex) imprōvisō
inceptum
insequi
intendere
malitia
mātūrāre

necessário
negotiátor
ocissimē
pacisci
pēnūria
pollicitātiō
portuōsus
praedātōrius
quippe (quī)
sēmisomnus

7. Numidae Adherbalem cum paucis equitibus fugientem Cirtam _____ [= persecūtī] sunt, sed Rōmānī armātī hostēs ā moenibus prohibuērunt.
8. Dum Cirta oppugnātur, lēgātī Rōmā _____ [= properantēs] vērunt quī dē _____ [< malus] Iugurthae quererentur.
9. Iugurtha lēgātīs superbē respondit 'ab _____ [< adulēscēns] ita sē ēnīsum esse ut ab optimō quōque probārētur...'
10. Lēgātīs Adherbalem appellandī _____ [= occāsio] nōn fuit.
11. Adherbal intellēxit nūllam esse spem auxiliī neque bellum trahī posse ob _____ [= inopiam] rērum necessariarum.
12. Itaque duōs fortissimōs dēlēgit eōrumque animōs _____ [= firmāvit] ut per hostium mūnitiōnēs cum litterīs Rōmam īrent.
13. Litterīs Adherbalis in senātū recitātis, dēcrētum est ut lēgātī nōbilēs summīs _____ [= magistrātibus] fūctī mitterentur, quī Iugurthae imperārent 'ut quam _____ [= celerrimē] ad prōvinciam accēderet.'
14. Ille vērō, etsi senātūs verbīs gravēs minae eī nūntiābantur, tamen ab _____ [< incipere] suō nōn dēstitit.
15. Tum Italicī, quī moenia Cirtae _____ [= dēfendēbant], Adherbali suāsērunt 'ut sē et oppidum Iugurthae dēderet, tantum ab eō vitam _____ [= condiōnem ferret].'
16. Dēditiōne factā, in prīmīs Adherbal, tum omnēs pūberēs Numidae et _____ [= mercātōrēs] Italicī armātī interfectī sunt.

Exercitium 6

1. Quōmodo Numidia inter Adherbalem et Iugurtham divisa est? ...
2. Divisō rēgnō, quid Iugurtha parābat? ...
3. Statimne rēgnum Adherbalis magnō exercitū invāsit? ...
4. Cūr Adherbal incursiōnem Iugurthae nōn vindicāvit? ...
5. Quōmodo Iugurtha Adherbalem ad bellum coēgit? ...
6. Quid accidit cum castra Adherbalis ante lūcem oppugnāta sunt? ...
7. Quō Adherbal profūgit? ...
8. Cūr militēs persequentēs Cirtam intrāre nōn potuērunt? ...
9. Quid Iugurtha lēgātīs Rōmānīs adulēscēntibus respondit? ...
10. Quid fēcit cum Cirtam armīs expugnāre nōn posset? ...
11. Quibus Adherbal persuāsit ut litterās Rōmam ferrent? ...
12. Litterīs Adherbalis recitātis quid senātus dēcrēvit? ...
13. Quid lēgātī maiōrēs nātū nōbilēs Iugurthae imperāvērunt? ...
14. Lēgātīs auditis num Iugurtha ab oppugnātiōne Cirtae dēstitit? ...
15. Quid Italicī quī moenia dēfēnsābant Adherbali suāsērunt? ...
16. Quam ob rem sē inviolātōs fore cōfidēbant? ...
17. Dēditiōne factā, quid fēcit Iugurtha? ...

Lēctiō quārta: versūs 355–483

Exercitium 7

1. Numidia prōvincia futūrō cōsulī L. Calpurniō Bēstiae sortibus _____ [= ēvēnit], quī exercitum in Āfricam ductūrus erat.
2. Iugurtha filium et duōs _____ [= amīcōs] Rōmam mīsīt; quī cum Rōmam _____ [< advenīre], ā senātū ex Italiā dēcēdere iussī _____ [= nōn perfectīs] rēbus revertērunt.
3. Calpurnius initio ācritur bellum gessit, sed pecūniā Iugurthae corruptus bellum trahere coepit et pācem cum eō fēcit _____ [= turpem].

Lēctiō IV

administer
adventāre
arrogāre
artifex
asper
assumere
augēscere

4. Pecūniā dandā Iugurtha Scaurum, quī antea eum _____
[= oppugnāverat], sibi _____ [= ministrum] _____
[= sūmpsit].
5. L. Cassius praetor Iugurtham, datā _____ publicā, Rōmam
dūxit, ut _____ faceret [= indicāret] dē Rōmānīs noxiīs.
6. Sed Iugurtha C. Baebio tribūnō plēbis _____ [= māximā]
mercēde persuāsit, ut sē tacere iubēret, nē dēlicta Rōmānōrum nōbīlium
_____ [= aperīrentur].
7. Ita ob _____ [< impudēns] Baebii populus _____
habitus est, Bēstiae et Scaurō animi _____ [= crēscēbant].
8. Cum Massiva rēgnū Numidiaē peteret, Iugurtha per Bomilcarem
_____ [< insidiārī] parāvit, quī eum interficerent.
9. Iī, tālis negōtiī _____ [< ars], itinera et _____ [< ēgredi]
eius, loca ac tempora, explōrāvērunt, sed ūnus ex iīs _____
[= temere] eum aggressus est.
10. Massivam necāvit, sed ipse dēprehēnsus cum indicium fēcisset, Bomilcar
_____ factus est [= accūsātus est].
11. Iugurtha vērō Bomilcarem clam in Numidiā dīmīttit, ipse Rōmā ēgressus
“Ō, urbem vēnālem” inquit “et _____ [= mox] peritūram, sī
_____ [< emere] invēnerit!”
12. Q. Caecilius Metellus duobus proeliis Iugurtham fūdit; tum rēx dēditionem
_____ [= cōgitābat], sed animum mūtāvit.
13. Rūrsus ā Metellō fugātus, Iugurtha per loca _____ [= difficilia]
pervēnit ad Gaetūlōs, quōs contrā Rōmānōs armāvit.
14. Rōmae cōsul creātus est C. Marius, quī homō _____ erat, id est
homō quī primus ē gente ignōbili summum magistrātum obtinet.
15. Is orātiōnem ad populum habuit dē _____ [< fortitudīne]
et _____ [= inertīā] eōrum quī fortia facta māiōrum memorandō
clārīorēs sē putant.
16. “_____ [= mea ipsius] facta” inquit “mihi dīcere licet. Nunc
vidēte quam _____ [= iniūstī] sint: quod ex aliēnā virtūte sibi
_____ [= postulant], id mihi ex meā nōn concēdunt, scīlicet quia
_____ nōn habeo.”

ēgressus
ēemptor
familiāris (bis)
fidēs (pūblica)
flāgitiōsus
ignāvia
imāginēs
impudentia
impugnāre
incōnsultus
indiciū
infectus
inīquus
insidiātor
lūdibriō (habēre)
meamet
mātūrē
meditārī
novus (homō)
obvenīre
patefierī
permagnus
reus
soccordia

Exercitium 8

1. Quōs Iugurtha lēgātōs Rōmam mīsīt cum bellum parārī audīret? ...
2. Num iī legātī ā senātū receptī sunt? ...
3. Quis tum Numidiā cum exercitū ingressus est? ...
4. Cūr Calpurnius pācem flāgitiōsam fēcīt cum Iugurthā? ...
5. Quārē Cassius praetor Iugurtham Rōmam arcessīvit? ...
6. Quid C. Memmius, prōductō Iugurthā, in cōntiōne memorāvit? ...
7. Cūr Iugurtha ad haec nōn respondit? ...
8. Quis fuit Massiva et quid petivit? ...
9. Quōmodo Iugurtha Massivam occīdendū cūrāvit? ...
10. Quid Iugurtha dēcēdēns dīxisse fertur dē urbe Rōmā? ...
11. Quid Q. Caecilius Metellus in Numidiā ēgit? ...
12. Quem rēgem Iugurtha sociū suū fēcīt? ...
13. Cūr nōbilitās aegrē tulit C. Mariō bellum mandātum esse? ...
14. Cūr C. Marius ‘novus homō’ appellābātur? ...
15. Cōntiōne advocātā, quōs Marius obtrectāvit? ...
16. Quōmodo Marius sē bellī artem didicisse dīxit? ...

Lectiō V

abundē
 ācta
 adniti
 artificium
 asperitās
 capite cēnsi
 cicātrix
 compositus
 cōnsultor
 decima pars
 dōna (militāria)
 egēs
 (parvī) facere
 facilis (amicitia)
 faciundus
 gēs
 illicere
 imperitia
 imprōvisus
 incultus
 iūxtā
 largitor
 latrōcinium
 phalerae
 praeceptum
 sarcina
 sciēs
 strepere
 sustentāre
 tumultōsus
 tūtārī
 vexillum

Lectiō quinta: versūs 484–617

Exercitium 9

1. Marius nōn triumphōs māiōrum ostentāre poterat, at militāria _____, ut hastās, _____ [= ōrnāmenta bellica], atque _____ [= vetera vulnera] adversō corpore.
2. Ille _____ [= artem] et verba _____ parvī _____ [= aestimābat] nec _____ [< agere] māiōrum aut Graecōrum militaria _____ [< praecipere] legēbat.
3. Marius: “Dē Numidiā bonum habēte animum, Quiritēs! Nam quae ad hoc tempus Iugurtham _____ sunt [< tuērī] omnia remōvistis: avāritiam, _____ [< im-peritus] atque superbiam.”
4. “Deinde exercitus ibi est locōrum _____ [= quī loca scit]. Quam ob rem _____ [= ēnītiminī] mēcum! Egomet in proeliō _____ [< cōnsulere] idem et socius periculī vōbiscum aderō, mēque vōsque in omnibus rēbus _____ [= aequē] geram.”
5. “Plūra dicerem, Quiritēs, sī timidīs virtūtem verba adderent – nam strēnuīs _____ [= plūs quam satis] dictum putō.”
6. Marius milītēs cōscripsit nōn ex classibus, sed _____ [= prōlētariōs] plērōsque.
7. Capsa oppidum et moenibus et locōrum _____ [< asper] mūnitum erat, nam circā erant loca vāsta, _____ [= quae nōn colēbantur] atque _____ aquae [= quae aquā egēbant].
8. Marius tribus noctibus in locum _____ [< tumulus] prope Capsam clam pervēnit, unde repente equitātum ad portās oppidī obsidendās mīsīt; quod malum _____ [= inexpectātum] oppidānōs, quōrum pars extrā moenia ierat, ad dēditionem cōegit.
9. Eō tempore Sulla quaestor in castra vēnit, vir _____ patriciae nōbilis, litteris ēruditus, _____ [= eloquēs], amicitia _____ [= benignus], pecūniae _____ [< largiri].
10. Iugurtha vērō Bocchum, rēgem Maurētāniae, magnīs prōmissis _____ [= allēxit] ut cum exercitū Iugurtham accēderet.
11. Rēgēs exercitum Marii, vix _____ [= 1/10] diē reliquā, invāsērunt, priusquam milītēs _____ colligere quivērunt, ita ut pugna _____ [< latrō] similis fieret.
12. Dēnique Rōmānī, orbe factō, vim hostium _____ [= sustinēbant] ac Marius suōs subdūxit in collem, quī ā barbaris exsultantibus et _____ [> strepitus] circumdatus est.

Exercitium 10

1. Quid nōbilēs Rōmānī ostentāre solent? ...
2. Quibus rēbus virtūs Marii dēclārābatur? ...
3. Cūr Marius litterās Graecās nōn didicerat? ...
4. Quid adhūc Iugurtham tūtātum esse dixit? ...
5. Quid Marius militibus suis prōmīsīt? ...
6. Quōs milītēs cōscripsit Marius? ...
7. Post adventum Marii quō Iugurtha et Bocchus abiērunt? ...
8. Quōmodo Metellus Rōmam reversus acceptus est? ...
9. Ubi Marius Iugurtham armīs exuit? ...
10. Cūr Marius oppidum Capsam expugnāre cupiēbat? ...
11. Quot noctēs adversus Capsam iter fēcīt? ...
12. Num necesse fuit Capsam obsidēre? ...

13. Quālis homō fuit Sulla, Marii quaestor? ...
14. Quōmodo Iugurtha Bocchum persuāsit ut cōpiās addūceret? ...
15. Quōmodo Rōmānī circumfūsi vim hostium sustinuērunt? ...
16. Quō Marius cōpiās suās ex proeliō dūxit? ...

*Lectiō sexta: versūs: 618–724***Exercitium 11**

1. _____ [= fatigātis] hostibus, Rōmānī dē _____ tubīs canere atque clāmāre coepērunt ac portīs ērūpērunt.
2. Hostēs, repentinō _____ [= sonō] excitātī, fūsi et fugātī sunt.
3. Exercitū Marii in _____ [= hibernīs] positō, Bocchus lēgātōs mīsit, quī ā Mariō indutiās impetrāvērunt, sed frūstrā ā senātū Rōmānō amicitiam et foedus petivērunt.
4. _____ [= quibus] rēbus cognitīs, Bocchus ā Mariō petivit ut Sullam ad sē mitteret; quī cum _____ [↔ impeditis] equitibus et _____ [< funda] Baleāribus missus est.
5. Bocchus filiū suū cum equitātū Sullae _____ [= ad praesidium] mīsit; is dixit 'sē ā _____ [< speculārī] cognōvisse Iugurtham prope esse.'
6. Sulla vērō negat 'sē Iugurtham _____ [= expavescere]' et cōpiās suās incolumēs trādūxit, cum Iugurtha _____ [= incertus cūctārētur].
7. Bocchus _____ [< in locō] Sullae prōmīsīt 'sē factūrum quae populus Rōmānus vellet, nec flūmen Mulucchā egressūrum.'
8. Sulla respondit: "Faciendum tibi est aliquid quod Rōmānōrum magis quam tuā _____ vidētur: id in _____ [= facile] est, quia _____ Iugurthae [= Iugurtham in tuā potestāte] habēs; quem sī Rōmānīs trādideris, amicitia et foedus tibi dabitur."
9. Rēx primō _____ [= negābat], tum vērō 'omnia sē ex voluntāte Sullae factūrum' prōmīsīt.
10. Dum Bocchus Iugurthae sententiā dē pāce _____ [= quaerit], Iugurtha eum rogāvit ut sibi Sullam trāderet!
11. Bocchus diū haesitābat, sed postrēmō Sullam _____ [= arcessī] iussit et ex illius sententiā Iugurthae insidiās tendit.
12. Dum Iugurtha cum _____ [= propinquīs] suīs inermis Sullae obuius prōcēdit, ex insidiīs oppressus est ac Sullae trāditus.
13. Victō Iugurthā, spēs populī Rōmānī in Mariō _____ erat.

Exercitium 12

1. Quō sonitū Maurī et Gaetūli ante lūcem excitātī sunt? ...
2. Rōmānisne portīs ērumpentibus restitērunt? ...
3. Ubi cōsul victor exercitum in hibernīs composuit? ...
4. Quōs lēgātōs rēx Bocchus ad Mariū ac deinde Rōmam mīsit? ...
5. Quid lēgātī Bocchī ā Rōmānīs petivērunt? ...
6. Quem Marius cum praesidiō equitum ad Bocchum mīsit? ...
7. Quis Sullae in itinere obviam vēnit?...
8. Quid Bocchus Sullae prōmīsīt? ...
9. Quid Sulla Bocchō faciendum esse respondit? ...
10. Quid Iugurtha ā Bocchō postulāvit? ...
11. Utrum Sullam Iugurthae an Sullae Iugurtham trādidit Bocchus? ...
12. Cūr Iugurtha ab insidiantibus sē dēfendere nōn potuit? ...
13. Quō diē Marius dē Iugurthā triumphāvit? ...
14. Eō tempore quō metū omnis Italia contremuit? ...

Lectiō VI

accersere
cōpiam (habēre)
dēfessus
expeditus
exquirere
funditor
haesitare
hibernācula
illicō
(dē) imprōvisō
necessarius
negitare
pertimēscere
praesidiō (mittere)
(in) prōmptū
quīs (abī pl)
rēferre
situs
sonitus
speculātor

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 725–740

Exercitium 13*Addenda sunt verba ex nōminibus facta suffixis -āre, -ārī, -īre, -īrī.*

1. eques > _____	13. hiberna > _____
2. iaculum > _____	14. laetus > _____
3. sitis > _____	15. pāx > _____
4. blandus > _____	16. finis > _____
5. īnsidiae > _____	17. iūdex > _____
6. cūstōs > _____	18. mollis > _____
7. ōrdō > _____	19. laus > _____
8. sors > _____	20. nōmen > _____
9. epulae > _____	21. ōsculum > _____
10. pars > _____	22. precēs > _____
11. sacer > _____	23. servus > _____
12. largus > _____	24. comes > _____

Exercitium 14

1. accersere, ac _____ isse, ac _____ um esse
2. adipiscī, ad _____ um esse
3. atterere, at _____ isse, at _____ um esse
4. cōnfidere, cōn _____ um esse
5. disserere, dis _____ isse
6. docēre, _____ isse, _____ um esse
7. illicere, il _____ isse, il _____ um esse
8. intendere, in _____ isse, in _____ um esse
9. occidere, oc _____ isse, oc _____ ūrum esse
10. paciscī, _____ um esse
11. patefierī, pate _____ um esse
12. pertimēscere, per _____ isse
13. possidēre, _____ isse
14. praestāre, prae _____ isse
15. quīre, _____ isse
16. repellere, _____ isse, _____ um esse
17. strepere, _____ isse, _____ um

illiciō -iunt

pate-fit -fiunt

queō queunt

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM TERTIVM

Lectiō prima: versūs 1–152

Exercitium 1

1. Rōmānī ā Cimbrīs et Teutonibus ad flūmen Rhodanum victī sunt ingentī _____ [= perniciē].
2. Iugurthā victō, Marius _____ [= iterum] cōsul factus est.
3. Cum bellum Cimbricum _____ [= traherētur] tertiō et et quārtō eī dēlātus est cōsulātus.
4. Cimbrī et Teutonēs, quōrum cōpia _____ [= sine fine] erat, in Italiā victī sunt ā Q. Catulō et C. Mariō.
5. Catulī exercitus ūnum et trīgintā signa Cimbrōrum _____ [= rettulit], Marii duo.
6. Annō _____ ūndēsexāgēsīmō [DCLIX] ab urbe conditā bellum _____ [= socius] in Italiā coeptum est, quod socii Rōmānōrum libertātem sibi aequam _____ [= arrogāre] coepērunt.
7. Mithridātēs, quī Asiā occupāverat, in Achāiā ā Sullā victus est, sed rēx LXX milia milītum _____ [< legere] auxiliō mīsīt, quī omnēs duōbus proeliis exstinctī sunt.
8. Dum Sulla cum Mithridātē bellum gerit, Marius et Cinna Rōmam ingressi _____ [< numerus] Rōmānōs nōbilēs interfēcērunt, multōs _____ [= exsulēs nōmināverunt] atque ipsius Sullae domum _____ [= diruerunt].
9. Mox vērō Sulla urbem ingressus ducēs Mariānōs vīcit ad portam _____ [< collis]; quī sē nōn dēdidērunt in aciē et in fugā occīsi sunt irā victōrum _____ [= quae satiārī nōn potuit].
10. Sulla dē Mithridātē triumphāvit atque Cn. Pompēius dē Āfricā quārtum et vicēsimum annum _____ [= XXIV annōs nātus].
11. In bellō civīlī _____ [= suprā] CL milia hominū periērunt, in iis XXIV cōsulārēs, VII praetōrii, LX _____ [< aedilis], CC ferē senātōrēs.

Exercitium 2

1. Cimbrī et Teutonēs quī fuērunt? ...
2. Quid Rōmānī timuērunt cum cōsulēs ā Cimbrīs et Teutonibus victī essent? ...
3. Quī cōsulēs Cimbrōs et Teutonēs vicērunt? ...
4. Cūr Pīcentēs, Mārsi Paelignique bellum in Italiā mōvērunt? ...
5. Quot annōs hoc bellum tractum est et quis eī finem fēcīt? ...
6. Quid fēcīt Sulla antequam adversus Mithridātē profectus est? ...
7. Quid Mithridātēs Ephesi litterārum nūntiō effēcīt? ...
8. Ubi Sulla Archelāum, ducem Mithridātis, vīcit? ...
9. Cōpiis Mithridātis in Achāiā exstinctis, quid rēx fēcīt? ...
10. Cūr Sulla ex colloquiō in Italiā festināvit? ...
11. Quid Rōmae factum est, dum Sulla in Graeciā bellum gerit? ...
12. Contrā quōs Sulla in Italiā pugnāvit? ...
13. Quis Carbōnem cōsulem in Siciliā interfēcīt? ...
13. Carbōne cōsule interfectō, quō Pompēius trāsgressus est? ...
14. Sulla et Pompēius quōs triumphōs ēgērunt? ...

Cap. LIII

Lectiō I

aedilicius
agere (annum)
asserere
collinus
ēvertere
infinītus
insatiābilis
interniciō
lēctus
numerōsus
prōscribere
prōtrahere
reportāre
secundō (adv)
sescentēsīmus
sociālis
ultrā

satiāre = satis dare;
pass satis habēre

Lectiō II

abundāns
 causam (agere)
 celeritās
 commorārī
 compōnere
 congregāre
 disertus
 doctrīna
 ēloquentia
 excellere
 exercitāre
 fervēns
 infestāre
 instituere
 iuvenilis
 locuplēs
 lūdus (gladiatōrius)
 moderārī
 nervus
 patrōcinium
 patrōnus
 pīraticus
 praesertim
 remittere
 rhētor
 sagittārius
 successus
 toga virilis

Lectiō secunda: versūs 153–303

Exercitium 3

1. Cum Sulla rem pūblicam _____ [= ordināvisset], Sertōrius in Hispāniā variō _____ [= fortunā] contrā Rōmānōs pugnāvit.
2. Interim in Asiā, dum Mithridātēs apud Cyzicum _____ [= morātur], Lūcullus eum vīcit et Bȳzantium fugāvit.
3. Eōdem tempore LXXIV gladiatōrēs ē Capuae _____ gladiatōriō effūgērunt ac magnō servōrum exercitū _____ [con- < grex] bellum servile mōvērunt.
4. L. Lūcullus, fugātō Mithridātē, etiam Tigrānem, rēgem Armeniae, vīcit, qui cum septem milibus quīngentīs equitibus et centum milibus _____ [< sagitta] vēnerat.
5. Pīrātae, quī omnia maria _____ [< infestus], ā Cn. Pompēiō māximā _____ [< celer] victī sunt.
6. Bellō _____ [< pīrāta] cōfectō, lēx lāta est, ut eidem Pompēiō mandārētur bellum Mithridāticum, _____ [= praecipuē] cum is in Ciliciā adesset cum exercitū.
7. Cicerō, ōrātor _____ [= ēloquentissimus] quī hanc lēgem suāsīt, erat filiū equitis _____ [= dīvitis].
8. Postquam _____ [< vir] sūmpsīt, Cicerō in forō ā Q. Mūciō Scaevolā _____ [= docēbātur] itemque ā Molōne, _____ [= magistrō dicendī] Graecō.
9. Simul ōrātōrēs quī tum _____ [= praestābant] assiduē audiēbat.
10. Hīs magistrīs in _____ [< ēloquēs] _____ [< exercēbātur], ut _____ agere [= reōs dēfendere] disceret.
11. Sex. Rōsciō, parricidī reō, _____ [= dēfensor] fuit, eōque _____ [< patrōnus] māximam laudem meruit.
12. Sed ōrātor _____ [= ardēs] ita in dicendō omnēs _____ contendēbat ut vōx et vīrēs eum dēficerent.
13. Ergō in Graeciam et Asiam profectus est, ut vōcem _____ [↔ contenderet] et ōrātiōnī _____ [= superfundenti] _____ [= temperāret].
14. Cicerō ipse dē _____ [< doctor] suā _____ [< iuvenis] nārrat in librō cui titulus est 'Brūtus' sive 'Dē clāris ōrātōribus'.

Exercitium 4

1. Bellō civīli in Italiā compositō, quis bellum in Hispāniā mōvit? ...
2. Quō successū Metellus et Pompēius cum Sertōriō pugnāvērunt? ...
3. Num Sertōrius ā Rōmānīs occisus est? ...
4. Dardanīs victis quō ūsque C. Scribōnius Curiō penetrāvit? ...
5. Cūr P. Serviliō cognōmen 'Isauricō' datum est? ...
6. Quī triumphī tum simul actī sunt? ...
7. Quem Nicomēdēs, rēx Bithŷniae, hērēdem fēcīt? ...
8. Quī in Bithŷniam adversus Mithridātem missī sunt? ...
9. Quod bellum in Italiā ā Spartacō mōtum est? ...
10. Quid fēcīt L. Lūcullus postquam Mithridātem ad Cyzicum vīcit? ...
11. Ā quō receptus est Mithridātēs ē rēgnō suō fugātus? ...
12. Victis Mithridātē et Tigrāne, cūr bellum renovātum est? ...
13. Quod bellum Cn. Pompēius paucīs mēnsibus cōfēcīt? ...
14. Quam lēgem tulit C. Mānilius et quis eam lēgem suāsīt? ...
15. Quārē pater Cicerōnis Rōmam migrāvit? ...

16. Quōs ōrātōrēs excellentēs Cicerō in forō audiēbat? ...
17. Quem patriciū reum Cicerō dēfendit? ...
18. Quārē Cicerō in Graeciam Asiamque profectus est? ...

Lectiō tertia: versūs 304–412

Exercitium 5

1. Cicerō adulēscēns noctēs et diēs in omnium doctinārum _____ [*< meditārī*] versābātur, neque ūllus diēs ab _____ [*< exercitāre*] ōrātōriis vacuus erat.
2. Ōrātiōnēs _____ [= mente praeparābat] atque _____ [= dēclāmābat] cum Latīnē tum Graecē, quia lingua Graeca plūra ōrnāmenta _____ [= offert].
3. Post ōrātiōnem prō S. Rōsciō, quae māximam _____ [*< commendāre (= laudāre)*] habuit, aliās multās ōrātiōnēs diligenter _____ [= labōre perfectās] atque _____ [= nocte ēlabōrātās] habuit.
4. Cum _____ [= duos annos] in causīs agendis versātus esset, iam nōmen Cicerōnis in forō _____ [= celebrē] erat.
5. Eō tempore Cicerōnī erat summa _____ [*< gracilis*] et _____ [*< infirmus*] corporis atque collum _____ [= altum et longum] et tenue.
6. Ea _____ [= fōrma] vītae periculum afferre putātur, nisi quiēs labōrum datur.
7. Cicerō vērō omnia sine _____ [*< remittere*] et sine _____ [*< varius*] dicēbat vī summā vōcis et laterum magnā _____ [*< contendere*].
8. Sed suādētibz amicis et medicis, cum intellegeret remissīōne et _____ [*< moderārī*] vōcis opus esse, in Asiam profectus est, ut disceret _____ [= moderātus] dicere.
9. Rhodī Cicerō sē _____ [= sē adiūnxit] ad Molōnem, cum _____ [*< agere*] causarum, tum scriptōrem _____ [= excellentem].
10. Is Cicerōnem nimis _____ [= abundantem] iuvenīli dicendī _____ [*< impūne*] _____ [*< re- + premere*] et quasi extrā ripās _____ [*< dis + fluere*] coercuit.
11. Bienniō post Cicerō Rōmam revertit _____ [= mūtātus], cum nimia contentiō vōcis _____ [= sēdātus] esset et ōrātiō quasi _____ [= fervēre dēsiisset].
12. Ōrātōrēs duo tum excellēbant, alter _____ [*< remittere*] et _____ [*< ācer*], alter _____ [*< ōrnāre*] et ācer.
13. Postquam Cicerō ūnum annum in Siciliā _____ [= officiō quaestōris] fūctus est, ēloquentia eius _____ [*< mātūrus*] quandam habēre vidēbātur.
14. Cicerō, _____ [: futūrus] aedilis, in patrōciniō Siciliēnsī certāvit cum Hortēnsiō, dēsīgnātō cōnsule.
15. Cicerō autem nōn dēsistēbat omnī genere exercitātiōnis ac māximē _____ [= arte scribendī] ingenium illud suum augēre, _____ [= quidquid] et _____ erat, ut ipse ait.
16. Animōs hominum ad sē convertit propter _____ [*< assiduus*] et industriam in causīs agendis et propter _____ [= accūratum] et minimē _____ [*< vulgus*] ōrātiōnis genus.

Lectiō III

actor
applicāre
assiduitās
biennium
celebrātus
commendātiō
commentārī
commūtāre
contentiō
dēclāmāre
dēfervēscere
dēsīgnātus
diffluere
ēlabōrāre
ēlūcubrāre
exercitātiō
exquīsitus
fīgūra
gracilitās
impūnitās
infirmitās
lēnis
mātūrītās
meditātiō
moderātiō
ōrnātus
perspicere
praestāns
praetūra
prōcērus
prōpositum
quaestūra
quantuscumque
quicquid
redundāre
remissio
remissus
reprimere
residere
stilus
suppeditāre
temperātus
varietās
vulgāris

17. Post aedilitatem Cicerō magnā populi voluntate _____ [< praetor] atque cōsulatum adeptus est.
18. Huic sermōnī Cicerōnis _____ est [= cōsiliū est] ut labōrem et industriam eius _____ [= plānē videāmus].

Exercitium 6

1. Quibus doctōribus Cicerō adulēscēns sē dēdidit? ...
2. Cūr Cicerō nōn modo Latīnē, sed etiam Graecē dēclāmābat? ...
3. Quam causam pūblicam Cicerō primam ēgit? ...
4. Eō tempore quī habitus corporis et quae figūra Cicerōnī erat? ...
5. Cūr amīcī et medicī eum hortābantur ut causās agere dēsisteret? ...
6. Quid fēcit Cicerō ut cōsuētūdinem dicendī mūtaret? ...
7. Quod studium Cicerō Athēnīs renovāvit? ...
8. In Asiā quibus rhētoribus Cicerō studuit? ...
9. Quis Cicerōnem Rhodī artem ōrātōriam docuit? ...
10. Quālis Cicerō Rōmam sē recēpit? ...
11. Quī duo ōrātōrēs tum Rōmae excellēbant? ...
12. Quem honōrem Cicerō petīvit, cum ex Asiā rediisset? ...
13. Cūr Cicerō patrōnus Siculōrum factus est? ...
14. Cūr Cicerō tantā populi voluntate cōsul creātus est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 413–435

Exercitium 7

Nōmina adiectīva faciēda sunt additis suffixis -ālis, -ānus, -āris, -ārius, -ātus, -(i)ēnsis, -eus, -icus, -ilis, -īnus, -ius, -ōsus.

1. aetās puer_____	22. mīles glōri_____
2. animus host_____	23. mōns Alb_____
3. ānulus aur_____	24. mōrēs urb_____
4. ars poēt_____	25. mūrus lapid_____
5. ars ōrātōr_____	26. nāvis mercātōr_____
6. bellum cīv_____	27. nāvigātiō pericul_____
7. bellum pīrāt_____	28. ōstium Tiber_____
8. campus Mārt_____	29. patr_____ potestās
9. castra naut_____	30. praeda bell_____
10. cīvitatēs foeder_____	31. proelium nāv_____
11. columna marmor_____	32. pāx flāgiti_____
12. cubiculum hospit_____	33. sermō vulg_____
13. currus triumph_____	34. tempestās repent_____
14. dīi immort_____	35. toga vir_____
15. discipulus studi_____	36. vāsa argent_____
16. fēmina fōrm_____	37. verba contumēli_____
17. fōrma dīv_____	38. vestis preti_____
18. homō pecūni_____	39. vir tog_____
19. lēgēs agr_____	40. virginēs Vest_____
20. lūdī circ_____	41. vīta ōti_____
21. lūdī scaen_____	42. vocābulum fēmin_____

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVARTVM

Lectiō prima: versūs 1–93

Exercitium 1

1. Mithridātēs sociīs et _____ Rōmānōrum [= iīs quī vectīgālia pendent Rōmānīs] bellum intulit.
2. Tigrānēs ā Rōmānīs ad bellum _____ [= prōvocātus] est.
3. Ex Asiā afferuntur litterae 'ūnum Pompēium ab omnibus cīvibus et sociīs ad id bellum imperātōrem dēposcī atque _____ [= petī]'.
4. In eō bellō _____ [= in periculō est] glōria populī Rōmānī.
5. Etenim rēx quī tōtā in Asiā omnēs cīvēs Rōmānōs necandōs cūrāvit ēmergere nōndum poenam tantī sceleris _____ [= accēpit]!
6. Illa _____ [= lābēs] iam _____ [= haerēns factus est] ac nimis _____ [in- < vetus] in populī Rōmānī nōmine.
7. Rēx ille scelerātus sē nōn Pontī _____ [< latēre] occultat, sed _____ [= exit] ē rēgnō suō et in sociīs Rōmānōrum versatur!
8. Lēgātīs Rōmānīs _____ [< iniūria] tractātīs, Corinthus dēlēta est – at Mithridātēs impūne tot cīvēs Rōmānōs necāvit!
9. Populus Rōmānus sociīs _____ [= dē sociīs cūram habēre] dēbet itemque cīvibus multīs quī bona sua āmisērunt.
10. Vectīgālibus Asiae āmissīs, Rōmānī et pācis ōrnāmenta et subsidia bellī _____ [= dēsiderābunt].
11. Mithridātēs, postquam ā Sullā victus est, omne reliquum tempus ad _____ [< comparāre] novī bellī cōtulit.
12. In Hispāniā lēgātōs mīsīt, ut duōbus locīs _____ [= diversīs] ancipitī _____ [< contendere] bellum gererētur.
13. In Hispāniā exercitus Sertōriānus, quī māximum _____ [< firmāre] habēbat, Cn. Pompēiū _____ [< singulī] virtūte dēvictus est.
14. In Asiā L. Lūcullus initīō praeclārās rēs gessit, quās nūlla umquam _____ [< oblivīscī] dēlēbit, etsī adversa fortūna secūta est.
15. Militēs enim prōgredi recūsāverunt, id quod Cicerō 'nōn culpaē imperātōris, sed fortūnae _____ esse' dicit.
16. Ōrātiōne Cicerōnis neque vērā laus Lūcullō detracta, neque falsa _____ [= fingendō adiecta] esse vidētur.
17. _____ [= exōrdium] ōrātiōnis est dē dignitatē atque glōriā imperiī Rōmānī.
18. _____ est vir quī nāvem mercātōriam possidet.

Exercitium 2

1. Ā quibus rēgibus bellum sociīs Rōmānōrum illātum est? ...
2. Quid litteris ex Asiā dē bellō nūtiābatur? ...
3. Quem sociī et cīvēs ad id bellum imperātōrem dēposcēbant? ...
4. Quae rēs agēbantur in bellō Mithridaticō? ...
5. Quod scelus Mithridātis atrōcissimum inultum relinquebatur? ...
6. Quī imperātōrēs dē Mithridatē triumphāverunt? ...
7. Quid rēx fēcit ut in duōbus locīs diversīs bellum gererētur? ...
8. Quis bellō Hispāniēnsi finem dedit? ...
9. Cūr L. Lūcullus Mithridatē nōn dēvicit? ...
10. Quae causa fuit bellī Achāicī et Corinthī dēlendae? ...

Cap. LIV

Lectiō I

affingere
agī
comparātiō
cōsulere (+dat)
contentiō
disiunctus
ēmergere
exōrsus
expetere
firmāmentum
iniuriōsus
insidere
inveterāscere
laccessere
latebra
macula
nāviculārius
oblivio
requirere
singulāris
suscipere (poenam)
tribuere
vectīgālis

Lectiō II

antecellere
 commendāre
 cultūra
 cūstōdia
 decuma
 differre
 diūtissimē
 excursiō
 exercēre
 exigere
 exportāre
 fructus
 gnāvus
 hūmānitās
 irruptiō
 mānsuētūdō
 negōtiārī
 opīmus
 pāstiō
 pecua
 pēnsitāre
 perbrevis
 propter (*adv*)
 pūblicānus
 ratiōnem habēre
 retardāre
 scriptūra
 sēiungere
 temperantia
 ūbertās
 utilitās

Lectiō secunda: versūs 94–178

Exercitium 3

1. Socii Rōmānōrum Pompēium, quī _____ [= prope] erat, imperātōrem contrā Mithridātēn dēposcēbant, cuius adventū in Asiam impetūs hostium _____ [re- < tardus] esse intellegēbant.
2. Quoniam iīs nōn licēbat liberē loquī, tacitī Rōmānōs rogābant ut salūtem suam Cn. Pompēiō _____ [= committerent].
3. Hoc eō magis cupiēbant quod sciēbant Pompēium esse māximā _____ [< temperāns], _____ [= clēmētiā], _____ [< hūmānus].
4. Ita ille ā cēteris imperātōribus _____ [= dissimilis erat].
5. Asia tam _____ [< opēs] ac fertilis est ut omnibus terris _____ [= praestet] _____ [< ūber] agrōrum et varietate _____ [= frūgum] et magnitūdine _____ [< pāscere].
6. Multae mercēs ex Asiā _____.
7. Sed cum hostēs appropinquant, etiam sī nōndum _____ [< irrumperē] facta est, _____ [= pecudēs] relinquuntur, agri _____ [< colere] dēseritur, nāvīgatiō cessat.
8. Ergō vectīgālia ex _____ [¹/10 frūgum] et ex _____ [< scribere: mercēde prō pāstiōne] āmittuntur.
9. Necesse est vectīgālēs, quī vectīgālia _____ [= pendent], et _____ [< pūblicus], quī vectīgālia _____ [= administrant] atque _____ [= exposcunt], nōn modo calamitāte, sed etiam formidine calamitātis liberāre.
10. Ūnā _____ [< excurrere] equitātūs hostium _____ [= brevissimō] tempore tōtius annī vectīgāl auferri potest.
11. Pūblicānī, quī magnās familiās habent in agrīs et in portibus et in _____ [< cūstōs], Rōmānīs fructuī et _____ [< ūtilis] sunt.
12. Multī civēs Rōmānī _____ [= impigrī] et industriī in Asiā _____ [< negōtium] aut illīc pecūniās magnās collocātās habent, quōrum _____ habenda est [= quibus cōsulendum est].
13. Nōn semper beātissimus est quī _____ [*sup* < diū] vivit.

Exercitium 4

1. Quis fuit Ariobarzānēs et quid eī accidit? ...
2. Quī duo rēgēs tōtī Asiae imminēbant? ...
3. Cūr socii certum imperātōrem dēposcere nōn audēbant? ...
4. Quā dē causā Pompēius in Asiam advēnerat? ...
5. Quālem imperātōrem socii Pompēium esse audiverant? ...
6. Quae bella Rōmānī propter sociōs suōs gessērunt? ...
7. Cūr hōc bellō salūs sociōrum studiōsius dēfendenda erat? ...
8. Cūr vectīgālia Asiae māiōra sunt quam cēterārum prōvinciārum? ...
9. Quid fieri solet cum hostēs appropinquant? ...
10. Quid est negōtium pūblicānōrum? ...
11. Quī civēs Rōmānī timēbant nē rem ac fortūnās āmitterentur? ...
12. In bellō Mithridaticō quae rēs dēfendēbantur? ...

*Lectiō tertia: versūs 179–272***Exercitium 5**

1. Cicerō dīcit 'ā L. Lūcullō urbem Cyzicum obsidiōne liberātam esse, classem hostium _____ [= dēmersam], magnās hostium cōpiās dēlētās, urbēs in quibus erant _____ [= domūs] rēgis et _____ [= plūrimās] aliās urbēs captās, atque ipsum rēgem spoliātum ē rēgnō patriō expulsum esse.'
2. His verbīs Cicerō _____ [= arbitrātur] sē L. Lūcullō satis laudis _____ [= tribuisse].
3. Rēx fugiēns aurum et argentum ac rēs pretiōsissimās, quās in rēgnum suum _____ [= contulerat], reliquit.
4. _____ [< colligere] hārum rērum milītēs Rōmānōs in persequendī studiō _____ [< tardus].
5. Tigrānēs, _____ [< miser + cor] commōtus, Mithridātē fugientem excēpit eumque _____ [= perculsum] ērēxit perditumque _____ [= rūsus vigentem fēcit].
6. _____ [< opīnārī] erat Armeniōrum 'exercitum vēnisse fānī dīvītissimī et _____ [= sacerrimī] diripiendī causā.'
7. Milītēs Rōmānī, commōtī nimiā _____ [< longinquus] locōrum ac _____ [< dēsiderāre] suōrum, reditum magis quam _____ [< prōgredi] quaerēbant!
8. Mithridātēs autem, quī magnīs _____ [< adventus] auxiliīs iuvābātur, rūsus in exercitum Rōmānum impetum fēcit.
9. Hīc Cicerō gravissimam bellī _____ [= calamitātem] _____ [= praetermittit].
10. Fortasse Lūcullus iīs _____ [↔ commodis] aliquā ex parte _____ [= remedium dare] potuisset, sed tum eī successor missus est M'. Glabriō.
11. Certē Rōmānī ea quae Cicerō _____ [= cōsiliō] praeterit _____ perspicere [: intellegere] poterant.
12. Medēam _____ [= nārrant] in fugā frātre suum necāvisse et membra eius _____ [= dispersisse], ut patrem persequentem retardāret.

Exercitium 6

1. Postquam dē genere bellī dīxit, dē quā rē dīcit Cicerō? ...
2. Cui imperātōrī Cicerō magnam laudem dēbērī dīcit? ...
3. Quam urbem ā Mithridātē obsessam L. Lūcullus liberāvit? ...
4. Quid Lūcullus in Pontō effēcit? ...
5. Ex rēgnō suō expulsus quō Mithridātēs profūgit? ...
6. Quid Rōmānōs in rēge persequendō tardāvit? ...
7. Quōmodo Mithridātēs ā rēge Tigrāne receptus est? ...
8. Quid effēcit exercitus Rōmānus in Armeniā? ...
9. Quae opīniō per animōs gentium barbarārum pervāserat? ...
10. Cūr milītēs Rōmānī ē Pontō prōgredi nōluerunt?
11. Quid tum fēcit Mithridātēs? ...
12. Cūr Lūcullus huic calamitātī medērī nōn potuit? ...
13. Cui imperātōrī exercitus Rōmānus trāditus est? ...
14. Cūr Cicerō hōc locō multa praeterit? ...

Lectiō III

adventicius
affligere
collectiō
congerere
coniectūra
cōsultō
dēprimere
dēsiderium
dissipāre
domicilium
impertire
incommodum
longinquitās
medērī
misericordia
offensio
opīnārī
opīniō
permulti
praedicāre
praeterire
prōgressiō
recreāre
religiōsus
tardāre

Lectiō IV

adornāre
antiquitās
attenuāre
concertāre
concupiscere
dēliberātiō
extrēmus
imperatōrius
inauditus
ineunte
pār
prō!
prōsternere
quaestus
restat
scientia
taeter
tempestivus
ūndēquīnquāgēsīmus

Lectiō quārta: versūs 273–373

Exercitium 7

1. Postquam Cicerō dē magnitudīne bellī dixit, _____ [= reliquum est] ut dicat dē imperatōre ad bellum dēligendō.
2. Cicerō dicit 'nōn difficilem esse hanc _____ [< dēliberāre], quia ūnus sit Cn. Pompēius quī omnēs hominēs cum nostrae aetātis tum _____ [< antiquus] virtūte superet.'
3. Quattuor hās rēs in summō imperatōre inesse oportet: _____ rei militāris, virtūtem, auctoritatem, fēlicitatem.
4. Pompēius iam puer militiam discere _____ [= cupīvit], adulēscens imperator fuit, saepius cum hoste cōflīxit quam quisquam cum inimicō _____ [= certāvit].
5. Pompēiī virtūs _____ [< imperator] tanta est ut nūlla ōrātiō eī _____ esse [= eam aequāre] possit; dē quā nihil cuiquam novum aut _____ [= nōn iam auditum] afferrī potest.
6. Plūrimī hostēs ab hōc superatī ac _____ [= dēlētī] sunt.
7. Bellum servile _____ [= horribile] et periculōsum iam exspectātiōne eius _____ [ad- < tenuis] est, adventū sublātum.
8. Bellō pīraticō, nōndum _____ [= opportunō] ad nāvīgandum marī, Pompēius Siciliam adiit, Āfricā explōrāvit, inde in Sardiniam et in Italiam vēnit: nēmō cōsequendī _____ [= lucrī] causā tam brevī tempore tot loca adiit.
9. Postquam Italiae duo maria firmissimīs praesidiīs _____ [= ōrnāvit], Brundisiō profectus _____ [XLIX] diē Ciliciam ad imperium Rōmānum adiūnxit.
10. "_____ [= Ō], dī immortalēs!" exclāmat Cicerō, "Tantum bellum, tam longē lātēque dispersum, Cn. Pompēius _____ hieme apparāvit, _____ [= prīmō] vēre suscepit, mediā aestāte cōnfecit!"

Exercitium 8

1. Dē quā rē est ōrātiōnis pars quae sequitur? ...
2. Cūr haud difficilis est dēliberātiō dē imperatōre dēligendō? ...
3. Quās rēs Cicerō existimat in summō imperatōre inesse oportere? ...
4. Quōmodo Pompēius ad scientiam rei militāris eruditus est? ...
5. Quā aetate Pompēius primus imperator factus est? ...
6. Quae bella ā Pompēiō gesta sunt? ...
7. Quae vulgō virtūtēs imperatōriae existimantur? ...
8. Quōs testēs virtūtis Pompēiī affert Cicerō? ...
9. Cūr ante bellum pīraticum periculōsa erat nāvīgātiō? ...
10. Cūr multae insulae tum dēsertae erant? ...
11. Omnēsne praedonēs procul ā Rōmā nāvīgābant? ...
12. Quid Pompēius bellō pīraticō effecit? ...
13. In hōc bellō quid māximē Cicerō admīratur? ...
14. Quō annī tempore Pompēius bellum pīraticum suscepit et quō tempore cōnfecit? ...

Lectiō quinta: versūs 374–492

Exercitium 9

1. Nōn solum bellandī virtūs in summō imperātore quaerenda est, sed aliae multae artēs _____ [= ministrae] sunt huius virtūtis, ut _____ [< innocēns], temperantia, fidēs, _____ [< facilis], hūmānitās.
2. Quīdam imperātōrēs _____ [= dignitatēs centuriōnum] vëndunt aut pecūniam ex aerariō _____ [= prōptam] propter avāritiam Rōmae in _____ relinquunt.
3. Ex _____ [= murmur^f assentium] cīvium Cicerō intellegit eōs agnōscere quī haec fēcerint, etsī nēminem nōminat; quārē sī quis eī _____ [= irātus fit], ipse dē sē cōfitētur!
4. Propter avāritiam imperātōrum exercitūs Rōmānī, _____ [= in quemcumque locum] vērunt, magnās calamitatēs afferunt, id quod etiam cīvēs Rōmānī _____ [= reminiscuntur].
5. Neque enim exercitum _____ [= coercere] potest imperātor quī ipse sē nōn continet.
6. Pompēius vērō tantā _____ [< continēns] est ut nēminī pācātō noceat neque cuiquam vim afferat ut _____ [= impēsam] faciat in milītēs.
7. Hiberna sunt hiemis, nōn avāritiae _____ [< perfugere]!
8. Pompēium ad ultimās terrās properantem nihil _____ est [= retardāvit]: nōn avāritia eum ad praedam _____, nōn _____ [< amoenus] ad _____ [< delectāre], nōn nobilitās urbis ad _____ [< cognoscere].
9. Ita facilēs aditūs ad eum privātōrum, ita liberae _____ [= querēllae] dē iniūriis sunt, ut facilitāte infimīs pār esse videātur.
10. Pompēius, quī etiam dīcendī _____ [< gravis] et cōpiā valet, auctōritāte plūrimum potest.
11. Nam quō diē piraticō bellō praefectus est, nōmine Pompēiī māxima _____ [< vilis] ex summā _____ [< cārus] cōsecuta est.
12. Huius adventus in Asiam Mithridatē _____ [↔ solitā] victoriā _____ [= superbum factum] continuit et Tigrānem Asiae magnīs cōpiis _____ [= minantem] retardāvit.
13. Cicerō dicit 'imperīi Rōmānī _____ [< splendēre] lūcem afferre nātiōnibus exteris.'
14. _____ dīcuntur quī rēmigant.

Exercitium 10

1. Quae virtūtēs praeter bellandī in imperātore quaerenda sunt? ...
2. Num innocentēs et temperantēs fuērunt imperātōrēs Rōmānī? ...
3. Cūr nēmō Cicerōnī imperātōrum vitia memorantī irāscitur? ...
4. Num exercitūs Rōmānī hostium tantum urbēs delēvērunt? ...
5. Quem ad modum Pompēiī milītēs in Asiā hibernant? ...
6. Quae rēs cēterōs imperātōrēs remorārī solent? ...
7. Cūr Pompēius celerius quam cēterī imperātōrēs prōgredi potuit? ...
8. Privātisne dē iniūriis querentibus difficile est Pompēium adīre? ...
9. Pompēiō bellō piraticō praepositō, quid Rōmae effectum est? ...
10. Quid in Asiā effectum est adventū Pompēiī? ...
11. Quid Cicerō Pompēium auctōritāte suā perfectū esse spērat? ...

Lectiō V

administra
admurmuratiō
amoenitās
centuriātus
cognitiō
continentia
continēre
cāritās
delectatiō
dēprōmere
devocāre
facilitās
gravitās
inflāre
innocentia
insolitus
irāsci
minitārī
perfugium
(in) quaestū
querimōnia
quocumque
recordārī
rēmex
remorārī
splendor
sūmptus
vilitās

Lectiō VI

amplitūdō
coniūrāre
coniūrātī
coniūrātiō
cōnsalūtāre
cōnspirātiō
dēferre (ad)
ēruere
impudēns
ingrātus
lacrimābilis
moderātiō
obsecundāre
obtemperāre
opportunitās
petitiō
prōficere
repulsa
succēdere

Lectiō sexta: versūs 493–617

Exercitium 11

1. Dē fēlicitāte Pompēiī Cicerō _____ [< moderārī] dīcendī ūtitur, nē dīs _____ [↔ grātus] esse videātur.
2. Nōn dicit 'fortūnā divīnā eum tantās rēs gessisse ut eius voluntātī nōn modo socii et hostēs _____ [= oboediverint], sed etiam ventī tempestātēque _____ [= obsecūtae sint]!'
3. Hoc tantum dicit: 'nēminem umquam tam _____ [= sine pudōre] fuisse quī tantās rēs tacitus auderet optāre quantās dī ad Pompēium _____ [= Pompēiō dedērunt].'
4. Ad cēterās ūtilitātēs haec quoque _____ [< opportūnus] accēdēbat ut Pompēius in Ciliciā esset cum exercitū.
5. Mithridātēs victus, cum venēnō sūmptō parum _____ ad mortem, ā milite petivit ut sē interficeret.
6. L. Catilina in _____ [< petere] cōsulātūs bis _____ [< repellere] passus est.
7. Tum cum Lentulō, Cethēgō aliisque _____ [= iūre iūrāndō sē cōnsociāvit] dē caede cōsulum et senātūs et incendiō urbis.
8. Ea _____ [< coniūrāre] ā M. Tullio Cicerōne cōsule _____ [= dētēcta] est.
9. Catilinā ex urbe pulsō, reliquī _____ [= quī coniūrāverunt] capitis damnātī sunt.
10. Pompēius, Crassus, Caesar inter sē _____ [= societātem] fēcērunt.
11. Pompēius dē Mithridātē triumphāns ab omnibus cīvibus 'Magnus' _____ [= simul salūtātus] est propter _____ [< amplus] rērum gestārum.
12. Postquam Caesar Galliam subēgit, bellum cīvile _____ [= secūtum est] exsecrandum et _____ [< lacrimāre].

Exercitium 12

1. Cūr Cicerō timidē et pauca dicit dē fēlicitāte? ...
2. Sōlāne virtūte summī imperātōrēs rēs magnās gessērunt? ...
3. Quid dicit Cicerō dē fēlicitāte Pompēiī? ...
4. Cūr dubitandum nōn erat, quī id bellum Pompēiō mandārētur? ...
5. Quid Pompēius in Oriente ēgit? ...
6. Quās terrās rēgī Tigrānī adēmit? ...
7. Mithridātem persecūtus quō ūsque Pompēius penetrāvit? ...
8. Quam prōvinciam Pompēius imperiō Rōmānō addidit? ...
9. Quid fēcit Mithridātēs ā Pharnāce filiō obsessus? ...
10. Quae cōnsilia nēfāria cēpit Catilīna? ...
11. Quis coniūrātiōnem Catilīnae dētēxit atque ēruit? ...
12. Quī fuērunt prīncipēs civitātis trēs quī cōnspirātiōnem fēcērunt? ...
13. Quod cognōmen Pompēiō triumphānti datum est? ...
14. Quid ēgit C. Iūlius Caesar in Galliā Trānsalpīnā? ...
15. Num M. Licinius Crassus Parthōs vicit? ...
16. Cūr Caesar victor bellum cīvile mōvit? ...
17. Ubi Pompēius victus est ā Caesare? ...
18. Quō Pompēius fūgit et quid eī accidit? ...

Lectiō grammatica: versūs 618–642

Lectiō grammatica

Exercitium 13

Ex hīs verbīs faciendā sunt nōmina actiōnis:

1. adīre > _____	29. flēre > _____
2. admīrārī > _____	30. furere > _____
3. aedificāre > _____	31. gemere > _____
4. arguere > _____	32. horrēre > _____
5. ārdēre > _____	33. impedīre > _____
6. cadere > _____	34. imperāre > _____
7. calēre > _____	35. largīrī > _____
8. clāmāre > _____	36. lūgēre > _____
9. cognōscere > _____	37. maerēre > _____
10. colligere > _____	38. meditārī > _____
11. colloquī > _____	39. movēre > _____
12. convenīre > _____	40. nāvigāre > _____
13. cōgitāre > _____	41. oppugnāre > _____
14. cōfitērī > _____	42. parere > _____
15. cōspicere > _____	43. pavēre > _____
16. decēre > _____	44. plaudere > _____
17. dēdere > _____	45. pudēre > _____
18. dēsiderāre > _____	46. rīdēre > _____
19. discēdere > _____	47. sacrificāre > _____
20. dīvidere > _____	48. sentīre > _____
21. docēre > _____	49. splendēre > _____
22. dolēre > _____	50. studēre > _____
23. dūcere > _____	51. supplēre > _____
24. errāre > _____	52. terrēre > _____
25. exīre > _____	53. ūtī > _____
26. exspectāre > _____	54. vestīre > _____
27. favēre > _____	55. vigēre > _____
28. fīrmāre > _____	56. vāgīre > _____

Exercitium 14

1. affingere, af_____isse, af_____um esse
2. affligere, af_____isse, af_____um esse
3. concupiscere, con_____isse
4. defervescere, dē_____isse.
5. deprimere, dē_____isse, dē_____um esse
6. deprōmere, dē_____isse, dē_____um esse
7. ēruere, ē_____isse, ē_____um esse
8. inveterāscere, in_____isse
9. lacessere, _____isse, _____um esse
10. residere, re_____isse

Cap. LV

Lectiō I

abūti
apricus
assidere
atquē
attinere
commodum
conquirere
cōsiderātiō
disputare
fēriae
fēriatī
interventus
investigare
nanciscī
pariēs
paululum
pergrātus
prātulum
propter
puer
relaxāre
sērō
sīquidem
vel (+ sup)
ventitāre
vicissim

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM QVINTVM

Lectiō prima: versūs 1–106

Exercitium 1

1. _____ Latīnīs P. Scīpiō Aemiliānus in hortīs esse cōstituit ut corpus et animum _____ [= ōtiō remitteret].
2. Familiārēs eius 'sē ad eum frequenter _____ [= saepe ventūrōs] esse' dīxerant.
3. Prīmus vēnit Q. Tūberō. "Permagnū est" inquit, "tē _____ [= invenire, adipiscī] ōtiōsum. Sumus multī parātī, sī tuō _____ fierī potest, _____ [= plānē ūtī] tēcū hōc ōtiō."
4. Scīpiō et Tūberō _____ [= disserere] coepērunt dē duōbus sōlibus quōs multī sē vīdisse dīcēbant, nam Tūberō eius modī rēs caelestēs _____ [in- < vestigium] studēbat.
5. Scīpiō dīxit 'sē nōn nimis assentīrī Panaetiō, quī haec caelestia _____ studiōsissimē _____ [= quaerere] solēret, sed potius Sōcratī, quī eius modī rēs nihil omnīnō ad vītā hominū _____ [= pertinēre] cēnsēret.'
6. Hunc sermōnem dirēmit _____ [< intervenire] L. Philī et P. Rutiliī, quōrum alterum Scīpiō in lectō suō collocāvit, alterum _____ [= prope] Tūberōnem iussit _____ [= cōsiderare].
7. Vix repetitus erat sermō, cum _____ [= servus] nūtiāvit 'venire Laelium'; cuius adventus Scīpiōnī _____ [= valdē grātus] fuit.
8. Cum _____ [= paulum] collocūtī essent in porticū, amīcī _____ [< fēriae] in _____ [= āreā herbā opertā] cōnsēdērunt in locō _____ [↔ opācō], ibique dē istō alterō sōle disputāre perrēxērunt.
9. Laelius ā Philō quaesīvit 'num satis explōrāta essent quae in rē publicā agerentur, _____ [= quoniam] quaerent quid agerēt in caelō?'
10. _____ [= at tamen] Laelium ipsum, ut omnēs avidōs sapientiae, ipsa rērum cognitiō et _____ [< cōsiderāre] dēlectābat.
11. Militiae Scīpiōnem ut deum colēbat Laelius, domī _____ [= contrā] Laelium observābat in parentis locō Scīpiō.
12. Domus nostra est quam _____ nostrī cingunt.
13. Potius _____ [↔ mātūrē] quam numquam auxilium ferendum est.

Exercitium 2

1. Ubi P. Scīpiō Aemiliānus fuit fēriīs Latīnīs annō DCXXV a. u. c.? ...
2. Sōlusne Scīpiō tunc in hortīs fuit? ...
3. Quārē familiārēs eius iīs diēbus ad eum ventitāvērunt? ...
4. Dē quā rē Tūberō prīmum cum Scīpiōne disserere voluit? ...
5. Quī sermōnī eōrum intervērunt? ...
6. Quem deinde puer venire nūtiāvit? ...
7. Quālis amicitia fuit inter Scīpiōnem et Laelium? ...
8. Cūr in apricō locō cōnsēdērunt disputantēs? ...
9. Quid Laelius cēterōs interrogāvit? ...
10. Dē quibus rēbus Laelius disputāre māluit?
11. Laeliusne sermōnem cēterōrum impedīvit? ...

Lectiō secunda: versūs 107–214

Exercitium 3

1. Archimēdēs in _____ sive _____ aēneā certōs et _____ [= ratiōne cōstitūtōs] astrōrum mōtūs dēclārāvit.
2. Laelius _____ [< disputāre] dē rēbus caelestibus inūtilēs esse cēnsēbat nec Tūberō _____ [↔ cōsentiēbat].
3. Laelius dixit 'id esse praeclārissimum sapientiae _____ [= officium] ut discāmus eās artēs quae efficiant ut _____ [dat < ūsus] cīvitatī sīmus.'
4. Ergō Scīpiōnem rogāvit ut _____ [= explānāret] quem exīstimāret esse optimum _____ [< stāre] cīvitatīs.
5. Cēteri id admodum _____ [= probāvērunt].
6. Scīpiō _____ [= saepissimē] dīxerat 'optimum statum cīvitatīs esse quem māiōrēs nostrī nobīs reliquissent.'
7. Antequam _____ est in disputatiōnem [= coepit disputāre] dē rē pūblicā, Scīpiō explicāvit quid esset 'rēs pūblica'.
8. "Rēs pūblica" inquit "est 'rēs populī', populus autem _____ [< coīre] multitudinis iūris cōsēnsū et ūtilitātis _____ [< commūnis] sociātus."
9. _____ [< coniungere] tēctōrum domiciliōrum causā cōstitūta 'oppidum' vel 'urbs' appellātur dēlūbris _____ [: īsignis] spatiisque commūnibus.
10. Cīvitas, quae est '_____ [< cōstituere] populī', regenda est aut ab ūnō, qui 'rēx' vocātur, aut ā dēlēctīs, qui 'optimātēs' dicuntur, aut ā populō, quae cīvitas appellātur '_____'.
11. Ex hīs tribus generibus Scīpiō nūllum perfectum esse cēnsēt, sed tolerābile esse _____ [= quodlibet], sī teneat illud vinculum quod hominēs rēi pūblīcae societāte _____ [= vincit].
12. In rēgnō nimis expers est populus commūnis iūris et cōsiliī, et in optimātium _____ [< dominārī] vix _____ [↔ expers] libertātis est multitūdō.
13. Cum omnia geruntur per populum, _____ iūstum [= etiam sī iūstissimus est], tamen ipsa _____ [< aequābilis] affert _____ [< iniquus], cum nullōs gradūs dignitātis habeat.
14. Ex librō antīquō aliquot pāginae _____ [< ex + cadere].
15. Sī valēs, gaudeō, sīn _____ [= aliter], ad tē properābō.

Exercitium 4

1. Dē quibus rēbus amīcī disputāre coepērunt? ...
2. Quōmodo Archimēdēs mōtūs astrōrum dēclārāvit?
3. Quid Laelius dē eius modī disputatiōnibus cēnsēbat? ...
4. Quae Laelius māiōra esse intellegēbat? ...
5. In quās partēs populus Rōmānus eō tempore dīvīsus erat? ...
6. Quid efficiendum erat ut Rōmānī melius et beātius vīverent? ...
7. Quid Laelius Scīpiōnem rogārī voluit? ...
8. Quid Scīpiōnem dē rē pūblicā Rōmānā dīxisse meminērat? ...
9. Quid fēcīt Scīpiō antequam dē rē pūblicā disputāre coepit? ...
10. Quae sunt tria genera cīvitatīs? ...
11. Quārum rērum expers est populus in rēgnō et in optimātium dominātū? ...

Lectiō II

aequābilitās
 approbāre
 coetus
 commūniō
 coniūctiō
 cōstitutiō
 dēvincire
 disputatiō
 dissentire
 distinguere
 dominātus
 excidere
 explicāre
 globus
 ingredi (in)
 iniquitās
 mūnus
 particeps
 persaepe
 populāris
 quamvis
 quī- quae- quodvis
 ratus
 secus
 sphaera
 status
 ūsui esse

Lectiō III

accommodāre
adultus
asciscere
assequi
bēlua
commūnicāre
compārere
cōnfusio
cooptāre
cūnābula
discriptiō
existere
ferocitās
fertur
firmitūdō
fulcīre
impulsus
interitus
labefactāre
locuplētāre
nūcupāre
obscurāre
orātrix
perceleriter
perhibere
recidere
silvestris
subagrestis
temperāre

Lectiō tertia: versūs 215–344

Exercitium 5

1. Scipiōnis sententiā praestat genus rei publicae quod est aequātum et _____ [= ratiōne mixtum] ex tribus primis generibus.
2. Haec res publica cum aequabilitatem, tum _____ [< firmus] habet, nam ē rēge tyrannus _____ [= oriri] potest, ex optimatibus factiō, ē populō turba et _____ [= tumultus].
3. Scipiō rem publicam Rōmānam cōstitutiōne et _____ [< describere] potestātis ceteris omnibus praestare cēset.
4. Ergō ad exemplum rem publicam Rōmānam expōnet, atque ad eam _____ [< ad + commodus] omnem suam oratiōnem dē optimō statū cīvitatīs.
5. Rōmulus et Remus _____ [< silva] _____ [= ferae] ūberibus sustentāti esse _____ [= existimantur].
6. Novā urbe conditā, Rōmulus _____ [= celerrimē] rem publicam firmāvit, nam, raptis virginibus Sabīnis, cum rēge T. Tatiō foedus icit, quō Sabīnōs in cīvitatē _____ [= assūpsit] sacris _____ [< commūnis].
7. Ipsae Sabīnae fuerant _____ [< orāre] pācis.
8. Post _____ [< interfīre] Tatiī dominātus ad Rōmulum _____ [< re- + cadere].
9. Is in rēgium cōsiliū dēlēgit principēs, quō cōsiliō _____ [= sustentātus] bella prospera gessit atque ex praedā cīvēs suōs _____ [< locuplēs].
10. Rōmulus, quī ipse auspiciis ūsus est, trēs augurēs sibi _____ [= sociōs ascīvit].
11. Rōmulus rēx tantum _____ [= cōsecūtus] est ut, cum subitō sōle _____ [< obscurus] nōn _____ [= apparuisset], deus factus esse putārētur.
12. Proculus Iūlius, vir _____ [= satis agrestis], _____ patrum [= ā patribus impulsus] dixisse _____ [= nārrātur] 'sibi in colle Quirīnālī obvium fuisse Rōmulum deum.'
13. Rōmulus deus 'Quirīnus' _____ [= nōminātus] est.
14. Rōmulus novum populum nōn ut in _____ [= cūnīs] vāgentem, sed iam _____ [< adolescere] reliquit.
15. Scipiō ob Gracchōrum _____ [< ferōx] rem publicam _____ [= quassatam] esse cēsebat.

Exercitium 6

1. Quod rei publicae genus Scipiō ceteris praestare dicit? ...
2. Quid rei publicae firmitudine prohibendum est? ...
3. Quis rem publicam Lacedaemoniorum cōstituit? ...
4. Num res publica Rōmāna ūnius ingeniō cōstituta est? ...
5. Unde incipit oratiō Scipiōnis dē rē publicā Rōmānā? ...
6. Cūr Rōmulus et Remus ā rēge Amūliō expōnī iussī sunt? ...
7. Amūliō occīsō, quid fecit Rōmulus? ...
8. Virginibus raptis, quōmodo pāx cum Sabīnis facta est? ...
9. Quōmodo Rōmulus cīvēs locuplētāvit? ...
10. Quae duo firmāmenta rei publicae Rōmulus peperit? ...
11. Cūr Rōmulus mortuus in deōrum numerō collocātus putābatur? ...

Lectiō quārta: versūs 345–471

Exercitium 7

1. Platō _____ [= spatium] sibi sūmpsit in quā cīvitatē exstrueret
_____ [= arbitriō] suō.
2. Scīpiō disserit nōn vagantī ōrātiōne, sed dēfixā in certō _____
[= exemplō] rei pūblicae.
3. Post _____ [< excēdere] Rōmulī, cum populus novum rēgem
_____ [= valdē posceret], senātus 'interrēgnū' instituit, quoad
certus rēx dēclārātus esset.
4. Lycūrgus rēgem habendum _____ [= putāvit] quī esset nōbilissimā
stirpe _____ [= genitus], _____ [: seu bonus seu malus]
vir esset.
5. Sed populus Rōmānus intellēxit nōn _____ [= originem], sed
virtutē et sapientiam rēgalem quaerendam esse.
6. Itaque Numam Pompiliū rēgem sibi ascīvit, etsī _____
[= peregrīnus] erat.
7. Ille agrōs bellō captōs cīvibus _____ [= singulis virīs] dīvisit, ut in
pāce sine _____ [< dēpopulārī] colendis agrīs omnibus commodīs
_____ [< abundē], nam bellō impeditur cultus agrōrum et
_____ [= collēctiō] frūgum.
8. Idem Numa cīvēs studiō bellandī _____ [= saevōs] ac ferōs
religiōnis _____ [= ritibus] mītigāvit.
9. Simul omnēs conveniendī causās et _____ [< celeber], ut mercātūs
et lūdōs, invēnit.
10. Scīpiō rēgēs quattuor quī Numam secūtī sunt haud iniūstōs fuisse putat,
_____ [= quamquam] tum populus libertate careret.
11. At Tarquinius Superbus, rēgis Serviī caede _____ [< macula],
exultābat crudelitātē atque insolentiā.
12. Itaque cum Lucrētia, mulier _____ [= pudīca], ā filiō rēgis stuprāta
esset, L. Brūtus rēgem et liberōs eius exulēs esse iussit, cum populus et hōc
scelere concitātus esset et _____ [< recordārī] iniūriarum Tarquiniī.
13. Hōc exemplō vidētur ut ūnius vitiō rēs pūblica ex bonā in _____
[= pessimam] convertī possit.
14. Rēgnū sānē bonum est rei pūblicae genus, sed tamen _____
[= inclīnātum] ad perniciosissimū statum.
15. Sī rēx sē _____ [= flectendō vertit] in dominātum iniūstum, fit
tyrannus, quō nec taetrius nec dīs hominibusque _____ [< invidēre]
animal ūllum est.
16. Nēmō hunc 'hominem' _____ [= iūre] dīcet quī _____
[< immānis] vāstissimās vincit bēluās.
17. Huic oppōnitur bonus et sapiēns tūtōr et _____ [< prō-cūrāre] rei
pūblicae, quī cōsiliō et operā cīvitatē tuētur.
18. _____ [= posterō diē] Scīpiō dē iūstitiā disseruit.
19. Tertiō diē disputātum est dē bonis _____ [< regere] rērum
pūblicarum et dē praemiis quae iīs dēbentur, ut statuāe et triumphī.
20. Scīpiō dīxit 'alia _____ [< stāre] genera praemiōrum in caelō iīs
servāta esse in vitā animōrum _____ [= aeternā], dē quibus rēbus
avus suus sibi in somniō locūtus esset.'

Lectiō IV

ārea
 abundāre
 aliēnigena
 arbitratūs
 caerimōnia
 celebritās
 dēpopulātiō
 dēterrīmus
 dūcere
 excessus
 exemplar
 flāgitāre
 generāre
 immānis
 immānitās
 inflectere
 invisus
 maculātus^{re}
 perceptiō
 postridiē
 prōcūrātor
 prōgeniēs
 prōnus
 pudēs
 quālisquē
 quāvis
 recordātiō
 rētor
 rite
 sempiternus
 stabilis
 viritū

Exercitium 8

1. Quis est "princeps ille quō nēmō in scribendō praestantior fuit"? ...
2. Quālis est rēs pūblica quam Platō dēscripsit? ...
3. Quam rem pūblicam dēscribit Scīpiō? ...
4. Num Lycūrgus rēgem dēligendum esse dūxit? ...
5. Post interrēgnū unde Rōmānī novum rēgem accīvērunt? ...
6. Quid rēx Numa Rōmānōs docuit? ...
7. Quōmodo Numa animōs cīvium bellicōsōs mītīgāvit? ...
8. Quālis fuit ultimus rēx Rōmānōrum? ...
9. Quid fēcit filius rēgis cum suam libīdinem regere nōn posset? ...
10. Quōmodo L. Brūtus mortem Lucretiae ultus est? ...
11. Quid Scīpiō dīcit dē tyrannō iniūstō? ...
12. Dē quibus rēbus tertiō diē disputātum est? ...

Lēctiō grammatica

Lēctiō grammatica: versūs 472–481

Exercitium 9

*Ex hīs adiectīvīs faciendā sunt nōmina fēminīna quālītātis addītis suffixīs
-ia, -itia, -itās, -itūdō:*

1. altus > alt_____	21. laetus > laet_____
2. amīcus > amīc_____	22. longus > long_____
3. amplus > ampl_____	23. maestus > maest_____
4. audāx > audāc_____	24. magnus > magn_____
5. avārus > avār_____	25. malus > mal_____
6. celebr > celebr_____	26. miser > miser_____
7. concors > concord_____	27. multī > mult_____
8. cōstāns > cōstant_____	28. nōbilis > nōbil_____
9. crūdēlis > crūdēl_____	29. patiēns > patient_____
10. dignus > dign_____	30. paucī > pauc_____
11. dīligēns > dīligent_____	31. perfidus > perfid_____
12. fēlīx > fēlīc_____	32. potēns > potent_____
13. fīrmus > fīrm_____/fīrm_____	33. pudīcus > pudīc_____
14. foedus > foed_____	34. pulcher > pulchr_____
15. fortis > fort_____	35. saevus > saev_____
16. grātus > grāt_____	36. sōlus > sōl_____
17. gravis > grav_____	37. stultus > stult_____
18. hūmānus > hūmān_____	38. trīstis > trīst_____
19. īnsānus > īnsān_____	39. superbus > superb_____
20. iūstus > iūst_____	40. ūtilis > ūtil_____

Exercitium 10

1. asciscere, a_____isse
2. distinguere, di_____isse, di_____um esse
3. excidere, ex_____isse
4. exsistere, ex_____isse
5. fulcīre, _____isse, _____um esse
6. nancīscī, _____um esse
7. placēre, _____isse / _____um esse
8. recidere, _____isse
9. solēre, _____um esse

CAPITVLVM QVINQVAGESIMVM SEXTVM

Lēctiō prima: versūs 1–60

Exercitium 1

1. Bellō Pūnicō tertiō Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem complexus _____ [= lacrimāvit] ac suspiciēns ad caelum grātiās ēgit Sōlī et reliquīs _____ [= caelestibus] ‘quod in suō rēgnō cōspiceret P. Cornēlium Scīpiōnem...’
2. Deinde multis verbis ultrō _____ que habitis sermōnem dē Scīpiōne Āfricānō in _____ [: sēram] noctem prōdūxērunt.
3. Ut _____ [< cubāre] discessit, Scīpiō in somnīs vidit avum suum Scīpiōnem Āfricānum stantem inter stēllās in _____ [= celsissimō] et _____ [= clārissimō] locō.
4. Avum agnōscēns _____ [= co- < horrēre] Scīpiō; ille vērō Karthāginem ostendēns “Hanc urbem” inquit “hōc bienniō cōsul _____ [= excindēs], eritque cognōmen id tibi per tē partum quod habēs adhūc _____ [< hērēs] ā nōbīs.”
5. Postrēmō praedixit ‘cum _____ [8×] septēnōs aetātis annōs cōnfēcisset, quae esset summa _____ [< fātum], Scīpiōnem dictātōrem fore, sī impiās propinquōrum manūs effūgisset.’
6. Haec Scīpiōnem nārrantem audiēns _____ [= gemere coepit] Laelius, sed Scīpiō _____ [= ad eum rīdēs] eum rogāvit ‘nē sē ē somnō excitāret!’ et somnium nārrāre perrēxit.
7. Nihil exsulī _____ est [= nihil exsul māvult] quam ut patriam suam videat.
8. Numantiā reversus Scīpiō rem pūblicā cōsiliis Gracchōrum perturbātam _____ [= invēnit].
9. Sōlis _____ [= cursū annuō] cōnficitur annus.
10. In discrimine salūs cīvitātis _____ [= sita est] in dictātōre.

Exercitium 2

1. Cūr P. Scīpiō Aemiliānus rēgem Masinissam convenīre cupīvit? ...
2. Quōmodo Masinissa senex Scīpiōnem iuvenem accēpit? ...
3. Dē quō Masinissa in multam noctem locūtus est? ...
4. Cum cubitum discessit, quid Scīpiō in somnīs vidit? ...
5. Quōmodo Scīpiō avum suum agnōvit? ...
6. Quam urbem Scīpiō Āfricānus nepōtī suō ostendit? ...
7. Quās rēs eum in Āfricā et in Hispāniā gestūrum esse praedixit? ...
8. Quid dixit de fortunā nepōtis cum dē Numantiā triumphāvisset? ...
9. Num Scīpiō Aemiliānus dictātō creātus est? ...
10. Quibus Scīpiō somnium suum nārrāvit? ...

Lēctiō secunda: versūs 61–139

Exercitium 3

1. In somnīs Scīpiō avum dicere audīvit ‘bonīs _____ [< cōservāre] cīvitātum certum esse in caelō _____ [dē- < finis] locum, ubi beātī _____ [= aetāte] sempiternō fruantur.’
2. Interrogātus ‘viveretne ipse et aliī quōs nōs _____ [: mortuōs] arbitrārēmur’ respondit ‘hōs vīvere quī ē corporum _____ [= vinculis] tamquam ē carcere ēvolāvissent.’
3. Hīc Paulus pater appāruit et filium, quī _____ [= prōptus] erat ad migrandum in caelum, monuit ‘nē iniussū deī ex hominum vītā migrāret, nē mūnus hūmānum assignātum ā deō _____.’

Cap. LVI

Lēctiō I

ānfractus
arridēre
caelitēs
citro
cohorrēscere
collacrimāre
cubitum (supīnum)
ēvertere
excelsus
fātalis
hērēditārius
illūstris
ingemēscere
(in) multam (noctem)
nīti (in)
octiēs
offendere -disse
potius (est)

Lēctiō II

aevum
alacer
animāre
cadūcus
candor
circus
citimus
cōnectere
cōservātor

dēfinīre
dēfugere
ēlūcēre
exstinctus
extimus
fulgor
globōsus
infigere
lacteus
laxāre
lūstrāre
moderātor
nūtus
pietās
pūctum
quī (+ conī)
quōūque
radius
rutilus
subicere
subter
tellūs
temperātiō
templum
vinculum
volvi

4. "Hominēs enim" inquit "sunt hāc lēge generātī, _____ [: ut] tuērentur illum globum quem in hōc _____ [= spatiō sacrō] vidēs, quae 'terra' dīcitur, iisque animus datus est ex illīs sempiternīs stēllīs quae _____ [< globus] et rotundae, dīvinīs _____ [< anima] mentibus, _____ [= orbēs] suōs cōficiunt celeritāte mirābili."
5. Ergō Paulus filium suum hortātus est ut iūstitiam et _____ [< pius] coleret, eam enim vitam viam esse in caelum et in coetum eōrum quī corpore _____ [= solūtī] illum incolerent locum quī 'orbis' _____ [< lac] nūcupātur.'
6. Orbis lacteus est circus splendidissimō _____ [= colōre candidō] inter stēllās _____.
7. Ūniversus mundus cōstat ex novem orbibus vel globīs, quī _____ [= circum aguntur] cursū sempiternō, quōrum _____ [= extrēmus] est 'caelestis', in quō plūrimae stēllae _____ [= fīxae] sunt.
8. Eī _____ sunt [= sub eō positī sunt] septem, ex quibus medium Sōl obtinet, dux et _____ [< moderārī] lūminum reliquōrum, mēns mundi et _____ [= vīs temperāns], quī cūcta _____ suīs _____ [= illūstrat].
9. In infimō orbe vertitur lūna, ultima ā caelō, _____ [↔ ultima] ā terrā, quae sōlis _____ [< fulgēre] illūstrātur.
10. Suprā lūnam sunt aeterna omnia, _____ [= infā] nihil est nisi mortāle et _____ [< cadere].
11. _____ [= terra], quae in mediō mundō posita est, nōn movētur et in eam feruntur omnia pondera _____ suō.
12. Ita philosophī affirmant novem orbibus _____ [= coniūcta] esse omnia.
13. Scīpiō: "_____ [= quamdiū] in duās partēs dīvisus populus Rōmānus erit?"
14. Color sōlis occidentis _____ [= ruber] est.
15. _____ [-] est nota minima.

Exercitium 4

1. Quid Scīpiō Āfricānus māior nārrāvit dē fortūnā mortuōrum? ...
2. Quem tum Scīpiō Aemiliānus vīdit ad sē venientem? ...
3. Num Paulus pater Scīpiōnī permīsit ut ē vitā hominum migrāret?...
4. Quid filiō colendum esse dīxit? ...
5. Quem locum eōs quī iam vīxissent incolere dīxit? ...
6. Quae stēlla minima est et terrae proxima? ...
7. Ex orbe lacteō quantum vidētur imperium Rōmānum? ...
8. Ex quot orbibus ūniversum mundum cōstāre dīxit Scīpiō? ...
9. Quī orbis extrēmus esse dīcitur reliquōs omnēs complectēns? ...
10. Quae stēlla omnium māxima esse vidētur? ...
11. Quōmodo lūna et stēllae errantēs illūstrantur? ...
12. Quem globum Scīpiō dīxit medium esse? ...

Lectiō tertia: versūs 140–231

Exercitium 5

1. Mōtū orbium efficitur _____ [< con- + cantus], cum sonōs acūtōs cum _____ temperantur _____ [< aequē].
2. Orbēs caelī enim coniunguntur intervāllis imparibus, sed tamen prō _____ parte ratiōne _____ [= dīvisis inter sē].
3. Ita summus orbis _____ [= stēllās ferēs], cuius _____ [< convertere] est _____ [= citior], _____ movētur sonō, gravissimō autem orbis _____ [< lūna] atque infimus.
4. Terra autem silentiō _____ [= quae nōn movētur] ūnō locō manet in mediō mundō.
5. Illi octō orbēs sive _____ [= globi] septem sonōs distinctōs efficiunt, quia eadem vīs est duōrum, primī et octāvī; septem enim quasi _____ est omnium numerōrum.
6. Itaque fidēs quoque septem _____ habent.
7. Sonitū caelestī opplētae aurēs hominum _____ [= surdae factae sunt], sicut surdī sunt iī quī Catadūpa _____ [= ad C. incolunt] ubi Nīlus māximō sonitū ex altissimis montibus _____ [= praecipitātur].
8. Nam nōbīs _____ [< sentire] audiendī _____ [= obtūsus] est, ut tantum sonitum capere nōn possimus; sicut sōlem adversum intuērī nequimus eiusque radiis _____ [= vīs videndī] nostra sēnsusque videndī vincitur.
9. Ipsa terra quasi quibusdam _____ sive zōnīs _____ [= circumdata vinculis] esse vidētur, ē quibus duae extrēmae caelī verticibus _____ [< sub + nīti] frīgore _____ [= rigidī factae sunt], media autem sōlis ārdōre torrētur.
10. Duae zōnae temperātae _____ [< habitāre] sunt, sed quī zōnam _____ [↔ septentrionālem] incolunt nōn tantum _____ [trāns + < vertere], sed etiam _____ [= stant] nōbīs.
11. Ita hominēs quī terram incolunt _____ [= inter sē abrupti] sunt, neque cuiusquam nōmen atque glōria in omnibus terris _____ [= latē extendi] potest.
12. Quid autem meā _____ [= rēfert] ā posteris sermōnem fore dē mē?
13. Necesse est tempore certō _____ et _____ [< exūrere] terrārum accidere.
14. Hominēs _____ [= vulgō] annum ūnō sōlis ānfrāctū _____, sed tum dēnum cum cūcta astra eōdem reversī eandem tōtius caelī _____ [< describere] rettulerint, 'magnus annus' explētus est; cuius adhūc vix _____ pars [¹/20] conversa est.
15. Interdum necesse est membrum vulnerātum ā medicō _____ [= secandō removēri].
16. Hieme noctibus frigidīs terra _____ quasi nive operitur.
17. Horātius Cocles ponte ruptō Tiberim _____ [= trāns Tiberim nāvit].

Exercitium 6

1. Quem sonum Scīpiō in somnīs audiēbat? ...
2. Quōmodo cantus sphaerārum efficitur? ...
3. Omnēsne orbēs eundem sonum ēdunt? ...
4. Cūr aurēs hūmānae hunc sonitum nōn audiunt? ...
5. Quot sunt nervi fidium? ...
6. Cūr sōlem adversum intuērī nequimus? ...

Lectiō III

accollere
 aciēs
 acūtus (sonus)
 adversus
 aequabilis
 amputāre
 australis
 cingulus
 concentus
 concitatus
 conversiō
 dilātāre
 discriptiō
 distinguere
 eluviō
 exustiō
 gravis (sonus)
 habitabilis
 hebes
 immobilis
 insistere
 interest
 interrompere
 lūnāris
 mētiri
 nervus
 nodus
 obligescere
 obsurdescere
 populariter
 praecipitare
 pruina
 ratus (prō ratā parte)
 redimire
 sēnsus
 sphaera
 stellifer
 subnixus
 trānatāre
 trānsversus
 vicēsima (pars)

Lectio IV

aestivus
aestuōsus
aliunde
āridus
ciēre
contuērī
exagitāre
fābulōsus
fragilis
illecebra
inanimus
inhospitālis
integer
obruere
ōcius
perennis
pervolāre
pharetra
posteritās
pulsus
quōcircā
renāscī
torridus
volūtāre

7. Cūr hominēs quī terram incolunt interruptī sunt? ...
8. Quibus quasi cingulis vel zōnīs circumdatur terra? ...
9. Quae zōnae habitābilēs sunt? ...
10. Cūr nec zōna media nec zōnae extrēmae habitārī possunt? ...
11. Quō marī terra habitābilis circumfunditur? ...
12. Ubi situm est flūmen Gangēs et mōns Caucasus? ...
13. Cūr hominēs nōn modo nōn aeternam, sed nē diūturnam quidem glōriam assequi possunt? ...

Lectiō quārta: versūs 232–325

Exercitium 7

1. In somnīs Scīpiō Āfricānus māior nepōtem suum monuit ‘ut aeternam domum caelestem _____ [= intuērētur] nēve in glōriā aut praemiīs hūmānīs spem pōneret, sed ipsius virtūtis _____ [< illicere] ad vērum decus traherētur.’
2. “Neque” inquit “tē sermōnibus vulgī dederis! Sermō omnis ille et angustiīs cingitur nec umquam dē ūllō _____ [= perpetuus] fuit et _____ hominum interitū et obliviōne _____ [< posterī] exstinguitur.”
3. Aeternum est quod ā sē ipsō _____ [= movētur], nec quisquam negābit hanc esse nātūrā animī; _____ [= sine animā] est enim omne quod agitātur _____ [= ex aliā rē] vel _____ [< pellere, = impulsū] externō.
4. Ut mundum mortālem ipse deus aeternus, sīc _____ [< frangere] corpus animus sempiternus movet.
5. Animus _____ [= innocēns] quī, dum inclūsus est in corpore, optimīs in rēbus sē exercuit, _____ [= celerius] in domum suam caelestem _____ [= perveniet volandō].
6. “Namque” inquit Āfricānus “eōrum animī quī sē voluptātibus dēdidērunt, corporibus elāpsī circum terram ipsam _____ [= volvuntur] nec hunc in locum, nisi multīs _____ [= vexātī] saeculīs, revertuntur.”
7. Corpus mortuum _____ [= rūsus nāscī] nōn potest.
8. Periculōsum est iter facere per Syrtēs _____ [= turbidās] aut per _____ [↔ hospitālem] Caucasum aut per ea loca quae Hydaspsēs, flūmen _____ [< fābula], lambit.
9. In zōnā frigidā nūlla arbor aurā _____ [< aestās] recreātur.
10. In zōnā _____ [< torrēre] terra est _____ [= sicca] et nūda; _____ [= itaque] ea terra ab Horātiō dicitur ‘domibus negāta.’
11. Ut gladius vāginā, ita sagittae _____ continentur.

Exercitium 8

1. Cūr Āfricānus nepōtem suāsīt nē hominum glōriam quaereret? ...
2. Quid Scīpiō avō suō prōmīsīt? ...
3. Quid Āfricānus eī dixit dē nātūrā animī? ...
4. In quibus rēbus animum exercendum esse dixit? ...
5. Quem dicit Horātius armīs nōn egēre in locīs periculōsīs? ...
6. Quōmodo poēta id ita esse probat? ...
7. Ubi Horātius lupō occurrit et quid ibi faciēbat? ...
8. Quae est Lalagē? ...
9. Quae terra ab Horātiō ‘Iubae tellūs’ dicitur? ...
10. Quae est regiō ubi ‘nūlla arbor aestīvā recreātur aurā’? ...
11. Quae est ‘terra domibus negāta’ sub sōle nimium propinquō? ...
12. Quid poēta pollicētur sē factūrum ubicumque positum erit? ...

Lectiō grammatica: versūs 326–359

Lectiō grammatica

Exercitium 9

Ex hīs verbis *incohātiva* facienda sunt additō suffixō *-(ē)scere* ad thema praesentis:

1. ardēre > ex _____, ex _____isse
2. fervēre > dē _____, dē _____isse
3. gemere > in _____, in _____isse
4. horrēre > co _____, co _____isse
5. latēre > dē _____, dē _____isse
6. lūcēre > il _____, il _____isse
7. pallēre > _____, _____isse
8. pavēre > ex _____, ex _____isse
9. rigēre > ob _____, ob _____isse
10. rubēre > ē _____, ē _____isse
11. stupēre > ob _____, ob _____isse
12. tacēre > con _____, con _____isse
13. timēre > per _____, per _____isse
14. tremere > con _____, con _____isse
15. valēre > con _____, con _____isse

Exercitium 10

Ecce *strophē Sapphica* cuius singulī versūs notīs in pedēs (trochaeōs, spondēōs, dactylōs) dīvisī sunt:

Pōne | mē pig|rīs ubi | nūlla | campīs
 arbō|r^aestī|vā re|cre|ātū|r^aurā,
 quod la|tus mun|dī nebu|lae ma|lusque
 Iupp|te|r^urget;

Eōdem modō notandī sunt hī versūs:

1. pōne sub currū nīmī um propinquī
2. sōlis^in terrā domibus negātā:
3. dulce rīdentem Lala gēn^amābō,
4. dulce loquentem!

Index Grammaticus

ablātīvus instrūmenti 36.1
- limitatiōnis 39.6; 44.16
- qualitātis 45.7
- sēparātīvus 37.10
- temporis 36.13
- /acc. post *in, sub, super* 42.15
-, praepositio + abl. 42.17
-, verba + abl. 37.10; dēp. 44.6
ablātīvus absolūtus + nōmen 45.10
- + part. perf. 37.6
- + part. praes. 37.5
- *abus* dat./abl. pl. f. 36.8
accūsātīvus temporis 36.13
- /gen. 39.2
- + gerundivum + *cūrāre* 36.10
-, praepositio + acc. 42.17
-, *pudet, taedet, paenitet* + acc. 40.12
accūsātīvus + Inf. 38.5; 41.11; 43.7
- /nōm. + inf. 36.3; 39.12
-, acc. + Inf. pass. + *iubēre* 37.2
A. C. n. (*ante Christum natum*) 46.6
acūtāe, syllabae, 36.16
adverbium 45.18
- loci 42.4
alter, pl. *alteri* 43.4
annō... 46.6
antepaenultima, syllaba, 36.16
antequam/priusquam + ind./coni. 42.7
-at ind./coni. praes. 39.14
a. u. c. (*ab urbe condita*) 46.6
C
cāsus 37.12; 41.13; 44.19
composita, verba 51.9
coniūctīvus hortatīvus 41.2
- irrēālis, *sī, nisi* + coni. 43.10
-, *antequam/priusquam* + coni. 42.7
-, oratiō obliqua 44.4
-, *quī quae quod* + coni. 42.1
-, *ut/nē* + coni. 39.8; 46.2
contractiō verbōrum 49.7
contrāria 39.4
cum inversum + ind. 38.8
-*cumque* 41.8
D
datīvus commodi 45.1
-finalis 45.1
- possessivus: *esse* 40.4
-, *gī nōmen est Titō*, 44.14
dea, deabus 36.8
declinātiō 41.13; 44.19
- III acc. -*im*, abl. -*i* 44.9
deōrum nōmina 36.8
dēpōnentia, verba, 47.6
- + abl. 44.6
-, perf. 38.3
dubitāre num/quīn + coni. 40.2
dum + praes. ind. 37.5
E
-er -*r/a -r/um, -er -r/is -r/e* 36.4
-ēre (~*erunt*) ind. perf. 3 pl. 42.18
-errimus sup. 36.4
-et fut./praes. ind./praes. coni. 38.12
eō adv. 42.4

febris -is, acc. -im, abl. -i 44.9
finalis, coni., 42.1, 9
 -, dativus, 45.1
fungi + abl. 44.6
G
genetivus 46.12
 - *qualitatis* 45.4
- mei, tui, sui, nostri, vestri 40.10
 -, adi. + gen. 39.2
 -, *misereri* + gen. 40.10
genus nominis 37.12; 41.13; 44.19
-verbi 40.15
gerundium + acc. 42.11
gerundivum 37.2
 - + acc./gen./abl. 42.11
 - + acc. + *cūrāre* 36.10
-.ad+ ger. 42.9
 -, gen. + *causā* 42.9
H
hic haec hoc 38.11
hic, hinc, hūc 42.4
hortativus, coni., 41.2
I
-ī abl. *dēcl.* III 44.9
ibi 42.4
illic, illinc, illūc 42.4
-im acc. *dēcl.* III 44.9
impersōnāle, passivura, 45.13
 -, *verbum*, + acc. + *Inf./gen.* 40.12
imperativus 40.14
in+ abl./acc 42.15
incohātiva, *verba*, 56.9
inde 42.4
īnfimius -a -um 36.6
īnfinitivus praes. 43.15
 - *praes. pass.* + *iubēre* 37.2
 - *praes. prō ind.* 44.13
-it -iunt -ire/-it -unt -ere/-it -iunt -ere/-
-it -eunt -ire 39.15
iubēre + acc.+ *Inf. pass.* 37.2; 39.12
M
medius -a -um 36.6
mei gen. < *ego* 40.10
misereri + gen. 40.10
modus verbī 40.15
modus, eius/huius modī 45.4
N
nē (= ut nē) + coni. 46.2
neuter, pl. neutri 43.4
nōminativus 37.13
 - + *Inf.*, *dicitur/narrātur/putātur* 36.3;
iubētur 39.12
nostrī gen. < *nōs* 40.10
numerus nominis 37.12, 41.13, 44.19
-verbī 40.15
O
oblivisci + gen. 40.10
ōratiō obliqua 43.7
 -, acc. + *Inf.* / coni. 44.4
 -, *sē, sibi, suus* 38.5
ōratiō rēcta et obliqua 43.7, 50.13
P
paenitet + acc. + *Inf./gen.* 40.12

participium perf. 41.5
- praesentis 37.8
passivum, impersonale, 45.13
p. C. n. (*post Christum natum*) 46.6
pedēs, dactyli, spondēi 36.14
persōna verbi 40.15
potiri+ abl. 44.6
praenōmina 46.9
praepositio + acc./abl. 42.17
praeverbia 51.9
priusquam/antequam + ind./coni. 42.7
prōnomen dēmōnstrātivum hic 38.11
- persōnale, gen. mei, tui, sui... 40.10
- reflexivum sē, sibi, suus 38.5; 43.7
- relātivum + coni. 42.1; post [;] 38.1
pudet + acc. + inf./gen. 40.12
puppis -is, acc. -im, abl. -i 44.9
Q
quam, quantus, quālis. quot...! 40.7
quī quae quod+ coni. finālis 42.1
- post [;] 38.1
quī-cumque quae- quod- 41.8
quānum + coni. 40.2
quō 42.4
S
sē, sibi, suus in acc.+ inf. 38.5; 43.7
secūris -is, acc. -im, abl. -i 44.9
sēparātivus, abl., 37.10
sī, nisi + ind./coni. (irrealis) 43.10
sitis -is, acc. -im, abl. -i 44.9
sub+ abl./acc. 42.15
suī gen. < sē 40.10
summus -a -um 36.6
super + abl./acc. 42.15
suffixa 52.13; 53.7; 55.9; 56.9
superlātivus -errimus 36.4
supinum I 42.9
syllabae acūtae 36.16
T
taedet + acc. + inf./gen. 40.12
tempus verbi 38.12; 40.15
terminātiōes 48.17
thema et terminātiō
tui gen. < tū 40.10
turris -is, acc. -im, abl. -i 44.9
U
-um = -ōrum gen. pl. 47.3
unde 42.4
ut cōsecūtivum 43.2
ut fināle 42.9
ut/nē+ coni. 39.8; 46.2
uter, pl. utri 43.4
uterque, pl. utrique 43.4
utrimque 43.4
V
verba composita 51.9
verba dēpōnentia 47.6
- + abl. 44.6
-, perf. 38.3
versūs 36.14
vesci+ abl. 44.6
vestri gen. < vōs 40.10
vocātivus 40.14

This is the Focus edition of *Exercitia Latina II*, designed to accompany *Lingua Latina II Roma Aeterna*, the outstanding international book by Hans Ørberg which uses the Natural Method to provide an introduction to the Latin language. This edition is identical to the most correct edition published in Denmark and is the version available for sale in North America, South America, Australia and New Zealand and other English speaking countries throughout the world.

Further information on the complete series can be found at www.pullins.com.

Focus Publishing
R. Pullins Company
PO Box 369
Newburyport, MA 01950
www.pullins.com

ISBN 978-1-58510-067-5

